

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน
ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

วันพิชิต ศรีสุข

คู่มือนี้พจนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองคุณวุฒิบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์

ชื่อเรื่อง

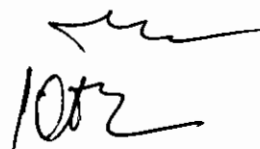
ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน
ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย

วันพิชิต ศรีสุข

พิจารณาเห็นชอบโดย

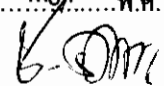
ประธานกรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เจลิมชัย ปัญญาดี)
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม)
วันที่ 14 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

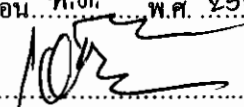
กรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์)
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

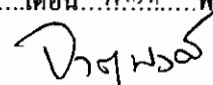
กรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุวัฒน์ กักดีวงศ์)
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เจลิมชัย ปัญญาดี)
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ วาตุณี)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

ชื่อเรื่อง	ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของ วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดน ภาคใต้
ชื่อผู้เขียน	นายวันพิชิต ศรีสุข
ชื่อปริญญา	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เจ็อนใจและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง เชิงพื้นที่ และระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ต่อไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมรับฟังความคิดเห็น สาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนด้านการบริหารเป็นการจัดการเป็นลักษณะแนวโน้มนำเข้าสู่ส่วนกลาง หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเน้นการหลักสูตรส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันทั่วประเทศ มีการจัดหลักสูตรระยะสั้นตามความต้องการของประชาชน ด้านการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกใช้เกณฑ์เดียวกันทั่วประเทศ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมประกันคุณภาพทางการศึกษา และด้านทรัพยากรทางการศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษาในที่ตั้ง ซึ่งค่อนข้างไม่สอดคล้องกับหลักการของวิทยาลัยชุมชนที่ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชนท้องถิ่น

2. เจ็อนใจและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง เช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพระราชบัญญัติทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี และเจ็อนใจและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ เช่น นโยบายของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ แผนพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเจ็อนใจของชุมชน ด้านการรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษาต่างสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชนสามารถจัดการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองต่อ

ความต้องการของประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเพื่อความสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

3. ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้มุ่งเน้นยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิบัติการ 4 ด้าน คือ ด้านบริหารจัดการมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนเน้นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่และสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษามุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และการกำหนดเกณฑ์ที่สอดคล้องกับการบริบทของภูมิสังคม และยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรทางการศึกษาเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่แล้วของวิทยาลัยชุมชนให้มีความใกล้ชิดกับผู้เรียนที่อยู่ห่างไกล

Title	Educational Strategies in Multi-Cultural Society of Community Colleges in A Special Development Region, Southern Bordering Provinces, Thailand
Author	Mr. Wanpichit Srisuk
Degree of	Doctor of Philosophy in Administrative Science
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Chalermchai Panyadee

ABSTRACT

The objectives of this qualitative study were to explore: 1) context of educational management of the community colleges in the specific development areas, southern bordering provinces; 2) condition and structural components of the community; and 3) determine educational strategies in the multi cultural society of community colleges in the area. Data collection was done through review of related documents, in-depth interviews, focus group discussions, and public hearing. Results of the study revealed the following:

1) The educational management was dependent on the central organization. The curricular programs and the teaching/learning facilitation were commonly focused on that of the central organization. Besides, short-course programs were offered based on needs of local people. For internal and external quality assurance, the same criteria were used throughout the country. It was found that local people did not participate in the quality education assurance. Besides, educational resources were focused on development whereas the mission of the community college was to utilize the existing community resources.

2) Conditions and structural components such as the constitution of the Kingdom of Thailand There were the 1999 National Education Act, the National Social and Economic Development Plan, and the government policies on the long-term (15 years) higher education plan. This covered the educational management in southern bordering provinces, the development plan of the specific development areas of southern bordering provinces, and the community's conditions on perception, values, educational needs which were responsive to needs of local people on social and economic aspects leading to peace of the multi-cultural society.

3) Educational strategies of the community colleges in the specific development areas, southern bordering provinces. This focused on decentralization and community participation in the educational management. It aimed to offer the curricular programs needed by local people and it must be consistent with the multi-cultural society. Community participation in quality education assurance was focused which was based on the community context. Besides, existing educational resources must be utilized by the community colleges and students in remote areas must have an opportunity in higher education offered by the community colleges.

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ก็ด้วยความเมตตาของ รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี ประธานกรรมการที่ปรึกษา ที่ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด ตลอดจนเคี่ยวเข็ญด้วยสารพัดวิธีการเพื่อให้ข้าพเจ้า มีพลัง มีกำลังใจ จนสามารถบรรลุถึงจุดหมายในวันนี้ ตลอดจนขอขอบพระคุณกรรมการที่ปรึกษาทุกท่าน ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง และขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญารักษ์ และ อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำแนะนำเพื่อพัฒนาคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณาจารย์วิทยาลัยบริหารศาสตร์ ที่กรุณาให้การศึกษอบรมด้วยความเมตตา ขอขอบคุณบุคลากรวิทยาลัยบริหารศาสตร์ทุกท่านที่ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ด้วยมิตรไมตรีตลอดจนขอบคุณพี่ เพื่อน และ น้อง ๆ ปริญญาเอกสาขาบริหารศาสตร์ แม่ใจ ทุกคนทุกคนที่ช่วยกันสร้างสรรค์บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในสารพัดเรื่องราว จนกระทั่งมีวันนี้

ความดีงามของคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ขออุทิศให้คุณยายหม่อม ซูศรีสุข ที่เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่และเฝ้ารอคอยความสำเร็จครั้งนี้ แต่เพราะข้าพเจ้าทำงานช้าเกินไปท่านจึงไม่อาจรอคอยความสำเร็จในวันนี้ได้ อย่างไรก็ตามเบื้องหลังความสำเร็จทั้งหลายขอขอบคุณ คุณตาสมบัติ อนุพันธ์ บิดา มารดา (พ่อทองลุยและคุณแม่ดาว) ญาติพี่น้อง และน้องสาวทั้งสองคนที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนด้านการศึกษาของข้าพเจ้าด้วยดีตลอดมา และขอบคุณคุณสุนาลี เสืองัก ที่อยู่เคียงข้างในยามที่ความอ่อนไหวเข้ามาเยือน

วันพิชิต ศรีสุข

พฤษภาคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
ปัญหาการวิจัย	8
วัตถุประสงค์การวิจัย	10
ขอบเขตการศึกษา	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
นิยามศัพท์เฉพาะ	13
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	16
ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการจัดการศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษา	16
ปรัชญา แนวคิดการอุดมศึกษา	37
ปรัชญา แนวคิดการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน	52
แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม	72
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ ค่านิยมและความต้องการทางการศึกษา	82
แนวคิดเกี่ยวข้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์	87
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	97
กรอบแนวคิดการวิจัย	117

	(9)
	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	124
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	124
ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	126
ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	127
ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบด้านการบริหารเชิงพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน	128
ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	128
บทที่ 4 สภาพการจัดการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	131
วิทยาลัยชุมชนปัตตานี	131
วิทยาลัยชุมชนยะลา	142
วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส	151
วิทยาลัยชุมชนสตูล	159
วิทยาลัยชุมชนสงขลา	166

บทที่ 5	เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาใน สังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	187
	เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษาใน สังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัด ชายแดนภาคใต้	187
	เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	209
	เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาใน สังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัด ชายแดนภาคใต้	214
บทที่ 6	ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนา พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	225
บทที่ 7	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	262
	สรุปผลการวิจัย	262
	อภิปรายผล	276
	ข้อเสนอแนะ	282
บรรณานุกรม		286

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สถิติงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี 3 ปีซ้อนหลัง	134
2	ข้อมูลนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจำแนกตามสาขาวิชาและปีการศึกษาที่สำเร็จ	135
3	หลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ปีงบประมาณ 2554 ของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี	136
4	สรุปผลการประเมินตนเองรายองค์ประกอบของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2553	137
5	สรุปคะแนนผลการประเมินภายนอกตามรายมาตรฐานของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี	139
6	จำนวนนักศึกษาหลักสูตรอนุปริญญา วิทยาลัยชุมชนยะลา ปีการศึกษา 2554	145
7	หลักสูตรระยะสั้น ที่จัดการศึกษาในปีงบประมาณ 2554	146
8	ผลการประกันคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนยะลา ประจำปีการศึกษา 2554	147
9	สรุปคะแนนผลการประเมินตามรายมาตรฐาน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนยะลา	148
10	จำนวนนักศึกษาในปีการศึกษา 2554 จำแนกตามสาขาวิชาของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส	153
11	ผลการประกันคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ปีการศึกษา 2554	154
12	ผลการประเมินตามรายมาตรฐาน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส	156
13	หลักสูตรอนุปริญญาวิทยาลัยชุมชนสตูล ประจำปีงบประมาณ 2554	161
14	ผลการประเมินตนเองวิทยาลัยชุมชนสตูล ประจำปีการศึกษา 2554	163
15	ผลการประเมินตามรายมาตรฐาน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนสตูล	164
16	จำนวนนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนสงขลา ปีการศึกษา 2552 จำแนกตามสถานที่จัดการศึกษา	169
17	หลักสูตรระยะสั้น ผู้เรียน และผู้จบหลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนสงขลา	170
18	ผลการประเมินตนเองจำแนกตามองค์ประกอบของวิทยาลัยชุมชนสงขลา	171

ตาราง

หน้า

19	ผลการประเมินตามรายมาตรฐาน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) วิทยาลัยชุมชนสงขลา	172
20	หลักสูตรอนุปริญญาที่เปิดสอนในวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	178
21	การเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำปีการศึกษา 2554	181
22	การเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพภายนอกของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	182
23	ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	184
24	การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กรเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ทางการการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	234
25	ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	242
26	การวิเคราะห์ความสอดคล้องทางยุทธศาสตร์	256

สารบัญญภาพ

ภาพ		หน้า
1	นิยามสังคมวิทยาการศึกษา	26
2	ความสัมพันธ์ของปรัชญาการอุดมศึกษา	39
3	วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง	76
4	กระบวนการรับรู้	83
5	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้	84
6	แบบจำลองการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic management model)	96
7	กรอบแนวคิดการวิจัย	123
8	สรุปขั้นตอนการวิจัย	130
9	โครงสร้างการบริหารงานวิทยาลัยชุมชน	176
10	สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษ จังหวัดชายแดนภาคใต้	186
11	ความสอดคล้องของเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสร้างยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรม	225
12	แผนที่ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	246

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต เพราะเป็นกระบวนการขัดเกลามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมโดยรวม ซึ่ง Dewey นักการศึกษาที่สำคัญท่านหนึ่งเห็นว่า การศึกษาเป็นวิธีการพื้นฐานสำหรับการปฏิรูปสังคมและความเจริญก้าวหน้าของสังคม นั่นคือการศึกษาเป็นกระบวนการที่สามารถให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างมีความสำนึกทางสังคม ขณะที่ Freire (1985) ยังเล็งเห็นคุณูปการของการศึกษาขึ้นไปถึงขนาดสามารถปลดปล่อยผู้ศึกษาให้มีอิสระจากเครื่องพันธนาการที่ขวางกั้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการให้แสงสว่างทางปัญญาแก่ผู้ศึกษาให้ตระหนักรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาทั้งหลาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะแข่งขันกับนานาอารยประเทศ หรือมีความเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยจึงเป็นภารกิจสำคัญของรัฐ

ขณะที่ประเทศไทยนั้นได้มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นประเด็นสำคัญ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2544) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2559) ได้กำหนดให้มนุษย์เป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาในทุกด้าน และถือประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยังได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีความมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) ตลอดทั้งต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยให้สังคมเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย (มาตรา 8) ขณะที่ในภาคปฏิบัติโดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2551) ได้กำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการในการนำประเทศไทยเข้าสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้ โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นแรงงานความรู้ และเป็นผู้สร้างองค์ความรู้โดยการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา การเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้เกิดขึ้นในสังคม หน่วยงาน และประชาชนทุกระดับ ทั้งนี้เพราะจากการวัดคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2550 พบว่าประชากรวัยแรงงานมีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 7.6 ปี เท่านั้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้จำแนกการศึกษาออกเป็น 2 ระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดบริการแก่ประชาชนทุกระดับอย่างเท่าเทียมโดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของประชาชนที่จะได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็นการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา เป็นการศึกษาที่ขึ้นอยู่กับความสนใจและศักยภาพของแต่ละบุคคลที่จะเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้ เพราะเป็นระดับการศึกษาที่ผู้เรียนต้องมีส่วนในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาด้วย ซึ่งแม้หลักการที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายจะเป็นหลักการที่ดี เพราะผู้เรียนเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง หากแต่สังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำกันทางเศรษฐกิจอยู่มาก และยังมีประชาชนจำนวนมากที่มีฐานะยากจน ดังนั้นหากปล่อยให้การอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดทั้งหมดก็จะเป็นการเพิ่มความไม่เสมอภาคในสังคมให้มากขึ้นตามไปด้วย (จรัส สุวรรณเวลา, 2551: 125) นอกจากนี้สถานที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาที่มักอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ จึงกลายเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนจำนวนมากมีข้อจำกัดในการเข้ารับการศึกษาในระดับนี้อีกด้วย จนอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษานี้เป็นการศึกษาของกลุ่มอภิชน (elite) ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยไม่ใช้การศึกษาสำหรับคนทั่วไป (วิจิตร ศรีสะอ้าน อังโน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 28)

การศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูงสุด (higher education) ในระบบการศึกษา มีภารกิจสำคัญในการสร้างคนให้มีปัญญา มีความรู้และทักษะอย่างเพียงพอในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้คนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมั่นแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในสังคม ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกคน และเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงได้รับเพื่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติต่อไป การอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองไปสู่ความหลากหลายเหมาะสมแก่บุคคลและชุมชน มีความเสมอภาค เปิดให้ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาและสามารถตอบสนองได้ทุกเวลาและสถานที่ เพื่อให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน (สุธรรม อารีกุล, 2543ก: 197-198) โดยที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ริเริ่มจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (2533-2547) เป็นครั้งแรก เพื่อเป็นกรอบให้สถาบันอุดมศึกษาได้ปรับตนเองไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศและการเตรียมตัวสำหรับอนาคตใน 5 ด้าน ได้แก่ เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เน้นประสิทธิภาพการบริหาร เน้นความเป็นเลิศ เน้นความเป็นนานาชาติ เน้นการบริหารให้คล่องตัวและส่งเสริมบทบาทเอกชน ซึ่งแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2565) ภารกิจด้านความเสมอภาคทางการศึกษาก็ยังเป็นนโยบายที่ต้องถูกผลักดันต่อไป

เพราะที่ผ่านมาพบว่า แม้มีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น จำนวนนักศึกษาโดยรวมเพิ่มขึ้น ประชากรมีโอกาสดำเนินการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามากขึ้น หากพิจารณาถึงความเสมอภาคของการได้รับบริการ กลับพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร และยังพบอีกว่าผู้มีฐานะดีกว่ามีโอกาสได้เข้าเรียนมากกว่าอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2546: ฉ) นั่นคือได้เกิดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษาระหว่างประชาชนที่ต่างภูมิภาค ต่างฐานะ ต่างอาชีพ จนเป็นจุดอ่อนของอุดมศึกษาไทยติดต่อกันมานานนับศตวรรษ (สุธรรม อารีกุล, 2543ก: 18) ซึ่งสะท้อนถึงการจัดบริการสาธารณะทางการศึกษาของรัฐยังไม่เป็นไปเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ในแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2565) ยังให้ความสนใจปัญหาการกระจายโอกาสทางการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและบางอำเภอในจังหวัดสงขลาเป็นพิเศษ เพราะประชาชนในพื้นที่ต่างประสบปัญหานี้มาอย่างค่อนเนื่องยาวนาน อันเนื่องมาจากการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรม ทั้งเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมความเชื่อ ส่งผลในค่านิยมและวัฒนธรรมในการเรียนรู้ของประชาชนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามไปด้วย กล่าวคือในการศึกษารดับพื้นฐานที่มีอยู่สองระบบคือ การศึกษาสามัญสำหรับนักเรียนทุกศาสนา และการศึกษาศาสนาสำหรับชาวมุสลิมนั้น นักเรียนมุสลิมจำนวนมากจะเลือกเรียนในโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่งมีฐานทางวิชาการอ่อน จึงส่งผลให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาไม่สามารถหางานนอกพื้นที่ ไม่สามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยได้ ส่วนนักเรียนที่มีศักยภาพในการเรียนต่อในต่างประเทศ ก็มักจะมุ่งศึกษาทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับอิสลาม ส่วนนักเรียนที่ได้รับโควตาเพื่อศึกษาต่อในพื้นที่ก็มักจะมีปัญหาเรื่องภาษาไทย และระดับความรู้ทางวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 8) นอกจากนี้ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่นับตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมาได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาอันเนื่องมาจากการเสียชีวิตของครูและบุคลากรทางการศึกษา การเผาโรงเรียน หรือการต้องหยุดเรียนบ่อยครั้งอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบ และความยากจนของประชาชนเป็นต้นปรากฏการณ์เหล่านี้จึงกลายเป็นข้อจำกัดในการได้รับโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามไปอีกด้วย

ปัญหาเรื่องการศึกษาในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้นั้น มีความซับซ้อนเป็นอย่างมากและได้กลายเป็นชนวนสร้างความขัดแย้งระหว่างประชาชนมุสลิมในพื้นที่กับรัฐบาลไทยมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งจากการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ใน คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2550) พบว่าความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐนั้นเป็นความขัดแย้งในระดับพื้นฐาน เพราะเกิดจากเป้าหมายที่

แตกต่างกัน ซึ่งโดยทั่วไปทุกสังคมมีเป้าหมายที่จะให้ระบบการศึกษาถ่ายทอดวัฒนธรรมของคน ให้แก่ลูกหลานรุ่นต่อๆ ไปอยู่แล้ว ซึ่งก็หมายรวมถึงวัฒนธรรมมลายูมุสลิมนี้ด้วย ขณะที่ภาครัฐ ประสงค์จะใช้การศึกษาถ่ายทอดวัฒนธรรมชาติซึ่งเป็นวัฒนธรรมภาคกลาง จึงส่งผลให้ชุมชนคนไทยเชื้อสายมลายูเห็นข้อจำกัดในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของตน จนเกิดกระแสต่อต้านในที่สุด (อัมมาร สยามวาลา, 2550) แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ยอมรับใน ความสำคัญของการเรียนการสอนศาสนา และเปิดโอกาสให้มีการสร้างความร่วมมือกับ โรงเรียน เอกชนสอนศาสนา (ปอเนาะ) ให้จัดการศึกษาวิชาสามัญควบคู่ไปด้วย ปัญหาสำคัญในปัจจุบันนี้จึง มีอยู่เพียงว่าจะทำอย่างไรให้คนไทยเชื้อสายมลายูได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีโอกาสในการศึกษา ต่อในระดับอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น หรือมีงานทำที่เหมาะสมบนเงื่อนไขวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะต้อง ได้รับการจรรโลงสืบไป

อดีตของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ชายแดนภาคใต้นั้น แม้จะมีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐประจำอยู่ในพื้นที่หลายแห่งแต่โอกาสในการ เข้าศึกษากลับเป็นของนักศึกษาที่มาจากต่างพื้นที่ ทั้งนี้เพราะสถาบันเหล่านี้มีอัตราการแข่งขันเพื่อ เข้าศึกษาต่อสูง แต่นักศึกษาในพื้นที่มีพื้นฐานวิชาสามัญไม่เพียงพอจึงไม่สามารถสอบแข่งขันเพื่อเข้า ศึกษาต่อได้ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เลือกไปศึกษาต่อทางด้านศาสนาในต่างประเทศ ในขณะที่ ประชาชนส่วนใหญ่สิ้นสุดการศึกษาเพียงการศึกษาภาคบังคับหรือในระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น จึง เกิดการสะสมของผู้ที่ต้องการศึกษาไม่ได้ศึกษาคือในระดับอุดมศึกษามาอย่างยาวนาน ซึ่ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2548: 132) ที่พบว่าประชาชนต้องการ โอกาสในการศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

การกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ พิเศษจังหวัดชายแดนใต้ เริ่มมีการขยายตัวมากขึ้นเมื่อรัฐบาลในขณะนั้น ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เพื่อจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในจังหวัดที่ยังขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษา เพื่อจัดการศึกษาแก่ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สะสมอย่างต่อเนื่องยาวนานด้วย สาเหตุของความไม่พร้อมด้านต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่าย เวลาเรียน ระยะทาง ความไม่สะดวกในการ เดินทาง หรือความจำเป็นต้องออกมาประกอบอาชีพ เป็นต้น และรวมทั้งกลุ่มเป้าหมายผู้อยู่ในวัย เรียนแต่พลาดโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 เห็นชอบโครงการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน และเริ่มดำเนินการจัดการเรียนการสอนนับตั้งแต่ ปีการศึกษา 2545 เป็นต้นมา โดยกำหนดให้เป็น สถาบันอุดมศึกษาสำหรับชุมชนท้องถิ่นที่เน้น การให้โอกาสกับชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการโดยปราศจากข้อกำหนดในด้านคุณวุฒิ คุณสมบัติ ของผู้เรียน เน้นการเรียนการสอนระดับต่ำกว่าปริญญา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ,

2546: บทสรุปผู้บริหาร 19) โดยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา ได้รับการประกาศจัดตั้งให้มีวิทยาลัยชุมชนประจำจังหวัด ในจำนวนวิทยาลัยชุมชน 20 แห่งทั่วประเทศในปัจจุบัน

วิทยาลัยชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในศตวรรษที่ 19 จากนั้นได้กระจายแนวความคิดนี้ไปยังประเทศต่าง ๆ มากมายทั้งในยุโรปและเอเชีย โดยในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาเองจัดการศึกษาในระบบ (formal school) ซึ่งมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยจัดสอนในระดับปริญญาตรีมีระยะเวลาการเรียนตามหลักสูตร 4 ปี แต่สถาบันที่จัดการเรียนการสอนก็ประสบปัญหากับความไม่พร้อมของนักศึกษาในการเข้าเรียนสาขาวิชาเฉพาะซึ่งมหาวิทยาลัยต้องเสียเวลาในการสอนวิชาพื้นฐาน จึงเกิดแนวคิดในการจัดตั้งสถาบันที่มีลักษณะการเรียนเพื่อเตรียมเข้า “Academic College” ขึ้น จนในที่สุดจึงเกิดสถาบันการศึกษาที่ชื่อว่า “Junior College” ซึ่งเป็นของรัฐบาลในปี ค.ศ.1902 ที่ Juliet ในมลรัฐอิลลินอยส์ (Illinois State) โดยปรัชญาสำคัญคือให้ Junior College สอนศิลปศาสตร์ 2 ปี ส่วนความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจะไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีแรงกระตุ้นและผลักดันให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาคอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของคนจนส่วนใหญ่ เนื่องจากขณะนั้นเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสงคราม ความจำเป็นที่ต้องมีการฝึกอบรม (training) และฝึกอบรมซ้ำ (retraining) ของบุคคลจึงมีมาก ประกอบกับเป็นระยะที่เด็กเกิดมาก (baby boom) ทำให้ต้องการที่จะศึกษาพัฒนาอาชีพมีมากขึ้น และด้วยเหตุผลแนวความคิดในการขยายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา จึงเกิดแนวความคิดการจัดการศึกษาแบบ “วิทยาลัยของปวงชน” (College for All) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางด้านการศึกษา และตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียน จึงจำเป็นต้องมีการขยายตัวให้เป็นการศึกษาราคาถูก ไม่จำเป็นต้องให้ผู้เรียนเดินทางไปไกล แนวคิด Opened-Door College จึงเกิดขึ้นโดยยึดถือนโยบายที่จะให้ทุกคนได้ศึกษาตามที่ตนต้องการ เพื่อเชื่อมต่อกับแนวความคิดที่จะจัดการศึกษาเพื่อชุมชน (Community Education) โดยต้องตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเพื่อผลิตคนไปตอบสนองความต้องการของชุมชน การจัดการศึกษาลักษณะนี้จึงกลายมาเป็นวิทยาลัยชุมชน (Community College) ซึ่งเป็นแบบอย่างในการจัดการในประเทศต่าง ๆ ในระยะต่อมาซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย (มานิต บุญประเสริฐ, ม.ป.ป.)

หลักการสำคัญของวิทยาลัยชุมชน คือหลักการเข้าถึงการศึกษาที่เปิดกว้างแก่คนทุกกลุ่ม มีหลักสูตรหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียน และต้องเสียค่าใช้จ่ายน้อย ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเพื่อความสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และหลักการสุดท้ายคือ ชุมชนต้องเป็นผู้บริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนด้วยตนเอง วิทยาลัยชุมชนจึงเป็นแหล่งพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ และจิตสำนึกชุมชน พัฒนาชุมชน

แห่งการเรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาชุมชนที่ผสานกับโลกภายนอก พัฒนาความร่วมมือในชุมชน พัฒนาท้องถิ่นของตนเองความร่วมมือในชุมชนเป็นการร่วมมือทั้งภาคการศึกษา ธุรกิจ ศาสนา ท้องถิ่น และเอ็นจีโอ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2547: 31) อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2545 นั้นมีฐานแนวความคิดเช่นเดียวกับวิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกาดังที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทยเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับอนุปริญญา และฝึกอบรมในหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การจัดการศึกษาและฝึกอบรมเน้นความหลากหลายทั้งประเภทวิชาและวิชาการจัดการศึกษา เป็นหลักประกันสำหรับอนาคตของประชาชนที่จะได้วิชาความรู้และทักษะไปประกอบอาชีพ ศึกษาต่อหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองต่อไป แก่นหัวใจของวิทยาลัยชุมชนมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่ เป็นวิทยาลัยของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน (เกษม วัฒนชัย, 2544: 6) ซึ่งจะเป็สถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสให้คนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นกว่าในอดีตที่คนไทยกว่าร้อยละ 88 ไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา (วารกรณ์ สามโกเศศ, 2550: 27)

สำหรับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนปัตตานี วิทยาลัยชุมชนสตูลและวิทยาลัยชุมชนสงขลา มีกลไกสำคัญคือการจัดหลักสูตรอนุปริญญาในโปรแกรมวิชาต่างๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย การปกครองท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เทคโนโลยีการเกษตร ธุรกิจอาหารฮาลาล การจัดการทั่วไป และคอมพิวเตอร์ธุรกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นอีกหลายหลักสูตรซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ถูกประเมินจากหน่วยงานที่ใช้อำนาจตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือสำนักงานรับรองและประเมินมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้ทำการประเมินวิทยาลัยชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มแรกจำนวน 10 แห่งในรอบการประเมินระหว่าง พ.ศ. 2544-2548 ซึ่งขณะที่ประเมินนั้นวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ยังไม่ปรากฏผลการดำเนินงานที่ชัดเจน เพราะเป็นสถาบันการศึกษาใหม่ที่เพิ่งทำการเรียนการสอนเพียง 3 ปี เท่านั้น ซึ่งจุดเด่นในการจัดการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสแก่กลุ่มคนที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา หลักสูตรมีความสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาชีวิตและหน้าที่การงานของตนได้ทันที ผู้สอนซึ่งเป็นอาจารย์มาจากหลากหลายอาชีพ ทำให้ผู้เรียนได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มีความแตกต่างหลากหลายและการที่มีนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแสดงว่าได้รับการตอบรับจากประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่วนข้อจำกัดคือบุคลากรประจำมีจำนวนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์พิเศษ การดำเนินการของวิทยาลัยฯ ยังผูก

ยึดอยู่กับโครงสร้างที่มาจากส่วนกลาง ขาดการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ หรือสถาบันทางสังคมในชุมชน จึงไม่สอดคล้องกับปรัชญาของวิทยาลัยชุมชนที่ต้องเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาหลักสูตร จัดกระบวนการเรียนการสอนและจำแนกแยกแยะกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชนต่าง ๆ เพราะการบริหารจัดการที่ผ่านมาเป็นไปตามคุณสมบัติและความพร้อมของผู้บริหารและบุคลากรของวิทยาลัยชุมชนมากกว่าความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริง และส่วนหนึ่งขาดการยึดหยุ่นในการปรับกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมแต่ละกลุ่มเป้าหมาย (สมศ. บทสรุปผู้บริหาร)

การประเมินรอบที่สองระหว่าง พ.ศ. 2549-2553 มีวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระประเมินไปแล้ว 4 แห่ง คือ วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา สตูลและวิทยาลัยชุมชนสงขลา ซึ่งในการประเมินครั้งนี้มีการปรับเกณฑ์มาตรฐานให้มีความสอดคล้องกับบริบทของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไป โดยที่วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส และวิทยาลัยชุมชนสตูลมีการพัฒนาการจัดการศึกษาในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี ในขณะที่วิทยาลัยชุมชนยะลาอยู่ในเกณฑ์พอใช้ และอยู่ในภาวะรอพินิจ ส่วนวิทยาลัยชุมชนสงขลานั้นเป็นวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นใหม่จึงยังไม่มีข้อมูลเพียงพอในการรับการประเมิน แต่อย่างไรก็ตามผลการประเมิน สมศ. ในภาพรวมทั้ง 5 แห่งยังมีข้อสังเกตและเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือวิทยาลัยชุมชนทุกแห่ง ต่างจัดตั้งขึ้นมาภายใต้ปรัชญาอันเดียวกันคือ “วิทยาลัยชุมชน พัฒนาคน พัฒนาท้องถิ่น” แต่ที่ผ่านมามีการดำเนินการยังไม่เป็นไปตามปรัชญาเท่าที่ควร จึงเสนอให้วิทยาลัยชุมชนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ภายใต้บริบทและเงื่อนไขของภูมิสังคม การจัดการเรียนการสอนที่ควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียน ขยายพื้นที่บริการให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้กว้างขวางออกไป พัฒนา สื่อการเรียนรู้อ ให้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ตลอดจนสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่นให้เป็นเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในสังคม มีการสร้างระบบประกันคุณภาพภายในที่ชัดเจนสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนยุทธศาสตร์ และเป้าหมายของวิทยาลัยชุมชน มีการควบคุมการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพมาตรฐานทางวิชาการ ประการสุดท้ายคือการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางลงสู่วิทยาลัยเพื่อความคล่องตัว บนความแตกต่างหลากหลายของวิทยาลัยชุมชน ในแต่ละท้องถิ่น จึงจะสมกับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่แห่งนี้ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางการสร้างเสริมความมั่นคงด้วยการจัด โอกาสและคุณภาพการศึกษา

ระดับอุดมศึกษาให้กับคนในพื้นที่ โดยมีความเชื่อว่าการศึกษากลายเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่อย่างยั่งยืน

ปัญหาในการวิจัย

กล่าวโดยสรุปแม้ภาครัฐจะพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ประชาชนในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคได้อย่างกว้างขวาง โดยการเปิดสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับนี้ยังมีน้อยอยู่ดี พิจารณาได้จากสถิติการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนในพื้นที่ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป อยู่ที่ 7.8 ปี เท่านั้น (สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ: ออนไลน์) ซึ่งจัดอยู่เพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย ที่อยู่บนหลักของการกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนนั้น ก็เพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชาชนนั่นเอง ซึ่งเป็นการศึกษาที่ต้องเปิดกว้างแก่คนทุกกลุ่ม มีหลักสูตรหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียน เสียค่าใช้จ่ายน้อย สนองต่อความต้องการของชุมชนเพื่อความสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมสำคัญในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนด้วยตนเอง

จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นพื้นที่พิเศษที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างเร่งด่วน ด้วยเหตุแห่งเงื่อนไขหลายประการทำให้การศึกษาในพื้นที่แห่งนี้ขาดเอกภาพ ไม่มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างการศึกษาที่จัดโดยชุมชนซึ่งการเป็นศึกษาเพื่อสืบทอดศาสนาและวัฒนธรรม กับการศึกษาของรัฐที่เป็นการศึกษาที่จัดเสมือนหนึ่งเพื่อกลืนกลายวัฒนธรรมชุมชนสู่ความเป็นวัฒนธรรมของรัฐชาติ จนเป็นเหตุให้การศึกษาของรัฐกลายเป็นเงื่อนไขของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมหัวรุนแรงกับรัฐดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งการปฏิเธรการจัดการศึกษาของรัฐแต่ให้ความสนใจเฉพาะการศึกษาที่จัดโดยเอกชนที่เน้นการสอนศาสนาเป็นหลักนั้น ทำให้ผู้เรียนมีฐานความรู้วิชาสามัญอ่อนจนไม่สามารถเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในประเทศได้ จนเกิดการสะสมของผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของวิทยาลัยชุมชนที่จะต้องเติมเต็มโอกาส และลดช่องว่างทางการศึกษาทั้งหลายแก่ประชาชน ทั้งในด้านเนื้อหาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพราะวิทยาลัยชุมชนจัดตั้งขึ้นบนฐานปรัชญาของการศึกษาโดยชุมชน เพื่อชุมชน

นอกจากนี้ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังอยู่ภายใต้กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ และนโยบายของรัฐที่เป็นการเฉพาะ ซึ่งย่อมส่งผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนทั้งสิ้น แต่ที่ผ่านมาพบว่า การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ยังอยู่ภายใต้การกำกับจากส่วนกลางทำให้วิทยาลัยขาดความคล่องตัวในการจัดการศึกษา และการพึ่งพาเพียงงบประมาณที่รับจัดสรรจากส่วนกลางอันเป็นเหตุให้มีข้อจำกัดในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน นอกจากนี้รูปแบบการจัดการศึกษาที่ยังอยู่ในระบบโครงสร้างแบบเดิม ซึ่งไม่ได้พัฒนาไปสู่การอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมแก่บุคคลและชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม และยังไม่อาจสร้างความเสมอภาค เปิดให้ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาและสามารถตอบสนองได้ทุกเวลา สถานที่ และครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึง จึงสมควรมีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัย เพื่อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ครอบคลุมสาระสำคัญของการจัดการศึกษาทั้งหมด เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนับตั้งแต่ระดับนโยบาย ไปจนถึงระดับปฏิบัติการ ได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีความเหมาะสมกับสภาพบริบทภูมิสังคมของพื้นที่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้นคำถามสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ “ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมเฉพาะ และปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ควรมียุทธศาสตร์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะตอบสนองต่อปรัชญาการจัดการศึกษาของความเป็นวิทยาลัยชุมชน และสภาพบริบทของชุมชนท้องถิ่น” โดยประกอบด้วยคำถามย่อยดังต่อไปนี้คือ

1. สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นอย่างไร
2. เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับโครงสร้าง ระดับชุมชน และระดับการบริหารเชิงพื้นที่ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นอย่างไร
3. ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเด็นต่อไปนี้
 - 1.1 รูปแบบการบริหารจัดการ
 - 1.2 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
 - 1.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา
 - 1.4 ทรัพยากรการเรียนรู้
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 เงื่อนไขและองค์ประกอบด้านนโยบาย กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 2.2 เงื่อนไขและองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 2.3 เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน โดยเฉพาะความเป็นพหุวัฒนธรรม การรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษา ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของวิทยาลัยชุมชน
3. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนปัตตานี วิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนสงขลา (เฉพาะเขตพื้นที่บริการ อำเภอจะนะ นาทวี เทพา และ อำเภอสะบ้าย้อย)

ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษายุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจำแนกประชากรในการศึกษาดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ตลอดจนเงื่อนไขและองค์ประกอบ ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มประชากรที่เป็น ผู้นำทางการศึกษาในพื้นที่ ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาและนักศึกษาทั้งที่เป็นศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่ง ประกอบด้วยวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนปัตตานีวิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนสงขลา

2. การศึกษาการรับรู้ ค่านิยมทางการศึกษา และความต้องการของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มุ่งศึกษาจากประชาชนในพื้นที่ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) ของวิทยาลัยชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป ในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. การยกร่างและการยืนยันยุทธศาสตร์ทางการศึกษานั้น ดำเนินการ โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในปัจจุบัน เงื่อนไขที่มีผลต่อการจัดการศึกษา และความต้องการทางการศึกษาของชุมชน จากนั้นจัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public forum) จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ประกอบการ ประชาชนทั่วไป และบุคลากรทางการศึกษาและนักศึกษาทั้งที่เป็นศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่ง ประกอบด้วยวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนปัตตานีวิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนสงขลา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อสร้างข้อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยขั้นต่อไป ในมิติด้านรูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรการศึกษา จากนั้นมุ่งตรวจสอบเงื่อนไขและองค์ประกอบที่มีผลต่อการจัดการศึกษาทั้งเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง เงื่อนไข

ของชุมชน และเงื่อนไขการบริหารเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีวัฒนธรรมไทยเชื้อสายมลายู และวัฒนธรรมมุสลิมเป็นวัฒนธรรมหลัก ซึ่งมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของประเทศไทยโดยสิ้นเชิง ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องอยู่บนฐานของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ประกอบกับสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน การจัดการศึกษาของภาครัฐกลายเป็นประเด็นสำคัญที่มีส่วนในการเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรง ดังนั้นการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วยจังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี สตูล และจังหวัดสงขลาใน 4 อำเภอ (จะนะ สบ้าย้อย เทพา และนาทวี) ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ทราบถึงสถานการณ์ทางการศึกษาในพื้นที่ ทั้งในด้วนรูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และการจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ผู้เรียน ตลอดจนสามารถสังเกตเห็นโอกาสและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจนี้

2. เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างและชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในเรื่อง กฎหมายการศึกษาและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และผลของเงื่อนไขระดับชุมชน โดยเฉพาะความเป็นพหุวัฒนธรรม ค่านิยมทางการศึกษา การรับรู้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และความต้องการทางการศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เหมาะสม และดำเนินการทางการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพบริบทภูมิสังคมของพื้นที่ต่อไป

3. ข้อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะช่วยกำหนดทิศทาง และแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ตลอดจนมีความหลากหลายกับประชาชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อการสร้างสันติสุขในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้อย่างยั่งยืนต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีศัพท์สำคัญที่จะต้องนิยามไว้เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา หมายถึง แนวทางการจัดการศึกษาที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายในการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการประกาศตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 ประกอบด้วยจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สตูล และ สงขลา เฉพาะ อำเภอจะนะ สะบ้าย้อย เทพา และนาทวี

3. วิทยาลัยชุมชน หมายถึงสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนปัตตานี วิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนสงขลา

4. สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย กล่าวคือมีวัฒนธรรมมลายู-อิสลาม วัฒนธรรมไทย พุทธ และวัฒนธรรมจีนเป็นหลัก โดยที่วัฒนธรรมทั้งหลายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ คือ การปรับตัว (adaptation), การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation), การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (double ethnic identity) และ มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

5. เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน หมายถึง อิทธิพลของชุมชน/สภาพสังคมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน อันได้แก่ ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษาของชุมชน

6. ค่านิยมทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และความต้องการ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

7. การรับรู้ทางการศึกษา หมายถึง การที่ชุมชนสำเหนียก (aware) และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (reaction) ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

8. เงื่อนไขเชิงและองค์ประกอบโครงสร้าง หมายถึง ระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ และนโยบายการพัฒนาที่ถูกกำหนดจากภาครัฐที่มีอิทธิพลการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

9. เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ หมายถึงระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ แนวนโยบาย หรือข้อเสนอต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดโดยรัฐและภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีอิทธิพลการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

10. สภาพการจัดการศึกษา หมายถึงผลการดำเนินงานจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ครอบคลุม มิติด้านรูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

11. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่วิทยาลัยชุมชนจัดให้ซึ่งประกอบไปด้วยหลักสูตรอนุปริญญา และหลักสูตรระยะสั้น โดยแต่ละหลักสูตรจะประกอบด้วยเป้าหมาย จุดมุ่งหมายเฉพาะ การจัดเนื้อหา การเรียนการสอน และการประเมินผล

12. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง รูปแบบถ่ายทอดความรู้แก่นักศึกษาของอาจารย์ผู้สอนในวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับปรัชญาการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอน เป็นต้น

13. ทรัพยากรการเรียนรู้ หมายถึง สื่อการสอน เทคโนโลยีการศึกษาและสิ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

14. การประกันคุณภาพทางการศึกษา หมายถึง ระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินการดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้มั่นใจในคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษา

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

1. ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการจัดการศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษา
2. ปรัชญา แนวคิดการอุดมศึกษา
3. ปรัชญา แนวคิดการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ ค่านิยมและความต้องการทางการศึกษา
6. แนวคิดเกี่ยวข้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการจัดการศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษา

แนวคิดเรื่องการศึกษา เป็นแนวคิดที่ละเอียดอ่อน มีความสลับซับซ้อน ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องมาจากผลกระทบทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา และสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นความหมายของคำว่า “การศึกษา” จึงขึ้นอยู่กับมุมมองทางสังคมของนักปรัชญา และนักการศึกษาแต่ละคนซึ่ง อรุวดี รุจิเกียรติกำจร (2535: 83-86) ได้เสนอความหมายของนักปรัชญาและนักการศึกษาต่าง ๆ ออกเป็นสองมุมมองคือ ความหมายที่เป็นอรรถนัย และความหมายในภาพรวม ดังนี้

ความหมายของ “การศึกษา” ที่เป็นอรรถนัย เป็นความหมายที่แตกต่างกันไปตามทฤษฎีและมุมมองของนักปรัชญา หรือนักการศึกษาแต่ละคน ในแต่ละช่วงเวลา เช่น พลาโต (Plato) ได้ให้แนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า “...การศึกษาเป็นศิลปะซึ่งนำทาง สร้างสรรค์ และควบคุมประสบการณ์ของมนุษย์ โดยขึ้นอยู่กับหลักค่านิยม และการปรับปรุงทุกระดับขั้นในกิจกรรมของมนุษย์...” กล่าวคือธรรมชาติเป็น “ครู” หรือเป็น “โรงเรียน” ฉะนั้นการศึกษาจึงควรมีหน้าที่จัดประสบการณ์ให้กับนักเรียน มิใช่ปล่อยให้เด็กเรียนเป็นไปตามธรรมชาติ การศึกษาจะต้องเป็นเทคนิคหรือศิลปะในการปรับปรุงมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ ส่วน จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

นักการศึกษาในศตวรรษที่ 20 ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการศึกษาไว้อย่างหลากหลายเช่น “... การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมและเป็นหน้าที่ของสังคม...”, “...การศึกษาคือชีวิต (education is life)...”, และ “...การศึกษาคือความเจริญงอกงาม (education is growth)...” สำหรับ บรามเมลด์ (Theodore Brameld) นักการศึกษาปฏิรูปนิยมในศตวรรษที่ 20 ได้ให้ความหมายการศึกษาไว้ว่า “...การศึกษาคืออำนาจ..” โดยที่บรามเมลด์ มองว่าสังคมอเมริกันในขณะนั้นผู้ที่มีอำนาจในสังคม ได้แก่พวกนักปกครอง นักการเมือง และนายทุนเจ้าของกิจการบุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้ได้รับการศึกษาที่สูงกว่าคนอื่นๆ ทั้งสิ้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่เป็นพวกกรรมกรรับจ้างในโรงงาน พวกเกษตรกรเป็นต้น ซึ่งมีชีวิตที่ยากลำบากไม่มีอำนาจที่จะต่อรองกับเจ้าของกิจการ ส่วนบัทเลอร์ (Niclolas Murray Butler) นักการศึกษาในศตวรรษที่ 20 อติศอติการบดีมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย แสดงทรรศนะว่า “...การศึกษาคือกระบวนการกล่อมเกลาคจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับเชื้อชาติ และเผ่าพันธุ์ของตนได้อย่างเป็นสุข และเป็นกระบวนการถ่ายทอดมรดกทางสังคมแก่คนในชาติ...”

สำหรับนักการศึกษาของไทยนั้น วิไลย ตั้งจิตสมคิด (อ้างใน สมาน อัสวภูมิ, 2551: 3-4) ได้รวบรวมนิยามทางการศึกษาไว้หลายคนในหลายมุมมองเช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ นิยามการศึกษาไว้ว่า “การศึกษาเพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาสได้ทำสิ่งที่ดีที่สุดในที่ที่มนุษย์ควรจะได้โดยการทำลายซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์” ส่วนวิจิตร ศรีสะอ้าน นิยามการศึกษาไว้สามองค์ประกอบ คือ 1) การศึกษาเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนา 2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปโดยจงใจ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุด และ 3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้กระทำเป็นระบบ มีกระบวนการอันเหมาะสมและผ่านสถาบันทางสังคมที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านการศึกษา ส่วนในทางกฎหมายของประเทศไทยได้มีการนิยามความหมายของการศึกษาไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กล่าวโดยสรุป การศึกษาจึงเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่นำไปสู่การเรียนรู้ของบุคคลเพื่อยกระดับคุณภาพของมนุษย์ให้สูงขึ้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา และมีทักษะชีวิตอย่างเหมาะสมสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นบริการสาธารณะที่รัฐจะต้องจัดให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียม และต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

ปรัชญาการจัดการศึกษา

ปรัชญาเป็นแนวคิดในการสืบเสาะแสวงหาความจริงทั้งหลายของสรรพสิ่ง ดังที่ กองต์ (Auguste Comte: ค.ศ.1788-ค.ศ.1857) กล่าวไว้ว่า “ปรัชญา คือศาสตร์ของศาสตร์ทั้งปวง ซึ่ง สอดคล้องกับนักปราชญ์หลาย ๆ ท่าน เช่น อริสโตเติล (Aristotle: 384 B.C.-322 B.C.) ที่กล่าวว่า “ปรัชญาคือศาสตร์ที่สืบค้นถึงธรรมชาติและสิ่งที่มีอยู่ในตนเอง ตลอดจนคุณลักษณะตามธรรมชาติ ของสิ่งนั้น” หรือ สเปนเซอร์ (Herbert Spencer: ค.ศ.1820- ค.ศ.1903) ที่กล่าวไว้ว่า “ปรัชญาคือ ความรู้ที่ประมวลไว้อย่างสมบูรณ์” (อรุณี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 5) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า “ปรัชญา” เป็นการมุ่งแสวงหาความจริงตั้งแต่ระดับต่ำสุด ไปจนถึงสูงสุด ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อสนองต่อความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ใน ชีวิตของมนุษย์ได้ ส่วน “ปรัชญาการศึกษา” ก็คือการเชื่อมโยงความหมายของ “ปรัชญา” และ “การศึกษา” ซึ่งหมายถึง แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อเป็นเครื่องนำทางหรือหลักยึดในการจัดการศึกษา นับตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมาย หรือหลักสูตรการเรียนการสอน การ กำหนดจุดมุ่งหมายในการศึกษาปัญหาของมนุษย์ ตลอดจนความต้องการทางสังคมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา

คุณค่าของปรัชญาการศึกษา วรวิทย์ วสันตสารกร (2544: 39) ได้จำแนกออกเป็น 6 ด้านคือ 1) เป็นแกนกลางในการจัดดำเนินการศึกษา 2) ทำหน้าที่กำหนดบทบาทของบุคคลและสังคม พร้อมทั้งวางแนวทางปฏิบัติตามวิถีทางของระบอบการศึกษาที่มีปรัชญา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคนจะได้คิด พุฒ และกระทำไปในทิศทางเดียวกัน 3) ทำหน้าที่ให้ระบบต่าง ๆ ในสังคมเป็นที่ยอมรับของสมาชิก และจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความจงรักภักดีต่อระบบการศึกษา และเกิดอิทธิบาทที่ดีต่อการดำเนินงานการศึกษา 4) ทำหน้าที่ระดมสรรพกำลังเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษา และการพัฒนาประเทศในทุกด้าน 5) ชี้ให้เห็นแนวโน้มของระบบการศึกษา ตลอดจนระบบ การเมือง เศรษฐกิจและสังคม และสร้างความมุ่งหวังของอนาคตอีกด้วย และ 6 เป็นครรชนิษฐ์ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการศึกษา

ดังนั้นปรัชญา จึงเป็นการศึกษาหาความจริง ความรู้ ความถูกต้องในสรรพสิ่ง ในขณะที่ “การศึกษา” เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เมื่อรวมคำเป็นปรัชญาการศึกษาแล้ว จึงหมายถึงปรัชญาที่นำมาใช้ในการจัดระบบ การศึกษา อันได้แก่การสร้างรากฐานเพื่อทำความเข้าใจแนวความคิดในการจัดการศึกษา กระบวนการ การศึกษา และเพื่อสร้างจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยจำแนกปรัชญาการศึกษาออกเป็นลัทธิต่างๆ

คือลัทธิธรรมชาตินิยม ลัทธิจิตนิยม ลัทธิวัตถุนิยม ลัทธิปฏิบัตินิยม และลัทธิอัตถิภาวนิยม ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้อยู่บนฐานคิดของลัทธิปรัชญาปฏิบัตินิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปรัชญาปฏิบัตินิยม

ลัทธิปรัชญาปฏิบัตินิยม (pragmatism) นักปรัชญาผู้นำความคิดปฏิบัตินิยมได้แก่ ชาร์ล เอส เพียร์ส วิลเลียม เจม จอห์น ดิวอี้ วิลเลียม คิลแพททริก เป็นต้น โดยด้านแนวคิดปฏิบัตินิยมกับการศึกษานั้น นักปรัชญาอย่าง จอห์น ดิวอี้ ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า “การศึกษาคือชีวิต”, การศึกษาคือความเจริญงอกงาม, และการศึกษาคือส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งจากความหมายดังกล่าวการศึกษาของพวกเขาปฏิบัตินิยมจึงมิใช่เพื่อทำการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ในขอบเขตของโรงเรียนเท่านั้น การศึกษายังทำหน้าที่ให้ความรู้ให้ประโยชน์ได้ทุกหนทุกแห่งและทุกเวลาไปจนตลอดชีวิต ซึ่งการศึกษาในความหมายของจอห์น ดิวอี้ ไม่มีวันจบสิ้น การที่มนุษย์มีชีวิตอยู่มนุษย์จะต้องมีความกระตือรือร้นที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้นนั่นคือ การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่พบ โดยที่ปัญหาทุกปัญหาจะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ ปัญหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เราได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของเราเอง ด้วยประสบการณ์ตรงที่ได้จากการมีส่วนร่วม ได้จากการสังเกต ได้จากการกระทำด้วยตนเองอย่างนี้เป็นต้น (อรุณี รุจิกเกียรติกำจร, 2535: 62-63)

ประทุม อังกูรโรหิต (2551: 125-140) ได้จำแนกอธิบายปรัชญาปฏิบัตินิยม อันเกิดจากการสังเคราะห์ ปรัชญาของชาร์ล เอส เพียร์ส วิลเลียม เจม และ จอห์น ดิวอี้ จำแนกเป็น อภิปรัชญา ทฤษฎีความรู้ ค่าทางจริยะ และจุดเด่นจุดอ่อนของปรัชญาปฏิบัตินิยม กล่าวโดยสรุปว่า อภิปรัชญาในทัศนะของปรัชญาปฏิบัตินิยม ความจริงก็คือโลกธรรมชาติที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความเป็นจริงมิได้มีลักษณะเป็นสาระที่มีแก่นแท้แน่นอนตายตัวเหมือนในปรัชญาสสารนิยม หรือมีลักษณะเป็นความจริงสูงสุดดังที่ปรากฏในปรัชญาจิตนิยม แต่มีลักษณะเป็นกระบวนการไหล (flux) ต่อเนื่องกันไปของกระแสเหตุการณ์ ในกระบวนการนี้เองที่มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่เผชิญปัญหา คิดแก้ปัญหาและนำไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเราพอสรุปลักษณะของโลกและมนุษย์ตามนี้ดังต่อไปนี้

1. โลกคือแหล่งของการประกอบกิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็ปัจเจกบุคคลหรือรวมกลุ่มกันในรูปแบบของสังคม พวกปฏิบัตินิยมไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ความจริงที่เป็นภูมิหลังของประสบการณ์หรือกิจกรรมทุกชนิดที่มนุษย์เคยมีหรือรับรู้มา ยกเว้นภูมิหลังเหล่านั้นมีผลต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม

2. โลกเป็นกระบวนการและมีการเปลี่ยนแปลง โลกเหมือนกระแสน้ำที่ไหลต่อเนื่องกันไป ทุกอย่างที่เกิดขึ้นหน้ากับประสบการณ์ของมนุษย์เป็นกระแสของความเปลี่ยนแปลง และเคลื่อนไหลตลอดเวลา ชีวิตก็เช่นเดียวกันซึ่งเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ เราเกิดขึ้น เจริญเติบโต พัฒนาไปสู่การมีวุฒิภาวะ และในที่สุดก็เสื่อมสลาย เหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านเข้ามาแล้วก็ผ่านไป สภาพแวดล้อมหนึ่งถูกแทนที่ด้วยสภาพแวดล้อมหนึ่งต่อเนื่องกันไป โลกในแง่นี้จึงไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งอยู่กับที่หรือคงทนถาวร ไม่มีสิ่งใดอยู่นอกขอบข่ายของกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ บางสิ่งอาจดูเหมือนว่าจะเป็สิ่งถาวรชั่วขณะหนึ่ง แต่แท้จริงแล้วมันเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จนเราไม่รู้สึ

3. โลกไม่มีความมั่นคงตายตัว เพราะทุกอย่างในโลกมีการเปลี่ยนแปลงและแปรสภาพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่สามารถทำนายได้อย่างแน่นอนว่าอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง ความไม่แน่นอนนี้นักปรัชญาปฏิบัตินิยมถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มันเป็นข้อเท็จจริงที่มนุษย์ต้องยอมรับ และพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดหมายได้เสมอ

4. โลกเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์และไม่สิ้นสุด โลกที่มีการเคลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงย่อมต่างจากโลกที่ทุกอย่างดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบตามกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดไว้ โลกลักษณะนี้มีโครงสร้างที่สมบูรณ์พร้อม ไม่มีอะไรเพิ่มเติมเข้าไปอีก ไม่มีที่ว่างสำหรับโอกาสและอิสระของการทำงานของมัน แต่โลกตามทัศนะของปฏิบัตินิยมเป็นโลกที่ยังไม่เสร็จสิ้น ยังคงเจริญเติบโตและมีพัฒนาการ และมีที่ว่างเสมอสำหรับสิ่งที่จะเกิดใหม่ และพร้อมกับการปรับปรุงใหม่ ๆ ที่เกิดจากพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์

5. โลกตามทัศนะของปฏิบัตินิยมมีลักษณะเป็นพหุนิยม โลกในลักษณะนี้ไม่ใช่โลกที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งทุกอย่างรวมอยู่ด้วยกันเป็นหน่วยเดียวกันทั้งหมดเช่นในปรัชญาจิตนิยมหรือโลกที่เป็นทุกอย่างที่ถูกทอนลงไปเป็นหน่วยย่อยเพียงหนึ่งเดียวเช่นในปรัชญาสารนิยม แต่โลกสำหรับพวกปฏิบัตินิยมเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย ประกอบด้วยสิ่งที่แตกต่างกันมากมาย ซึ่งแต่ละสิ่งก็มีความเป็นจริงในตัวเอง

6. โลกมีจุดหมายปลายทางในกระบวนการของมันเอง ปรัชญาปฏิบัตินิยมมิได้กล่าวถึงจุดหมายปลายทางที่ไม่เปลี่ยนแปลงซึ่งตั้งเอาไว้เป็นนิรันดร แต่อธิบายฐานะของจุดหมายว่าเป็นเพียงเงื่อนไขในประสบการณ์ของมนุษย์ที่ตั้งไว้ชั่วคราว หรือเป็นแนวทางเพื่อไปสู่จุดหมายอื่นต่อไป เมื่อมนุษย์ได้บรรลุถึงมันแล้วจุดหมายนั้นก็จจะบสิ้นลงภายในกระบวนการนั่นเอง

7. มนุษย์กับโลกมีความสัมพันธ์กัน มนุษย์ไม่ใช่สัตว์โลกที่มีเหตุผลซึ่งแยกตัวเป็นอิสระจากโลกธรรมชาติ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและติดต่อสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยไม่ขาดสาย ดังจะเห็นได้จากความเชื่อของดิโอจีนีส เรื่องทฤษฎีวิวัฒนาการที่มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นในสาย

ของวิวัฒนาการของโลก มนุษย์ก็เช่นเดียวกับมนุษย์เกิดขึ้นในธรรมชาติและเป็นของธรรมชาติ ความคิด ปัญญา และเหตุผลในตัวมนุษย์มิใช่สารัตถะที่ทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากธรรมชาติ มันไม่ได้แยกจากธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมของคน เหตุผลของมนุษย์เป็นเหตุการณ์ในธรรมชาติ ต่างสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อมนุษย์มีปฏิริยาโต้ตอบต่อสถานการณ์ มนุษย์สร้างความคิด การใช้เหตุผลขึ้นเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องกันไปในกระบวนการเดียวกันนี้

8. มนุษย์ไม่ใช่สาเหตุแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลกหรือกำหนดสถานการณ์สำหรับตนเองเสมอไป การกระทำของมนุษย์เป็นพันธะแห่งการกระตุ้นกับการตอบสนอง แต่มนุษย์ก็ไม่ใช่เครื่องจักรที่ตอบสนองไปแบบอัตโนมัติ ในแต่ละครั้งของการตอบสนอง จะพอเหมาะกับแรงกระตุ้นที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกิจกรรมของการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากระตุ้นมากกว่าจะเป็นไปโดยเจตจำนงเสรีอย่างเต็มที่เหมือนพวกจิตนิยมเชื่อ

9. โลกมิได้เป็นหลักประกันความก้าวหน้าให้แก่มนุษย์ การกล่าวเช่นนั้นทำให้ดูเหมือนว่าการปฏิบัตินิยมเป็นพวกที่มองโลกในแง่ร้ายแต่ความจริงการมองโลกในแง่ดีอยู่กึ่งกลางระหว่างพวกมองโลกในแง่ดีและร้ายมากกว่า โดยเชื่อว่าโลกจะดีขึ้นได้ด้วยความพยายามของมนุษย์ ปฏิบัตินิยมไม่ได้รับรองว่าโลกต้องก้าวหน้าไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ไม่ได้บอกว่าโลกอนาคตจะถูกกำหนดมาก่อนแล้วในลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ ข้อเท็จจริงก็คือ โลกเป็นสิ่งที่กำหนดไม่ได้และไม่มีที่สิ้นสุดในแง่ของคุณค่า แต่พลังของมนุษย์นี่เองที่อาจกำหนดอนาคตได้ โดยการลงมือกระทำการต่อสถานการณ์ที่ตนเผชิญหน้าอยู่ เพื่อให้ได้ประโยชน์ในอนาคตที่ตนคาดหวัง ในขณะที่เดียวกันเราก็อาจล้มเหลวได้เท่า ๆ กันด้วย จากการกระทำนั้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่แน่นอนอย่างหนึ่งก็คือมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับโลกและประกอบกิจกรรมในกระแสแห่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก ถ้าเราหนีโลก หนีจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ปล่อยให้มันเป็นไปของมันเอง คุณค่าใด ๆ จะไม่เกิดขึ้นเลยในโลกนี้ ปฏิบัตินิยมจึงเสนอให้มนุษย์พร้อมจะเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกล้าหาญและมีสติปัญญาเหตุผล แม้จุดหมายปลายทางจะไม่มีหลักประกันใด ๆ ที่แน่นอน แต่เป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะได้ประโยชน์จากการอยู่ในโลกนี้อย่างคุ้มค่าด้วยความพยายามอย่างเต็มที่ของคุณ

ทฤษฎีการจัดการศึกษา

จากฐานคิดทางปรัชญาปฏิบัตินิยม ได้กลายเป็นทฤษฎีทางการศึกษาในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่เรียกว่าทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism) และทฤษฎีทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism) ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism)

ทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism) เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการหาความรู้ โดยให้อิสระภาพ เสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาประสบการณ์และความรู้ของผู้เรียนโดยมิได้หยุดนิ่ง ลักษณะการแสวงหาความรู้แบบนี้จะทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงได้ชื่อว่า “A Liberal Road to Culture...” ซึ่งบรามเมลด์ (Brameld) หมายถึง หนทางแห่งอิสรภาพและเสรีภาพที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมให้เหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่งเป็นการศึกษาแบบก้าวหน้าแผนใหม่

การศึกษาแบบพัฒนาการนิยมหรือการศึกษาแผนใหม่ (progressive education) ก่อตั้งขึ้นประมาณ ค.ศ.1920 ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการจุดประกายแนวความคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) จากการเขียนหนังสือเรื่อง “School of Tomorrow” ต่อมาพวกนักพัฒนาการนิยมนคนอื่น ๆ อาทิ Francis W. Parker, William Kilpatrick, John L. Childs, George Counts V.T. Thayer และ Boyd. H. Boyd ได้นำเอาแนวคิดนี้ไปปรับปรุงใช้กับการศึกษาจนเป็นที่นิยมจนได้รับความสนใจมากที่สุดไปทั่วโลกในปัจจุบัน

แนวความคิดแบบพัฒนาการนิยมนี้สืบเนื่องมาจากแนวความเชื่อในเรื่องของความจริงของลัทธิประสบการณ์นิยมที่ว่า “ความจริงมิได้คงที่หรือหยุดนิ่ง แต่หากเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา” แนวคิดนี้ถูก โยงมาให้กับสังคมซึ่งรวมถึง ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยม และอื่น ๆ โดยมีแนวความคิดว่าความถูกต้องเหมาะสม และความจริงในแต่ละส่วนไม่สามารถเป็นเช่นนั้นได้ชั่ววันรันดร แต่ในส่วนของสังคมจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย กับสถานที่ ทั้งนี้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั่นเอง

จุดมุ่งหมายของการศึกษา ตามแนวความคิดนี้ การศึกษาคือชีวิต มิใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต ซึ่งจอห์น ดิวอี้ หมายถึงมนุษย์จะต้องใฝ่หาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสังคม สภาพแวดล้อมไปจนตลอดชีวิต การไม่ยอมรับวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ของสังคมอาจทำให้การมีชีวิตประสบความยากลำบาก และมีปัญหาได้ ดังนั้นการจัดการศึกษาควรจะมีลักษณะที่เหมือนกับชีวิตจริง ๆ ของมนุษย์ในสังคม โดยสิ่งที่จะนำมาเรียนควรพิจารณาถึงประโยชน์ต่อ

ชีวิตประจำวันและสังคมให้มากที่สุด นอกจากนี้ควรส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักสังคม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคม และรู้จักแก้ปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ได้

หลักสูตร จอห์น ดิวอี้ เสนอว่า เนื้อหาสาระที่จัดควรมีลักษณะยืดหยุ่นได้ปรับเปลี่ยนได้ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและกาลเวลา ฉะนั้นหลักสูตรของพัฒนาการนิยมจึงมีความเป็นประชาธิปไตยมาก ลักษณะหลักสูตรของพวกเขา Progressivisms มีลักษณะเป็น Child-Centered-Curriculum หมายถึงหลักสูตรที่คำนึงถึงความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมองว่าหลักสูตรที่ดีจะต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเจริญ (growth) ด้านปัญญาและการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมด้วย

การเรียนการสอน จะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นั่นคือการคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนในการนำไปใช้ในชีวิต พวกเขา progressivisms เสนอว่าการเรียนการสอนความเป็นวิธีเรียนแบบแก้ปัญหา (problem solving) คือการทำให้ผู้เรียนสงสัยอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ครูนำเสนอ ซึ่งครูอาจนำเสนอโดยการตั้งปัญหาถาม และแนะวิธีให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบหรือการเรียนการสอนแบบโครงการเป็นต้น

พวกเขาพัฒนาการนิยมเชื่อว่าความรู้เป็นเพียงเครื่องมือในการจัดหาประสบการณ์ เพื่อให้เราเรียนรู้และช่วยแก้ปัญหาชีวิตของเราได้ เพราะฉะนั้นเราไม่จำเป็นต้องไปจดจำเครื่องมือเหล่านั้น เพียงแต่ให้รู้วิธีใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ก็เพียงพอแล้ว โดยที่ความรู้จะมีความสำคัญก็ต่อเมื่อเรานำเอาไปใช้ได้ อย่างไรก็ตาม จอห์น ดิวอี้ ก็ไม่ต้องการให้ล้มเลิกระบบการเรียนที่เน้นเนื้อหาสาระ แต่ได้ให้ความเห็นว่าเนื้อหาสาระควรเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามสถานะที่เป็นจริงของโลก ฉะนั้นการศึกษาจึงไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่เพียงในตำราโดยการท่องจำ แต่การศึกษาใหม่จะต้องลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงและประสบการณ์ตรง

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมาก โดยที่จะต้องมิใช่แหล่งรวมอำนาจและมิใช่เผด็จการ แต่จะต้องมีบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเองทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งจะได้รับอิสระในการกระทำและการตัดสินใจในการร่วม และสร้างกิจกรรมได้พอ ๆ กับผู้ใหญ่ กล่าวคือต้องทำโรงเรียนให้เหมาะกับเด็กมิใช่ทำเด็กให้เหมาะกับโรงเรียน นอกจากนี้โรงเรียนของพวกเขาพัฒนาการนิยมจะเน้นการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะเขามีความเห็นว่าการทางประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะทำให้คนมีบุคลิกภาพที่เสรีทั้งในการคิดและการแสดงออก

บทบาทของครู จะเป็นผู้แนะนำในฐานะที่เป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่าโดยจะแนะนำผู้เรียนให้รู้ทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ส่วนการตัดสินใจจะปล่อยให้ผู้เรียนเลือกเอง ในเรื่องการเรียนการสอนครูจะต้องมีความสามารถในการจัดฉากเสมือนหนึ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของเขาเอง อย่างไรก็ตามแม้ทฤษฎีนี้จะให้อิสระในการกระทำและการตัดสินใจแก่เด็ก แต่ทั้งนี้

ครูก็ยังมีอิทธิพลแฝงในการเลือกสิ่งต่าง ๆ ของผู้เรียนอยู่เสมอๆ มิใช่จะปล่อยให้ผู้เรียนเลือกเอง คิดเอง โดยไร้ทิศทางแต่อย่างใด (อรุวดี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 94-98; วรวิทย์ วตินสรากร, 2544: 65)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism) เป็นทฤษฎีที่เน้นการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยที่ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาและผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนของผู้เรียน โดยให้อิสระภาพ เสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาประสบการณ์และความรู้ของผู้เรียนโดยมิได้หยุดนิ่ง ลักษณะการแสวงหาความรู้แบบนี้จะทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism)

ทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism) เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างขึ้นมาเพื่อเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคม ไปสู่สังคมใหม่ที่มีประชาธิปไตย มีความทัดเทียมกันของบุคคลในสังคม และเป็นสังคมที่มาจากประชาชน โดยแท้มิใช่สังคมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยแนวความคิดเรื่องการปฏิรูปสังคมนี้นี้มาตั้งแต่ ค.ศ.1920 แล้ว แต่ความคิดนี้ยังไม่เด่นและไม่ชัดเจน จนกระทั่ง ค.ศ. 1950 ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld) นักการศึกษาชาวอเมริกันได้นำเสนอความคิดปรัชญาและการจัดการศึกษาปรับปรุงสังคมไปสู่สังคม “ยูโทเปีย” โดยเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น ดังนั้นจึงนับได้ว่า บรามเมลด์ เป็นผู้วางรากฐานทฤษฎีปฏิรูปนิยมและนำมาปฏิบัติจนเป็นที่รู้จักกว้างขวางในปัจจุบัน

จุดสนใจของฝ่ายปฏิรูปนิยมคือ ต้องการปฏิรูปสังคมเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ สังคมในฝัน หรือยูโทเปีย คือสังคมประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิและส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของประเทศ ประชาชนไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน รักใคร่ช่วยเหลือพร้อมที่จะช่วยแก้ปัญหาของสังคม เพื่อให้สังคมสงบสุข พวกนี้ไม่ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทำให้วัตถุเจริญรุ่งเรือง แต่ให้ความสำคัญกับจิตใจและความเป็นอยู่ที่สงบสุขมากกว่า การศึกษาต้องบ่งลงไปกับกาลสมัย เพื่อหาทางสร้างสรรค์ระบบสังคมขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับคุณค่าขั้นพื้นฐานของวัฒนธรรม และให้สอดคล้องกับพลังเศรษฐกิจและสังคมของโลกปัจจุบัน ที่ว่าดังนี้เพราะพวกนี้ถือว่าเรากำลังอยู่ในวิกฤตการณ์ อันมนุษย์อาจทำลายโลกเอาเสียง่าย ๆ และการแก้ไขสภาพของสังคมจะอาศัยวิธีการทางการเมืองเท่านั้นไม่ได้ จำต้องให้การศึกษาเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้เห็นทางออกใหม่ๆ (วรวิทย์ วตินสรากร, 2544: 67)

จุดมุ่งหมายของการศึกษา มีแนวความเชื่อว่าการศึกษาคควรมีจุดหมายเพื่อชีวิตและสังคม นั่นคือการจัดการศึกษามีได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้เป็นเลิศ แต่เน้นให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ถูกต้องเพื่อสังคมและส่วนรวมเป็นอันดับแรก ผู้เรียนควร ได้รู้และเข้าใจสังคมที่ตนอาศัย ได้

ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์และเกื้อกูลต่อชุมชน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาคควรสร้างสำนึกเพื่อชุมชนและยังมีจุดมุ่งหมายอื่นอีก อาทิ

- การศึกษาเพื่อช่วยแก้ปัญหาของสังคม
- การศึกษาที่มุ่งสร้างระเบียบใหม่ในสังคม
- การศึกษาที่มุ่งสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริงให้แก่ชุมชน
- การศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเองเป็นต้น

(ไพฑูริย์ สตินลารัตน์ อ้างใน อรุณี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 101)

หลักสูตร จะเน้นวิชาที่ให้ความสำคัญกับมนุษยชาติ อาทิวิชาในหมวด มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การสอนวิชาต่าง ๆ เน้นสังคมเป็นหลัก อาทิ

- ให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพของสังคมและชุมชน
- ให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาของสังคมและแนวทางแก้ไข
- ให้ผู้เรียนมีสำนึกของการพัฒนาและเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมและสังคม

เป็นต้น

การเรียนการสอน จะเน้นกระบวนการแก้ปัญหาซึ่งเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ซึ่งอาจ ใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม การทำโครงการ การเรียนโดยการกระทำ หรือการ แสดงบทบาทจำลอง ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมคิด ร่วมทำ เป็นกลุ่ม มากกว่าการส่งเสริมพัฒนาการรายบุคคล เพราะการทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างราบรื่น ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาแต่ใจตนเอง และที่สำคัญเป็นผู้รู้จัก ประนีประนอมซึ่งกันและกัน ซึ่งลักษณะนี้จะทำให้สังคมสงบสุขเรื่องการเรียนการสอนนอกจากจะ เรียนในห้องเรียนแล้ว ยังเน้นให้ผู้เรียนฝึกงานหรือทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อพัฒนาและบำเพ็ญ ประโยชน์แก่ชุมชนของตนด้วย

สถานศึกษาจะต้อง เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมิได้แยกเป็นสถาบันที่ห่างไกลจาก ชุมชนกิจกรรมเนื้อหาการเรียนการสอนและนโยบายของสถานศึกษาย่อมสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันกับสังคม ฉะนั้นสถานศึกษาจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำหรับผลิตสิ่งที่สังคมต้องการ ยิ่งกว่านั้นต้องส่งเสริมการทำงานร่วมกันของผู้เรียนมากกว่าการแข่งขัน ส่งเสริมประชาธิปไตยในการ เรียนและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม

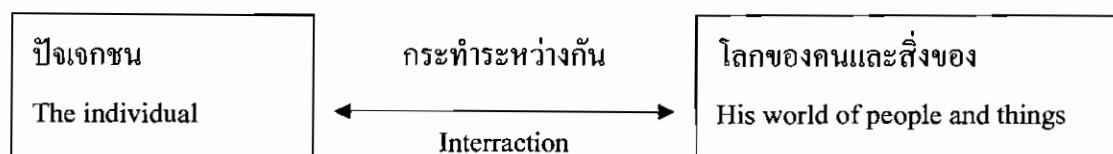
บทบาทของครู เป็นทั้งผู้ให้ความรู้และเหตุผลแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะในเรื่องของ สังคมและชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างถูกต้อง แล้วยังเป็นนักพัฒนาสังคม นักบุกเบิกและนักแก้ปัญหาไป ด้วย ครูที่ฉลาดและเก่ง จะต้องมีความสามารถกระตุ้นผู้เรียนให้เป็นผู้มีสาระอยู่เสมอ ครูต้องมี ทักษะในการสาธิต การวางแผน การรวบรวมข้อมูล สรุปและวิเคราะห์ปัญหาของสังคมออกมาให้

ผู้เรียนเข้าใจชัดเจน เพื่อผู้เรียนจะได้เกิดแนวความคิดในการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมของตนเองต่อไป (อรุวดี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 99-102)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism) มีความเชื่อว่าการศึกษาคควรมีจุดหมายเพื่อชีวิตและสังคม นั่นคือการจัดการศึกษามีได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้เป็นเลิศ แต่เน้นให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ถูกต้องเพื่อสังคมและส่วนรวมเป็นอันดับแรก ผู้เรียนควรได้รู้และเข้าใจสังคมที่ตนอาศัย ได้ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์และเกื้อกูลต่อชุมชน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การศึกษาคควสร้างสำนึกเพื่อชุมชนและยังมีจุดมุ่งหมายอื่นอีก

สังคมวิทยาการศึกษา

สังคมวิทยาการศึกษา (Education Sociology) เป็นการนำหลักการทางสังคมวิทยาไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการทางการศึกษา คนัย ไชโยธา (2534) ได้รวบรวมบทนิยามของสังคมวิทยาทางการศึกษาที่สำคัญเช่น Brow (1961: 37-40) กล่าวว่า สังคมวิทยาทางการศึกษาหมายถึง การศึกษาเรื่องของการกระทำระหว่างปัจเจกชนกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่บุคคลอื่น ๆ กลุ่มสังคมต่าง ๆ และแบบอย่างแห่งพฤติกรรมในสังคม โดยเขียนเป็นเส้นสัมพันธ์กันได้ดังนี้

ภาพ 1 นิยามสังคมวิทยาการศึกษา

สังคมวิทยาทางการศึกษาจึงเป็นการนำหลักการทางสังคมวิทยาไปปรับใช้ให้เข้ากับกระบวนการทุกอย่างของการศึกษา ซึ่งได้แก่เนื้อหาและกิจกรรม ระเบียบวิธีการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งสังคมวิทยาการศึกษาจะทำหน้าที่ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ครอบครัว กลุ่มทางสังคม ศาสนา การสื่อสาร รวมทั้งแบบอย่างทางวัฒนธรรมที่แทรกอยู่ในวิถีประชา (folkways) และศีลธรรมจรรยา (mores) ของประชาชน

อดุลย์ คันประยูร (2539: 5) กล่าวว่าสังคมวิทยาการศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษา กระบวนการทางสังคมวิทยา ที่เกิดขึ้นภายในระบบการศึกษา และระหว่างการศึกษาับสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยที่ข้อสมมติฐานคือ 1) การศึกษาเป็นผลรวมของการกระทำทางสังคม (social act) 2) สังคมวิทยาเป็นการวิเคราะห์ การปะทะสังสรรค์ของมนุษย์ (human interaction) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งอยู่ในระบบโรงเรียน (fomal education) และ 3) สังคมวิทยาเป็นการวิเคราะห์

กระบวนการทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษา เช่น การปะทะสังสรรค์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูใหญ่กับครูน้อย และความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษาระบบอื่น ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง เป็นต้น

ดังนั้นหากจำแนกสาระสำคัญของสังคมวิทยาการศึกษา ก็จะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมของการศึกษา ระบบสังคมในสถานศึกษา บทบาทของผู้เรียน บทบาทของครู การศึกษากับครอบครัว การศึกษากับการแบ่งชั้นทางสังคม การศึกษากับความเสมอภาคทางสังคม การศึกษากับการเมือง การศึกษากับวัฒนธรรม การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น

แนวคิดการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบหลายประการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนาในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ การจัดการศึกษาจึงเป็นความจำเป็นที่ทุกประเทศต้องดำเนินการ เพื่อยกระดับคุณภาพประชากรและเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระหว่างประเทศ การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วมดำเนินการ มีรูปแบบ ขั้นตอน กติกาและวิธีการดำเนินการ มีทรัพยากรต่างๆ สนับสนุน และต้องมีกระบวนการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ด้วย โดยองค์ประกอบของการจัดการศึกษามี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (ปรีชญา เวสารัชช์, 2545)

1. สาระเนื้อหาในการศึกษา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย เนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

2. ครู ผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด

เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เจื่อนใจสำคัญประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้ เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิชาการด้านการเรียนการสอน ตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่ง ครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ หนังสือ อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

4. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ นี้ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

5. ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษา ยังมีผู้ที่รับผิดชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังคงจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

6. เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาล ในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

7. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังคงมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษา

ต้องสนใจดูแลคือความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัย และการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

8. ผู้เรียน หรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษ้อบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และการศึกษาต้องจัดสำหรับคนทุกคน”

สำหรับ ลิจิต ซีรเวกิน (2548) เห็นว่าการปฏิรูปการศึกษาขึ้นอยู่กับ 5 ตัวแปร คือ โครงสร้างและกระบวนการการบริหารจัดการ, ครูผู้ถ่ายทอดความรู้, นักเรียนผู้ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย, หลักสูตร, วิธีการสอนและการวัดผล ขณะที่ นภเกตุ สุขสมเพียร (2549) เห็นว่ารูปแบบการจัดการศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 5 ส่วน คือ หลักการ/แนวคิด, เป้าหมายการจัดการศึกษา, เนื้อหาสาระสำคัญ, แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา และ การติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษา

ดังนั้นหากจะกล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการศึกษาจึงอยู่ภายใต้เงื่อนไข 4 ส่วนสำคัญคือ การบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลักษณะการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การจัดการศึกษาของประเทศไทยปัจจุบันยึดตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษามบับแรกตาม ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 12-16)

1. หลักการจัดการศึกษา มีแนวการจัด ดังนี้

1.1 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพ (มาตรา 22)

1.2 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (มาตรา 6)

1.3 การจัดการศึกษาต้องเป็นการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาความสาระและกระบวนการการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8)

1.4 การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษามีหลักการ ดังนี้ (มาตรา 9) (1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (5) มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และ (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

1.5 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 19) โดยแบ่งออกแบ่งเป็น สองระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา

1.6 รูปแบบการจัดการศึกษาแบ่งออก 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. การจัดเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กรอบการเรียนรู้ บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ (มาตรา 23) ในเรื่องต่อไปนี้ (1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและ ประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (4) ความรู้และทักษะด้าน คณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องและ (5) ความรู้และทักษะในการ ประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้อง ดำเนินการ ได้แก่ (มาตรา 24) (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและ ความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การ จัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (3) จัด กิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่าง ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ใน ทุกวิชา (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสาขาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สู่การเรียนและ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการ สอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการ ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ (7) ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็น สากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 7)

4. การจัดแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัด แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพตามมาตรา 24 ดังนี้ (1) ห้องสมุดประชาชน (2) พิพิธภัณฑ์ (3) หอศิลป์ (4) สวนสัตว์ (5) สวนสาธารณะ (6) สวนพฤกษ ศาสตร์ (7) อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (8) ศูนย์กีฬาและนันทนาการ และ (9) แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ

5. การวัดผลและประเมินผล ลักษณะการวัดผลและประเมินการศึกษาผู้เรียน วัด จาก (1) พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและ

การทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และ (2) การรับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้โอกาสเข้าศึกษาต่อ และนำผลการประเมินผู้เรียนจากข้อ (1) มาประกอบการพิจารณาด้วย (มาตรา 26)

6. ลักษณะของหลักสูตรในระดับต่างๆ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 16 กำหนดการศึกษาในระบบไว้สองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยการกำหนดหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามมาตรา 28 จัดดังนี้ 1) สาระของหลักสูตรเป็นวิชาการ วิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม และ 2) สาระของหลักสูตรต้องมุ่งพัฒนาวิชาการ วิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

7. การมีส่วนร่วมของชุมชนการดำเนินการ กล่าวคือให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและตามศักยภาพรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

8. การส่งเสริมการวิจัย สถานศึกษาต้องส่งเสริมการวิจัยและการศึกษา ตามมาตรา 30 ดังนี้คือ (1) สถานศึกษาต้องพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และ (2) การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

การบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การบริหารงานตาม โครงสร้างอำนาจในกระทรวงศึกษาธิการตามระเบียบเดิมนั้น เป็นระบบที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจมากเกินไปและมีการบริหารจัดการที่ย่อนประสิทธิภาพ ไม่จะเป็นการบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนไปจนถึงเรื่องการประกันคุณภาพ แต่การบริหารงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการวางกรอบในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดเป็นสาระบัญญัติไว้ในหมวด 5 (การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 (มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา) หมวด 7 (ครู

คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา) หมวด 8 (ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา) และหมวด 9 (เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา) (อมรวิชัย นาคทรพรพ, 2545: 13)

ยุทธศาสตร์การบริหารการศึกษา การบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและดำเนินการในองค์รวมไม่แยกส่วน โดยรัฐต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนดำเนินการ และกลไกรับผิดชอบในลักษณะเป็นเอกภาพซึ่งประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย (ปรัชญา เวสารัชช, 2545: 78 - 80)

1. การบริหารสถานศึกษา มีการเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาทุกระดับ ควรให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อม ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ หลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยมีระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสถานศึกษา

2. การบริหารการผลิตครู มีการส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งและคุณภาพในกระบวนการผลิตครู ได้แก่ การคัดเลือกผู้เข้าศึกษาวิชาชีพครู การสนับสนุนทุนทรัพย์แก่นักศึกษาครูที่ขาดแคลน การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการของประเทศและการหางานทำ การมีคณาจารย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาบรรยากาศที่เหมาะสมกับการศึกษา อบรม วิชาชีพครูและการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นต้น

3. การบริหารโครงสร้างและระบบการศึกษา มีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบการศึกษาให้มีเอกภาพ ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ลดการจัดการศึกษาที่สูญเปล่า ซ้ำซ้อน และไม่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมสมัยใหม่

4. การบริหารหลักสูตรและเนื้อหาสาระในการศึกษา มีการปรับเนื้อหาสาระให้ทันสมัยตรงกับความต้องการในการใช้ประโยชน์ พัฒนาวิชาการใหม่ๆ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นและเหมาะสมกับการใช้งาน เพื่อมีส่วนช่วยแก้ปัญหาของประเทศ และผลักดันประเทศให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ในเวทีระหว่างประเทศ ดังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ที่ต้องการให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และมาตรา 28 วรรคสอง กำหนดให้สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 15)

นโยบายการบริหารการศึกษา

ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนควรร่วมมือกันในการดำเนินการในทางปฏิบัติ ดังที่ ปรัชญา เวสารัชช์ (2545ก: 80 - 81) ได้เสนอแนวทางที่ผู้รับผิดชอบอาจนำไปพิจารณาดังนี้

1. กำหนดนโยบายจัดการดำเนินงานทรัพยากรสนับสนุนการศึกษาอย่างเสมอภาคเพื่อให้โอกาสการศึกษาที่เสมอภาคแก่ประชาชนจำนวนมากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้โอกาสแก่ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
2. เร่งรัดกระบวนการผลิตครู ให้ได้มาตรฐานและได้ครูคุณภาพที่มีความรู้ความสามารถและมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง กำหนดมาตรฐานคุณภาพครูที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการอบรมสั่งสอนเยาวชนไทยและการกำกับดูแลโดยอาศัยองค์กรวิชาชีพ มีระบบบริหารบุคคล เพื่อให้ครูรักษามาตรฐานคุณสมบัติไว้ได้อย่างต่อเนื่อง
3. กำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับบทบาทภารกิจที่จำเป็น
4. การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพโดยจัดวางระบบการพัฒนาคู ค่าตอบแทนการให้รางวัล การลงโทษ และการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพให้สอดคล้องกับคุณภาพการจัดการศึกษาที่มุ่งประ โยชน์ต่อผู้เรียน
5. ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ เนื้อหาสาระวิชาที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รวมทั้งสนใจที่จะติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการและการพัฒนาตนเองอย่างค่อเนื่อง
6. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตในสังคม โดยให้ความสนใจกับการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และสร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมของการเรียนรู้
7. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีการศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็นของการเรียนรู้
8. สนับสนุนการวิจัยเพื่อสนองความต้องการในการจัดหลักสูตรและความต้องการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกัน เพื่อสนับสนุนให้สถานศึกษาและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาสามารถตัดสินใจปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน ได้คล่องตัวและค่อเนื่อง
9. ประเมินผลการจัดการศึกษาอย่างค่อเนื่อง โดยคำนึงถึงผลที่เกิดต่อผู้เรียนและผล กระทบต่อความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศของคนไทย โดยเฉพาะต้องเน้นด้านการส่งเสริมและพัฒนา

10. ควบคุมมาตรฐานการศึกษาของผู้เรียน โดยกำหนดระดับความรู้ ความสามารถของผู้เรียนตามเกณฑ์อายุ และปรับเปลี่ยนระดับความรู้ให้สอดคล้องกับความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

11. ให้การสนับสนุนผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษ ผู้เรียนที่ยากจนและผู้ด้อยโอกาส

12. กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายคุณภาพของการศึกษาที่ชัดเจน และจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนด

13. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

14. กระตุ้นการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรมหาชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของชาติ

15. จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการศึกษาที่มีคุณภาพ และระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพในการบริหารการศึกษา

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545ก: 73-74) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยในการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพ ไว้ดังนี้

1. คุณภาพของสถานศึกษา คุณภาพของโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับ มีผลต่อ คุณภาพของนักเรียนนักศึกษาอย่างสำคัญ สถานศึกษาเหล่านี้ต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต การประกอบกิจการ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยี หลักสูตร ปริมาณและคุณภาพของครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระบบและกระบวนการเรียนการสอนของแต่ละสถานศึกษาด้วย

2. คุณภาพของครู กณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาครบไคที่การเรียนการสอนยังต้องพึ่งครูบาอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ และไม่อาจถูกแทนที่โดยสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนอิเล็กทรอนิกส์ คุณภาพของอาจารย์และบุคลากรสนับสนุนอื่น ๆ จึงยังส่งผลต่อคุณภาพในการศึกษาของผู้เรียน คุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนนี้ยังรวมไปถึงผู้บริหารจัดการด้วย บุคคลเหล่านี้ต้องมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาสาระที่ตนรับผิดชอบต้องติดตามและพัฒนาเนื้อหาสาระของตนให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของ

สังคมที่เปลี่ยนไป ต้องมีความสามารถในการสื่อและส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องมีทัศนคติที่เหมาะสมกับอาชีพ มีจิตวิญญาณที่เสียสละเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน และต้องมีปริมาณและความชำนาญเฉพาะในปริมาณที่เหมาะสม

3. การผลิตและพัฒนาครู วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ต้องได้รับการฝึกฝนอบรม เป็นพิเศษ ทั้งในเรื่องของเนื้อหาสาระความรู้ที่จะใช้ในการสอน ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ความสามารถในการเกี่ยวพันและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ความมุ่งมั่นประสงค์ในการเป็นครูที่ดีมีคุณภาพ จิตวิญญาณของความเป็นครู ทัศนคติที่เสียสละและมุ่งสร้างประโยชน์ต่อศิษย์ ดังนั้นทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องร่วมมือกันในการพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่เหมาะสม โดยการสรรหาผู้ที่มีจิตมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพครูมาฝึกฝนอบรมอย่างดี ให้การสนับสนุนการดำเนินในสายอาชีพครู และปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านทรัพยากร โอกาส กลไก และรูปแบบวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาครูและครูประจำการให้มีการปรับตัวและยกระดับความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง

4. คุณภาพของนักเรียนและการสนับสนุนของผู้ปกครอง คุณภาพของนักเรียนซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าของสถานศึกษานั้น นับว่ามีความสำคัญในการจัดการศึกษา เด็กนักเรียนหรือนักศึกษาที่มีคุณภาพกายและสุขภาพใจดี จะมีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนสูง และได้รับการสนับสนุนเอาใจใส่จากผู้ปกครองเป็นอย่างดี ถือว่ามีส่วนช่วยให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ หมายความว่าสังคมต้องมีส่วนช่วยเหลือดูแลเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมมากที่สุด โดยผู้ปกครองและผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องร่วมมือกันกำกับดูแลควบคุมความประพฤติ และส่งเสริมให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนคนไทยทุกคนในการศึกษา ตามความเหมาะสมของแต่ละคน

5. การสนับสนุนจากภาครัฐ หน้าที่หลักประการหนึ่งของรัฐคือ การพัฒนาคุณภาพประชากร การจัดการศึกษาจึงเป็นภาระสำคัญที่ทุกประเทศในโลกต้องรับผิดชอบ การสนับสนุนของรัฐมีหลายทางได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านการจัดให้มีและสนับสนุนสถานศึกษา การจัดทุนให้ผู้ยากไร้ การส่งเสริมโอกาสในการศึกษา การกำหนดมาตรฐาน การกำกับดูแลการจัดการศึกษาเป็นต้น โดยเฉพาะการสนับสนุนจากภาครัฐถือเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาในทุกประเทศ

6. เทคโนโลยีการศึกษา การจัดการศึกษายุคใหม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวางในหลายด้าน เป็นต้นว่า เทคโนโลยีการนำเสนอสาระเนื้อหา เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่มีพัฒนาการด้านเทคโนโลยีจำกัด การ

พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะช่วยเปิดโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายและเข้าถึงบุคคลกลุ่มต่างๆ ได้สะดวกขึ้น

7. สังคมและสภาพแวดล้อม เป็นเรื่องเชิงนามธรรม แต่สภาพสังคม สภาพแวดล้อม ค่านิยมทางสังคม กระบวนการเรียนรู้ในสังคม วัฒนธรรมในการเรียนรู้ ค่านิยมทางการศึกษา เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมคุณค่าทางการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบ และ ประเมินการดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพตามดัชนีบ่งชี้ที่กำหนด เพื่อเป็นหลักประกัน แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้มั่นใจว่าสถาบัน นั้น ๆ สามารถให้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการ โดยตรงได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อมได้แก่สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม ซึ่งในการดำเนินการเพื่อให้มีการประกันคุณภาพทางการศึกษามี 3 ขั้นตอนคือ 1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน 2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และ 3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก (สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดการจัดการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าองค์ประกอบของการจัดการศึกษา สามารถสรุปได้ 4 องค์ประกอบสำคัญคือ รูปแบบการบริหารจัดการ, หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน, การประกันคุณภาพทางการศึกษา และ ทรัพยากรการเรียนรู้

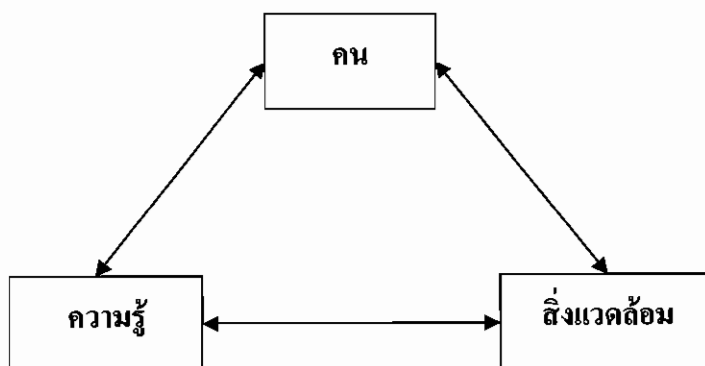
ปรัชญา แนวคิดการอุดมศึกษา

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาในอดีตที่ที่ยอมรับว่าเป็นการอุดมศึกษาคือการศึกษาในยุกรีกและโรมันที่แต่ละคนไปแสวงหาความรู้จากปรัชญาเมธีของแต่ละยุค โดยปรัชญาเมธีเหล่านั้นจะตั้งสำนักของตนเพื่อเผยแพร่แนวคิด เช่น เพลโตตั้งสำนัก Academy หรืออริสโตเติลตั้ง Lyceum ซึ่งเมื่อปรัชญาเมธีเหล่านั้นเลิกสอนหรือตายไปสำนักก็ล้มตามไปด้วย โดยที่จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุคอนก่อนการเกิดมหาวิทยาลัยนั้นเป็นไปเพื่อ ให้คนมีความคิดเสรี กว้างไกล ซึ่งเป็นการมุ่งพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อให้เป็นผู้เรื่องปัญญาและมีคุณธรรม การศึกษาในยุคนั้นจึงมิได้ใช้เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ แต่เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่ม “อภิชน” คือคนส่วนน้อยที่สามารถเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาได้ มิใช่การศึกษาสำหรับคนทั่วไป

ในยุคกลางเป็นยุคเริ่มแรกของการก่อเกิดมหาวิทยาลัย ซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในยุคนี้ นอกจากจะยังคงเรื่องการพัฒนาคนให้เป็นผู้เรื่องปัญญา และคุณธรรมเช่นเดิมแล้ว ยังมีการเพิ่มวิชาชีวะเข้าไปด้วย ซึ่งเป็นความต้องการของคนในยุคนี้ โดยส่วนมากจะมี 4 สาขาหลักคือ อักษรศาสตร์ ศาสนวิทยา กฎหมาย และแพทย การเอาเรื่องวิชาชีวะมาเป็นส่วนสำคัญของการอุดมศึกษา ทำให้การจัดการศึกษามีได้มุ่งไปเฉพาะเพียงคนกลุ่มน้อยที่เป็นอภิชนอีกต่อไป แต่เป็นการศึกษาสำหรับคนทั่วไป เป็นการคำนึงถึงอรรถประโยชน์ คือเอาความต้องการโดยรวมมาเป็นตัวกำหนดด้วย แต่ก็ไม่ถึงขั้นที่เป็นการศึกษาสำหรับมวลชนหรือทุกคน ยังคงมีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้ได้เรียน

ในศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการเข้าสู่ยุคใหม่ของการอุดมศึกษา มีการตั้งมหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ที่เยอรมัน ซึ่งนอกจากจุดมุ่งหมายเดิมที่ได้รับการสืบทอดจากอดีตในเรื่องการพัฒนาคนให้มีความเรื่องปัญญา มีคุณธรรม และให้มีวิชาชีวะสำคัญ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมแล้ว ยังมีการเน้นในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการวิจัยค้นคว้า ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั่นเอง สำหรับประเทศไทยไม่เคยมีมหาวิทยาลัยร่วมสมัยกับยุคกรีก โรมัน หากแต่การเกิดขึ้นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยนั้นเป็นไปเพื่ออรรถประโยชน์คือต้องการผลิตบุคลากรไปรับใช้ราชการ ซึ่งต่อมาได้ขยายออกไปสู่ตลาดแรงงานทั้งภาครัฐและเอกชนดังเช่นปัจจุบัน (วิจิตร ศรีสะอ้าน อ่างใน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 27-30)

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาถือเป็นการจัดการศึกษาสำหรับวัยผู้ใหญ่ หรือวัยที่เป็นกำลังสำคัญของสังคม ซึ่ง ไพอูร์ย์ สีนลาร์ตัน (2539: 5) กล่าวว่า ความสนใจและความเกี่ยวพันที่ผู้ใหญ่มีอยู่นั้นมีขอบเขตกว้างขวางมาก ครอบคลุมกิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมด ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น 3 ส่วนคือ ตัวคน ความรู้ และสิ่งแวดล้อม โดยที่ตัวคนเป็นเรื่องของหลักการของการอุดมศึกษา การอุดมศึกษาเป็นเรื่องของการสร้างคน ส่วนความรู้เป็นเรื่องที่นำมาเสริมสร้างตัวคน และคนจะใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ในการสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งทั้ง 3 แนวคิดจะเป็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นปรัชญาหลักของการอุดมศึกษา ดังภาพ 2

ภาพ 2 ความสัมพันธ์ของปรัชญาการอุดมศึกษา

ที่มา: ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2539: 5)

ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2539) ยังได้อธิบายปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาสมัยใหม่ว่ามีลักษณะเฉพาะและชัดเจนขึ้นกล่าวคือ 1) การอุดมศึกษาเป็นเรื่องของการจัดโอกาสและสภาพแวดล้อมมาให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามแนวทางของตนเอง 2) การอุดมศึกษาก็เพื่อส่งเสริมสมรรถนะในวงกว้าง นั่นคือเป็นการพัฒนาสติปัญญา ความคิด และความสามารถเฉพาะทางของคนในสังคมเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่ามีความหมายในสังคม 3) สถาบันอุดมศึกษายังเป็นแหล่งวิทยาการและส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างไม่จำกัด 4) สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการประเมินผล และมีการพัฒนาในสังคม และ 5) สถาบันอุดมศึกษาควรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษานั้นคือการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงอันใด ต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริงและสภาพจริงของสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการอุดมศึกษาได้สั่งสมและถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็มีปรัชญาและจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน โดยในระยะแรกเป็นการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ เพื่อยกระดับทางปัญญาให้สูงส่งกว่าผู้อื่น โดยมีสำนักของอาจารย์เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ ซึ่งผู้ที่เข้าถึงการศึกษาระดับนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่มีสถานะทางสังคม จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาของ “อภิชน” ต่อมาการศึกษาระดับอุดมศึกษาถูกพัฒนาให้เป็นการศึกษาวิชาชีพระดับสูง เพื่อผลิตทรัพยากรมนุษย์ในการรับใช้สังคม เช่น การแพทย์ สถาปนิก นักกฎหมาย หรือครู เป็นต้น ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญล่วงมาจนถึงการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันนี้ด้วย

ปรัชญาการอุดมศึกษาไทย

เนื่องจากการอุดมศึกษาของไทยถือกำเนิดขึ้นจากความต้องการบุคลากรเพื่อไปปรับใช้ระบบราชการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การจัดการศึกษาจึงเป็นไปในลักษณะเพื่ออรรถประโยชน์เพียงอย่างเดียว โดยเป็นการจัดการศึกษาที่เลียนแบบมาจากชาวตะวันตก แม้จะมีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นอีกจำนวนมากในระยะต่อมาต่างก็ถือปรัชญาไปในแนวทางเดียวกันคือการผลิตกำลังคนสู่ตลาดแรงงานทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงได้จัดให้มีการยกร่างปรัชญาอุดมศึกษาไทยขึ้นใหม่ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา ร่วมยกร่างจำนวนมาก ซึ่ง ถนอม อินทรกำเนิด (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 4) ได้ประมวลความคิดเห็นไว้โดยสรุป กล่าวคือ

การอุดมศึกษามีความสำคัญ ในการสร้างคุณค่าให้แก่บุคคลและสังคมอย่างมหาศาลทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม หากพิจารณาองค์ประกอบสำคัญของอุดมศึกษาแล้ว จะประกอบไปด้วย ปรัชญา วัตถุประสงค์ แนวทาง หลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย การบริหารจัดการ ฯ ซึ่งทุกส่วนจะมีความมาตรฐานและคุณภาพเป็นตัวกำกับ เฉพาะส่วนที่เป็นปรัชญานั้นถือว่ามีความสำคัญมากเพราะจะเป็นแนวทางในการจุดประกายความคิดและแรงขับเคลื่อนงาน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อ “สร้างบัณฑิตผู้เรื่องปัญญาและผู้มีจิตงาม” กล่าวคือ

1. การอุดมศึกษา คือการสร้างผู้ศึกษาเล่าเรียนให้เป็นบัณฑิตซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามความต้องการของตนเองให้ถูกต้องงดงาม เป็นความต้องการที่สูงกว่าความต้องการที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นความต้องการที่ได้เสพ ได้บริโภคสิ่งต่าง ๆ เมื่อได้รับแล้วก็มีความสุข มีความพึงพอใจ เป็นความต้องการความสุขที่ยึดติดกับสิ่งภายนอก ความสุขอันเกิดจากการเสพเป็นความต้องการที่สนองตัณหา มานะและทิฐิ ซึ่งเป็นแนวคิดทางปัจเจกนิยม มนุษย์จึงต้องการไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีเพียงพอ การอุดมศึกษามองชีวิตเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเริ่มจากการพัฒนาตนให้มีความต้องการอันดีงาม ความต้องการที่เป็นกุศลซึ่งก็คือ ความต้องการให้สรรพสิ่งดีในตัวของตัวเอง ไม่ใช่เพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ความสุขความพอใจจึงพัฒนาไปจากความสุขที่ได้จากการเสพเป็นความสุขที่ได้เห็นสิ่งที่ดีงามในตัวของมันเอง การพัฒนาจิตใจแห่งความเป็นบัณฑิตอิสระจากความต้องการที่สนองคน จึงเป็นความต้องการประเภทแรกของการอุดมศึกษา

2. การอุดมศึกษาสร้างปัญญาแห่งความเป็นบัณฑิต คือต่อเนื่องจากการพัฒนาจิตใจที่มีความต้องการฝ่ายกุศล โดยให้สิ่งต่าง ๆ ดีในตัวเองนำไปสู่คำถามว่าทำอย่างไรจึงจะดีจะสมบูรณ์ในตัวของมันเอง จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ การหาปัญญา การสร้างสรรค์ความรู้และวิธีการที่ทำให้ดี ทำให้สมบูรณ์ในตัวของมันเอง เกิดฉันทะในการใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนาปัญญา เกิดความสุขที่ได้

องค์ความรู้ที่ดีที่สมบูรณ์ในตัวเอง ไม่ใช่เพื่อสนองการเสพ เป็นการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญาให้สูงสุด

3. การอุดมศึกษาสร้างความรู้ความสามารถในวิชาชีพของบัณฑิต จากการพัฒนาบัณฑิตให้มีความต้องการที่ตึงามที่เป็นกุศล มีฉันทะในการใฝ่รู้ใฝ่พัฒนาปัญญาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวของตัวเอง ไม่ใช่เพื่อสนองความต้องการของทริภูมานะ ชื่อเสียงและอวดตาของตน ทำให้เกิดการพัฒนาคำรู้ความสามารถในวิชาการและวิชาชีพอย่างเต็มที่ ได้ความรู้ความสามารถอันเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ การอุดมศึกษาจึงเป็นการสร้างความเป็นบัณฑิต ทั้งด้านจิตใจ ด้านปัญญา และด้านความสามารถทางอาชีพ

4. การอุดมศึกษาสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตให้มีสัมพันธภาพที่ดีกับสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ผู้ที่ได้รับการพัฒนาจิตใจอันเป็นกุศล มีฉันทะใฝ่รู้ พัฒนาปัญญา และพัฒนาความสามารถทางอาชีพเป็นเหตุปัจจัยนำไปสู่ การมีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม มีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอันดีงาม และเกื้อกูลต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรัชญาอุดมศึกษาไทยจึงมุ่งสร้างผู้เล่าเรียนให้เป็นบัณฑิตซึ่งอุดมด้วยฐานสี่คือ จิตใจ ปัญญา วิชาชีพ และวัฒนธรรม-ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

5. ประชากร เป้าหมายการศึกษาเป็นเรื่องของสิทธิ ความเสมอภาค และเป็นเรื่องของโอกาส การอุดมศึกษาจึงต้องตอบสนองทุกคนที่ต้องการ จะไม่เป็นเรื่องของอภิชนอีกต่อไป

6. ความหลากหลายในวิธีการ การอุดมศึกษามุ่งสร้างคุณลักษณะอันเป็นฉันทะในการใฝ่การศึกษา ใฝ่พัฒนา ผ่านวิธีการถ่ายทอดจากผู้รู้ และการฝึกฝนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดระบบปิด ระบบเปิด และการศึกษาโดยทางไกล

อุดมการณ์พื้นฐานของอุดมศึกษาคือการเป็นชุมชนที่พานักศึกษาเข้ามาแสวงหา “สกลสัจจะ:universal truth” และเป็นสถานที่เพื่อแสวงหาความจริงในการดำเนินชีวิตมากกว่าการเรียนเพื่อประกอบอาชีพ ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ถูกต้องควรเป็น 1) การศึกษาเพื่อรู้ (knowledge) 2)การศึกษาเพื่อสร้างทักษะ (skill) และ 3) การศึกษาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต (character) (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541: 38-39) นั่นคือการอุดมศึกษาต้องเป็นแหล่งแสวงหาความรู้และความจริง แต่จะไม่ใช่เป็นอุดมศึกษาหากเน้นเพียงการสร้างคน สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพัฒนาไปสู่แหล่งความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ และแหล่งแสวงหาความจริง เกี่ยวกับชีวิตและสรรพสิ่ง เพื่อความงอกงามของสังคมและมนุษยชาติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยลักษณะต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ยังจะต้องมีความแนบแน่นกับสังคม เพราะระบบอุดมศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งของสังคม จะต้องทำหน้าที่แนบแน่นขนานกับความต้องการของสังคม เป็นสัญญาณบอกเหตุอันตรงต่อสังคม ช่วยพัฒนาสังคมในขณะเดียวกันก็เรียนรู้จากสังคม

ผลจากการสัมมนาเรื่อง “ปรัชญาอุดมศึกษาไทย” ที่ประชุมที่กำหนดเป็น บทบัญญัติ “ปรัชญาการอุดมศึกษาไทย” ไว้ทั้งหมด 7 ข้อ คือ มหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาไทย มี ปรัชญา เป้าหมาย วัตถุประสงค์ แนวทางในการบริหารจัดการและดำเนินการตามภารกิจของ มหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาเพื่อมุ่งผลิตบัณฑิตทุกระดับ (1) ให้ได้รับคุณวุฒิเป็นที่ยอมรับใน ระบบการอุดมศึกษาที่เป็นสากล เป็นระบบของสถานศึกษาในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ตรงกับความต้องการและความคาดหวังของประเทศ ของผู้ประกอบการ มีความ แตกต่างและหลากหลาย (2) มีคุณธรรม จริยธรรม อันรวมถึงการรู้และเข้าใจ รักษาและประพฤติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย (3) มีวัฒนธรรมและอารยธรรมที่เป็นสากล อาทิ การรักษาระเบียบวินัย การให้เกียรติผู้อื่น การตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความโอบอ้อมอารี สามารถทำงานได้ทั้งเป็นผู้นำและผู้ตาม ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม และ ประจักษ์ในคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ว่า เป็นสัญลักษณ์ของผู้พัฒนาและสร้างสรรค์ อันเป็นฐานสำคัญใน การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ (4) ให้มีความสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ตรงกับ คุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถอภิปรายโต้ตอบด้วยเหตุผลที่ยอมรับได้ รู้และเข้าใจ รวมทั้งสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา หรือคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่มีเหตุผล (5) เป็นตัวอย่าง ของผู้มีความรู้ในสังคมอารยะและเป็นส่วนสำคัญของสังคมและหน่วยการเรียนรู้และนวัตกรรม (6) ให้ความมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ (7) ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในเชิงพาณิชย์ที่มหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 2-3)

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการอุดมศึกษาจะต้องจัดการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ของบัณฑิต มีความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือนอกจากการเป็นผู้เรืองปัญญาในศาสตร์สาขา ต่าง ๆ แล้ว บัณฑิตจะต้องมีคุณธรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อสังคมด้วย เช่นการเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน การรักษาวินัย การให้เกียรติผู้อื่น การเป็นผู้นำ-ผู้ตาม การธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การศึกษาใน ระดับอุดมศึกษาต้องเป็นเรื่องของสิทธิ ความเสมอภาค และเป็นเรื่องของโอกาส ที่จะต้อง ตอบสนองทุกคนที่ต้องการ จะไม่เป็นเรื่องของอภิชนอีกต่อไป นอกจากนี้ยังต้องมีความหลากหลาย ในวิธีการเพื่อสนองตอบความแตกต่างหลากหลายของประชาชนที่ใฝ่การศึกษาเรียนรู้โดยการ จัดระบบปิด ระบบเปิด และการศึกษาโดยทางไกลเป็นต้น สำหรับวิทยาลัยชุมชนนั้นจัดเป็น สถาบันอุดมศึกษา ประเภทต่ำกว่าปริญญา เป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น จึงมีภารกิจสำคัญใน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่นให้เป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์ มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อความปรกติ สุขในสังคมท้องถิ่นต่อไป

ความมุ่งหมายของการจัดการอุดมศึกษา

ผลการวิจัยของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2543:4/1-4/9) เรื่อง แนวทางการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา:รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับปัจจุบัน ได้เสนอให้เตรียมความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยในการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างมีศักยภาพ ซึ่งในความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานั้นต้องเป็นไปเพื่อสร้างปัญญาและความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ คุณธรรม และความสมบูรณ์ให้กับนิสิต นักศึกษา และบัณฑิตของตน ตลอดจนเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ การบริการวิชาการให้แก่ชุมชนและสังคม การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสิ่งแวดล้อม การธำรงรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการเรียนรู้ขั้นสูงและการศึกษาตลอดชีวิต และช่วยเหลือร่วมมือกับการศึกษาทุกระดับ หลักการที่สำคัญเพื่อให้การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปอย่างเต็มศักยภาพควรยึดหลักการ 3 ประการ กล่าวคือ

1. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ควรยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ อุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน และความมีเสรีภาพทางวิชาการ และมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้
2. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งพึงมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อผู้เรียน สาธารณชน และสังคมของประเทศ
3. สถาบันอุดมศึกษาพึงได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาทุกระบบการศึกษา พึงมีภารกิจที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคม ประเทศ ภูมิภาค และโลก ตลอดจนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ปัญญา และจริยธรรมของบุคคลและสังคมเพื่อนำไปสู่สันติสุข เสรีภาพ การยอมรับนับถือ สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัชฌาศัย ดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาทุกระบบจึงมีหน้าที่ที่จัดดำเนินการให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้าน คือ 1) การวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ 2) การจัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 3) รับผิดชอบต่อดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) การธำรงรักษา สืบสาน รังสรรค์ เผยแพร่วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย 5) สนับสนุนการเรียนรู้ขั้นสูง และการศึกษาตลอดชีวิต และ 6) การให้ความ

ช่วยเหลือและร่วมมือกันจัดการศึกษาทุกระดับ อย่างไรก็ตามสถาบันอุดมศึกษาต้องไม่อยู่เป็นเอกเทศที่เรียกว่าหอคอยงาช้าง (จรัส สุวรรณเวลา, 2551: 166-167) ซึ่งต้องสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิด ต้องมีวิสัยทัศน์มองออกข้างนอก ไม่ใช่มองเข้าข้างใน เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมข้างนอกของสังคม และการมีกิจกรรมของสังคมเข้ามาในสถาบันอุดมศึกษา โดยสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการของสถาบัน ความหลากหลายของสถาบันอุดมศึกษาทำให้เกิดความจำเป็นที่สถาบันแต่ละแห่งต้องมีปณิธาน พันธกิจ และค่านิยมหลักที่ชัดเจน และใช้เป็นเครื่องกำกับเป้าหมายและกิจการของสถาบัน ได้โดยเป็นที่ตระหนักของทุกคนในองค์กร และเป็นที่ยอมรับของสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย

ระบบอุดมศึกษา

ระบบอุดมศึกษา หมายถึง โครงสร้างแบบแผน การจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน โดยสถาบันการศึกษา หน่วยงาน หรือสถาบันสังคมที่เรียกชื่อและมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา สามารถจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนได้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบระดับอุดมศึกษา หมายถึงการจัดการศึกษาหลังการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ระดับปริญญา และหลักสูตรฝึกอบรม ที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลของแต่ละหลักสูตรไว้แน่นอน ซึ่งนิสิตนักศึกษาและประชาชนทุกกลุ่มอายุ ที่สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือเทียบเท่าสามารถเข้าศึกษาได้ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐบาล สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันอุดมศึกษาเอกชน และสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่เปิดการเรียนการสอน

2. การศึกษานอกระบบ หมายถึง การศึกษาหลังการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ และวิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งจัดให้กับผู้ใหญ่ผู้ที่ทำงานแล้ว และประชาชนทุกกลุ่มอายุที่สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือเทียบเท่า

3. การศึกษาตามอัธยาศัยในระดับอุดมศึกษา หมายถึง การที่สถาบันอุดมศึกษาจัดสถานที่ แหล่งความรู้ วิทยากร โปรแกรมการเรียนเทคโนโลยี และสื่ออื่น ให้ประชาชนทุกกลุ่มอายุได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2543: 4/5-4/6)

อนึ่ง ความหลากหลายของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นความจำเป็นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะสภาพสังคมที่จำเป็นต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถหลายระดับ หลายลักษณะ สภาพชุมชนต่าง ๆ ก็แตกต่างกัน จึงต้องการสถาบันอุดมศึกษาในลักษณะที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาไทยแต่ละรูปแบบจะต้องมีเป้าหมายเฉพาะและค่านิยมของตนเอง ซึ่งจะมีส่วนในการกำหนดพันธกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย และ โครงสร้างของแต่ละสถาบัน ระบบจะต้องยอมให้แต่ละสถาบันมีเป้าหมายและเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเหมาะสมที่สุด และจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการอุดมศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่แต่ผู้ที่เพิ่งจบมัธยมศึกษาและยังเรียนต่อเนื่องมา แต่ขยายเป็นการศึกษาที่จัดไปตลอดชีวิต เพราะความจำเป็นที่สังคม วิชาการและเทคโนโลยีปรับเปลี่ยนไปโดยเร็ว ผู้ใช้วิชาการจำเป็นต้องปรับและเพิ่มพูนความรู้ของตนเองอยู่เสมอ (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 9-10)

ระดับการศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา

1. การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา เป็นการจัดการศึกษาหลังการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่ประสาทปริญญา
2. การศึกษาระดับปริญญา เป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกาศนียบัตร ปริญญาโท สูงกว่าปริญญาโท ปริญญาเอก และการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาเอก สำหรับวิทยาลัยชุมชนการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา โดยเป็นการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุปริญญา และการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาคด้วยเงื่อนไขต่าง เช่นฐานะทางเศรษฐกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบ ระยะเวลา หรือระยะทางที่ไม่เอื้ออำนวยให้สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาระบบอื่น

แนวคิดการอุดมศึกษาเพื่อปวงชน

สืบเนื่องจากการกระจายโอกาสทางการศึกษาของไทยไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ออกไปประกอบอาชีพ หรือศึกษาดั้ระดับวิชาชีพ ในขณะที่เดียวกันก็มีความต้องการศึกษาต่อใน

ระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นมาก ตามไปด้วย แต่เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องสถาบันการศึกษาที่มีจำนวนจำกัด อยู่ห่างไกลจากภูมิธำเนา หรือค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูง ทำให้มีคนไทยจำนวนมากที่พลาดโอกาสทางการศึกษา การอุดมศึกษาจึงกลายเป็นการศึกษาของบุคคลที่มีโอกาส แต่มิใช่การศึกษาของคนด้อยโอกาส

การอุดมศึกษาเพื่อปวงชนถูกหยิบยกขึ้นมากล่ำวถึงอย่างกว้างขวางในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่ง สุธรรม อารีกุล (2543จ) ได้ทำการวิจัยเอกสารในเรื่องนี้พบว่า ความจำเป็นที่จะให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน ให้มีการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกระดับ ทุกอาชีพ ทุกชุมชน ทุกเวลา ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกทีภายใต้กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความรู้ต่าง ๆ พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และภายใต้ความกดดันที่จะให้พลเมืองของชาติมีความรู้ที่ทันสมัย เพื่อสมรรถนะในการแข่งขันอันเข้มข้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่าง ๆ ที่ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ

ในปี พ.ศ.2508 องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสนใจต่อการปรับเปลี่ยนการศึกษาผู้ใหญ่ ให้เป็นโครงการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) ขึ้น ซึ่งต่อมำองค์การยูเนสโกพิจารณาว่าหลักการการศึกษาเพื่อทุกคน (education for all) เป็นหลักการที่ถูกต้องตามหลักสิทธิมนุษยชน แต่ต้องไม่ละเลยอุดมศึกษาด้วย เพราะอุดมศึกษาจำเป็นสำหรับการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งเป้าหมายนี้ได้รับการยืนยันในการประชุมอุดมศึกษาโลกเมื่อเมื่อ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้เน้นว่ารัฐต้องเป็นผู้ลงทุนหลักในอุดมศึกษาโดยถือว่าเป็นการลงทุนเพื่อการพัฒนา (จรัส สุวรรณเวลา, 2551: 177) นับตั้งแต่นั้นมาได้ทำให้หลายประเทศต้นตัวในเรื่องเหล่านี้ และหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศพัฒนาได้กำหนดนโยบายและดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจัง

แนวคิดพื้นฐานของการศึกษาตลอดชีวิตหรือการศึกษาเพื่อปวงชนนั้นก็คือ การเรียนรู้ไม่ควรที่จะถูกกำหนดโดยสถาบันอุดมศึกษาแต่เพียงฝ่ายเดียว คุณค่าของคนนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญที่ได้เรียนรู้มาตลอดชีวิต การเรียนรู้ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรก็เป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าเช่นเดียวกัน มีคนเป็นจำนวนมากที่ต้องการการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตมีคุณค่า และเพิ่มความเข้าใจต่อความเป็นไปของสังคมและของ โลกรอบตัว ซึ่งจะนำไปสู่โลกที่มีสันติสุขในที่สุด เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์สังคมได้กลายเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารผนวกกับความก้าวหน้าทางวิชาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ทำให้การเรียนรู้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องกระทำโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะจบการศึกษาในระดับไหนหรืออยู่ในวัยใดก็ตาม สังคมข่าวสาร ความรู้ความสามารถส่งถึง

กันได้ง่ายขึ้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ ณ ที่ใด แม้สถานที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งเรียนรู้หรือไม่ แต่สถาบันอุดมศึกษาก็สามารถขยายโอกาสการเรียนรู้สู่ปวงชนและตลอดชีวิตของบุคคล

ประเทศต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญของการให้การศึกษาตลอดชีวิตสู่ปวงชนของคนให้มีสมรรถนะอย่างรอบด้าน ใช้ความรู้และปัญญาเป็นอาวุธในการต่อสู้แข่งขัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ได้ขยายบทบาทของอุดมศึกษาตลอดชีวิตสู่ปวงชน โดยกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานการปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย และองค์การยูเนสโก ดังนี้

1. สหราชอาณาจักร ได้ออกพระราชบัญญัติที่เรียกว่า Further and Higher Education Act เมื่อ พ.ศ. 2531 โดยให้ความสำคัญต่อการศึกษาค่อเนื่อง และให้สถาบันอุดมศึกษาจัดระบบเทียบโอนหน่วยกิตได้กว้างขวางขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้คนของคนได้เรียนรู้ทันโลกอยู่เสมอในเวลาเดียวกันก็เปิดโอกาสการศึกษาให้อย่างกว้างขวาง โดยจัดหลักสูตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาของแต่ละคนให้สามารถเลือกได้มากขึ้น

2. ออสเตรเลีย ได้เปิดโอกาสการศึกษาให้กว้างขวางขึ้นโดยเน้นระดับอุดมศึกษามากขึ้น จัดสถาบันอุดมศึกษาเข้าเป็นเครือข่ายเพื่อให้มีเอกภาพทางนโยบาย จัดหลักสูตรที่มีความหลากหลายให้สามารถเทียบและโอนหน่วยกิตได้ง่ายขึ้น ให้ความสำคัญต่อภาคทางการศึกษาโดยเน้นไปที่ผู้ด้อยโอกาสอันได้แก่ สตรี คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ชาวชนบทที่อยู่ห่างไกล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส ทำแผนการอุดหนุนให้ความช่วยเหลือในรูปกองทุน เงินยืม และอื่น ๆ ในแต่ละมหาวิทยาลัยออกมาอย่างชัดเจน

3. ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่เน้นการเปิดโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ประชาชนมากที่สุดประเทศหนึ่ง ได้นำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้และสร้างเครือข่ายสารสนเทศทั่วประเทศ รวมทั้งการใช้ดาวเทียม พัฒนาสถาบัน Multimedia และมหาวิทยาลัยทางอากาศที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต โดยการนำเอาหลักสูตรเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา สามารถเทียบโอนหน่วยกิต ยืดหยุ่นเวลาเรียน ให้มีการศึกษาค่อเนื่องได้ทั้งก่อนปริญญาและหลังปริญญา และเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้เรียนอย่างกว้างขวาง

ประเทศญี่ปุ่น ได้ให้ความสนใจและส่งเสริมในด้านการศึกษาคือตลอดชีวิตอย่างจริงจังตั้งแต่ในอดีต เช่น การสอนและฝึกอบรมแก่สตรีและแม่บ้านในด้านศิลปะต่าง ๆ และมีหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากหลักสูตรการเรียนปกติ หลักสูตรเหล่านี้เรียกว่า “การศึกษาสู่สังคม” (social education) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 โดยการตราพระราชบัญญัติการศึกษาสู่สังคม (Social Education Law) ที่มีเป้าหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปในท้องถิ่นมีโอกาสรับการศึกษาที่ไม่เป็นหลักสูตรที่สอนตามปกติในสถาบันการศึกษา ทั้งนี้เพื่อช่วย

เสริมการเจริญเติบโตพัฒนาบุคคล โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับหลักการรัฐธรรมนูญ งานอดิเรกและ ศิลปวัฒนธรรมของชาติจนกระทั่งมีการจัดตั้งทบวงการศึกษาดตลอดชีวิต (Lifelong Learning Education) ขึ้นในปี 2531 และได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาดตลอดชีวิต ในปี พ.ศ.2533 ทำให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในเรื่องนี้ และมีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาดตลอดชีวิตในชุมชน โดย รัฐบาล จัดตั้งศาลาประชาคม (citizen's public halls) ให้เป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในปี พ.ศ. 2539 ญี่ปุ่นได้มีศาลาประชาคมเพื่อการนี้ไม่ต่ำกว่า 18,000 แห่ง สามารถที่จะให้การศึกษาดไม่ต่ำกว่า 260 ล้านคนต่อปี ญี่ปุ่นได้ตั้งเป้าหมายที่จะเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาส และสามารถที่จะเลือกเรียนได้ตลอดชีวิต และให้ความสำคัญต่อผลการเรียนรู้เหล่านั้น

ในการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาดตลอดชีวิต กระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้ กำหนดลำดับความสำคัญของการให้การศึกษาดตลอดชีวิต ในแผนปฏิรูปการศึกษาดไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ให้การสนับสนุนการศึกษาดที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อบุคคลที่ผ่านการศึกษาดในระดับต่าง ๆ แล้วสามารถที่จะกลับเข้าไปเรียนเพิ่มเติม หรือหาความรู้ใหม่ได้ โดยที่ สถาบันอุดมศึกษาดจะต้องจัดหาความรู้ใหม่ ๆ และความเชี่ยวชาญใหม่ ๆ ตามความต้องการของ อาชีพ และความต้องการของการดำรงชีพในแต่ละบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาด ย่อมจะดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวได้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะ บริษัทเอกชน โดยให้ความสำคัญกับการเรียนแบบนี้ เช่น ให้ค่าจ้างสูงขึ้นเมื่อผ่านการอบรมแล้ว หรือให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ระหว่างการฝึกอบรม

2. ให้การสนับสนุนต่อบทบาทของอาสาสมัครที่ทำงานต่าง ๆ ให้แก่สังคม อาสาสมัครนี้มักจะมีบทบาทสูงในการเรียนและการพัฒนาตนเอง บุคคลเหล่านี้มักจะให้ ความสำคัญต่อการเรียนรู้และความชำนาญสูง เนื่องจากอาสาสมัครประกอบด้วยคนต่างวัย ต่างอายุ ซึ่งมีตำแหน่งและความสามารถต่าง ๆ กัน ย่อมจะเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การศึกษาด ตลอดชีวิตดำเนินไปอย่างมีคุณค่ายิ่ง หน่วยงานต่าง ๆ ได้เห็นคุณค่าของอาสาสมัครที่ทำงานพิเศษ เหล่านี้ และมักจะทำให้การทำงานในรูปอาสาสมัครลงในแบบฟอร์มการสมัครงาน หรือในประวัติการทำงาน เพื่อประกอบการพิจารณาในการรับเข้าทำงานด้วย

3. ขยายบทบาทกิจการนอกหลักสูตรของบุคคลรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งเป็นวันที่ควรจะมี ความคิดอ่านที่ถูกต้องและประสบการณ์ถูกทิศทาง บุคคลเหล่านี้ควรจะได้มีโอกาสในการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และตลอดชีวิตในกาลต่อไป

4. ขยายบทบาทการศึกษาดตลอดชีวิตสู่ประชาชนตามความต้องการ อันเป็นผลมา จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกซึ่งทำลายความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อให้อยู่ดีมีสุข เพื่อ ประชาชนจะได้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อม ปัญหานานาชาติและอื่น ๆ

5. สาธารณรัฐเกาหลีใต้ คณะกรรมการแห่งประธานาธิบดีเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้ประกาศแผนการปฏิรูป เรียกว่า ระบบการศึกษาใหม่ ในปี พ.ศ. 2538 ภายใต้ความคิดที่เรียกว่า Edutopia หรืออุดมรัฐทางการศึกษา โดยกำหนดให้ระบบการศึกษา โดยเฉพาะอุดมศึกษาเป็นระบบเปิด และเป็นการศึกษาตลอดชีวิต โดยปรับ โครงสร้างสถาบันการศึกษาให้เป็นการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต เปิดหลักสูตรที่มีความหลากหลายและมีการเรียนได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของผู้เรียน ทำให้บุคคลภายนอกเข้าศึกษาได้ มีความเป็นอิสระที่จะย้ายสถานศึกษา สร้างระบบการสอนทางไกลด้านอุปกรณ์อันทันสมัย เพื่อประชาชนในชนบทได้รับการศึกษา จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบต่อผู้จบมัธยมศึกษาให้ได้เข้าศึกษาอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยในระดับอาชีวศึกษา จัดการศึกษาให้ผู้ใหญ่ สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ได้เข้าศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต

6. สหพันธรัฐมาเลเซีย เร่งให้มีการสร้างกำลังคน โดยขยายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ด้วยการส่งเสริมการศึกษาทางไกลเพื่อยกระดับการศึกษาและทักษะของกำลังแรงงาน โดยเฉพาะในเวลาเดียวกันได้ขยายการรับนักศึกษาในระดับอนุปริญญาได้ถึง 20,000 คน เมื่อปี ค.ศ.2000 ปรับหลักสูตรการศึกษาให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สามารถรับหรือบริการการศึกษาแก่นักศึกษาทั่วโลกได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะคนมาเลเซีย จึงอาจกล่าวได้ว่ามาเลเซียมุ่งให้อุดมศึกษาของคนเป็นสินค้าส่งออก เพื่อนำรายได้เข้าพัฒนาอุดมศึกษาของตนด้วย

7. องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United National Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) องค์การยูเนสโก ได้จัดประชุมเกี่ยวกับการอุดมศึกษาโลก โดยมีผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกที่ร่วมประชุมเมื่อ พ.ศ. 2541 ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นได้รับรองพันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาไว้ 17 มาตรา ซึ่งมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาเพื่อปวงชนประกอบด้วย มาตรา 3 การอุดมศึกษาจะต้องให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคน สนับสนุนให้กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อย ผู้ยากจน หรือผู้พิการ มาตรา 4 สนับสนุนให้สตรีได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมบุรุษ มาตรา 8 เพิ่มความหลากหลายในการจัดการศึกษาและฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เรียนจากภูมิหลังที่หลากหลายสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด มาตรา 12 ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและทางการสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ และ มาตรา 17 สร้างเครือข่ายผู้ร่วมงานและพันธมิตรในการจัดการอุดมศึกษาทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และสากล

นอกจากนี้ทางองค์การฯ ยังได้กำหนดภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำ โดยเร่งด่วน ในส่วนของอุดมศึกษาสู่ปวงชนนั้นประกอบด้วย (1) ทุกสถาบันควรกำหนดพันธกิจเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและ โครงการ โดยคำนึงถึงความ

ต้องการของสังคม ทั้งปัจจุบันและอนาคต (2) มหาวิทยาลัยต้องให้บริการชุมชน กิจกรรมวิชาการเหล่านี้ต้องมีเป้าหมายเพื่อกำจัดความไม่รู้ ความยากจน ความรุนแรง ความอดอยากหิวโหยและโรคภัยไข้เจ็บในสังคม (3) มหาวิทยาลัยต้องเปิดกว้าง ให้โอกาสทางการศึกษา กำจัดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการเข้ามาศึกษา สร้างระบบการเทียบโอนรายวิชาและรับโอนนักศึกษาให้คล่องตัวที่สุดเท่าที่มาตรฐานการศึกษาจะพึงทำได้ นอกจากนั้นยังควรจัดโครงการพิเศษเพื่อให้ผู้ประกอบการได้เข้ามาศึกษาต่อ ดังที่เรียกกันว่าอุดมศึกษาผู้ใหญ่ และ (4) มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างสัมพันธ์กับสถานประกอบการเพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งในเรื่องการฝึกอบรม การวิจัย และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้ามาศึกษาต่อ

ปฏิญญาสากลสิทธิมนุษยชน ข้อ 26 ยังได้กล่าวว่า ทุกคนควรมีโอกาสเข้าสู่อุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันบนฐานของความสามารถ (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 35-36) เพราะความเสมอภาคเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นความยุติธรรมในสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการใช้สมองที่เป็นความสามารถของชาติอย่างเต็มที่เพิ่มพูนทรัพยากรทางปัญญาของชาติ การศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงมิใช่จัดเฉพาะนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายเท่านั้น แต่ต้องจัดสำหรับทุกคนทุกวัย ทุกอาชีพ ผู้ที่ไม่เคยหรือพลาดโอกาสทางการศึกษา ผู้ด้อยโอกาสไม่ว่าทางเศรษฐกิจฐานะ ความห่างไกล ความพิการ ก็ควรได้รับโอกาสเข้าสู่อุดมศึกษา หากมีศักยภาพในการเรียนรู้เพียงพอ นั่นคือระบบการคัดเลือกนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรมีลักษณะเป็นระบบเปิดกว้าง คือไม่จำกัดคุณสมบัติผู้เรียนว่าจะเป็นผู้วุฒิ ประสบการณ์ ฐานะ เชื้อชาติ เพศ แต่ทุกคนควรสามารถเข้าสู่อุดมศึกษาได้ตามเวลาที่แต่ละคนมีความพร้อม เพื่อตอบสนอง โลกแห่งการเรียนรู้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541: 59-63)

อุดมศึกษาสู่ปวงชน จึงมีความสำคัญที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้เล็งเห็น และพยายามให้การอุดมศึกษาเข้าสู่ปวงชนเพื่อให้เป็นพลังสมองที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ดังนั้นประเทศไทยจึงควรเป็นวาระสำคัญของชาติที่ต้องขับเคลื่อนไปการอุดมศึกษาไปสู่ประชาชนอย่างเร่งด่วนเพื่อเพิ่มสมรรถนะของพลเมืองให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างเพียงพอ ตลอดจนสามารถบริหารจัดการตนเองและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจจัดการศึกษาทั้งในรูปแบบอุดมศึกษาในระบบ อุดมศึกษานอกระบบ อุดมศึกษาตามอัธยาศัย หรืออุดมศึกษาตลอดชีวิต โดยที่วิทยาลัยชุมชนน่าจะเป็นสถาบันที่สามารถรองรับภารกิจอันสำคัญนี้ในการจัดการศึกษาระดับการอุดมศึกษาเพื่อปวงชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษาของไทย

ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษาด้านอุดมศึกษาเมื่อเริ่มแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 และต่อมาได้กำหนดเรื่องของความเสมอภาคทางการศึกษาเมื่อเริ่มแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 ซึ่งได้ปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมโดยการเปิดมหาวิทยาลัยตามภูมิภาคเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ชุมชนตามภูมิภาค อันได้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยที่ไม่จำกัดการรับได้แก่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งใช้ระบบการสอนแบบสื่อทางไกลเป็นหลัก ส่วนกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้เน้นวิทยาลัยครูและวิทยาลัยอาชีพต่าง ๆ เป็นหลักให้กระจายไปตามภูมิภาค หลังจากแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 3 แล้วไม่ได้กำหนดไว้อีกเลย แต่มากำหนดอีกครั้งในแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งระบุไว้ว่า “เร่งกระจายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมแก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และชนกลุ่มต่างวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษาเพื่อส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ” และทบวงมหาวิทยาลัยได้พยายามดำเนินการให้เป็นรูปธรรมในด้านหนึ่ง คือการจัดโครงการขยายสารสนเทศ เพื่อพัฒนาการศึกษาทบวงมหาวิทยาลัยขึ้น โดยวางระบบเส้นใยนำแสงไปยังจุดที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 22 แห่ง และพยายามจัดตั้งวิทยาเขตสารสนเทศภายใต้มหาวิทยาลัยแม่ข่าย ซึ่งค่อนข้างจะเป็นเอกเทศ มิได้เชื่อมโยงกับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแต่ประการใด โครงการนี้จะต้องดำเนินการต่อเนื่องมาถึงแผนฉบับที่ 8 แต่ในแผนฉบับนี้มีได้กำหนดนโยบายแผนปฏิบัติสำหรับการกระจายโอกาสทางอุดมศึกษาแต่ประการใด

อย่างไรก็ตามผลการประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ด้านการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคอุดมศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษาชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ จรัส สุวรรณเวลา (2545: 15) พบว่า การกระจายโอกาสทางการศึกษาและความเสมอภาคทางการศึกษา ยังไม่มีความเป็นธรรม หรือเท่าเทียมกัน ผู้ที่ได้รับโอกาสมากอยู่แล้ว คงยังได้รับเช่นเดิม ผู้ขาดโอกาสก็ยังคงขาดโอกาสเช่นเดิมอย่างต่อเนื่อง ยังมีช่องว่างของโอกาสทางการศึกษาระหว่างประชาชนต่างภูมิภาค ต่างฐานะ ต่างอาชีพ และยังคงเป็นจุดอ่อนของอุดมศึกษาไทยติดต่อกันมานานนับศตวรรษ แต่ที่สำคัญนอกเหนือสิ่งอื่นใดไทยยังคงมุ่งอยู่กับการศึกษาในระบบ มิได้มุ่งการอุดมศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาลดชีวิตแต่ประการใด แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเกิดขึ้นทั่วโลก กระแสประชาธิปไตยและความมีสิทธิมีเสียงของประชาชนส่วนใหญ่มีเพิ่มมากขึ้น บริการ

อุดมศึกษาซึ่งแต่เดิมที่เป็นสิ่งหายาก จัดเฉพาะบุคคลที่มีฐานะดี อันเป็นการสร้างกลุ่มอภิสิทธิ์ชนที่เรียกว่า elite จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นการอุดมศึกษาเพื่อมวลชน (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 48-49) ลดข้อจำกัดเชิงเวลาและพื้นที่ลง เพื่อให้ผู้เรียนจะได้เรียนในระยะเวลาใดก็ได้ วิชาหรือเพียงใดก็ได้ อายุเท่าใดก็ได้ สำหรับหลักสูตรรายวิชาที่เรียน เนื้อหาสาระของการศึกษา ก็อาจปรับให้มีความหลากหลาย ตรงตามความต้องการของผู้เรียน

ปรัชญา แนวคิด การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชน เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญาทำหน้าที่ให้บริการการศึกษาระดับสูง (higher education) และจัดอบรมระยะสั้นแก่ชุมชนที่วิทยาลัยตั้งอยู่ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน จัดการเรียน การสอนแบบเปิดกว้าง หลากหลาย ตามความต้องการของชุมชน โดยหลักสูตรมีความยืดหยุ่น ตามความต้องการของผู้เรียน ความต้องการแก้ไขปัญหา ความต้องการพัฒนาศักยภาพบุคคลและวิถีชีวิต และความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นกลไกของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้การบริหาร จัดการ และ ดำเนินงานด้วยพลังแห่งศรัทธาและความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ ไปสู่วัฏจักรการบริหารวิทยาลัยชุมชนที่เป็นสถานศึกษาของชุมชน ดำเนินงานโดยชุมชน และเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

ความจำเป็นในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน

การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนมีสาเหตุ 2 ประการ คือแนวคิดเรื่องการจัดตั้ง Junior College ซึ่งต่อมาเปลี่ยนมาเป็นวิทยาลัยชุมชน (community college) สาเหตุประการแรกได้แก่ความต้องการของมหาวิทยาลัยใหญ่ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเช่น มหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago University) มหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan State University) มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (California State University) เป็นต้น ซึ่งต่างก็มีเนื้อหาระดับสูงและรับเฉพาะนักเรียนที่ได้รับการเตรียมตัวด้านความรู้พื้นฐานที่ดีมากมาแล้วเท่านั้น เพราะมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันที่มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการซึ่งเน้นหนักทางด้าน การวิจัยและการเผยแพร่ระดับสูง แต่ในความเป็นจริงแล้วนักศึกษาที่เข้ามาศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่จะเรียนและรับประโยชน์จากมหาวิทยาลัยได้อย่างสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยต้องสิ้นเปลืองงบประมาณและเวลาในการสอนวิชาพื้นฐานเพื่อปรับ

ความรู้แก่นักเรียนเหล่านี้โดยไม่จำเป็น ดังนั้นการศึกษาประเภทนี้จึงมีแนวคิดที่ว่ามหาวิทยาลัยควรสอนเฉพาะปีที่ 3 และปี 4 ของหลักสูตรมหาวิทยาลัยเท่านั้น ส่วนการเรียนการสอนในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 อาจมองให้โรงเรียนมัธยมหรือสถาบันอื่น ๆ รับผิดชอบแทน แม้ความคิดนี้จะได้รับความสนใจเป็นอย่างมากแต่ก็เป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังคงสอนหลักสูตรปีที่ 1 และปีที่ 2 เช่นเดิม ดังจะเห็นได้จากมหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งแบ่งความรับผิดชอบการศึกษาระดับปริญญาตรีออกเป็นสองส่วนดังนี้

1. การเรียนการสอนในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 เรียกชื่อเฉพาะว่าจูเนียร์คอลเลจ (Junior College) ซึ่งเป็นการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป
2. การเรียนการสอนในชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 เรียกชื่อว่าซีเนียร์คอลเลจ (Senior College) จะเน้นวิทยาการขั้นสูง วิชาเฉพาะตลอดจนการวิจัยเพื่อแสวงหาข้อค้นพบใหม่ ๆ

สาเหตุประการที่สองได้แก่การตื่นตัวของประชาชนที่จะมีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมในระดับอุดมศึกษามากขึ้น เพราะการศึกษาภาคบังคับในหลาย ๆ รัฐขยายถึง 12 ปี เมื่อระดับความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ความต้องการที่จะได้รับการศึกษาที่สูงก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ในขณะนั้นค่อนข้างน้อยและมักตั้งอยู่ในเมืองซึ่งห่างไกลไม่สะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในท้องที่ไกลออกไป เพื่อแก้ปัญหานี้โรงเรียนมัธยมศึกษาหลาย ๆ แห่งจึงเปิดสอนชั้น 13-14 (grades 13-14) เพิ่มให้แก่ผู้สนใจที่จะศึกษาโดยยึดเนื้อหาสองปีแรกของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นแกนและเพิ่มการสอนวิชาชีพที่จะเป็นประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากและขยายไปอย่างรวดเร็วเพราะสะดวกรวมทั้งไม่สิ้นเปลืองในการขยายชั้นเรียนให้สูงขึ้นกว่าระดับมัธยมศึกษาในท้องถิ่นตน (ธงชัย สมบูรณ์, 2547: 2-3)

พัฒนาการของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกา

วิทยาลัยชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา จากนั้นได้กระจายแนวความคิดนี้ไปยังประเทศต่าง ๆ มากมายทั้งในยุโรปและเอเชีย ความคิดการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนนั้นเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 และมีความเด่นชัดในการจัดการศึกษามากที่สุดในต้นศตวรรษที่ 20 โดยในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาเองจัดการศึกษาในระบบ (formal school) ซึ่งมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยจัดสอนในระดับปริญญาตรีมีระยะเวลาการเรียนตามหลักสูตร 4 ปี ส่วนการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีน้อย โดยพัฒนาการของวิทยาลัยชุมชนสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

พัฒนาการช่วงแรก เกิดจากแนวความคิดของผู้นำทางการศึกษา 3 ท่าน คือ

1. Henry Gapple อธิการบดีมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan State University)
2. William Forewell อธิการบดีมหาวิทยาลัยมินิโซตา (Minnesota University)
3. William Harper อธิการบดีมหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago University)

ซึ่งบุคคลทั้งสามได้รับอิทธิพลจากประเทศเยอรมัน ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนโดยเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) โดยที่ในสมัยนั้นประเทศเยอรมันได้พัฒนาการศึกษาด้านอาชีพพื้นฐาน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งมีการตั้งสถาบันเชี่ยวชาญเฉพาะทางขั้นสูง

William Harper ได้พยายามกระตุ้นให้มีการจัดสถาบันการเรียนที่มีลักษณะการเรียนเตรียมเข้า “Academic College” แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะประธานของสถาบันการศึกษาท้องถิ่นต้องการให้โรงเรียนเปิดสอนเกรด 13-14 แทน Low Division ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย ดังนั้นสมัยแรก Junior College จึงมีฐานะเทียบเท่า Low Division ในมหาวิทยาลัยซึ่งมีหลักสูตรสองปี หรืออาจเรียกอีกอย่างว่า Two years College

Junior College ที่เป็นของรัฐบาลเกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1902 ที่ Juliet ในมลรัฐอิลลินอยส์ (Illinois State) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดของ Harper ปรชญาสำคัญคือให้ Junior College สอนศิลปศาสตร์ 2 ปี ส่วนความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจะไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัย

พัฒนาการในช่วงที่สอง ในปี ค.ศ. 1945 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีแรงกระตุ้นและผลักดันให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของคนจนส่วนใหญ่ เนื่องจากขณะนั้นเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ความจำเป็นที่ต้องมีการฝึกอบรม (training) และฝึกอบรมซ้ำ (retraining) ของบุคคลจึงมีมาก ซึ่งประกอบกับเป็นระยะที่เด็กเกิดมาก (baby boom) ทำให้ความต้องการที่จะศึกษาพัฒนาอาชีพมีมากขึ้น ด้วยเหตุผลแนวความคิดในการขยายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ให้ทุกคนได้รับการศึกษามากที่สุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล มหาวิทยาลัยจึงต้องตระหนักว่าทำอย่างไร มหาวิทยาลัยจึงจะตอบสนองความต้องการของสังคมในลักษณะนี้ได้ จึงเกิดแนวความคิดการจัดการศึกษาแบบ “วิทยาลัยของปวงชน” (College for All) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของวิทยาลัยชุมชนในระยะต่อมา

เนื่องจากต้องการให้ความเป็นธรรมทางด้านการศึกษา และตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียน จึงจำเป็นต้องมีการขยายตัวให้เป็นการศึกษาราคาถูก ไม่จำเป็นต้องให้ผู้เรียนเดินทางไปไกล แนวคิด Opened-Door College จึงเกิดขึ้นโดยยึดถือนโยบายที่จะให้ทุกคนได้ศึกษาตามที่ตนต้องการ เพื่อเชื่อมต่อกับแนวความคิดที่จะจัดการศึกษาเพื่อ

ชุมชน (Community Education) โดยที่การศึกษาในลักษณะนี้จะมีลักษณะแท้จริงต้องตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเพื่อผลิตคนไปตอบสนองความต้องการของชุมชน การจัดการศึกษาลักษณะนี้จึงกลายมาเป็นวิทยาลัยชุมชน (Community College)

วิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกา จัดเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ไม่แสวงหากำไร โดยได้รับเงินช่วยเหลือจากท้องถิ่นนอกเหนือจากการช่วยเหลือของหน่วยงานของรัฐอื่นๆ วิทยาลัยชุมชนเป็นนิติบุคคลของท้องถิ่นที่สถาบันตั้งอยู่ และได้รับเงินภาษีท้องถิ่นประมาณหนึ่งในสามของงบประมาณดำเนินการ โดยที่วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดกว้าง (open door) ให้ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ และต่อชุมชนส่วนรวม การรับเข้าเรียนง่าย มีความหลากหลายของรายวิชา เน้นการดำเนินการเรียนการสอนมากกว่าการวิจัย บริการให้กับผู้เรียนหลายกลุ่ม หลายประเภท เน้นการเรียน 2 ปี ซึ่งแต่เดิมจะเน้นด้านการอาชีวศึกษาและด้านเทคนิค เป็นหลักสูตรที่เตรียมสำหรับการเรียนขั้นสูงต่อไป หรือเป็นการศึกษาเพิ่มเติมที่เป็นวิชาการหรือประสบการณ์ วิทยาลัยชุมชนจะมุ่งตอบสนองความต้องการของชุมชน มีกิจกรรมที่เน้นชุมชนเป็นฐานและร่วมกับภาครัฐกิจและอุตสาหกรรมของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกามีความเปลี่ยนแปลงหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อตอบสนองผู้เรียนที่หลากหลาย การจัดการศึกษาอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจ นักศึกษาว่ามีภารกิจอื่นด้วย จึงต้องกำหนดการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น เหมาะกับตารางเวลาของผู้ปกครองและคนทำงาน นอกจากนี้หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนยังได้จัดเตรียมความรู้พื้นฐานในการไปศึกษาต่อระดับปริญญาอีกด้วย (มานิต บุญประเสริฐ, ม.ป.ป.: 5-9)

วิทยาลัยชุมชนในประเทศอื่น ๆ

ภายหลังที่สหรัฐอเมริกาได้ให้กำเนิดรูปแบบวิทยาลัยชุมชนแล้วนั้น ปรากฏว่าได้มีการจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวแพร่หลายออกไปในประเทศต่าง ๆ ในสหราชอาณาจักรการขยายโอกาสทางการศึกษาได้รับความนิยมมาก ชื่อที่ใช้ในระดับอุดมศึกษามักใช้คำว่า “future education” ซึ่งถือเป็นการให้บริการการศึกษาตลอดชีวิตลักษณะผู้เรียนครอบคลุมทุกกลุ่ม เช่น ผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคันและสนใจกลับมาเรียนเมื่ออายุมากขึ้น ผู้ใหญ่ที่สนใจอยากเรียนต่อ คนทำงาน เจ้าของกิจการหรือนักธุรกิจที่ทำธุรกิจขนาดเล็ก บริษัทที่ต้องส่งคนมาฝึกอบรมเพิ่มความรู้ หรือใครก็ได้ที่สนใจเรียน online ผ่าน internet (มานิต บุญประเสริฐ, ม.ป.ป.: 42) นอกจากนี้ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544: 98-103) ได้ศึกษาสภาพการจัดการอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของประเทศญี่ปุ่น เกาหลี แคนาดา พบว่า ความจำเป็นในการจัดการอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาในประเทศต่างๆ นั้นมีเหตุผลเพื่อสนองความต้องการเฉพาะของแต่ละประเทศ แต่เหตุผล

สำคัญที่มีร่วมกันคือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศและการผลิต ซึ่งทำให้ความรู้และทักษะการทำงานล้ำสมัยลงไปอย่างรวดเร็ว สังคมกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และศึกษาตลอดชีวิต ความรู้จากการศึกษาภาคบังคับไม่เพียงพอที่จะทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงทางรายได้และมีความสุข ผู้เรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา แรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ต้องการกลับไปศึกษาในระดับสูงขึ้น สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่ไม่อาจรองรับปริมาณผู้เรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีจำนวนมาก การจัดสถาบันอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะรองรับผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้เท่ากับผู้เรียนในระดับปีที่ 1 หรือ 2 ในระดับการอุดมศึกษาเพื่อเข้าศึกษาต่อหรือมีทักษะอาชีพเพียงพอในระดับหนึ่งเพื่อออกไปประกอบอาชีพเป็นแรงงานระดับกลาง

โครงสร้างการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ มีหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่การศึกษาหลังมัธยมศึกษา (12 ปี) จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ใช้เวลา ในการศึกษา 1-3 ปี สำหรับหลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษามีทั้งหลักสูตรที่เป็นวิชาการ (สายสามัญ) วิชาชีพ (สายอาชีวศึกษา) และสาขาวิชาเฉพาะทาง หลักสูตรเหล่านี้มีทั้งที่จัดเพื่อให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และเพื่อออกไปประกอบอาชีพ การจัดการศึกษานั้นจะมีทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เป็นผู้จัด ดังนั้นมาตรฐานหลักสูตรจึงได้รับการควบคุมจากหน่วยงานที่ดูแลการศึกษาของรัฐ ในส่วนของการประกันคุณภาพมีการกำกับดูแล ประเมิน และปรับปรุงตนเองตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรเป็นหลัก ส่วนการบริหารบุคลากรนั้นมีความแตกต่างกันทั้งในส่วนของรายได้มาและการพัฒนาบุคลากร ตลอดจนมีการกำหนดคุณวุฒิการศึกษา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากรแตกต่างกันไปด้วย สำหรับด้านการจัดสรรงบประมาณนั้นก็มีความแตกต่างกันเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของรัฐบาลและจุดเน้นทางการศึกษาของประเทศนั้น ๆ แต่ส่วนใหญ่จะออกมาในรูปการให้ความสนับสนุนทางอ้อมเช่นการกู้ยืมเงินระยะยาว มาตรการลดหย่อนภาษี และการตั้งกองทุนช่วยเหลือ เป็นต้น

การเทียบโอนระหว่างอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญานับเป็นสิ่งที่ได้รับการปรับปรุงและปฏิรูปมากที่สุด เพื่อให้การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาสามารถต่อเนื่องได้จนจบระดับปริญญา และรองรับแรงงานที่ต้องการพัฒนาทักษะความรู้ของคนให้ทันโลกที่เปลี่ยนแปลง การเทียบโอนทั้งในรูปการโอนผลการเรียนและเทียบระดับการศึกษาซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะรับผู้มีความรู้ต่ำกว่าอุดมศึกษาเข้าศึกษาต่อ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนปริมาณการรับนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาต่อ ยอด ส่วนด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ได้คำนึงถึงความสำคัญและให้เข้ามามีบทบาทกับการศึกษาระดับนี้อย่างหลากหลาย กล่าวคือ สถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ต้องเตรียมผู้เรียนให้พร้อม

ในการศึกษาต่อ, สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ต้องสร้างระบบรองรับการต่อยอดทางการศึกษา, หน่วยงานที่ควบคุมการเทียบโอนและประกันคุณภาพทางการศึกษา, ภาคชุมชนที่ต้องสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของการศึกษา และภาคเอกชนที่ควรสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น

ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาที่มีคุณค่าอันประมาณการมิได้ ต่อบุคคลและสังคม โดยส่วนรวม ปังเจกบุคคล จึงควรได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ ที่สุดตามศักยภาพแห่งคนและศักยภาพของรัฐ วิทยาลัยชุมชนเกิดขึ้น และดำรงอยู่เพื่อสร้างสรรค์โอกาสทางการศึกษาให้ สมาชิกของชุมชนได้พัฒนาตนเองในสาขาวิชาที่จะเพิ่มคุณค่าแห่งชีวิตและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งด้าน เศรษฐกิจและด้านสังคม ซึ่งการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนทุกแห่งอยู่ภายใต้ปรัชญาเดียวกันคือ “วิทยาลัยชุมชน พัฒนาคน พัฒนาท้องถิ่น”

วิทยาลัยชุมชนมีปรัชญาเบื้องต้นที่เชื่อว่าบุคคลทุกคนมีศักยภาพอยู่ในตัว ถ้าเขามีโอกาสและได้รับคำแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อชุมชนและสังคม วิทยาลัยชุมชนจึงเปิดประตูสำหรับทุกคนที่เข้าเรียน นอกจากนี้ วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือ (tool) ไม่ใช่เครื่องหมาย (symbol) กล่าวคือ ไม่ได้เน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าได้รับประกาศนียบัตรเป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพพิเศษ ได้รับการยกย่องอย่างสูง แต่วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้และความคิด ที่จะมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงจัดให้มี โปรแกรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อเน้นคุณภาพชีวิตของชุมชน ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนจึงมีปรัชญาการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ซึ่ง ธงชัย สมบูรณ์ (2547: 2-3) จำแนกได้ดังนี้

1. นโยบายเปิดประตูในการรับนักศึกษา วิทยาลัยชุมชนไม่มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับในการรับนักศึกษาทั้งผู้อยู่ในวัยเรียน และวัยผู้ใหญ่เข้าศึกษา ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเคยประสบความสำเร็จในการเรียนหรือมีอายุ อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะและจุดมุ่งหมายในการเรียนที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ กล่าวคือทุกคนสามารถเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนได้ตามความต้องการของตนเอง

2. หลักสูตรเปิดกว้างเน้นการสอนมากกว่าการวิจัย เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจที่มีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากของนักศึกษาและของชุมชนที่วิทยาลัยตั้งอยู่ วิทยาลัยชุมชนจึงจำเป็นต้องจัดหลักสูตรและแผนการเรียนการสอนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางกว่า

สถาบันการศึกษาแบบเดิม ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น 4 ประเภทคือ หลักสูตรอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับเทคนิค หลักสูตรเพื่อไปต่อมหาวิทยาลัย หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่และการสอนซ่อมเสริมในระดับมัธยมศึกษา และหลักสูตรการศึกษาทั่วไปที่ไม่เน้นอาชีพ

3. ค่าใช้จ่ายค่าและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน วิทยาลัยชุมชนถือหลักการว่า คนทุกคนที่สามารถได้รับประโยชน์จากการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องมีสิทธิ์เสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในระดับนี้ แคนโยบายการเปิดประตูเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ฉะนั้นนโยบายอีกประการหนึ่งของวิทยาลัยชุมชนคือการเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาน้อยที่สุด นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนยังต้องจัดหลักสูตรการศึกษาดมชุมชนรอบนอกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เพื่อการประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่กระทบกับวิถีชีวิตปกติของผู้เรียนมากนัก

4. ยืดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการดำเนินงาน เนื่องจากวิทยาลัยชุมชนมุ่งที่จะให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเป็นหลักจึงจัดหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของชุมชนเป็นเกณฑ์ เมื่อความต้องการหรือสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนก็ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยด้วย

ประวัติของการเกิดวิทยาลัยชุมชนประเทศไทย

แนวคิดการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนประเทศไทยเกิดจากความจำเป็นในการผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการพัฒนาประเทศและมีแนวความคิดที่จะใช้การจัดการศึกษาดมหลักสูตรวิทยาลัยชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 มาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2513 ผู้สัมมนาประเทศไทยเสนอเอกสาร "ความหวังของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย (The Rising Expectation of Community colleges in Thailand)" ต่อที่ประชุม The American Association of Junior Colleges International Assembly ที่ฮอนโนลูลู มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 26 กุมภาพันธ์ - 5 มีนาคม 2513 โดยแสดงถึงความจำเป็นในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย คือ "เพื่อสนองความต้องการอันยิ่งยวดของประเทศที่ต้องการให้กำลังคนที่มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น จึงเป็นการสมควรที่ประเทศไทยจะเริ่มตั้งวิทยาลัยชุมชนสนองความต้องการรับด่วนของประเทศ"

ปี พ.ศ. 2515 - 2519 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 กำหนดนโยบายการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้ส่งเสริมการศึกษาและทดลองการจัดการศึกษาแบบวิทยาลัยชุมชน เพื่อสนองความต้องการกำลังคนระดับกลางในแขนงวิชาที่ประเทศมีความต้องการมาก ตลอดจน

ปัญหาในระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาเป็นไปเพื่อคนส่วนน้อยไม่เกิดความเป็นธรรมในสังคม ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อความเจริญของประเทศ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบให้เตรียมการปฏิรูปการศึกษา โดยคณะกรรมการทางพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดเป้าหมายให้เป็น "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" โดยในด้าน "อุดมศึกษา" ได้กำหนดแนวทางการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างอุดมศึกษา และกล่าวถึง "วิทยาลัยชุมชน" ไว้ 3 ข้อ คือ

1. จัดให้มีทบวงอุดมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่รับผิดชอบกำกับงานของมหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน และวิทยาลัยเอกชน

2. กำหนดความมุ่งหมายของอุดมศึกษาให้ชัดเจน เพื่อทำหน้าที่ 4 ประการ คือ สอน วิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ ทั้ง 4 ด้าน ส่วนวิทยาลัยชุมชนให้เน้นการสอนและการให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยให้แต่ละสถาบันกำหนด ความมุ่งหมายให้ชัดเจน เพื่อยึดเป็นแนวปฏิบัติที่เสริมสร้างซึ่งกันและกัน และช่วยเสริมสร้างโน้มนำสังคมที่พึงประสงค์

3. จัดระบบอุดมศึกษาโดยรวมกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเข้าด้วยกันเพื่อปฏิบัติหน้าที่ได้สมบูรณ์ และไม่ซ้ำซ้อนในสถาบันที่อยู่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัดให้จัดรวมวิทยาลัยต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นวิทยาลัยชุมชน สำหรับแนวคิดในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน ได้เสนอโดยมีหลักการว่า "การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นสถาบันที่เปิดสอนระดับต่ำกว่าปริญญา โดยการรวมกลุ่มวิทยาลัยประเภทต่างๆ ที่มี อยู่ แล้ว เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยพลศึกษา และวิทยาลัยพยาบาลที่ตั้งในจังหวัดต่างๆ ของภาคเดียวกัน จัดตั้งเป็นวิทยาลัยชุมชนประจำภาคขึ้น โดยถือว่าเป็นส่วนของสถาบันอุดมศึกษา ควรจะเริ่มดำเนินการได้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524)" ดังนั้น ในแผนดังกล่าว จึงได้กำหนดไว้เป็นข้อหนึ่งในนโยบายการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ "วางพื้นฐานการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนภาคต่างๆ ให้เหมาะสมตามขั้นตอนที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม"

ปี พ.ศ. 2520 จัดตั้งวิทยาลัยชุมชนภูเก็เกิดขึ้นครั้งแรกโดยให้เป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต่อมาในปี 2523 ได้จัดตั้งขึ้นอีกแห่งที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปี พ.ศ. 2527 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) มีความจำเป็นต้องลดการผลิตครูและเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้นในวิทยาลัยครู 4 แห่ง คือ วิทยาลัยชุมชนพิบูลสงคราม วิทยาลัยชุมชนอุบลราชธานีวิทยาลัยชุมชนนครราชสีมา และวิทยาลัยชุมชนนครศรีธรรมราช แต่ในระหว่างที่เตรียมการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชนนั้น มีการแก้ไขพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูให้เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ดังนั้น จึงไม่มีการดำเนินการวิทยาลัยชุมชนต่อ

ปี พ.ศ.2535 - 2539 แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 ของกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ในมาตรการผลิตกำลังคนมาให้ส่งเสริมและจัดตั้งสถานศึกษาด้านวิชาชีพให้กระจายไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เฉพาะในระดับอำเภอให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและการพัฒนาภูมิภาคนั้น ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเน้นการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนอย่างกว้างขวาง

ปี พ.ศ. 2537 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้น โดยให้สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง ได้แก่ วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ จำนวน 77 แห่งทั่วประเทศ เป็นวิทยาลัยชุมชน โดยขยายฐานวิชาการจากเดิมให้มีบทบาทการจัดการศึกษาและบริการชุมชนให้กว้างขวางขึ้นและให้มีคณะกรรมการบริหารวิทยาลัยชุมชนขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2537 ให้มีชื่อตามที่วิทยาลัยเสนอมา ซึ่งวิทยาลัยชุมชนดังกล่าวดำเนินการได้ถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้ยุติตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น

ปี พ.ศ. 2540 - 2544 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการดำเนินงานในลักษณะวิทยาลัยประชาคมที่มีหน้าที่จัดการศึกษาและฝึกอบรมแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายตามความสนใจและความถนัดโดยไม่จำกัดพื้นฐานความรู้

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) แผนงานหลักที่ 7 : การพัฒนาระบบอุดมศึกษา กำหนดให้ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานกลางร่วมกันปรับระบบอุดมศึกษาให้มีเอกภาพทางนโยบาย โดยจัดโครงสร้างอุดมศึกษา เป็น 3 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบมหาวิทยาลัยและสถาบันขั้นสูงที่มุ่งเน้นการวิจัย สร้างความรู้ใหม่และผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท และเอก ระบบมหาวิทยาลัยที่เน้นจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาการวิชาชีพต่างๆ และการให้บริการวิชาการเป็นหลัก และระบบวิทยาลัยเฉพาะทางและวิทยาลัยชุมชน ซึ่งอาจเป็นสาขาของมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยที่มุ่งจัดการศึกษาวิชาชีพเฉพาะและวิชาสามัญ ในระดับอนุปริญญา หรือเทียบเท่าและฝึกอบรมระยะสั้นที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้จะต้องมีความสัมพันธ์ และสามารถเชื่อมโยงกันได้ในแต่ละแบบ

การจัดวิทยาลัยชุมชนในปัจจุบัน

รัฐบาลภายใต้การนำของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีนโยบายด้านการศึกษาคาดให้มหาวิทยาลัยชุมชน โดยเฉพาะในจังหวัดที่ยังขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษา ด้วยเหตุผลเพื่อรองรับผลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายทำให้ผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานมี จำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างจากที่กล่าวมาคือกลุ่มผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สะสมมาอย่างยาวนานต่อเนื่องมาโดยตลอดที่แม้ว่ามีสถาบันอุดมศึกษา ทั้ง ภาครัฐ เอกชน และสถาบันอาชีวศึกษาอยู่แล้วก็ตามกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยสาเหตุของความไม่พร้อมด้านต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่าย เวลาเรียนระยะทางความไม่สะดวกในการเดินทาง ความจำเป็นต้องออกมาประกอบอาชีพ เป็นต้น และรวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศคือกลุ่ม อายุ 15 - 59 ปี จำนวนถึง 34.9 ล้านคน หรือร้อยละ 53.25 จากจำนวนประชากร 64 ล้าน ซึ่งมีอัตราว่างงานร้อยละ 2.2 โดยเป็นผู้มีงานทำจำนวน 33.84 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้ไม่มีการศึกษาและอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด 21.41 ล้านคน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 4.6 ล้านคน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3.6 ล้าน คน เมื่อรวมระดับอุดมศึกษาทุกระดับและการศึกษาอื่นๆ อีก 4.2 ล้านคน จัดเป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ในทุกระดับการศึกษาที่ต้องการรับการพัฒนาศักยภาพชีวิต ทั้งการเข้ารับการอบรมเพื่อประกอบอาชีพและการพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนงานเปลี่ยนงานใหม่ที่ต้องการเข้ารับการศึกษาเพิ่มศักยภาพ โดยเฉพาะกำลังแรงงานที่สำเร็จการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายที่ต้องการยกระดับการศึกษาสูงขึ้น

คำแถลงนโยบายในส่วนของนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น รัฐบาลจะปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้และฝึกรวมได้ตลอดชีวิต และมีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงานและสร้างรายได้ และนำประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม โดยยึดหลัก การศึกษาสร้างชาติสร้างคน และสร้างงาน จึงกำหนดนโยบายด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไว้ 14 ข้อ โดยข้อ (4) จัดให้มีวิทยาลัยชุมชน โดยเฉพาะในจังหวัดที่ยังขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษา

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายรุ่ง แก้วแดง) ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน ยืนยันสนับสนุนการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชนต่อเนื่อง ในการประชุมรับนโยบายเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2548 พร้อมทั้งให้ความเห็นชอบจัดทำพระราชบัญญัติวิทยาลัยชุมชน และเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2548 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจาตุรนต์ ฉายแสง) ได้มอบนโยบายในที่ประชุมร่วมกับที่ปรึกษา กรรมการสภาวิทยาลัยชุมชน ยืนยันนโยบายให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชนต่อเนื่อง

การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน

1. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 คณะรัฐมนตรีก็มีมติเห็นชอบโครงการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนดังนี้

1.1 ให้ความเห็นชอบโครงการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน โดยจัดตั้งในปี พ.ศ. 2545 จำนวน 10 จังหวัด และในปี พ.ศ. 2546 ขยายเพิ่มในจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีแรงงานหรือประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาระดับสูงจำนวนมากโดยจะขยายเพิ่มอีกเมื่อมีความพร้อมในปีต่อไป

1.2 ให้ความเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำกฎหมายรองรับการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชนและมีหน่วยงานรับผิดชอบ ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการดำเนินงาน โดยเกลี่ยอัตรากำลังที่มีอยู่ของกระทรวงศึกษาธิการ และในระยะก่อนปรับโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการให้หน่วยงานดังกล่าวสังกัดอยู่ในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.3 ให้ความเห็นชอบในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในจังหวัดเพื่อดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน โดยใช้สถานศึกษาที่มีอยู่เดิมและมีศักยภาพเพียงพอยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยชุมชน โดยไม่มีการสร้างสถานศึกษาใหม่และใช้หน่วยงานทางการศึกษา สถานประกอบการ ภาครัฐ ภาคเอกชน แหล่งเรียนรู้ของชุมชน และท้องถิ่นเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

1.4 ให้ความเห็นชอบให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินการวิทยาลัยชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อคราวประชุมวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอทั้ง 4 ข้อ และให้ดำเนินการต่อไปได้ โดยให้รับข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีไปพิจารณาด้วย ดังนี้

1.4.1 วิทยาลัยชุมชนที่จะจัดตั้งขึ้น ควรเป็นรูปแบบและการดำเนินการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแบบไทย ไม่ควรยึดเอาการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนของต่างประเทศมาเป็นตัวแบบโดยตรง

1.4.2 การจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งควรจะต้องตอบสนองต่อความต้องการและการประกอบอาชีพของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ

1.4.3 การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในท้องถิ่นใด ควรให้ชุมชนและท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เข้ามามีส่วนร่วมลงทุนหรือมีส่วนร่วมริเริ่มในการจัดตั้งด้วย เพื่อให้ท้องถิ่นได้ตระหนักถึงภาระความรับผิดชอบในส่วนของตนตั้งแต่เริ่มนั้น รวมทั้งสามารถพิจารณาความเหมาะสมและความจำเป็นของการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2. การประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2545 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรีใน 10 จังหวัด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิจิตร ดาก บุรีรัมย์ มุกดาหาร หนองบัวลำภู สระแก้ว อุทัยธานี ระนอง และ นราธิวาส ในปีต่อมา ได้ดำเนินการขยายจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรีที่ให้ขยายจัดตั้งในปีต่อไปเมื่อมีความพร้อม อีก 9 จังหวัด ตามความต้องการและความพร้อมของชุมชน คือ จังหวัดยโสธร สมุทรสาคร ตราก สตูล ปัตตานี สงขลา แพร่ ยะลา และพังงา

3. การดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พ.ศ.2545 – มีนาคม 2547 เพื่อให้การดำเนินงานตามนโยบายมีผลเป็นรูปธรรมโดยเร็วกระทรวงศึกษาธิการจึงให้ใช้สถานศึกษาในสังกัดที่ชุมชนเลือกมาทำหน้าที่วิทยาลัยชุมชนอีกบทบาทหนึ่งควบคู่กับภารกิจเดิม โดยมีสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา 3 แห่ง และสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน 7 แห่ง โดยให้สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานกำกับดูแลวิทยาลัยชุมชน

ระยะที่ 2 พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารการศึกษ พ.ศ. 2546 และมีกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญารูปแบบวิทยาลัยชุมชน พ.ศ. 2546 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2546 แล้ว งานวิทยาลัยชุมชนได้ย้ายไปอยู่ในการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและได้ปรับเปลี่ยนระบบการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎกระทรวงดังกล่าว โดยแยกงานวิทยาลัยชุมชนออกมาเป็นเอกเทศจากสถานศึกษาเดิม ให้มีองค์กรการบริหารบุคลากรและทรัพยากรต่าง ๆ โดยดำเนินการสรรหาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการสภาวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นกรรมการบริหารคณะแรก เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2547

หลักการวิทยาลัยชุมชน

1. หลักการเข้าถึงการศึกษา มีหลักดำเนินการดังนี้

1.1 เปิดกว้างและเข้าถึงง่าย คือ เป็นการรับที่เปิดกว้าง ให้โอกาสและปฏิบัติต่อนักศึกษาผู้เข้ารับบริการทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการประกันความ เสมอภาคแก่กลุ่มคนท้องถิ่น

ที่อยู่ห่างไกล ให้มีโอกาสดูแลศึกษาในระดับอุดมศึกษา รวมทั้งจัดให้บริการคำปรึกษา /แนะแนว บริหารจัดการตารางเรียนที่ยืดหยุ่นหลากหลาย และการขยายเครือข่ายการจัดการศึกษาอย่างครอบคลุม ทัวถึงในลักษณะเป็น สถาบันอุดมศึกษาที่ยืดหยุ่นเป็นฐาน เพื่อให้คนไทยในชุมชนได้เรียนรู้และ ผักทักษะอย่างกว้างขวาง

1.2 มีหลักสูตรหลากหลายประเภท จัดโปรแกรมการศึกษาแบบสหวิทยาการ มีทั้งหลักสูตรคู่ขนานกับระบบอุดมศึกษาเพื่อการศึกษาต่อ และมีหลักสูตร ทางเลือกเพื่อเข้าสู่อาชีพ ตลอดจนหลักสูตรเพื่อฝึกทักษะการทำงานที่สามารถเข้าสู่งานได้รวดเร็ว หลักสูตรต่างๆ จัดให้ ทุก สาขา ทุกอาชีพ เป็นทางเลือกของคนในชุมชนตามศักยภาพของบุคคล

1.3 เสียค่าใช้จ่ายน้อย จัดเก็บค่าบริการจากกลุ่มเป้าหมายในราคาถูก เพื่อให้ บริการแก่กลุ่มบุคคลในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลและมีปัญหาด้านเศรษฐกิจได้มีโอกาสเรียน โดยไม่ ออกไปจากระบบการศึกษาและได้เรียนไกลบ้านตลอดจนได้เรียนไปพร้อมกับการทำงานเพื่อ พัฒนาต่อเนื่องให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต

2. หลักการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน มีหลักดำเนินการดังนี้

2.1 ตอบสนองต่อชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นแหล่งผลิต และพัฒนากำลังคนในภาคเศรษฐกิจหลัก ทั้งด้านธุรกิจการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เน้นการ สร้าง วิชาชีพเพื่อประกอบกิจการ (entrepreneurship) ช่วยให้เกิดการสร้างกิจการงานของตนเองรวมทั้ง ผลิตคนป้อนตลาดแรงงาน ตลอดจนช่วยอบรม เพิ่มพูนทักษะการทำงานแก่แรงงานในภาคการผลิต ของสังคมและประเทศชาติ

2.2 ปรับตัวอยู่เสมอ เพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน บทบาทการศึกษาที่เน้นการให้บริการแก่คนในสังคมได้อย่างครอบคลุม ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งวิธี บริการ และการจัดสาขาวิชาทันสมัย ยืดหยุ่น และรวดเร็ว ทันทีกับความเปลี่ยนแปลง

2.3 เน้นคุณภาพและการใช้ประโยชน์ จัดการสอนและฝึกอบรมที่มีคุณภาพ มุ่ง ผลให้ผู้เรียนและกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการมีความสามารถตามเกณฑ์ มาตรฐานที่กำหนด ใช้ ทรัพยากรในท้องถิ่นและรูปแบบวิธีการที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อบุคคลและชุมชน เช่น การจัดการร่วม กับโรงงาน/ สถานประกอบการ การจัดแบบสะสมหน่วยกิต จัดหลักสูตรสนองความต้องการด้าน สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ นิทรรศการ ศิลปะ กีฬา ดนตรี การละคร การจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นต้น

2.4 ค้นหาโอกาสใหม่ ๆ สำรวจ/จัดทำระบบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความ ต้องการของชุมชน เทคโนโลยีและตลาดแรงงานตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้พัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย อยู่เสมอ

3. หลักการบริหารจัดการโดยชุมชน มีหลักดำเนินการดังนี้

ชุมชนเป็นผู้นำ/ร่วมดำเนินการ สร้างองค์การที่เข้มแข็งในการชักนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การทำงาน และการสนับสนุนทุกรูปแบบ เพื่อจัดให้บริการตามความต้องการของชุมชน

เชื่อมโยงกับพันธมิตรทั้งในและนอกชุมชน จัดบทบาทที่เข้มแข็งในการแสวงหาพันธมิตร ความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน หน่วยงาน องค์กร สมาคมวิชาชีพผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน กำหนดกรอบความร่วมมือทั้งรูปแบบ และระดับความสัมพันธ์หลากหลายให้ชุมชนได้เลือกในการเข้าร่วมกิจกรรม ตามความพร้อมของตน เพื่อร่วมกันดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ตามภารกิจของวิทยาลัยชุมชน

สร้างพันธมิตรกับธุรกิจเอกชน องค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชน สร้างความแข็งแกร่งในการบริหารจัดการ โดยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในรูปแบบเครือข่ายระหว่างวิทยาลัยชุมชน สถาน ประกอบการ องค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐและเอกชนอื่นๆ เพื่อสามารถให้บริการที่ตอบสนอง ความต้องการของประชาชน ของประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง

วิสัยทัศน์วิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาแห่งแรกที่ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการ โดยตรงเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม และเป็น หน่วยจัดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

พันธกิจวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนมีพันธกิจที่รัฐมอบหมายให้จัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าระดับปริญญาในทุกสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่วิทยาลัยตั้งอยู่ การให้การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพและ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อันนำไปสู่ ความสามารถทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน พันธกิจดังกล่าวสามารถ กำหนดได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. การจัดการศึกษา

จัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนประกอบด้วย

1.1 ระดับการศึกษา จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและวิชาชีพชั้นสูง

1.2 จัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการทางสังคม และเศรษฐกิจหลัก ๆ ของประเทศ ประกอบด้วย สังคมและเศรษฐกิจเกษตร เน้นหลักสูตรการเกษตรอุตสาหกรรม สังคมและเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เน้นหลักสูตรช่างฝีมือ การผลิต และการแปรรูป เป็นต้น สังคมและเศรษฐกิจภาคบริการ เน้นหลักสูตรการบริหารจัดการ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และการท่องเที่ยว ตลอดจนสังคมและเศรษฐกิจสารสนเทศ เน้นหลักสูตรคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ เป็นต้น

1.3 ชนิดของหลักสูตร จัดหลักสูตรอย่างน้อย 4 ประเภท ได้แก่

- หลักสูตรอนุปริญญา หรือหลักสูตร 2 ปีแรกของระดับอุดมศึกษาทั้งสายวิชาการและวิชาชีพอื่น เพื่อการถ่ายโอนไปศึกษาต่อระดับปริญญา หรือเพื่อประกอบอาชีพ
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ และวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งเน้นความรู้ ทักษะ และ สมรรถนะอาชีพเพื่อการประกอบอาชีพ
- หลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพ และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- หลักสูตรปรับพื้นฐานหลักสูตร ที่พัฒนาขึ้น หรือรายวิชาที่ใช้จัดให้ผู้เรียนเพื่อปรับพื้นฐานการศึกษาให้เต็มประสิทธิภาพ

1.4 วิธีการจัดการศึกษา จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยจัดในรูปแบบที่เปิดกว้างหลากหลาย ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน มีความยืดหยุ่น ทั้งด้านการเข้าเรียน ตารางเรียน สถานที่เรียน วิธีการเรียนการสอนและการสำเร็จการศึกษา เช่น ผู้เรียนจะเรียนทางไกลเรียนภาคปกติ หรือภาคค่ำหรือวันหยุดราชการ นอกจากนี้จะต้องสร้างพันธมิตรกับธุรกิจเอกชน องค์กรของรัฐและชุมชนมุ่งเน้นคุณภาพและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และบริหารจัดการ ทั้งนี้การดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศ

1.5 ผู้สอนในวิทยาลัยชุมชนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 ผู้สอนซึ่งเป็นครู-อาจารย์ ที่ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนเป็นประจำอยู่แล้ว คือ 1) อาจารย์ประจำของวิทยาลัยชุมชน และ 2) ครู-อาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆซึ่งเชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษ
- กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ที่มีความรู้ ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการถ่ายทอด (การสอน) ซึ่งได้รับเชิญให้มา โดยให้มีฐานะเป็นอาจารย์พิเศษหรือวิทยากร

1.6 กลุ่มเป้าหมายผู้เรียน

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
- ผู้อยู่ในวัยแรงงานที่พลาดโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

- ผู้ไม่รู้หนังสือ/ผู้ไม่สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ หรือผู้ออกกลางคัน
- ผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี
- ผู้ที่ทำงานและต้องการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์
- ผู้เรียนในระบบการศึกษาปกติที่ต้องการพัฒนาความสามารถบางวิชา

2. การจัดฝึกอบรม

วิทยาลัยชุมชนมีพันธกิจในการจัดฝึกอบรมให้กับประชาชนเพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพ และ พัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในชุมชน โดยมีหลักสูตรที่สอดคล้อง กับ อาชีพ ธุรกิจ เศรษฐกิจ และปัญหา ทางสังคมของชุมชน ดังนี้

2.1 หลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะและสมรรถนะการประกอบอาชีพได้จริง และเข้าสู่อาชีพได้รวดเร็ว โดยจะต้องสอนแบบครบวงจรทั้งการตลาดเทคโนโลยี

2.2 หลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จะต้องเปิดสอนให้หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน

โดยหลักสูตรทั้ง 2 ประเภท สามารถเก็บหน่วยการเรียนสะสมไว้สำหรับเทียบความรู้เข้าสู่ระบบการศึกษาปกติได้

3. การพัฒนาศักยภาพนักศึกษา

การพัฒนาศักยภาพนักศึกษาให้ได้มาตรฐานสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา การบริหารงานของระบบวิทยาลัยชุมชน

การจัดโครงสร้างการบริหารงานวิทยาลัยชุมชน

แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ส่วนกลาง และส่วนวิทยาลัย

1. ส่วนกลาง

โครงสร้างองค์กรวิทยาลัยชุมชนส่วนกลาง ประกอบด้วย องค์กรคณะบุคคลบริหารงานและหน่วยงานรับผิดชอบตามลำดับ ดังนี้

1.1 คณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นองค์กรคณะบุคคลบริหารการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยอำนาจหน้าที่

1.1.1 นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ

1.1.2 การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา แต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1.3 เสนอแนะในการออกระเบียบ หลักเกณฑ์ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของสำนักงาน

1.2 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ และทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่

1.2.1 จัดทำข้อเสนอนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาการอุดมศึกษารวมทั้งดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระดับอุดมศึกษากับต่างประเทศ

1.2.2 จัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางการสนับสนุนทรัพยากร และการจัดตั้งจัดสรรงบประมาณอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน

1.2.3 ประสานและส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพนักศึกษา รวมทั้งผู้พิการผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ ในระบบอุดมศึกษา และประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และสนับสนุนการพัฒนาประเทศ

1.2.4 เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบ รวม ปรับปรุงและยกเลิกสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน

1.2.5 ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอุดมศึกษาตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษามอบหมาย รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลและจัดทำสารสนเทศด้านการอุดมศึกษา

1.2.6 ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1.2.7 ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือตามที่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

1.3 คณะกรรมการวิทยาลัยชุมชน เป็นองค์คณะบุคคลบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญารูปแบบวิทยาลัยชุมชน มีอำนาจหน้าที่

1.3.1 พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของวิทยาลัยต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1.3.2 ให้ความเห็นชอบหลักสูตรการศึกษาของวิทยาลัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด

1.3.3 กำหนดแนวทาง ประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้วิทยาลัยจัดระบบเครือข่ายในการบริหารจัดการศึกษา

1.3.4 ออกระเบียบและข้อบังคับของสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน และอาจมอบให้วิทยาลัยเป็นผู้ออกระเบียบและข้อบังคับสำหรับวิทยาลัยนั้นเป็นเรื่องๆ ไปก็ได้

1.3.5 พิจารณาเสนอการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกวิทยาลัยต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1.3.6 พิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่วิทยาลัย

1.3.7 ระดมทุนและทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัย และส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนวิทยาลัยชุมชน

1.3.8 ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินการจัดการศึกษาของวิทยาลัย

1.3.9 เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษา และรัฐมนตรีในการออกระเบียบ ประกาศ และข้อบังคับเพื่อดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัย

1.3.10 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ

1.3.11 ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

1.3.12 อำนาจหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของวิทยาลัยที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใด โดยเฉพาะ

1.4 สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา รูปแบบวิทยาลัยชุมชน

1.4.1 อำนาจหน้าที่

1) จัดทำข้อเสนอ นโยบาย และจัดทำแผนหลักของระบบวิทยาลัยชุมชน เสนอแนะการจัดตั้ง และจัดสรรงบประมาณให้วิทยาลัยชุมชน

2) จัดทำระบบข้อมูล สารสนเทศ กำกับ ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน

3) จัดทำมาตรฐานการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

4) พัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และระบบเครือข่ายความร่วมมือการจัดการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

5) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการคณะกรรมการวิทยาลัยชุมชน

6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับ มอบหมาย

1.4.2 การแบ่งส่วนราชการ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มอำนวยการ

2) กลุ่มนโยบายและแผน

3) กลุ่มพัฒนาวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

4) กลุ่มส่งเสริมเครือข่ายการจัดการศึกษา

2. ส่วนวิทยาลัย

โครงสร้างองค์กรส่วนวิทยาลัย เป็นโครงสร้างองค์กรของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง ประกอบด้วย

2.1 สภาวิทยาลัยชุมชน เป็นองค์คณะบุคคลบริหารงานวิทยาลัยชุมชนทั้งระบบ (ระบบเครือข่าย: วิทยาลัยชุมชน และหน่วยจัดการศึกษา) มีอำนาจหน้าที่

2.1.1 วางนโยบายและให้ความเห็นชอบแผนการจัดการศึกษา และงบประมาณของวิทยาลัย

2.1.2 กำกับดูแลให้วิทยาลัยปฏิบัติตามนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด

2.1.3 ออกระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ของวิทยาลัย

2.1.4 พิจารณาให้ความเห็นชอบการแบ่งส่วนงานในวิทยาลัย และการจัดตั้งหน่วยจัดการศึกษาของวิทยาลัย

2.1.5 ระดมทุนทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัย

2.1.6 ให้คำปรึกษาและคำแนะนำการบริหารและการจัดการวิทยาลัยแก่ผู้อำนวยการ

2.1.7 ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการ และการดำเนินงานของวิทยาลัย

2.1.8 ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ทั้งนี้ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

- 2.1.9 อนุมัติการให้อनुปริญาและประกาศนียบัตร
- 2.1.10 อนุมัติการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบ
จากคณะกรรมการ
- 2.1.11 พิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของ
วิทยาลัย
- 2.1.12 แต่งตั้งคณะทำงาน หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใดๆ
อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาวิทยาลัย
- 2.1.13 ให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งและถอดถอนผู้อำนวยการ
- 2.1.14 แต่งตั้งและถอดถอนรองผู้อำนวยการ อาจารย์พิเศษ และกรรมการ
สภาวิชาการ
- 2.1.15 ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสภา
วิชาการ
- 2.2 วิทยาลัยชุมชนเป็นส่วนราชการซึ่งจัดเป็นสถานศึกษาในระบบเครือข่าย
วิทยาลัยชุมชนมีอำนาจหน้าที่
- 2.2.1 เป็นสถาบันหลักในระบบเครือข่ายวิทยาลัยชุมชนซึ่งดำเนิน
บทบาท สถานศึกษาของรัฐที่บริหารจัดการโดยชุมชน
- 2.2.2 จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาดำกว่าปริญญาทั้งสายวิชาการและ
วิชาชีพ
- 2.2.3 จัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ
ชั้นสูง
- 2.2.4 จัดหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรปรับพื้นฐาน จัดอบรมและ
การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และหลักสูตรอื่นตามความต้องการของชุมชน
- 2.2.5 บริหารจัดการการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนและหน่วยจัดการศึกษา
ตามแผนและงบประมาณที่สภาวิทยาลัยชุมชนให้ความเห็นชอบ
- 2.2.6 ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยจัดการศึกษา
- 2.2.7 ส่งเสริมให้มีการสร้างและพัฒนาอาชีพ คุณภาพวิถีชีวิต เศรษฐกิจ
สังคม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
- 2.2.8 จัดให้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการ พัฒนา
ของชุมชนและครอบครัวในรูปของการวิจัยหรือการศึกษา เพื่อการพัฒนาร่วมกับชุมชน

2.2.9 บริหารจัดการให้ส่วนงานภายใต้วิทยาลัยชุมชนดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

2.2.10 เป็นสำนักงานเลขานุการของสภาวิทยาลัยชุมชน

2.3 สภาวิชาการ เป็นองค์คณะบุคคลผู้ชำนาญหรือเชี่ยวชาญ งานวิชาการของวิทยาลัยชุมชนทั้งระบบ มีอำนาจหน้าที่ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะแก่สภาวิทยาลัยและผู้อำนวยการเกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน คุณภาพทางการศึกษา การเปิดสาขาวิชา การเปิดหลักสูตร และการดำเนินงานของหน่วยจัดการศึกษา

2.4 หน่วยจัดการศึกษา คือสถานที่ ที่สภาวิทยาลัยชุมชนประกาศจัดตั้งให้เป็นหน่วยจัดการศึกษา เครื่องข่ายของวิทยาลัยชุมชน เพื่อจัดการศึกษาตามที่ชุมชนต้องการร่วมกับวิทยาลัยชุมชน การประกาศให้สถานที่ใดเป็นหน่วยจัดการศึกษาเป็นไปตามข้อบังคับของวิทยาลัยชุมชน มีอำนาจหน้าที่

2.4.1 ร่วมกับวิทยาลัยชุมชน และหน่วยจัดการศึกษาอื่นในการจัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาที่สภาวิทยาลัยชุมชนให้ความเห็นชอบ

2.4.2 จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาทั้งสายวิชาการและวิชาชีพจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และหลักสูตรปรับพื้นฐาน รวมทั้งจัดหลักสูตรระยะสั้นจัดอบรมและการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และหลักสูตรอื่นเพิ่มเติมตามความต้องการของชุมชนได้

2.5 คณะกรรมการหน่วยจัดการศึกษา เป็นองค์คณะบุคคลสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยจัดการศึกษามีหน้าที่กำกับ ติดตามและให้การสนับสนุนหน่วยจัดการศึกษาดำเนินงานให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชนของหน่วยจัดการศึกษานั้นๆ

แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” (culture) เป็นสัญลักษณ์สำคัญของกลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคม ซึ่ง Tylor (1871 อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552: 14) ผู้ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นบิดาของสาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือผลรวมของของบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสลับซับซ้อน ที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่น ๆ ที่มนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งสอดคล้องกันกับ Grant and Ladson-Billings (1997: 74 อ้างใน บัญญัติ ขง่วน, 2551: 10) ที่ให้คำนิยาม

วัฒนธรรม ว่าหมายถึง ค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งปรากฏในรูปของเนื้อหาและกระบวนการอันเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคมของคนในสังคมนั้น ขณะที่นักวิชาการไทยอย่าง ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547: 71-72) ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายของวัฒนธรรมในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับอำนาจ กล่าวคือ วัฒนธรรมหมายถึงระบบคุณค่าและความเชื่อที่ให้ความหมายต่อ พฤติกรรม มีพลังอำนาจเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐ และใครก็ตามที่มีอำนาจปกครองหรือบริหารรัฐจะมีสถานะศักดิ์สิทธิ์ และในการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ รัฐจะสร้างภาพเกี่ยวกับ “ตนเอง” (self) และ “คนอื่น” (other) อย่างเลือกสรร

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมนั้นได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกใช้ร่วมกันภายในกลุ่มคนและเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกใช้เป็นส่วนรวม วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม โดยที่วัฒนธรรมจะถูกขัดเกลาจากสถาบันที่บุคคลสร้างขึ้นอันได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา กฎหมาย โดยจะแสดงให้เห็นลักษณะประจำชนชาตินั้น ๆ (Fukuda, 1991 อ้างใน พิชากพ พันธุ์แพ, 2552) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวัฒนธรรมกับสังคมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ความรู้ทางวัฒนธรรมจึงเป็นความรู้ที่วางอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่ามนุษย์ดำรงอยู่ในสังคมไม่ได้หากปราศจากวัฒนธรรม ความเข้าใจนี้ยังส่งผลต่อไปด้วยว่า เรามิอาจแยกแยะเนื้อหาเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมออกจากลักษณะทางสังคมได้อย่างเด็ดขาด เพราะทั้งหมดคือสภาวะการณ์ที่มนุษย์อาศัยอยู่ (เกษม เพ็ญภินันท์, 2552: 13)

สำหรับลักษณะของวัฒนธรรมนั้น สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552: 19) กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมกว้าง ๆ ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของสมาชิกในสังคม ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้จากการถ่ายทอดของสังคม วัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยนแปลงและสลายไปได้ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง จนเราอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ขณะที่ Arthur (1992: 40 อ้างใน พิชากพ พันธุ์แพ, 2552) ได้จำแนกลักษณะของวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประการคือ 1) วัฒนธรรมจะถูกถ่ายทอดภายในกลุ่ม เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สถานที่ทำงาน องค์กรศาสนา หรือในระดับประเทศ โดยวัฒนธรรมจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้มากกว่าการถ่ายทอดทางพันธุกรรม วัฒนธรรมจะมาจากสมองมากกว่าพันธุกรรม 2) วัฒนธรรมจะเป็นกระบวนการสั่งสมกันมาอย่างต่อเนื่อง อันเกิดจากการเรียนรู้ตั้งแต่เยาว์วัยโดยผ่านกระบวนการทางสังคมตลอดชีวิต และ 3) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องแบ่งปันกันไปโดยการเรียนรู้ในกลุ่ม และถูกถ่ายทอดออกไปยังกลุ่มอื่น ๆ

สังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึงสังคมที่มีวัฒนธรรมอยู่อย่างหลากหลาย ในสถานะของความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จึงเป็นไปได้ยากมากที่จะสร้างหรือที่จะมีวัฒนธรรมที่เป็นเนื้อเดียวกัน (coherence) หรือเป็นเอกภาพ (ชเนศ วงศ์ยานนาวา, 2552: 70) ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมจึงย่อมต้องเกิดขึ้น ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์ (2547) ได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. การปรับตัว (adaptation) ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่นเกิดขึ้น ในอดีตมีการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ ควบคุมและบังคับทิศทางได้ แต่ในปัจจุบันคงต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นหากแต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

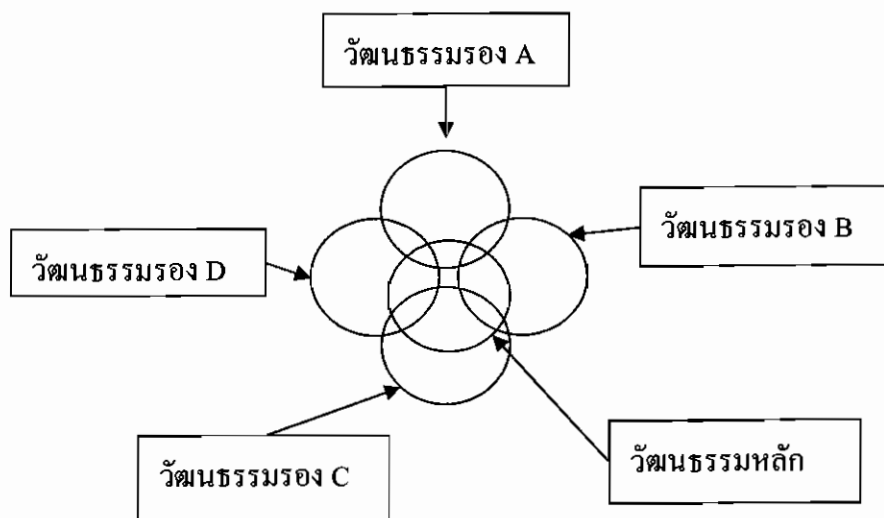
2. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) เกิดขึ้นเมื่อปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันแต่ในกรณีที่สังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มหนึ่ง และมักพบว่ากลุ่มที่มีพลังน้อยกว่าจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่มีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกันก็อาจมีการแลกเปลี่ยนกันได้ สุดท้ายถ้าวัฒนธรรม 2 ชุดถูกผสมผสานรวมกันเป็นชุดเดียวกัน ไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากันก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยที่ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552: 31) อธิบายเพิ่มเติมว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม ต้องการลดความรู้สึกแตกต่างและลดความรังเกียจเดียดฉันท์ซึ่งกันและกัน ด้วยการปรับตัวรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาปฏิบัติจนมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม โดยทั่ว ๆ ไปฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่าทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองจะเป็นฝ่ายปรับตัวเข้าหาฝ่ายที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ขณะที่ R. Teske and B. Nelson (1973 อ้างใน ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 29-30) ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า โนทัส "acculturation" หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการศึกษากระบวนการที่รับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มที่เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่ดีต่อกัน และในการผสมผสานวัฒนธรรมนี้ต่างก็อาจจะมีการเปลี่ยนความหมายให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตามการผสมผสานทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นในสภาวะการณ์ที่ถูกบังคับ

3. การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (double ethnic identity) คือการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์

ของแต่ละวัฒนธรรมด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน และไม่มีพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน หรือดังที่ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2552: 89) กล่าวว่า เมื่อไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีความยิ่งใหญ่เหนือกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรมที่หลากหลายก็ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ในสังคมปัจจุบันเมื่อเกิดรัฐประเทศและพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันย่อมหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่าพหุวัฒนธรรม (cultural pluralism) โดยการยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายถึง กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการ โดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (dominant culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (subordinate culture) ในกรณีประเทศไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านจะพบว่ามีคนหลายกลุ่มมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานในลักษณะทวิลักษณ์ (double identity) เช่น กลุ่มคนจีน ไทยมุสลิม ไทยเขมร ไทยลาว เป็นต้น

4. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict) เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดความขัดแย้ง ถ้าสมาชิกในกลุ่มไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน โดยปรกติกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และภาษาพูดร่วมกันมักจะไม่มี ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ของวัฒนธรรมที่ต่างกัน การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมนี้เกิดจากการแพร่ของวัฒนธรรมหนึ่งหรือทั้งสองชุด ทั้งนี้อาจเกิดจากการอพยพย้ายถิ่น การขายดินแดนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การล่าอาณานิคมของสังคมตะวันตก หรือ อิทธิพลของการสื่อสาร สื่อมวลชน ระบบการศึกษา และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งหากความขัดแย้งทางวัฒนธรรมมีความรุนแรง อาจเกิดเป็นขบวนการต่อต้าน เช่น ขบวนการแบ่งแยกดินแดนหรือขบวนการก่อการร้าย เป็นต้น

ความเป็นรัฐชาติ หรือประเทศมักไม่ได้ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมเดียวเพียงอย่างเดียวแต่ยังประกอบไปด้วยวัฒนธรรมย่อย ๆ อีกมากมาย วัฒนธรรมที่คนในชาติส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า วัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมชาติ (macro culture) ขณะที่กลุ่มคนหรือสังคมย่อย ๆ ก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง จึงเรียกว่าวัฒนธรรมรอง (micro culture) ซึ่งชาติหนึ่ง ๆ อาจมีวัฒนธรรมรองมากน้อยแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของประชากรที่อยู่อาศัยในประเทศนั้น ๆ (บัญญัติ ชงย่วน, 2551: 10-11) ดังแสดงในแผนภาพ 3

ภาพ 3 วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง

ที่มา: Banks (2001: 73 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน, 2551: 11)

พหุวัฒนธรรมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา (จะนะ, สบ้าย้อย, นาทวี, เทพา) ประกอบไปด้วยประชาชน 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ ชาวไทยเชื้อสายมลายู ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยสยาม โดยมีสัดส่วนของชาวไทยเชื้อสายมลายูมากที่สุด ถึงร้อยละ 80 ความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติดังกล่าวจึงทำให้มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่แห่งนี้ด้วยทั้งใน ด้านภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเป็นพหุวัฒนธรรมของสามัญชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมานานแล้ว ที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (โดยปลอดจากอำนาจรัฐคุกคาม) โดยไม่มีใครมองความแตกต่างทาง วัฒนธรรมว่า “เป็นอื่น” ทั้งไม่ได้แยกขาดจากกันแต่อย่างใด การดำรงอยู่ทั้งการประกอบอาชีพ และ ขนบธรรมเนียมดูเหมือนว่าจะเป็นการประสานกลมกลืน เพราะต่างยอมรับในความต่างบนพื้นฐาน ของการพึ่งพาอาศัย/ทำมาหากิน ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นไปใน แนวระนาบ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันต่างยอมรับ “ความเหมือนบนความต่าง” กล่าวคืออาจมีความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรมต่างกัน แต่ก็ยังเป็นสมาชิกในชุมชนร่วมกัน ประกอบอาชีพ เหมือนกัน หรือมีพื้นที่ทำกินติดกัน การดำรงอยู่ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมโดยเคารพซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะ ตนของแต่ละคนแต่ละกลุ่มจึงเป็นหัวใจของสันติสุข (อุทิศ สังขรัตน์, 2551) สอดคล้องกับผล การศึกษาของ นิปาตีเมาะ หะยีหามะ และ อรอุษา ปุณยบุรณะ (2549) ที่ศึกษาการผสมผสานทาง

วัฒนธรรมชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ ปัจจัยด้านลักษณะนิสัย ปัจจัยด้านการรวมชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์สาธารณะ ร่วมกัน ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง และปัจจัยด้านการศึกษา

อย่างไรก็ตามในอีกมิติหนึ่งของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมได้กลายเป็นชนวนเหตุแห่งขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมมลายู-มุสลิม กับรัฐมาอย่างยาวนานและทวีความรุนแรงมากขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งจากการสังเคราะห์เอกสารของ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) ซึ่งเป็นงานศึกษาของนักวิชาการสายรัฐศาสตร์ ที่ให้ความสนใจกลุ่มมุสลิมที่พูดภาษามลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960-1970 ซึ่งจะให้ความสนใจในเรื่องจิตสำนึกและการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเช่นกระบวนการแบ่งแยกดินแดน กล่าวคือมุสลิมบางกลุ่มในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้ยอมรับกับ “เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ที่ทางการไทยมอบให้เท่าใดนัก แต่ยังคงยึดมั่นในความเป็นอิสลามและความเป็นมลายูอยู่ ซึ่งการรื้อชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในบางส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่รัฐปัตตานีถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย และโดยกระบวนการทางการเมืองได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของรัฐไทย แต่ยังคงเป็นส่วนใหญ่ในท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมดั้งเดิมคือภาษามลายูท้องถิ่น ศาสนาอิสลาม และการแต่งกาย ยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้สำหรับคนที่ได้รับการศึกษาจากรัฐไทยอาจจะลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมลงไปบ้างแต่ก็ไม่เคยสูญเสียอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ผ่านมา ซึ่ง ครองชัย หัตถา (2551) ได้ชี้ว่าการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multi-cultural society) ที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปฏิกริยาและความรู้สึกของประชาชนที่แสดงออกในลักษณะการต่อต้านรัฐ รวมทั้งการก่อความไม่สงบโดยนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมมาปลูกป็นให้เกิดความแปลกแยกจากรัฐจะนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น

พหุวัฒนธรรมกับการศึกษา

การจัดการศึกษาโดยรัฐสมัยใหม่ถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวการสำคัญในการทำลายความหลากหลายวัฒนธรรม โดยพยายามสร้างวัฒนธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแห่งรัฐเพียงอย่างเดียว กระแสต่อต้านไปจนถึงปฏิเสธการศึกษาในระบบของไทยจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ขณะที่การศึกษาโดยชุมชน ที่เรียกว่า “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนา และโรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนาอิสลามทั้งหลายกลับได้รับความนิยมมากกว่า เพราะเป็นการจัดการศึกษาบนพื้นฐานหลักศาสนาอิสลามซึ่งเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต

ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2549: 152) เสนอว่าการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเป็นรูปแบบพิเศษที่แตกต่างจากที่อื่น ซึ่งรูปแบบพิเศษดังกล่าวควรอยู่ในกรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า เป็นการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อความมั่นคงที่เอื้อให้ประชาชนในพื้นที่ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข ท่ามกลางความหลากหลายของศาสนา วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ รูปธรรมง่าย ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการจัดหลักสูตรที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทั้งภาควิชาสามัญ ศาสนา และอาชีพตามความเหมาะสม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามสภาพการณ์จัดการศึกษาในพื้นที่นั้น อคินันท์ ปากบารา (2549) ได้ขยายความว่า ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัฒนธรรมหลักอยู่ 3 วัฒนธรรม คือ กลุ่มแรกมีประมาณร้อยละ 80 เป็นคนไทยเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งถูกเรียกว่า “ออแกนายู” หรือคน “นายู” กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนไทยแท้ดั้งเดิมนับถือศาสนาพุทธ เรียกว่า “ซีเย” และกลุ่มที่เข้ามาใหม่และอาศัยปะปนกันอยู่ในดินแดนแถบนี้คือ คนไทยเชื้อสายจีน หรือที่เรียกว่า “จีนอ” โดยที่การศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ กล่าวคือมีทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย ไปจนถึงอุดมศึกษา แต่ที่พิเศษออกไปจากที่อื่นคือการมีสถาบันการสอนศาสนาอิสลามที่เรียกว่า “ปอเนาะ” และโรงเรียนคาทอลิกที่จัดการสอนศาสนาขั้นพื้นฐานแก่เด็กเล็ก ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยมิสซิก สำหรับปัญหาการศึกษาในพื้นที่ซึ่งนอกจากปัญหาความไม่สงบที่กระทบต่อการจัดการศึกษาโดยตรงแล้ว คุณภาพการศึกษาของเยาวชนในพื้นที่ก็มีปัญหา ซึ่งจากผลการทดสอบความรู้นักเรียนระดับชาติสำหรับ ป.6 ม.3 และ ม.6 ในรายวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ นอกจากนี้ระบบการบริหารจัดการที่รวบศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางจึงขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

สำหรับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมเช่นนี้นั้น ปราโมทย์ แก้วสุข (2549) คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการจัดการศึกษาต้องให้ชุมชนเป็นผู้จัดการ โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุน ขณะเดียวกันความพร้อมของชุมชนก็มีส่วนในการพัฒนาการศึกษาเช่นเดียวกัน และต้องยกระดับคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้สูงขึ้น ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ เพื่อจะได้ไม่จำเป็นต้องส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ นอกจากนี้ยังต้องหาวิธีการ

แก้ปัญหาสำหรับผู้ไปเรียนยังต่างประเทศมาแล้วและคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) ไม่รับรองคุณวุฒิด้วย

ส่วน อดิพันธ์ ปากบารา ได้เสนอแนวทางพัฒนาเพิ่มเติมคือ 1) ต้องกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษาสู่พื้นที่ สร้างความเป็นเอกภาพและลดขั้นตอนในการทำงาน 2) สร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์มากกว่าเป็นประวัติศาสตร์เพื่อความขัดแย้งหรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ด้านเดียว 3) ส่งเสริม “อิสลามศึกษา” เพื่อให้คนในพื้นที่ได้รับการศึกษาศาสนาอิสลามที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ เพราะเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพี่น้องประชาชนอย่างแท้จริง และประการสุดท้ายคือ 4) การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เพราะคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือญาติพี่น้อง ที่เกิดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งหากสร้างได้เยาวชนก็จะมีโอกาสเพิ่มศักยภาพทั้งหลายมากขึ้น

สำหรับการมุ่งเอาชนะปัญหาความไม่สงบในพื้นที่นั้น ประเด็นด้านการศึกษาได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงเสมอ ๆ เช่นเดียวกัน เช่น สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) กล่าวถึงยุทธศาสตร์การต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าอยู่บนเงื่อนไขในหลาย ๆ มิติ เช่นมิติด้านประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ มิติด้านความเชื่อ มิติด้านการศึกษา และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะมิติด้านความเชื่อ นั้นผู้ก่อการ ได้เลือกแนวรบที่อิงแอบความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา เป็นที่มั่นทางจิตวิญญาณผ่านครูสอนศาสนา การใช้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาเป็นที่บ่มเพาะทางความคิดและอุดมการณ์ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่รัฐให้เกียรติในฐานะเป็นสถานที่สำคัญทางการศึกษาและศาสนา จึงไม่ค่อยมีการตรวจสอบอย่างจริงจังทั้งบุคลากรและกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ตลอดจนการใช้บทบัญญัติทางศาสนามาเป็นพื้นฐานในการชี้นำแนวความคิด โดยยกเอาบางบทบางตอนในอัลกุรอานมาอ้างอิงรองรับแนวความคิดและการปฏิบัติของสมาชิกในขบวนการ ส่วนด้านมิติทางการศึกษา ผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้เงื่อนไขทางจิตวิทยาและความต้องการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู ชี้นำให้ประชาชนเข้าใจว่าการเรียนภาษาไทย หรือการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของสังคมต่างวัฒนธรรม เป็นการเห็นห่างศาสนาและเป็นการเสี่ยงต่อการถูกผสมกลมกลืน จนความเป็นมลายูมุสลิมจางหายไป

ดังนั้นคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 เรื่องนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาสำคัญที่จะขัดเงื่อนไขและสาเหตุที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกแปลกแยกไม่เท่าเทียม และให้รู้สึกว่าคุณคนสามารถดำรงชีวิตในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรีตามวิถีชีวิต สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมของตน กำหนดให้เร่งรัดให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการของชีวิตและ

วัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มีส่วนร่วมเสนอแนะการจัดการศึกษาในพื้นที่ให้มากขึ้น

นอกจากนี้คณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาล ปี 2548 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความไม่สงบและแนวทางเสริมสร้างสันติสุขด้วยยุทธศาสตร์ 10 ประการ (สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551: 60-61) หนึ่งในนั้นคือ ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษา ที่เน้นการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ยกย่องคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยมีรูปแบบการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน ได้เรียนทั้งวิชาสามัญ ศาสนาและอาชีพ และมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารรายงานการศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ของนายจาตุรนต์ ฉายแสง และคณะ ที่นำเสนอคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2548 ที่กล่าวถึงมาตรการแก้ไขปัญหาในด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าควรส่งเสริมการศึกษาศาสนาทุกศาสนา ยกย่องจังหวัดปัตตานีให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาศาสนาอิสลามระดับอุดมศึกษาในภูมิภาค ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ดำรงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจากกระบวนการประชาเสวนา (สานเสวนากับประชาชน): กระบวนการทางออกสู่ปัญหาภาคใต้ โดย วันชัย วัฒนศัพท์ (2551: 28-29) ได้ให้ข้อสรุปสาระสำคัญเป็นข้อเสนอแนะเพื่อความสมานฉันท์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนของการศึกษากล่าวคือ ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาในพื้นที่ จัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ท้องถิ่นต้องมีอำนาจในการจัดการศึกษาตามความต้องการพร้อมถ่ายโอนงบประมาณไปยังท้องถิ่น และให้คงสภาพความหลากหลายในระบบการศึกษา และเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาสามัญและให้ความสำคัญกับนักเรียนไทยในต่างประเทศ นอกจากนี้ ศรีสมภพ จิตรภิรมศรี และคณะ (2550) อ้างใน สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551) ยังเห็นว่า ยุทธศาสตร์เรื่องการศึกษาฯ ยังรวมไปถึงเป็นหัวใจสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งก็คือภาษามลายู จึงต้องมีการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนในระบบ 2 ภาษา และยอมรับการใช้ระบบ 2 ภาษาในการทำงาน เน้นสาระของศาสนา คุณธรรม จริยธรรมในระบบการศึกษาให้มากขึ้น

วัฒนธรรมอิสลามและการศึกษา

วัฒนธรรมอิสลาม เป็นรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่อยู่ภายใต้หลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่ง จรัญ มุลูม (2539) ได้กล่าวไว้โดยสรุปคือ วัฒนธรรมอิสลามเป็นการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม (แนวปฏิบัติ) ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่าย

ของพระคัมภีร์กุรอานและซุนนะฮ์ (คำสั่งสอน) ของศาสดามุฮัมมัด ตามขนบธรรมเนียมมุสลิมมีส่วนผูกพันกับศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิด เพราะหลักปฏิบัติทางศาสนาได้กำหนดข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกแง่มุมจนสามารถกล่าวได้ว่า ข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมเนียมแห่งชีวิตที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด โดยความรู้สึศาสนาและวัฒนธรรมนิยมจะมีอยู่อย่างสูงส่งสำหรับชาวมุสลิม เพราะชาวมุสลิมเชื่อว่าหนทางของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นหนทางที่ถูกต้องที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ดีที่สุดด้วยเหมือนกัน มุสลิมทุกคนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนาวัฒนธรรมของตน ซึ่ง “ปอเนาะ” (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแบบเก่า) คือองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งถ้าปรากฏว่าสถาบันปอเนาะได้ชะงัก หรือกิจการปอเนาะถูกแทรกแซง ชาวมุสลิมอาจจะรู้สึกว่าการของศาสนา กำลังถูกคุกคาม จึงจำเป็นต้องกำจัดการแทรกซ้อนของวัฒนธรรมอื่น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสืบทอดและการพิทักษ์ปกป้องศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของชาวมุสลิมด้วย

มุสลิมกับการศึกษานั้น แวดคือรามมะจิด (2550 อ้างใน คณะอนุกรรมการศึกษาวิธีการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์, 2550: 114-117) ได้กล่าวเพิ่มเติมในบทความเรื่อง มุสลิมกับการศึกษา: ข้อเสนอสำหรับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาในศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้เป็นอย่างยิ่ง ผลสัมฤทธิ์จากการศึกษาหาความรู้คือการค้นพบสังขรณ์ที่จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองสังคม และโลก นั่นคือการดำรงชีวิตที่ถูกต้องในโลกนี้ซึ่งจะเป็นหลักประกันถึงความผาสุกในโลกหน้า โดยที่ อิสมาอิล ลุดฟี จะปะเกีย (2549) ได้เสนอปรัชญาการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตและชุมชนในทัศนะอิสลามเพิ่มเติมว่า ทุกสิ่งในศาสนาอิสลามอยู่บนฐานของความรู้ โดยให้สร้างความเข้าใจในเรื่องของตนเองก่อน คือสร้างจิตสำนึก เปลี่ยนความคิด รู้จักและเข้าใจตนเอง จากนั้นจึงทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งรอบตัว ทั้งนี้ทุกสิ่งทุกอย่างในศาสนาอิสลามไม่ว่าจะเป็นหลักศาสนา หรือหลักความเชื่อ ก็ให้อยู่บนฐานของความรู้ อันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากไม่มีความรู้ถือว่าไม่มีศาสนา

ศาสนาอิสลามต่อต้านอย่างยิ่งกับคนที่ไม่ความรู้ จึงถือว่ามุสลิมไม่มีคนที่ไม่มีความรู้ (ญะฮิล) เพียงแต่ถึงไม่รู้ระดับผู้รู้ (อาลิม) จริง ๆ ก็ต้องอยู่ในระดับปุถุชน (อะวาม) หรือความรู้พื้นฐาน การศึกษาอิสลามเน้นการสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ทุก ๆ ด้าน ทั้งกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา และมีความสำเร็จตามประสงค์ของอัลลอฮ์ โดยมีอัลกุรอานเปรียบเหมือนธรรมนูญแห่งมนุษยชาติที่เพียบพร้อมทุกมาตราที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานมนุษย์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จสูงสุดทั้งโลกนี้และโลกหน้า

สำหรับการจัดการศึกษาในสังคมมุสลิม โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น แวดคือรามมะจิด (2550 อ้างใน คณะอนุกรรมการศึกษาวิธีการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของ

มนุษย์, 2550: 114-117) กล่าวว่ารูปแบบการจัดการศึกษานั้น นับเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดลงมาจนถึงปัจจุบันหลายศตวรรษ โดยหลักสำคัญ ๆ นั้นจะแยกออกเป็นสองประเภทคือ การศึกษาภาคบังคับ (พีรภูอิน) และการศึกษาภาคสามัญ (พีรภูกิฟายะฮ) โดยการจัดการศึกษาภาคบังคับนั้นจะมีวิธีการจัดที่หลากหลายมาก เช่น

1. การสอนอัลกุรอานบ้านโตะครู (เข้า/กลางคืน)
2. การสอนตาคีกาตามชายคามัสยิดหรือโรงเรียนปอเนาะ ช่วงเช้าหรือบ่าย ภายหลังเลิกเรียนระดับประถมศึกษา
3. การสอนเพิ่มเติมตามมัศยิดต่าง ๆ หลังละหมาดตอนพลบค่ำประมาณ 1 ชั่วโมง
4. การศึกษาชั้นสูงตามปอเนาะต่าง ๆ

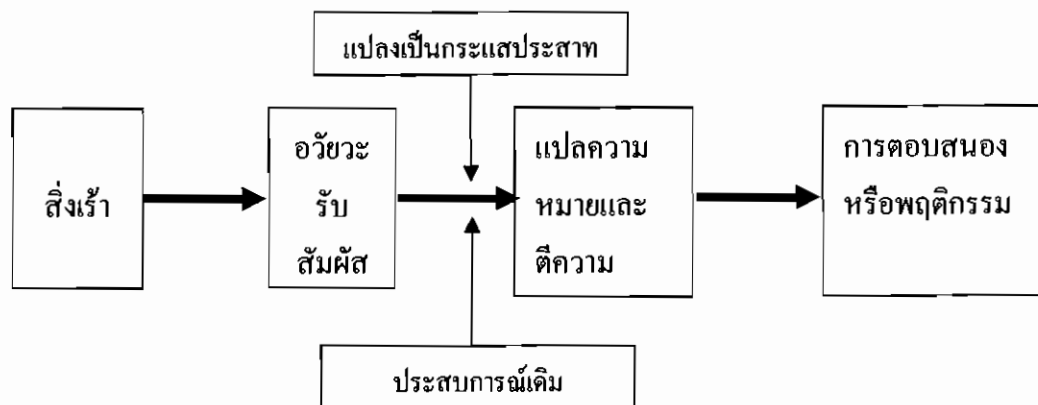
ส่วนการจัดการศึกษาภาคสามัญหรือพีรภูกิฟายะฮ นั้นเป็นการศึกษาความรู้ต่าง ๆ เพื่อเติมเต็มสิ่งที่สังคมขาดและมีความจำเป็น บางครั้งการศึกษาในภาคสามัญนี้อาจเป็นการศึกษาภาคบังคับหากสังคมละเลย ในขณะที่องค์ความรู้ที่สังคมมีความจำเป็น เช่น วิชาความรู้ด้านการแพทย์ วิชาเศรษฐศาสตร์ และวิชารัฐศาสตร์ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ ค่านิยมและ

ความต้องการทางการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีการรับรู้

การรับรู้คือกระบวนการที่อินทรีย์หรือสิ่งมีชีวิตพยายามทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อม โดยผ่านทางประสาทสัมผัส (สิทธิโชค วรรณสันติกุล, 2549: 84) ดังนั้นการรับรู้ จึงเป็นลักษณะการที่บุคคลสำนึก (aware) และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (reaction) ต่อสิ่งเร้า จนเกิดเป็นพฤติกรรมความรู้สึกรู้ (sensation) ซึ่งเป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม แล้วสมองจึงจะตีความสิ่งที่รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้ (perception) ว่าสิ่งนั้นคืออะไร (สุปราณี สนธิรัตน์, 2539: 143) ซึ่งกระบวนการรับรู้จึงอาจแสดงด้วยแผนภาพ 4

ภาพ 4 กระบวนการรับรู้

ที่มา: สุปราณี สนธิรัตน์(2539: 143)

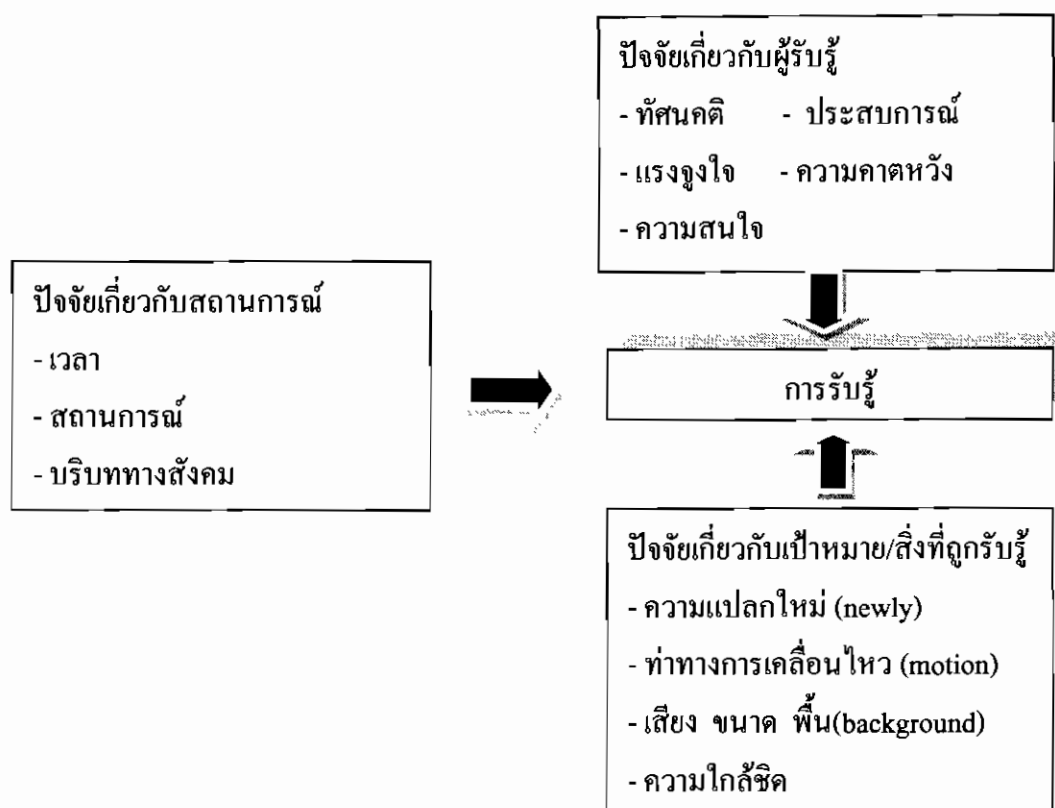
การรับรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวและมักจะเกิดขึ้นตามประสบการณ์และการสั่งสมทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ไม่สามารถให้ความสนใจกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งแต่ละคนก็มีเรื่องสนใจที่จะรับรู้แตกต่างกัน ฉะนั้นเมื่อได้รับสารเดียวกันผู้รับสารอาจให้ความสนใจต่างกัน ซึ่งโดยทั่วไปการรับรู้ที่แตกต่างกันเกิดจากอิทธิพลหรือตัวกรอง (filter) กล่าวคือ (พัชนี เขยจรรยา, 2546)

1. แรงผลักดันหรือแรงจูงใจ (motives)
2. ประสบการณ์เดิม (past experience)
3. กรอบอ้างอิง (frame of reference) ซึ่งเกิดจากการสั่งสมอบรมทางครอบครัวและสังคม เช่น คนต่างศาสนากันจึงมีความเชื่อและทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ต่างกัน

4. สภาพแวดล้อม (environment)

5. สภาวะจิตใจและอารมณ์

ขณะที่ จูฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2549) ได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้แบ่งเป็น 3 ด้านคือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้รับรู้ ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ และปัจจัยเกี่ยวกับเป้าหมาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามแผนภาพ 5

ภาพ 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้
ที่มา: จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย (2549)

สำหรับ จำเนียร ช่วงโชติ (2532) กล่าวว่า กระบวนการรับรู้ต้องประกอบไปด้วย

- 1) อาการสัมผัส ซึ่งถ้าอวัยวะรับสัมผัสบกพร่องสมรรถภาพในการรับรู้ก็จะน้อยลง
- 2) ชนิดและธรรมชาติของสิ่งเร้า ซึ่งหากสามารถจำแนกสิ่งเร้าได้ ก็จะทำให้การรับรู้สิ่งเร้านั้นแจ่มชัดขึ้น
- 3) การแปลความหมายจากอาการสัมผัส ซึ่งต้องอาศัยสติปัญญา การสังเกตพิจารณา ความสนใจ และสภาพของจิตใจในขณะนั้นประกอบกัน และ
- 4) การใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมเพื่อช่วยแปลความหมาย ขณะที่ สุชา จันทรโธม (2531) กล่าวว่า บุคคลจะรับรู้ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ความต้องการและความสนใจในขณะนั้น และสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุปแนวคิดและทฤษฎีการรับรู้ สภาวะการณ์ที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่เรียกอีกอย่างว่าสิ่งเร้า โดยรับความรู้สึกผ่านประสาทสัมผัสแล้วแปลความหมาย ส่วนมนุษย์จะรับรู้ได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสติปัญญา สภาพจิตใจ และประสบการณ์เดิม

แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม

ในการศึกษาค่านิยมทางการศึกษาของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ “ค่านิยม” ดังมีสาระสำคัญดังนี้

ค่านิยม (value) หมายถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมในทางที่ดี ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมที่ดีมักได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีค่านิยม ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินค่าพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งอาจเป็นบุคคล กลุ่มคน หรือสังคมก็ได้ ซึ่งเป็นการตีค่าหรือตัดสินคุณค่าของบุคคล ส่วนค่านิยมทางสังคม (social value) คือสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางและได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งนั้นก็เป็นที่ปรารถนาของคนในสังคมว่าอยากเดินให้ไปถึงจุดนั้น อยากให้มี อยากให้เกิดกับตนเองและครอบครัว (กฤษณา วาษาสันติ, 2542) ขณะที่ พวงศกา ประเสริฐศิลป์ (2543: 81) อธิบายเพิ่มเติมว่า ค่านิยมเป็นความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ เป็นความต้องการของกลุ่มคนในสังคมซึ่งยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นกรอบของการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง ทั้งนี้จะมีค่านิยมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไปตามความต้องการของแต่ละสังคม และค่านิยมของแต่ละสังคมก็ไม่เหมือนกัน เนื่องจากค่านิยมเป็นตัวกำหนดผลึกตันให้เกิดพฤติกรรม โน้มเองไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ และค่านิยมยังเป็นมรดกทางความคิดของสังคม และเป็นพื้นฐานของการเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอีกด้วย

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศอย่าง Kluckhohn (1962: 289 อ้างใน สมบูรณ์ ตันยะ, 2542) อธิบายว่า ค่านิยมไม่ได้เป็นองค์ประกอบของความปรารถนาแต่เป็นองค์ประกอบที่พึงประสงค์มากกว่า โดยที่เราไม่เพียงแต่ต้องการเท่านั้น แต่ยังรู้สึกด้วยว่า สิ่งนั้นมีคุณค่าและถูกต้องเหมาะสมกับตัวเราและคนอื่น ๆ ค่านิยมโดยแท้ที่จริงแล้วเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นนามธรรม ซึ่งไม่อาจเกิดขึ้นได้ในระยะเวลาอันสั้น และไม่คงอยู่นาน ซึ่งแตกต่างจากความเห็นของ Feather (1975 อ้างใน สมบูรณ์ ตันยะ, 2542) ที่ว่าค่านิยมเป็นความเชื่อที่มีลักษณะยั่งยืนถาวร เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติหรือเป้าหมายในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบและสมควรจะยึดถือปฏิบัติ

สำหรับฐานคิดเกี่ยวกับค่านิยมนั้น Rokeach (1973: 3-7) จำแนกได้ดังนี้

1. ค่านิยมเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม สถาบันทางสังคม และบุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น

2. ผลแห่งค่านิยมจะแสดงออกมาทางทัศนคติและพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ

3. ปริมาณของค่านิยมมีอยู่ไม่มากนัก และอยู่ในข่ายที่สามารถปลูกฝังและชำระรักษา

4. ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกทางระดับ (degree)

5. ค่านิยมอาจรวมเข้าเป็นระบบค่านิยมได้

นอกจากนี้ Rokeach ยังอธิบายธรรมชาติของค่านิยมซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะกล่าวคือ

1. ค่านิยมมีลักษณะขึ้นขงถาวร ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของคนกลุ่มหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ค่านิยมจะมั่นคงถาวรได้นั้น เกิดจากการได้รับการอบรมมาแต่เยาว์วัย และเปลี่ยนแปลงยากสำหรับระดับค่านิยมที่มีความสำคัญมาก ตรงกันข้ามกับค่านิยมที่มีระดับความสำคัญน้อยก็จะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

2. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญ ซึ่งในการปลูกฝังค่านิยมบุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอน และได้รับการเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน เช่น ความซื่อสัตย์ การรักษาน้ำใจกัน ต่างก็เป็นค่านิยมที่บุคคลได้รับมา แต่บางสังคมอาจให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาน้ำใจมากกว่าความซื่อสัตย์ หรือในระหว่างความเป็นตัวของตัวเองกับความอ่อนน้อมเชื่อฟังผู้ใหญ่ บุคคลจะเปรียบเทียบระดับความสำคัญของค่านิยมต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะแยกพวค่านิยมที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาอย่างเต็มที่ แล้วจัดเป็นระดับสูงต่ำรวมเข้าเป็นระบบ ซึ่งภายในระบบแต่ละค่านิยมจะถูกเรียงลำดับตามความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

3. ค่านิยมเป็นลักษณะความเชื่อ ซึ่งแบ่งได้ 3 แบบคือ ความเชื่อแบบพรรณนา (descriptive belief) เป็นความเชื่อที่สามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่ เช่น เชื่อว่าน้ำกำลังจะไหลบ่ามาท่วมบ้าน เป็นต้น ความเชื่อแบบประเมิน (evaluative belief) คือความสามารถประเมินว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี และความเชื่อแบบพรรณนากำหนดการ (prescriptive belief) เป็นความเชื่อที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำที่ถูกต้อง และตัดสินใจว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์

แนวคิดนโยบายและนโยบายสาธารณะ

คำว่า “นโยบาย” (policy) และ “นโยบายสาธารณะ” (public policy) เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรือมักถูกใช้แทนกัน อย่างไรก็ตามมีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำทั้งสองคำไว้หลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล เช่น Lasswell and Lerner (1951) ผู้ริเริ่มการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายที่เรียกว่า “นโยบายศาสตร์” (policy sciences) ได้ให้ความหมายของคำว่านโยบาย ร่วมกับ Kaplan and Lasswell (1970) ว่า นโยบายหมายถึงแผนหรือโครงการที่กำหนดขึ้นอันประกอบด้วยเป้าหมาย คุณค่า และการปฏิบัติต่าง ๆ และ Easton (1960: 129) ได้ให้ความหมายของคำว่า นโยบาย โดยเฉพาะนโยบายรัฐว่าเป็นการจัดสรรคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมที่มีผลบังคับตามกฎหมาย (authoritative allocation of values) และเป็นไปเพื่อสังคมส่วนรวม ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่คล้ายคลึงกับที่ Kroll (1960:9) ได้กล่าวว่า นโยบายของรัฐนั้น ได้แก่ โครงร่างแห่งคุณค่าและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัดหรือข้อบัญญัติของรัฐบาล

ส่วนคำว่า “นโยบายสาธารณะ” มีผู้ให้คำนิยามไว้เช่น Sharkansky (1970: 1) ได้ให้ความหมายว่า นโยบายสาธารณะหมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดทำขึ้น เช่น การบริหารสาธารณะ การควบคุมกิจกรรมของบุคคลหรือธุรกิจเอกชน การแสดงออกในทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการควบคุมกิจกรรมทางการเมืองแบบอื่น ๆ

Anderson (1979: 3) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะว่า คือแนวทางที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐได้กำหนดขึ้น โดยมีเจตนาเพื่อแก้ปัญหา หรือ Dye (1981: 1) ที่กล่าวว่า นโยบายสาธารณะคือสิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ ในส่วนที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำจะครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส โดยสิ่งที่รัฐเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบ

สำหรับนักวิชาการไทย อย่าง พงศ์เทพ สุธีรัฐ (2548) ได้ให้ความหมายนโยบายสาธารณะใน 2 ลักษณะ คือ

1. นโยบายหรือทิศทาง หรือแนวทางที่สังคมโดยภาพรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่าควรที่จะดำเนินการไปทางนั้น ซึ่งทิศทางหรือแนวทางนั้นอาจเกิดขึ้นมาจากความริเริ่มของรัฐบาลภาคเอกชน หรือภาคประชาชนก็ได้ ดังนั้นนโยบายสาธารณะจึงมีความหมายกว้างขวาง โดยรวมถึง

นโยบายของรัฐ กฎหมายจากรัฐสภา นโยบายขององค์กรท้องถิ่น และการปฏิบัติการในระดับ
 สาธารณะของภาคประชาชนรวมถึงภาคเอกชน

2. นโยบายสาธารณะคือนโยบายใด ๆ ก็ตามไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากหน่วยงานใด จะ
 มีการดำเนินการตามนโยบายรัฐหรือไม่ก็ตาม หากมีผลกระทบต่อสังคม ชุมชน หรือสาธารณะ ถือเป็น
 เป็นนโยบายสาธารณะ

อ่าพล จินดาวัฒน์ (2548) กล่าวว่านโยบายสาธารณะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ไม่
 เฉพาะที่เป็นนโยบายทางการเมืองของพรรคการเมืองต่าง ๆ นโยบายของรัฐบาล นโยบายใน
 แผนพัฒนาของชาติ หรือนโยบายของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เท่านั้น แต่นโยบายสาธารณะ
 เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาจากภาคประชาชน ภาคเอกชน ชุมชน และสังคมด้วย นโยบายสาธารณะใน
 ความหมายนี้จึงมิใช่เป็นนโยบายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่กำหนดมาจากรัฐบาล หรือราชการเพียง
 เท่านั้น แต่นโยบายสาธารณะในความหมายนี้คือ ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นว่า หรือ
 เชื่อว่า นโยบายสาธารณะคือ ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่า ควรที่จะ
 ดำเนินการไปในทางนั้น ซึ่ง พงศ์เทพ สุธีรัฐ (2548) กล่าวเสริมไปอีกว่า นโยบายสาธารณะคือ
 ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่า ควรที่จะดำเนินการไปในทางนั้นโดย
 เป็นแนวทางที่เป็นสัมมนาที่รัฐภายใต้พื้นฐานแห่งศีลธรรมและความสมดุลทางเศรษฐกิจ

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคำว่านโยบายและนโยบายสาธารณะ จุฬากรณ์
 มาเสถียรวงศ์ (2549: 33) กล่าวว่า คำสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันทั้งในแง่ของความหมายที่เกี่ยวข้อง
 กับทิศทางหรือแนวทางโดยผู้มีอำนาจหน้าที่หรือรัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือแก้ปัญหา
 ส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายสาธารณะซึ่งมีความหมายรวมไปถึงทิศทาง หรือแนวทางที่
 สังคมโดยรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่า ควรจะดำเนินการไปในทิศทางนั้นโดยคำนึงถึงประโยชน์และ
 ผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งมีใ้กำหนดโดยรัฐบาลฝ่ายเดียว แต่เน้นการมีส่วนร่วมของกระบวนการ
 ทางนโยบายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในทุกระดับ รวมถึงผู้ได้รับผลกระทบจาก
 นโยบายต่าง ๆ ดังนั้นคำว่า “นโยบายสาธารณะ” (public policy) จึงหมายถึง นโยบายที่มีนัยทิศทาง
 หรือแนวทางดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และโดยมีการร่วมของสังคม

วิธีการศึกษานโยบายสาธารณะ

John Dewey อาจนับเป็นคนแรกที่มีความคิดว่าควรที่จะศึกษานโยบายสาธารณะ
 อย่างไรก็ตามตั้งแต่ ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา ความสนใจต่อการศึกษาโยบายสาธารณะก็มีมากขึ้น ซึ่ง
 ส่วนใหญ่เน้นการศึกษาปรากฏการณ์การบริหารของนักวิชาการด้านรัฐประศาสตร์มากที่สุด โดย
 เป็นการศึกษาถึงนโยบายสาธารณะว่า ควรจะมีลักษณะประการใด เพื่อนำมาใช้อธิบายกระบวนการ

นโยบายเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษา ซึ่งเป็นแนวรัฐศาสตร์ (พิทยา บวรวัฒนา, 2535) ต่อมา ภายหลังกการศึกษานโยบายได้กลายเป็นที่สนใจในหลายสาขาวิชามากขึ้น รวมถึงสาขาสังคมศาสตร์ อาทิ ด้านสาธาณบริหารศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ตลอดจนสาขาศึกษาศาสตร์ เป็นต้น

ความสนใจต่อการศึกษานโยบายทำให้มีการพัฒนาแนวทางการศึกษานโยบาย ซึ่งในมุมมองของนโยบายศาสตร์ (policy science) ถือเป็นการศึกษาที่คำนึงถึงทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการศึกษาในเชิงสหวิทยาการ โดยแนวทางศึกษามีหลายแนวทาง อาทิ แนวการศึกษานโยบายเชิงพรรณนา (descriptive approach) หรือเรียกว่าเป็นนโยบายศึกษา (policy studies) แนวการศึกษานโยบายเชิงเสนอแนะ (prescriptive approach) ที่เน้นการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (policy analysis) เป็นต้น

ในการศึกษานโยบายเชิงเสนอแนะ ที่มุ่งวิเคราะห์นโยบายสาธารณะนั้น พงศ์เทพ สุธีรวิทย์ (2548) กล่าวว่า มีหลายรูปแบบและหลายวิธีการ ตัวอย่างการวิเคราะห์ตามแนวทางการกระบวนการและขั้นตอนของนโยบายสาธารณะ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การศึกษาตัวกำหนดของการก่อตัวนโยบายสาธารณะ (public policy determination) เป็นการค้นหาประเด็นปัญหาหรือประเด็นการสร้างวาระนโยบาย (issue search or agenda-setting) และศึกษาถึงสาเหตุหรือที่มาของนโยบายสาธารณะ วิธีการประกอบด้วย

1.1 การศึกษาอนาคตศาสตร์ เพื่อคาดการณ์ พยากรณ์สังคม แนวโน้มของปัญหาในอนาคต วิธีการศึกษา ได้แก่ การคาดการณ์ (forecasting) การมองอนาคต (foresight) การจินตภาพ (envisioning) และการทดสอบทางเลือก (testing options) นอกจากนี้ยังใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากสถิติต่าง ๆ (statistical data analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis) รวมถึงการประเมินผล (evaluation)

1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอก เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยตัวแปรต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เช่น ทูทางสังคม รัดับรายได้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การศึกษา การพัฒนาเมือง สภาวะเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้จะทำให้ทราบถึงสถานะของปัญหาหรือวาระนโยบายนั้น ๆ ในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันมักใช้การวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ โดยใช้การศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1.3 การวางทิศทาง จุดหมาย เป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นแนวทางที่สังคมเห็นร่วมกัน โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาอนาคตศาสตร์ และการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประกอบในกระบวนการ ขั้นตอนการวางทิศทาง จุดมุ่งหมาย อาจใช้การสำรวจ

ทัศนคติ (opinion surveys) การสร้างเวทีสาธารณะ การประชุมกลุ่มย่อยของผู้เกี่ยวข้อง การประชุมปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อการระดมความเห็นและการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

2. การศึกษาทางเลือกนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจ (public policy choice and decision making) เป็นการถ่วงถ่วงและทำประเด็นปัญหาเชิงนโยบายนั้นให้ชัด แล้วจึงคิดและพิจารณาทางเลือก โดยการจัดลำดับความสำคัญและการวิเคราะห์ทางเลือก (setting objectives and priorities & options analysis) ใช้การเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของทางเลือกแต่ละทางเลือก แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญ (prioritization) หรือความชอบ (preference)

วิธีที่ใช้ในการศึกษาทางเลือกของนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจ ได้แก่ การสร้างเกณฑ์ประเด็นความสำคัญในมิติต่าง ๆ แล้วกำหนดลำดับความสำคัญ (priority matrix) การใช้เทคนิคการตัดสินใจในแบบ decision tree การตัดสินใจแบบ pareto analysis การตัดสินใจแบบ paired comparison analysis การตัดสินใจแบบ PMI (plus/minus/implications) การตัดสินใจแบบ grid analysis การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์ (cost/benefit analysis) วิธีทางเศรษฐมิติ (econometric methods) การวิเคราะห์อนุกรมเวลา (time-series analysis) การวิเคราะห์ความเสี่ยง (risk analysis) นอกจากนี้ยังใช้วิธีการศึกษาอื่น ๆ เช่น วิธีเดลฟาย (Delphi technique) วิธีลงความเห็น (judgment methods) การระดมสมอง (brainstorming) เป็นต้น

3. การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ การติดตามและควบคุม (public policy implementation monitoring & control) การวิเคราะห์จะต้องตอบคำถามสำคัญคือ จะมีกระบวนการแปลงนโยบายไปสู่แผนปฏิบัติงานได้อย่างไร ซึ่งอาจพิจารณาไปถึงกระบวนการทำแผนงานรองรับนโยบายที่ชัดเจน การดูตัวบ่งชี้ถึงระดับความมีประสิทธิภาพของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ แนวทางการควบคุมการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนและตามนโยบาย ซึ่งขั้นตอนนี้จะมีการจัดทำยุทธศาสตร์ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การควบคุมการดำเนินการตามแผน จึงต้องวิเคราะห์ถึงที่มาที่ไป รวมถึงการถอดความรู้จากสิ่งเหล่านี้

การศึกษานโยบายนั้นมีวิธีการศึกษาอย่างหลากหลาย บางครั้งลักษณะของการศึกษาดังกล่าว ยังถูกเรียกว่าเป็นการวิจัยนโยบายไปด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งในปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยนโยบายในหลายลักษณะ โดย ชื่นชนก ไควินทร์ (2547) กล่าวถึงแนวทางในการศึกษาวิจัยนโยบาย ดังนี้

1. การศึกษาตัวนโยบาย เน้นการศึกษาที่มา/สาเหตุแห่งนโยบาย ศึกษาระยะเวลาที่นโยบายมีผลในทางปฏิบัติ การปรับแก้ นโยบาย ศึกษาทัศนคติของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อนโยบาย การเปรียบเทียบกับนโยบายอื่น ศึกษาจุดเด่นจุดด้อยของนโยบาย และส่วนที่ปรับเปลี่ยนได้ของนโยบาย เพื่อสนองตอบการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น

2. การศึกษาผลหรือประสิทธิผลของนโยบาย เป็นการศึกษาพิจารณาถึงบางส่วนหรือทั้งหมดของผลการดำเนินงานองค์กร/ระบบ ซึ่งอาจจะเป็นเพียงแค่การเสนอข้อเท็จจริง (fact finding) หรือการเสนอแนะข้อพึงปฏิบัติด้วย (action-oriented)

3. การวิเคราะห์นโยบาย เป็นการศึกษาถึงทางเลือกนโยบายอย่างเป็นทางการเพื่อที่จะนำเสนอข้อสนับสนุนหรือข้อโต้แย้งของแต่ละทางเลือกของนโยบายนั้น เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม

ทั้งนี้ในกระบวนการวิจัยนโยบายยังประกอบได้ด้วย 5 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการขั้นกำหนดเป้าหมาย ขั้นกำหนดวิธี/กระทำการวิจัย ขั้นวิเคราะห์ผล/กำหนดข้อเสนอ นโยบาย ขั้นสื่อสารกับผู้กำหนดนโยบาย อย่างไรก็ตามยังมีข้อเสนอแนะในการวิจัยนโยบายกล่าวคือ 1) เลือกวิธีการวิจัยให้เข้ากับประเด็นหรือคำถามวิจัย 2) ใช้รูปแบบการวิจัยที่หลากหลายผสมผสาน 3) ใช้ข้อมูลที่มีอยู่ให้มากที่สุด 4) ไม่จำเป็นต้องกำหนดรูปแบบการวิจัยในตอนแรก เพราะมีลักษณะเป็นการอุปนัยเชิงประจักษ์ (empirical-inductive) 5) ออกแบบงานวิจัยตรวจสอบผู้ใช้งานวิจัย และ 6) พิจารณาว่าข้อเสนอเชิงนโยบายนั้นเป็นที่ยอมรับในทางการเมืองหรือไม่

กระบวนการนโยบายสาธารณะ

กระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะ Ripley and Franklin (1984) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. ขั้นระบุและรวบรวมปัญหา เป็นขั้นตอนที่มีการแสดงออกถึงความต้องการต่าง ๆ ที่เรียกร้องการกระทำของรัฐบาล สมควรที่รัฐบาลจะให้ความสนใจ เช่น อะไรคือปัญหาเชิงนโยบาย อะไรก่อให้เกิดปัญหาเชิงนโยบาย หรือจะผลักดันปัญหาเชิงนโยบายนั้นให้เข้าสู่วาระของรัฐบาลอย่างไร เป็นต้น

2. ขั้นจัดทำข้อเสนอ นโยบาย เป็นขั้นตอนที่มีการจัดระเบียบวาระเพื่อให้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางมีการนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาและทำการคัดเลือกชุดของการกระทำที่ได้วางแผนไว้เป็นอย่างดี แล้วจัดทำข้อเสนอแผนงานเกี่ยวกับแนวทางแก้ปัญหา

3. ขั้นประกาศเป็นนโยบาย เป็นขั้นตอนที่มีการคัดเลือกข้อเสนอ นโยบาย เสริมสร้างแรงสนับสนุนทางการเมือง และการประกาศใช้นโยบาย

4. ขั้นการดำเนินตามนโยบาย เป็นขั้นตอนของการจัดหน่วยงานรับผิดชอบ จัดหาค่าใช้จ่าย หรือบริการที่จำเป็นให้ มีการตีความกฎหมาย การจัดระเบียบข้อบังคับ ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และให้บริการ เป็นต้น

5. **ขั้นประเมินผล** ในขั้นตอนนี้จะมีการวางแผนงานต่าง ๆ รายงานผลที่เกิดจากแผนงานเหล่านั้น ประเมินผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคม ทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มที่ไม่เป็นเป้าหมาย ตลอดจนข้อเสนอแนะถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงต่อไป

สำหรับนักวิชาการไทยอย่าง สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ และศศิชา สืบแสง (2548) กล่าวถึง กระบวนการนโยบายมี 4 ขั้นตอนหลักคือ 1) การก่อรูปนโยบาย (policy formation) 2) การกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจนโยบาย (policy alternative development & policy decision-making) 3) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (policy implementation) และ 4) การประเมินผลนโยบาย (policy evaluation)

แนวคิดและการศึกษายุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เป็นแผนหรือวิธีการทำงานที่จะช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายทั้งหมดที่กำหนดไว้ ซึ่งความสนใจต่อการศึกษายุทธศาสตร์มีมาตั้งแต่สมัยปัจจุบันได้มีการรวบรวมและศึกษายุทธศาสตร์มากมายเพื่อเป็นหลักในการวางแผน ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในเรื่องปัจจัยสำคัญ ตลอดจนหลักการ และแนวคิดทางยุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยรวมทั้งต้องเรียนรู้ถึงลักษณะของยุทธศาสตร์ในมิติต่าง ๆ และแนวคิดการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

โดยในปัจจุบันได้มีการประยุกต์แนวคิดและวิธีการวางแผนยุทธศาสตร์มาใช้ดำเนินการกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น เริ่มจากภาคเอกชนนำไปใช้ในการแข่งขันทางธุรกิจโดยคำนึงถึงการแข่งขันให้อยู่รอดและการมุ่งหวังกำไรเป็นหลัก ส่วนภาครัฐภายหลังก็ได้นำแนวคิดยุทธศาสตร์มาใช้ประยุกต์ต่อ เพื่อให้การบริหารงานภาครัฐสามารถปรับกลไกได้ทันยุคสมัย โดยคำนึงถึง “การสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งการประยุกต์แนวคิดและวิธีการของแผนยุทธศาสตร์ไปใช้ในงานที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ได้ทำให้เรื่องการศึกษายุทธศาสตร์กลายเป็นเรื่องสำคัญที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

คำว่า “ยุทธศาสตร์” (strategy) เพิ่งเริ่มปรากฏขึ้นในต้นศตวรรษที่ 19 และได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง และด้านการทหาร ซึ่งในด้านเศรษฐกิจนั้นมักจะเรียกว่า “กลยุทธ์” ซึ่งการบริหารเชิงยุทธศาสตร์หรือการจัดการเชิงกลยุทธ์คือการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ทั้งระยะสั้นระยะยาว แล้วจึงวางแผนจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินตามภารกิจ เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ (เฉลิม กุหาชีวานันท์, 2548ก)

อย่างไรก็ตามในการศึกษายุทธศาสตร์ เอกชัย ศรีวิลาส (2548) ได้เสนอว่าควรจะให้ความสำคัญกับการพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ชาติ 3 ประการ 2) ด้านลักษณะของยุทธศาสตร์ 3) ด้านการศึกษาอนาคตศาสตร์ ซึ่งการศึกษาองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ได้ชัดเจนขึ้น และจะทำให้การศึกษายุทธศาสตร์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ชาติ 3 ประการ จำแนกเป็นจุดหมายปลายทาง (end) กรอบแนวทางหรือนโยบาย (ways) และทรัพยากรที่นำมาใช้ (mean) ซึ่งในการศึกษาจะให้ความสำคัญกับการมองถึงจุดหมายปลายทาง คือผลประโยชน์แห่งชาติเป็นการพิจารณาว่าอะไรคือส่วนได้ส่วนเสียของชาติ สำหรับการดำเนินการก็จะต้องมีแนวทางของชาติในรูปแบบนโยบายชาติ ที่เป็นกรอบให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ของชาติ และการบูรณาการด้วยการนำทรัพยากรของชาติมาใช้ให้เหมาะสมหรือออกมาในรูปแบบของมาตรการเฉพาะ (specific measurement)

2. ลักษณะของยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์เป็นการวางแผนที่มีหลายมิติที่จะต้องพิจารณาในหลายแง่มุม มีองค์ประกอบที่หลากหลาย เพราะเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะต้องอาศัยบุคลากรที่มีประสบการณ์สูง ทั้งนี้ในมุมมองของนักวางแผนยุทธศาสตร์จะกล่าวถึงลักษณะของยุทธศาสตร์ไว้ในมิติต่าง ๆ เช่น มิติอนาคต (future) การสามารถเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติ (action) การเข้าใจความสลับซับซ้อน (complexity) การมีนัยสำคัญ (significant) การเชื่อมโยงบูรณาการ (comprehensive) ระยะเวลา (time) ความเฉพาะเจาะจง (specific) ความอ่อนตัว (flexibility) ความสมบูรณ์ (completeness) ความถี่อย่างต่อเนื่อง (frequency) เป็นความลับหรือไม่ (secret) รูปแบบการเป็นทางการ (formality) อำนาจหน้าที่ (authorization) ความง่ายในการนำไปปฏิบัติ (easy of implementation) และง่ายต่อการควบคุม (easy of control)

3. การศึกษาอนาคตศาสตร์ เป็นสิ่งสำคัญที่นักยุทธศาสตร์จะต้องศึกษา เพราะเป็นการศึกษาถึงวิธีการคาดการณ์อนาคต โดยระยะหลังประมาณ 30 ปี ที่ผ่านมามีการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีเกี่ยวกับอนาคตศาสตร์ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อที่จะช่วยให้การคาดการณ์สถานการณ์หรือสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ถูกต้องอย่างมีเหตุผล รวมทั้งการศึกษเปรียบเทียบในแต่ละรูปแบบ และเทคนิควิธีการที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการคาดการณ์อนาคต อาทิ วิธีการศึกษาแนวโน้ม trend extrapolation) การศึกษาอนาคตจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (expert opinion) เช่น เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) การสร้างภาพอนาคต (scenario) การตรวจตรา/วาดภาพ หรือการแจ้งเตือน (scanning/monitoring) ฯลฯ ตลอดจนการศึกษาในเรื่องของอนาคต

ศาสตร์เชิงประยุกต์ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีจุดเด่นจุดด้อยที่แตกต่างกัน เหมาะที่จะใช้ในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งบางครั้งอาจใช้หลาย ๆ วิธีควบคู่กันไป

การกำหนดยุทธศาสตร์และพัฒนาแผนยุทธศาสตร์

การกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสิ่งสำคัญของการกำหนดยุทธศาสตร์และพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ คือจะต้องมองไปถึงกระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งต้องมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆ ควรคำนึงถึงกลไกการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic management) ที่ถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม และถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวิชาการต่างเสนอแนวทางในการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ เช่น กระจ่าง พันธุมนาวิน (2548) เห็นว่าในกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์นอกจากจะคำนึงถึงเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์องค์กร (mission-vision) แล้วควรคำนึงถึงกระบวนการต่อไปนี้

1. วิเคราะห์กิจการขององค์กร
 2. วิเคราะห์องค์กร
 3. วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 4. วิเคราะห์สถานการณ์แข่งขัน
 5. วิเคราะห์ SWOT
 6. สร้างหรือกำหนดยุทธศาสตร์ที่สนองพันธกิจ
- ทั้งในขั้นที่ 1-6 เป็นกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์
7. กำหนดเป้าหมายของแต่ละยุทธศาสตร์
 8. สนิทเข้ากับกระบวนการ scorecard
 9. กำหนดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม
 10. กำหนด ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ แผนปฏิบัติการ ระบบติดตามประเมินผล
- ขั้นที่ 7-10 จะเป็นการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

คำรอง วัฒนา (2548) กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ในเรื่องการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “การจัดการเชิงกลยุทธ์” (strategic management) ไว้ว่าเป็นการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดวางกลยุทธ์ (strategy formulation) หรือการวางแผนยุทธศาสตร์ (strategic planning) ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่าง ๆ

1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน

1.3 การกำหนดบทบาทวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กรเพื่อกำหนดให้แน่ชัดว่า องค์กรนั้น ๆ มีลักษณะใด มีหน้าที่บริการอะไรแก่ใครบ้าง โดยมีปรัชญาในการดำเนินการเช่นใด

1.4 การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กร

1.5 การวิเคราะห์และเลือกกำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาองค์กร

2. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (strategic implementation)

2.1 การกำหนดเป้าหมายการดำเนินการ

2.2 การวางแผนปฏิบัติการ

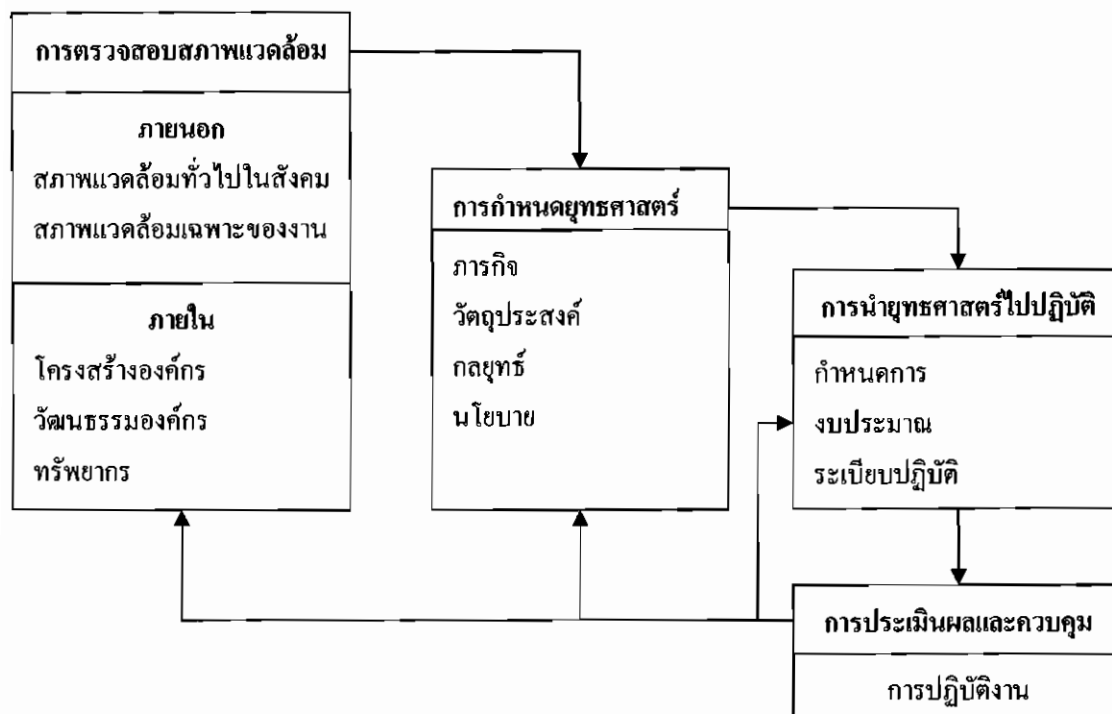
2.3 การปรับปรุงและพัฒนาองค์กร เช่น ในด้านโครงสร้าง ด้านระบบงาน ด้านทรัพยากร ด้านบุคคล ด้านวัฒนธรรมองค์กรและปัจจัยการบริหารต่าง ๆ ในองค์กร

3. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (strategic control & evaluation)

3.1 การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน

3.2 การติดตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ

เจลิม กูหาซีวานันท์ (2548ข) ได้เสนอกระบวนการทางยุทธศาสตร์ โดยสรุปประกอบด้วย การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (environmental scanning) การกำหนดหรือจัดทำยุทธศาสตร์ (strategy formulation) การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ (strategy implementation) และการควบคุมประเมินผล (evaluation and control) พร้อมกันนี้ได้เสนอแบบจำลองพื้นฐานในการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (basic model of strategic management) ของ Thomas L. Wheelen และ J.David Hunger ดังแผนภาพ 6

ภาพ 6 แบบจำลองการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic management model)

ที่มา: เฉลิม อุหาชีวานันท์ (2548ข: 21)

กล่าวโดยสรุป ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งสร้างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์นั้นเริ่มตั้งแต่วิเคราะห์ภารกิจของวิทยาลัยชุมชน, วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษา, วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, วิเคราะห์บริบทสังคมวัฒนธรรม แล้วจึงดำเนินการร่างข้อเสนอยุทธศาสตร์ที่เป็นลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก (bottom-up approach) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้ PEST Analysis ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์ภาพรวมในอนาคตของการจัดการศึกษาในพื้นที่ แนวโน้ม เงื่อนไขที่จะมีผลต่อการจัดการศึกษา และยังใช้สำหรับการวิเคราะห์ภาพรวมอย่างกว้างขวางของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (PEST Analysis) มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

1.1 P มาจากคำว่า Political หรือการเมือง เป็นการวิเคราะห์ถึงนโยบายของรัฐบาลกลาง และองค์กรบริหารในพื้นที่ แนวโน้มของกฎระเบียบข้อบังคับที่จะออกมาใหม่ และกฎระเบียบข้อบังคับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1.2 E มาจากคำว่า Economic หรือเศรษฐกิจ ที่เน้นการวิเคราะห์ถึงขั้นตอนของวัฏจักรธุรกิจ สถานการณ์ปัจจุบันและการคาดการณ์การขยายตัวของเศรษฐกิจ ระดับรายได้ ผลกระทบของการค้าจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแนวโน้มผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจของพื้นที่

1.3 S มาจากคำว่า Social เป็นการวิเคราะห์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ ทักษะ ค่านิยม การรับรู้และความต้องการของประชาชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ตลอดจนข้อห้ามทางสังคม รูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 T มาจากคำว่า Technology เทคโนโลยี ได้แก่การวิเคราะห์ในด้านผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ และระบบการติดต่อสื่อสารที่ผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การวิเคราะห์สภาพล้อมภายในประเด็น

2.1 โครงสร้างองค์กร

2.2 วัฒนธรรมองค์กร

2.3 ทรัพยากร

3. การกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ส่วนคือ

3.1 ส่วนที่ 1 คำชี้แจง

3.2 ส่วนที่ 2 นโยบายทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3 ส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.4 ส่วนที่ 4 เจาะใจ หรือข้อจำกัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจำแนกการศึกษาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) ปรัชญาการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษา 2) การอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน และ 3) การจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษา มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การศึกษาของ รุสเนย์ การ์ตูมา (2547: 121-123) เรื่องปรัชญาการศึกษาของเพลโต พบว่าตามทัศนะของเพลโต กระบวนการศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษา ต้องดำเนินการภายใต้การควบคุมอย่างเคร่งครัดของรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อให้กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูงสุด และดำเนินไปได้ตรงตามเป้าหมายที่รัฐวางไว้ ดังนั้นรัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาขึ้นเพื่อบริหารแก่พลเมืองแห่งอุดมรัฐ กระบวนการทางการศึกษามีประเด็นโดยสังเขปคือ อคาเดมี คือ วิทยาลัยหรือสถานศึกษาที่เพลโตใช้เป็นสถานที่จัดการศึกษาแก่เยาวชนทั้งในและนอกนครรัฐเอเธนส์ เป็นเพียงสวนสาธารณะเท่านั้น ไม่ใช่โรงเรียนที่มีลักษณะเป็นตึก หรืออาคารที่นิยมเรียกว่า “วิทยาเขต” อย่างในปัจจุบัน ซึ่งมีหน้าที่ในการให้การศึกษา ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล และปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติ วัฒนธรรม ตลอดจนมีหน้าที่ในการคัดสรรว่าใครสังกัดอยู่ชั้นใดในสังคม ทำหน้าที่อะไร ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงและเป็นเอกภาพของรัฐ ส่วนหลักสูตรและคุณสมบัติของผู้เรียนเพลโตได้กำหนดให้ทุกคนที่มีคุณสมบัติตามที่รัฐกำหนดไว้คือ พลเมืองของรัฐทุกคนที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ หลักสูตรที่ให้การศึกษาคือ วิชาการบริหารหรือพลศึกษาและสุขศึกษา วิชาดนตรี ซึ่งประกอบไปด้วย วิชาภาษาและวรรณคดี คณิตรี ประวัติศาสตร์ จริยศาสตร์ และศาสนา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ร่างกาย มีความแข็งแรงและจิตใจมั่นคง เพลโตกำหนดให้ศึกษารายวิชา ดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยและฝึกรบรวินัย ให้ผู้เรียนเกิดความอดทน ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะแรกในการศึกษา ผู้ที่สอบผ่านก็จะเข้าไปศึกษาในระยะที่สองต่อไป ได้แก่วิชาคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ดนตรี ซึ่งผู้เรียนต้องศึกษาให้เข้าถึงธรรมชาติที่แท้จริงของศาสตร์นั้น ๆ เพลโตเชื่อว่าการศึกษาวิชาดังกล่าวเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ และยังสัมพันธ์กับผัสสะ ทำให้ผู้เรียนไม่อาจเข้าสู่ความจริงแท้ได้ในทันที แต่เป็นศาสตร์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดในการคิดหาคำตอบมากขึ้น ส่วนวิชาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงความจริงหรือโลกแห่งแบบได้คือนั้นคือวิชาวิทยวิธี (dialectic) ซึ่งผู้ที่สามารถศึกษาวิชานี้ได้ ต้องเป็นผู้ที่สามารถผ่านการสอบในระยะที่ผ่านมา วิทยวิธีเป็นวิชาที่เพลโตเชื่อว่าสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงโลกแห่งแบบได้ โดยไม่ต้องอาศัยผัสสะแต่อาศัยเหตุผลในการค้นหาคำตอบ เพราะฉะนั้นผู้ที่สามารถใช้เหตุผลเข้าสู่โลกแห่งแบบ จะเป็นทั้งนักปกครองและนักปรัชญาอเมริกันที่เก่งและดี ที่เขาเรียกว่า “ราชาปราชญ์” ซึ่งเพลโตวางใจให้ปกครองบ้านเมือง เพราะเป็นผู้ที่ถือพรด้วยหลักคุณธรรม 4 ประการ คือ ความพอคิ (temperance) ความกล้าหาญ (courage) ปัญญา (wisdom) และความยุติธรรม (justice) ตลอดจนดำเนินชีวิตไปด้วยเหตุผล ที่อาศัยธรรมฉันทะเป็นหลัก หลักสูตรดังกล่าวข้างต้นดำเนินไปโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่แตกต่างกันไปตามแต่ละระดับการศึกษา ส่วนวิธีสอนระยะแรกเพลโตเน้นการเรียนการสอนใน

ลักษณะบรรยาย ส่วนในระยะที่สองเน้นให้เด็กรู้จักใช้ความคิดมากขึ้น ส่วนระยะที่สามเน้นการเรียนการสอนในลักษณะการสนทนาโต้ตอบกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือปจฺจนา-วิธฺชนา ที่เรียกว่าวิชาวิธี (dialectic) ให้ผู้เรียนได้รู้จักการตั้งปัญหา และการหาบทสรุปด้วยหลักเหตุผลตามหลักการสามประการคือ บทตั้งหรือบทเสนอ (thesis) บทแย้ง (antithesis) และบทสังเคราะห์ (synthesis) ครูจึงมีหน้าที่ในการดึงความรู้ที่มีอยู่แล้วในตัวนักเรียนออกมา กิจกรรมในการแสวงหาความรู้จึงเกิดจากความร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายทั้งครูผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งวิธีการสอนดังกล่าวนี้เป็นวิธีเดียวกับที่โสเครติสนำมาใช้สอนแก่ชาวชนเอเชนส์ ด้านการบริหารการศึกษานั้นเพลโตไม่ประสงค์ที่จะให้ออกชนเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษาในอุดมรัฐ แต่รัฐจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษา โดยคณะผู้ปกครองในช่วงเวลานั้น ๆ โดยจะบริหารการศึกษาระยะ 5 ปี เท่ากับระยะเวลาหรือสมัยที่บริหารบ้านเมือง ลักษณะการบริหารจะเป็นแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางหรือผู้ปกครองแต่เพียงผู้เดียว ทั้งนี้เพื่อความเป็นเอกภาพของนโยบายการศึกษาและเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของรัฐ

อิมมานูเอล คานท์ เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียง ปรัชญาการศึกษาของเขาแพร่หลายในประเทศเยอรมันและญี่ปุ่น ซึ่ง นฤมล มารคแมน (2544: 99) ได้วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของเขา พบว่าความคิดทางสังคมการเมืองของคานท์นั้น ต้องการสังคมที่สงบ มีสันติภาพอันมั่นคง (eternal peace) ปกครองและอยู่ร่วมกันอย่างสันติทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ คานท์ตระหนักว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะรวมประเทศเล็ก ๆ น้อย ๆ เข้าเป็นประเทศเดียวกันเพราะแต่ละชาติมีภาษาและวัฒนธรรมของตน ภูมิใจในชาติของตน แต่เขาหวังจะให้แต่ละชาติอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองและสันติ โดยมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปกครอง ในการออกกฎหมายและการปฏิบัติร่วมกัน สำหรับสังคมที่คานท์สนับสนุนคือ สังคมที่ปกครองโดยรัฐธรรมนูญแบบสาธารณรัฐ เพราะในสังคมเช่นนั้น คนมีสิทธิ์มีเสียง มีเสรีภาพ เป็นสังคมที่ประชาชนสามารถพัฒนาคุณธรรมของตนเองให้สมบูรณ์ได้มากขึ้น ได้ใช้เหตุผลและคุณธรรมในการดำเนินชีวิตได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาจึงต้องการพัฒนาความเป็นมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยคุณธรรม การปฏิบัติตามกฎศีลธรรมที่เป็นกฎสากล จุดสำคัญคือผู้เรียนต้องรู้หน้าที่ของเขา ต้องรักศักดิ์ศรีความเป็นคน การศึกษาต้องทำให้เกิดคนดีในสังคม คนจะเป็นผู้ทำให้สังคมสมบูรณ์งดงามปรากฏขึ้น โดยอาศัยคุณธรรมในตัวคน แต่การศึกษาไม่ใช่สูตรสมบูรณ์ตายตัวที่จะหยิบมาใช้ได้อย่างสำเร็จรูป แต่ตรงกันข้ามการศึกษาต้องพัฒนาไปอย่างสม่ำเสมอ รุ่นต่อรุ่น ทำให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยอาศัยประสบการณ์ ซึ่งสังคมอุดมคติไม่อาจเกิดขึ้นได้ในยุคเดียว

ปรัชญาการศึกษาของคานท์ทั้งพุทธศึกษา คือให้ความรู้ความสามารถกลาง ๆ ที่คนทั่วไปควรมีควรพัฒนาได้เพื่อการดำรงชีวิตในโลก มีบุคลิกศึกษา คือการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลทั้ง

ทางด้านร่างกาย ทักษะคิด และจิตใจ ซึ่งให้คนที่ให้ความสำคัญมาก ส่วนอาชีวศึกษานั้นคนที่ไม่ได้เน้นโดยเขาเห็นว่าการศึกษาหรือประกอบอาชีพใด ๆ ควรทำให้คน ๆ นั้นมีคุณธรรมเสียก่อน จึงส่งผลต่อระบบการศึกษา ซึ่งรวมทั้งหลักสูตร การสอน บทบาทครู สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของเขา ถิ่นเน้นการสอน การฝึกเรื่องคุณธรรม ครูถึงกับมีหน้าที่สอนเรื่องดำรงชีวิตให้กับเด็กด้วย ระบบการศึกษาจึงมีสองระบบคือยึดเนื้อหาและยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สอดคล้องกับความคิดที่ว่าคนมีธรรมชาติสองอย่างในตัวคือความเป็นสัตว์โลกธรรมชาติอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ต้องใช้ระบบการศึกษาที่เน้นวินัย ให้ทำตามกฎ ฟังคำของครู ซึ่งเป็นวิธีการของการศึกษาแบบเน้นเนื้อหาหรือครูเป็นหลัก แต่เมื่อเด็กเติบโตให้เด็กคิดเอง ตัดสินใจเอง เรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ การให้เสรีภาพซึ่งเป็นการยึดเด็กเป็นหลัก

สำหรับประเทศไทยมีนักปรัชญาการศึกษาสำคัญที่มีผู้ศึกษาไว้คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ โดย การศึกษาของ สุรรฐ เพชรนิล (2540: 58-66) พบว่า ความหมายของการศึกษาของท่านพุทธทาสนั้น การศึกษาที่ทำให้เห็นและรู้เข้าใจในตัวผู้ศึกษาเองอย่างแจ่มแจ้ง โดยผู้ศึกษาต้องลงมือปฏิบัติ ฝึกอบรมด้วยตนเอง ผลที่ได้รับเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ศึกษาเอง อันจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ เห็นแจ้งของตัวผู้ศึกษาเอง ส่วนจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเห็นว่า การศึกษามีส่วนสำคัญในการที่จะกำหนดคุณภาพของคนที่อยู่ในสังคมว่า จะทำให้สภาพสังคมเป็นไปในทิศทางใด ในปัจจุบันเราจะเห็นว่ามนุษย์ดำรงอยู่ในสังคมอย่างไม่มีความสุข มีความเดือดร้อนวุ่นวาย ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาที่เป็นอยู่ยังทำหน้าที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งความหวังเอาไว้ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ถูกต้องแท้จริงนั้น นอกจากจะทำให้ผู้ศึกษามีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาด มีความรู้เรื่องการประกอบอาชีพแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องสอนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือต้องสอนให้รู้และเข้าใจในความเป็นจริงของโลกและชีวิตเพื่อที่จะนำการรู้แจ้งเห็นจริงแล้วทำลายความรู้สึกแห่งการมีตัวตนออกไปให้ได้

กระบวนการจัดการศึกษา ท่านพุทธทาส ท่านได้เสนอแนวทาง รูปแบบ วิธีจัดการศึกษาไว้ กล่าวคือ แนวทางจัดการศึกษา มีอยู่ 3 แนวทางคือ 1) แนวทางยถาภูตสัมมัมปัญญา ซึ่งแปลว่า ความรอบรู้ กระจ่างแจ้งถึงสภาวะการณที่เป็นจริง ซึ่งหมายถึงการศึกษาที่ผู้ศึกษาเข้าใจแจ่มแจ้งอย่างแท้จริง มิใช่การคาดเดาหรือคาดคะเน 2) แนวทางไตรสิกขา เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ฝึกอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งไตรสิกขาดังกล่าวนั้นคือ สติ สมาธิ ปัญญา 3) แนวทางปกิจจสมุปบาท เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความรู้เท่าทันที่เป็นไปตามธรรมชาติซึ่งปรกตินุษย์มีผัสสะคือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ในการที่จะไปรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอก คือรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ผลกระทบดังกล่าวถ้ามนุษย์ไม่รู้เท่าทันในความสัมพันธ์แล้วก็จะทำให้เกิดความรู้สึกแห่งการมีตัวตนขึ้น แนวทางปกิจจสมุปบาทจะสอนให้

มนุษย์รู้เท่าทันในความสัมพันธ์ต่อเนื่องของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอก จะทำให้มนุษย์รู้และเข้าใจในความสัมพันธ์อย่างถูกต้องอันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกความมีอยู่แห่งตัวตนของตนเองที่ก่อให้เกิดความทุกข์ได้

รูปแบบการจัดการศึกษา ท่านพุทธทาสเสนอไว้ ระบบสหกรณ์แห่งศาสตร์ ซึ่งหมายถึงเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดศูนย์รวมของศาสตร์ต่าง ๆ ในปัจจุบันมีการศึกษาในด้านแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีศาสตร์หลักคือ ธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่สอนให้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ถ้าผู้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในธรรมศาสตร์ก็จะนำศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริง โดยกำหนดแผนการศึกษา 4 อย่างคือ 1) พุทธิศึกษา คือการเรียน การสอน ให้ผู้ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง นำไปสู่การดับทุกข์ได้ 2) จริยศึกษา คือการฝึกอบรม เพื่อก่อให้เกิดการควบคุมตนเอง ให้อยู่ในความมีระเบียบวินัย มีการประพฤติ ปฏิบัติที่ดีงาม ถูกต้อง 3) หัตถศึกษา คือการเรียนการสอนในเรื่องการประกอบอาชีพ และ 4) พลศึกษา คือการเรียนในเรื่องการสร้างพลังกำลังจะต้องมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ และมีการพัฒนาจิตใจไปในทางที่ถูกต้องซึ่งต้องให้สมดุลควบคู่กันไป

ส่วนวิธีการจัดการศึกษา มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) การศึกษาที่เป็นการละ คือ ควรละและทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นสัญชาตญาณที่เหมือนกับสัตว์โดยทั่ว ๆ ไปออกไปจากจิตใจให้ได้ 2) การศึกษาที่เป็นการสร้าง คือ การส่งเสริมความมีรากฐานของความมีมนุษยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึกของผู้ศึกษา เช่น ให้มีความรัก เคารพต่อบิดา-มารดา ครู-อาจารย์ สถาบันสงฆ์ และประเทศชาติ และ 3) ส่วนการศึกษาที่ยังไม่แน่นอนหมายถึง การนำความคิดในการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมอื่น ประเทศอื่น มาใช้กับสังคมเรา ต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนว่าเหมาะสม สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนในสังคมเรามากน้อยเพียงใด สุดท้ายเป็นแนวคิดเรื่องครู ท่านพุทธทาสเห็นว่า ครู เป็นบุคคลสำคัญในการชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตที่ถูกต้องให้กับผู้ศึกษา จึงต้องมีคุณสมบัติเช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่จะสอน ให้ผู้ศึกษามีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด สามารถประกอบอาชีพ หาเลี้ยงตัวเองได้ และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือต้องสอนให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องธรรมชาติของโลก และชีวิตตามที่เป็นจริงเพื่อนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ กับตัวเองและผู้อื่น นอกจากนี้ครูต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติ ปฏิบัติดี เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ได้ มีความเมตตา กรุณา และมีคุณธรรมอย่างสูงสุด

การวิเคราะห์ปรัชญาการปฏิรูปการศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์: สู่ความก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า ของ สุกานดา ญาณศิริ (2541: 186-186) พบว่าเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการศึกษา

มากที่สุด รองลงมาเป็นด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ด้านผู้เรียน และด้านผู้สอน ตามลำดับ ส่วนรูปแบบการจัดการศึกษานั้นการศึกษาในระบบโรงเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย และรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับแนวคิดทางปรัชญาในการจัดการศึกษานั้น มีแนวคิดโน้มไปทางปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมสูงสุด รองลงมาคือปรัชญาพัฒนาการนิยม ปรัชญามนุษยนิยมแนวใหม่ ปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม ปรัชญาการศึกษาเสรีนิยม และปรัชญาการศึกษาพฤติกรรมนิยม ตามลำดับ

ด้านองค์ประกอบในการจัดการศึกษามีแนวโน้มสูงสุดไปในทางปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมสูงสุดในทุกองค์ประกอบ คือ ด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการบริหารและจัดทางการศึกษา

สำหรับปรัชญาการศึกษาที่มุ่งไปเฉพาะการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น มีการศึกษาของ ฟ้ามู๋ เรื่องเลิศบุญ (2546: 455-456) เรื่อง ปรัชญาการอุดมศึกษาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช พบว่า การประมวลปรัชญาการอุดมศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ตามแก่นแท้และสาระที่ปรากฏมี 8 ประเด็น ได้แก่ 1) พันธกิจมหาวิทยาลัย 2) การบริหารการศึกษา 3) เป้าหมายการอุดมศึกษา 4) นิสิตนักศึกษา ผู้เรียน และบัณฑิต 5) อาจารย์และผู้ให้การศึกษา 6) หลักสูตรอุดมศึกษา 7) การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา และ 8) จรรยาบรรณวิชาการ สามารถจัดสารบบตามหลักปรัชญาได้ครบทั้ง 5 หลักปรัชญา ได้แก่ 1) ปรัชญาลัทธิจิตนิยม (idealism) ว่าด้วยโลกของจิต ความคิด และมโนคติ 2) ปรัชญาลัทธิสัจนิยม (realism) ว่าด้วยโลกของวัตถุ 3) ปรัชญาหลักการนิยมแนวใหม่ (neothomism) ว่าด้วยโลกของเหตุผล 4) ปรัชญาลัทธิปฏิบัตินิยม (experimentalism) ว่าด้วยโลกของประสบการณ์ และ 5) ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม (existentialism) ว่าด้วยโลกของการดำรงชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีแนวคิดที่หลากหลาย กว้างขวาง และลุ่มลึก

อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีแนวคิดโน้มไปตามปรัชญาลัทธิปฏิบัตินิยม (experimentalism) และการฉายภาพหลักปรัชญาภูมิสังคมทางการอุดมศึกษาซึ่งมีองค์ประกอบสามส่วนคือ 1) ธรรมะ คือกลวิธีในแง่ของหลักคิด หลักการ หลักวิชา และหลักปฏิบัติทางการอุดมศึกษา 2) การปฏิบัติงานที่ถูกต้องตามหลักวิชา มีการทดลองปฏิบัติที่ดี และพอเหมาะพอดีกับภูมิสังคม และ 3) เป้าหมาย เพื่อเกิดประโยชน์สุขแก่ทางการอุดมศึกษาและการศึกษาของประเทศชาติบ้านเมือง ส่วนการน้อมนำความรู้จากแก่นแท้ สาระ และคำสอนของปรัชญาการอุดมศึกษาในพระองค์ไปใช้ในกระบวนการบริหารจัดการอุดมศึกษา พบประเด็นหลักและแนวทางการดำเนินการตามพระราชดำริ พร้อมทั้งสาระการน้อมนำ

หลักปรัชญาการอุดมศึกษาในพระองค์ตามการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย 7 หัวข้อ ได้แก่ การบริหารมหาวิทยาลัย หลักสูตรการอุดมศึกษา การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา การประเมินผล การอุดมศึกษา สถาบันกำกับดูแลมหาวิทยาลัย การพัฒนาอาจารย์ และการพัฒนานิสิตนักศึกษา

เฉลิมเผ่า อจละนันท์ และคณะ (2547: 514-548) ได้ศึกษาความพร้อมและความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ในส่วนความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษาต่อการปฏิรูปอุดมศึกษานั้นเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรมีความพร้อมต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาในการจัดการอุดมศึกษาให้มีความหลากหลาย ชีดหยุ่น เพื่อเอื้อให้บุคคลทั่วไปมีโอกาสเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียม และค่อนข้างมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษานั้นควรมีการระดมทรัพยากรบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนและท้องถิ่นนั้น สถาบันอุดมศึกษาได้ควรรับความร่วมมือและสนับสนุนจากบุคคล องค์กร และสถาบันในชุมชนท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน สถาบันมีหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาสังคม และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งให้การสนับสนุนการฝึกอบรม มีกิจกรรมที่ให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ และการรักษาสิ่งแวดล้อม และสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

ความพร้อมของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา พบว่า พฤติกรรมโดยรวมพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทั้งมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา ประชาชนมีความสนใจและติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิรูปอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งนักการเมือง ผู้นำชุมชน ท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ มีความพร้อมและมีพฤติกรรมชัดเจนในส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิรูปอุดมศึกษา และมีการระดมทรัพยากรบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยสนับสนุนในการปฏิรูปอุดมศึกษา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นนั้น สถาบันอุดมศึกษามีหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนการฝึกอบรม ประชาชน องค์กร และสถาบันในชุมชน ท้องถิ่นให้ความร่วมมือและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันอุดมศึกษา นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษายังมีบทบาทชัดเจนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น และประชาชน

ความคาดหวังของบุคลากรต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา พบว่า ระบบอุดมศึกษาควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะให้คนไทยและบัณฑิตไทยมีความรู้คู่คุณธรรม ตลอดจนควรเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในอุดมศึกษา ระบบอุดมศึกษาควรมีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีมาตรฐาน และมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนความคาดหวังต่อวิสัยทัศน์การ

ปฏิรูปอุดมศึกษา เห็นระบบอุดมศึกษาควรเป็นการศึกษาของปวงชนที่สนองต่อความต้องการ และเปิดโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมากที่สุด การบริหารและจัดการอุดมศึกษาที่มีการ กระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคในการเรียนรู้ และความคาดหวังต่อผลที่คาดว่าจะได้รับจาก การปฏิรูปอุดมศึกษา คือ การปฏิรูปอุดมศึกษา ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งและสังคมก้าวหน้าขึ้น มากที่สุด รองลงมาคือการปฏิรูปอุดมศึกษาเป็นการเพิ่มคุณภาพของคนไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของประเทศ การปฏิรูปอุดมศึกษาทำให้เกิดความเสมอภาคและสิทธิทางการศึกษา

ความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี ซึ่ง ระบบอุดมศึกษาควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะให้คนไทยและบัณฑิตไทยมีความรู้คู่คุณธรรมมาก ที่สุด รองลงมาได้แก่ระบบอุดมศึกษาควรมีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีมาตรฐาน และมีระบบ ประกันคุณภาพการศึกษา ระบบอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงและมีส่วนร่วม ในอุดมศึกษา ระบบอุดมศึกษาควรเป็นการศึกษาของปวงชนที่สนองต่อความต้องการและเปิด โอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากผลการวิจัยผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะในด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทางการบริหารและวิชาการกับหน่วยงาน/องค์กรชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่าง สถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ และบุคลากรสถาบันอุดมศึกษา ในการทำงานด้านการบริหารและวิชาการร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงาน/องค์กรชุมชน และท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป โดยการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริม การศึกษาทางไกลผ่านระบบเครือข่าย อันเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาคได้อย่าง ทั่วถึง รวดเร็วและมีคุณภาพ นับเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการบริหารและบริการ การศึกษา การบริหารและการบริการข้อมูลระหว่างสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงาน/องค์กรชุมชน และ ท้องถิ่น จะมีประสิทธิภาพสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการยกระดับมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ชุมชนและท้องถิ่น และช่วยลดช่องว่างความแตกต่างของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนกลางและส่วน ภูมิภาค

การปฏิรูปความเสมอภาคและกระจายโอกาสอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอให้รัฐบาล กำหนดมาตรการเพื่อสร้างความเสมอภาค และกระจายโอกาสการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา แก่ประชาชน ตามความรู้ความสามารถอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนผู้ด้อย ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการเปิดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้ประชาชน สามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยในปัจจุบันการสร้างเสมอภาคและ กระจายโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา ยังไม่มีความเป็นธรรมและเท่าเทียม

สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลาง มีความพยายามที่จะขยายบริการและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้งโดยวิธีรับนักศึกษาโควตาพิเศษในสัดส่วนและวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น แต่ก็ประสบปัญหาในบางประการเกี่ยวกับการประสานงานระหว่างสถาบัน การกำหนดพื้นที่ให้บริการทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในบางกรณี และการรับโอนหน่วยกิต ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ยังดำเนินการไม่มากนักและไม่เป็นระบบเดียวกัน ทำให้โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไม่เท่าเทียมกันในระหว่างภูมิภาค โดยประชาชนที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร มีโอกาสสมัครคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสเข้าศึกษาต่อต่ำสุด และพบว่าโอกาสในการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอาชีพและรายได้ของครอบครัวของนักศึกษา

การศึกษาเรื่องรูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา ของ สุธรรม อารีกุล (2543ข: 177-179) พบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญกับวิทยาลัยชุมชนบนภารกิจการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน ซึ่งมีความจำเป็นที่จะให้สถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน ให้ประชาชนทุกระดับทุกอาชีพสามารถศึกษาในหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง หรือหลายหลักสูตร ซึ่งอาจจะเป็นการศึกษาต่อเนื่อง หรือการศึกษาดลอดชีวิตได้ทุกแห่งหรือทุกท้องที่ โดยไม่จำกัดเวลานั้นมีมากยิ่งขึ้นทุกทีโดยเฉพาะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นเพราะความต้องการในด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชาชนที่มีเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่เป็นเพราะในโลกแห่งยุคข่าวสารไร้พรมแดนนี้วิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ของชุมชนอันเข้มข้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้นทุกที แม้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี โท เอก แล้วก็ตามก็ยังจำเป็นต้องศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการของโลกและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นให้ทันการณ์

ภารกิจนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ประกอบด้วยอุดมศึกษาที่สำคัญต่อไปนี้ คือ 1) อุดมศึกษาที่มีความหลากหลาย สถาบันอุดมศึกษาจะต้องสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อบุคคลและชุมชนที่มีความหลากหลาย และสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละสถานที่ แต่ละแห่งที่มีสภาพไม่เหมือนกัน กล่าวคือหลักสูตรจึงต้องมีลักษณะหลากหลาย ยืดหยุ่น ปรับได้ง่าย และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละแห่งที่แตกต่างกัน วิธีการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย และใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอน 2) อุดมศึกษาที่มีความเสมอภาค ทุกคนมีโอกาสในการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างความเสมอภาค กระจายการศึกษา และเปิดโอกาสให้ทุกคน

ได้รับการศึกษาตามความสามารถ ทั้งนี้โดยไม่จำกัดสถานภาพการเงิน อาชีพ เพศ ผู้พิการ ชนกลุ่มน้อย และผู้ด้อยโอกาส สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีมาตรการช่วยในการจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยปิดกั้นไม่ให้มีโอกาสด้านการศึกษาและสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้คุณค่าเหล่านั้นได้รับการศึกษา และ 3) อุดมศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจที่จะจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบ ให้นักศึกษาสามารถศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิต และจะปฏิบัติภารกิจนี้ได้ก็โดยการ จัดหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิตที่มีความหลากหลาย สร้างเครือข่ายสัมพันธ์กับสถาบันอุดมศึกษาระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดหลักสูตรต่อเนื่องและการศึกษาค่อเนื่อง ตลอดจนสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยร่วมมือกับบุคคล ชุมชน และสังคมทุกระดับ ทั้งของภาครัฐและเอกชนระดมทรัพยากรและสื่อต่าง ๆ มาจัดการศึกษาอันเหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรมไทย อันเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมไทย

ในงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งของ สุธรรม อารีกุล (2543ก: 9-10) เรื่องอุดมศึกษาเพื่อปวงชน ได้สะท้อนสภาพการกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า แม้จะมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นจำนวนมากถึง 645 แห่ง แต่ก็ยังมีบทบาทน้อยมากในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญเพราะการขาดเอกภาพทางนโยบาย ขาดแผนงานระดับชาติ และกลไกที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนนั้นเป็นหลัก ซึ่งการสร้างเอกภาพทางนโยบายจำเป็นต้องทำให้เป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป้าหมายหลักการของการศึกษาแก่ปวงชนเป็นเป้าหมายเดียวกัน กำหนดเป้าหมายรองและภารกิจหลักให้แก่กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาระดับต่าง ๆ แยกต่างหาก โดยเป้าหมายรองนั้นจะต้องชัดเจน แบ่งภารกิจและความรับผิดชอบที่แตกต่างกันนั้นให้ประสานกันได้โดยไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน กระจายอำนาจการบริหารจัดการให้มีอิสระและความคล่องตัว จัดการศึกษาให้ได้คุณภาพระหว่างประสิทธิภาพ เสมอภาค และคุณภาพมาตรฐาน จัดหลักสูตรให้มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน สร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะเครือข่ายสารสนเทศ ซึ่งได้พัฒนาก้าวหน้าไปไกลที่จะต้องประสานแลกเปลี่ยนความรู้พึ่งพาซึ่งกันและกัน และให้ความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอจะต้องมีหลักสูตรอันหลากหลาย ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งที่มีปริญญาหรือไม่ก็ตาม ปรัชญาการศึกษาที่ก้าวไปไกลในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ที่มุ่งเน้นการระดมทรัพยากรทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคมมาใช้พัฒนาความรู้ความคิด และสามารถของประชาชนทุกวัย ทุกชั้นวรรณะทุกระดับ การศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยั่งยืนตราบจนชีวิตจะหาไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศมีประชากรที่มีคุณภาพ สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและอยู่รอดได้ภายใต้ยุคแห่งการแข่งขันที่เข้มข้นมากขึ้นทุกที ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2546: 15) ได้จัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์และแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในยุทธศาสตร์ที่ 3 : การผลิตกำลังคนและโอกาสทางการศึกษาและกระจายโอกาสทางการศึกษา เพื่อขยายปริมาณการผลิตกำลังคน โดยเฉพาะสาขาที่ขาดแคลนและการกระจายโอกาสการเข้าถึงอุดมศึกษาแก่ประชาชน ตามความรู้ความสามารถอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะแก่กลุ่มประชากรผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเปิดโอกาสทางการศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมตลอดชีวิต ซึ่งมาตรการที่สำคัญได้แก่ 1) พัฒนารูปแบบการจัดอุดมศึกษาให้มีความหลากหลายยืดหยุ่น เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่าง และเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเทียบโอนหน่วยกิต ผลการศึกษา หรือลงทะเบียนข้ามสถาบัน 2) การเปิดหลักสูตรทั้งภาคปกติและภาคอื่น ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสนองตอบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย รวมทั้งการพัฒนาการทำงาน ควรให้เป็นไปตามกลไกของตลาด และความต้องการของสังคมประชาชน โดยมีมาตรการกำกับดูแลด้านคุณภาพและมาตรฐาน 3) ปรับระบบการรับเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ให้เป็นระบบการรับเข้า (admission) ตามความรู้ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนให้กระจายโอกาสอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และมีภูมิลำเนาห่างไกล โดยรัฐมีระบบ/กลไกเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และมีความสามารถพิเศษ 4) รัฐไม่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐขึ้นใหม่ ในลักษณะของการก่อสร้างอาคารสถานที่ที่ต้องใช้งบประมาณในการลงทุนจำนวนมาก แต่ให้มีการพัฒนาสถาบันที่มีอยู่เดิมให้มีคุณภาพสูงขึ้น หรือใช้วิธีหลอมรวม หรือระดมทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอาคารสถานที่ที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษานั้นจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ ๆ ประกอบด้วยจุดหมายทางการศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการบริหารและจัดการศึกษา ซึ่งจะมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับฐานะของลัทธิทางปรัชญาสำนักใด หากแต่ล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกปรัชญาการศึกษาลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism) และทฤษฎีการศึกษา 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการศึกษาพัฒนาการนิยม (progressivism) และทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism) เป็นกรอบในการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อปวงชนของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย เพราะมีสาระของปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีและหลักการสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมากที่สุด ส่วนรูปแบบในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นจะต้องมีความหลากหลาย สร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อบุคคล

ชุมชน และสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันโดยมีลักษณะหลากหลาย ยืดหยุ่น ปรับได้ง่าย มีวิธีการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย และใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอน นอกจากนี้การศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องมีความเสมอภาค ทุกคนต้องมีโอกาสในการศึกษา ตามความสามารถ โดยไม่จำกัดสถานภาพการเงิน อาชีพ เพศ ผู้พิการ ชนกลุ่มน้อย และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นบทบาทของวิทยาลัยชุมชน

2. การอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การศึกษาของทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544: บทสรุปผู้บริหาร 4-14) ได้ศึกษาเรื่องวิทยาลัยชุมชน: รูปแบบสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา พบว่า สภาพการจัดการอุดมศึกษาด้านต่ำกว่าปริญญาของประเทศไทยในปัจจุบันมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือกระทรวงศึกษาธิการ การอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาในต่างประเทศ มีโครงสร้างการจัดที่คล้ายคลึงกันคือ ใช้เวลา 1-3 ปี ในการศึกษาหลักสูตรที่จัดมีทั้งสายสามัญ วิชาชีพ และวิชาชีพเฉพาะทางภายใต้การควบคุมมาตรฐานของรัฐ และมีการประกันคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษามีทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้มีการบริหารบุคคลที่แตกต่างกันไปตามสังกัด ในขณะที่การจัดสรรงบประมาณขึ้นกับฐานะทางเศรษฐกิจของรัฐบาลและจุดเน้นทางการศึกษา ในส่วนของการเทียบโอนทางการศึกษาซึ่งถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาระดับนี้มีหลากหลายรูปแบบ โดยมุ่งเน้นการศึกษาระดับปริญญาที่มีคุณภาพและเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ ทั้งนี้แต่ละประเทศยังคำนึงถึงผลสำเร็จของการจัดการศึกษาระดับนี้ จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องคือ สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ผลิตผู้เรียน สถาบันอุดมศึกษาที่จะรับนักศึกษาเข้าศึกษาต่อ ภาคเอกชนที่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา และค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสมของชุมชนต่อการศึกษาระดับนี้

ประเภทของสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาในอนาคตจำแนกตามองค์กรรับผิดชอบได้ 4 ประเภท คือ 1) สถาบันของรัฐซึ่งมีองค์กรรับผิดชอบคือกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงอื่นๆ 2) สถาบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) สถาบันของมหาวิทยาลัย และ 4) สถาบันของเอกชน โดยสถาบันของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ อาจจัดตั้งโดยปรับวิทยาลัยของกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกันให้อยู่ภายใต้โครงสร้างระบบบริหารเดียวกัน แล้วขยายการจัดการหลักสูตรให้หลากหลาย ทั้งให้ครอบคลุมวิชาการและวิชาชีพ และทั้งหลักสูตรที่จบในตัวเองและหลักสูตรเพื่อการศึกษาต่อระดับปี 3 และปี 4 ในสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญา สำหรับสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในวิชาชีพบางอย่างที่ได้รับการยอมรับหรือสถาบันที่จัดสอนวิชาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ อาจให้มีสภาพเป็นวิทยาลัยเฉพาะวิชาชีพก็ได้ ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาที่ยังมิได้เป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับ

ต่ำกว่าปริญญาอยู่เลยอาจตั้งสถาบันระดับนี้ ขึ้นให้เป็นส่วนขยายของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (high school extension) โดยใช้สถานที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสถานที่ตั้ง และในเขตพื้นที่การศึกษาหนึ่ง ควรมีสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของรัฐเพียงแห่งเดียว ส่วนสถาบันของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงอื่นอาจจัดตั้งในรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษา เฉพาะทาง เพื่อผลิตกำลังคนสนองความต้องการของหน่วยงานเจ้าสังกัด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมและเป็นความต้องการของท้องถิ่นอาจจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาได้ในรูปแบบของสถาบันที่จัดสอนเฉพาะวิชาชีพ หรือสถาบันที่จัดสอนทั้งวิชาการและวิชาชีพ เพื่อการศึกษาต่อระดับปริญญาหรือเพื่อออกไปประกอบอาชีพ แต่รูปแบบของการจัดตั้งสถาบันควรเน้นใช้สถานที่และทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นเป็นสำคัญ สถาบันของมหาวิทยาลัย จัดตั้งตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาได้ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาเขตหรือรับสถาบันการศึกษาระดับนี้ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นเข้าเป็นสถาบันเครือข่าย และสถาบันของเอกชน ทั้งในระดับองค์กรและบุคคลอาจจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ทั้งในรูปแบบที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยเอกชน จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะ และที่เป็นส่วนขยายของมัธยมศึกษาที่ใช้สถานที่และทรัพยากรในท้องถิ่น

ระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษาด้านต่ำกว่าปริญญาควรบริหารในรูปองค์คณะบุคคล ทั้งในระดับนโยบายและการควบคุมการบริหาร สำนักงานและคณะกรรมการเขตพื้นที่ทางการศึกษากำกับดูแลพิจารณาจัดตั้งสถาบันระดับนี้ทุกสังกัด และกระจายอำนาจให้สถาบันแต่ละแห่งรับผิดชอบ การบริหารงานให้มากที่สุดสำหรับสถาบันของหน่วยงานอื่น ๆ นั้น ก็เป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานเจ้าสังกัด ด้านการบริหารงบประมาณและการเงินแต่ละสถาบันได้รับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ และมีสัดส่วนของการสนับสนุนชัดเจนพร้อมเปิดโอกาสให้สถาบันหารายได้จากทรัพย์สินที่มีอยู่ได้ การจัดหลักสูตร เน้นความหลากหลายในวิชาที่เปิดสอนและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยมีองค์กรทางวิชาชีพกำกับดูแลมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา และจัดระบบเพื่อให้มีการเทียบโอนหลักสูตร และผลการเรียนระหว่างสถาบัน และระหว่างระดับการศึกษา

สำหรับรูปแบบของวิทยาลัยชุมชน นั้น มานิต บุญประเสริฐ (2546: 123-126) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่ พบว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาประจำท้องถิ่น การจัดการศึกษามีหลักการสำคัญคือ มุ่งเน้นการจัดการศึกษา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนในหลักสูตรและสาขาวิชาที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้

เพื่อให้วิทยาลัยชุมชนเป็นสมบัติของชุมชนที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ส่วนกลยุทธ์การดำเนินงาน เน้นสร้างการมีส่วนร่วมจากสังคม ภาคประชาชนในท้องถิ่น ในลักษณะเครือข่ายทางวิชาการ คิงทรัพย์ากรท้องถิ่นที่มีอยู่จากภาครัฐภาคเอกชน และชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการเผยแพร่วิชาการ ไม่มีการก่อสร้างสถานศึกษาใหม่ในระยะเริ่มแรก สถานที่เรียนจึงมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปในสิ่งต่าง ๆ ตามความเหมาะสมผู้สอนเป็นคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พื้นบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เน้นการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ มีคณะกรรมการดำเนินงานจากผู้แทนในระดับวงกว้างจากภาครัฐ เอกชน นักธุรกิจ โดยกำหนดสัดส่วนตามหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 – 2565) (สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2551: 30) ที่กำหนดให้ ระบบวิทยาลัยชุมชน มีลักษณะสำคัญ คือ มีกลไกบริหารจัดการ โดยใช้หลัก co-location โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานกายภาพ (อาคารอุปกรณ์) ที่มีอยู่แล้วของมหาวิทยาลัย ของสถาบันการศึกษาอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ก่อนการลงทุนทางกายภาพ เน้นการระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชน (และการต่อยอดที่มหาลัย 4 ปี) จะรองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน, จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำใจท้อจริงจากชุมชน, รักษาผลประโยชน์และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน, ใช้ระดมทรัพยากรที่มีในพื้นที่ รวมทั้งบริหารร่วมโดยชุมชน

กลไกวิทยาลัยชุมชน ประกอบด้วย 1) จัดหลักสูตรอนุปริญญาและการฝึกอาชีพ 2) สร้างกำลังคนคุณภาพและจำนวน เพียงพอต่อภารกิจของชุมชน รองรับการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบสู่ท้องถิ่น และ 3) ร่วมกับมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา ภาคการผลิตจริง และหน่วยงานด้านการพัฒนาแรงงานเพื่อปรับแรงงานที่ออกจากภาคเกษตร เพื่อเตรียมเข้าสู่ภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม ในพื้นที่บริการของวิทยาลัยชุมชน รวมทั้งยกความรู้สมรรถนะทักษะของผู้ทำงานในภาคการผลิตจริง เพื่อเพิ่มผลิตภาพ รองรับการผลิตงานและเปลี่ยนอาชีพของพื้นที่บริการ บนเงื่อนไขใจท้อของท้องถิ่น การสร้างคนให้ท้องถิ่น เป็นภารกิจสำคัญของวิทยาลัยชุมชน และ ผลงานทั้งการผลิตคนและการสร้างองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นจะเป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าต่อสังคมและเทียบเท่าผลงานวิจัยอื่นได้เช่นกัน

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชนในมิติต่าง ๆ นั้น ยังมีผลการวิจัยน้อย ที่ค้นพบคือการศึกษาของ สุชาติ ใจภักดี (2550: บทคัดย่อ) เรื่องรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย พบว่า 1) บุคลากรในวิทยาลัยชุมชนมีพฤติกรรมแสดงออกต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย ที่นำเสนอมีดังนี้ ด้านบุคลิกมี

ความเป็นเลิศ มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีมนุษยสัมพันธ์และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมุ่งมั่นตั้งใจรักษาจุดยืนที่จะทำให้สำเร็จ ภูมิใจในวิชาชีพ และมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้เกิดผลงานที่ต้องการได้จริง ด้านรูปแบบวิธีการคิด มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่พัฒนาความคิดให้สอดคล้องกับสถานการณ์เป็นจริง ขอมรับการเปลี่ยนแปลงพร้อมรับข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อนำมาพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนและมองสิ่งที่เกิดขึ้นในเชิงบวก ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของวิทยาลัยของวิทยาลัย ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มีความสามารถในการประสานงานกับทีมงาน มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อว่าทีมงานมีส่วนสำคัญในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีการพัฒนาสมาชิกในทีมให้มีคุณธรรม จริยธรรมมั่นคงในอารมณ์ ด้านการคิดเชิงระบบ การมองการณ์ไกล ปฏิบัติงานอย่างมีขั้นตอน จัดลำดับความสำคัญอย่างเป็นระบบ ด้านวัฒนธรรมองค์กร เข้าใจและยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับเป้าหมายของวิทยาลัย เน้นวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันและการแสวงหาความคิดเห็นที่ดีที่สุดโดยไม่คำนึงว่าจะมาจากผู้ใดแหล่งใด ด้านบรรยากาศองค์กร มีเครื่องอำนวยความสะดวกมีบรรยากาศที่เอื้อให้บุคลากรมีความสำเร็จในการปฏิบัติงาน การพัฒนาความสัมพันธ์มุ่งสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีการจัดกิจกรรมสังสรรค์เพื่อเสริมสร้างความเป็นกันเองอยู่เสมอ

กล่าวโดยสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยาลัยชุมชน โดยเฉพาะงานวิจัยก่อนการก่อตั้งวิทยาลัยชุมชนนั้น ล้วนมีสอดคล้องกัน กล่าวคือ วิทยาลัยชุมชนต้องมีบทบาทในการกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ด้อยโอกาส หรือผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาที่สะสมอย่างยาวนาน ตลอดจนต้องเป็นสถาบันที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนอีกด้วย ทั้งนี้ในการจัดการศึกษานั้น มุ่งเน้นความร่วมมือของชุมชนเป็นหลัก นับตั้งแต่การจัดตั้ง หรือการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ต้องอยู่บนความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ จนอาจกล่าวได้ว่าวิทยาลัยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อปวงชน แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติของการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ขาดการกระจายอำนาจไปสู่วิทยาลัยอย่างเต็มที่ พึ่งพางบประมาณแผ่นดินเพียงอย่างเดียวโดยขาดการแสวงหาแนวร่วมในท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษา ขาดการพัฒนาหลักสูตรเฉพาะที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนการขยายโอกาสทางการศึกษา ยังไม่ครอบคลุมอย่างแท้จริงด้วยข้อจำกัดนานับประการ จึงทำให้การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อปวงชนของวิทยาลัยชุมชนยังไม่บรรลุผลตามหลักการอย่างแท้จริง

3. การจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และคณะ (2549: 92-94) ศึกษาบทบาทสถาบันอุดมศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมและค่านิยมของเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและค่านิยมของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการสอนอยู่ในระดับมาก ซึ่งการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาส่งผลให้เยาวชนหรือนักศึกษามีพฤติกรรมในสี่ด้านคือ ด้านสหธรรม ด้านเนติธรรม และด้านคติธรรมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านวัตถุธรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลวิจัยยังพบว่าค่านิยมที่เกิดจากบทบาทของสถาบันการศึกษา ด้านวัฒนธรรมส่งผลให้เยาวชนหรือนักศึกษามีค่านิยมสามด้านคือ ค่านิยมต่อประเทศชาติ ค่านิยมต่อสังคม และค่านิยมต่อตนเองในระดับมาก และเมื่อหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเกี่ยวกับค่านิยมของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าได้รับอิทธิพลทางตรงจากวัฒนธรรมที่ผ่านมาจากหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนการได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากบทบาทการวิจัย โดยผ่านการบริการวิชาการสู่ชุมชนและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในด้านการจัดหลักสูตรและการสอน การวิจัย การบริการวิชาการสู่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นตัวแปรร่วมที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของเยาวชน

ปิยะ กิจถาวร และคณะ (2551: 19) จากรายงานภาพรวมการวิจัยบูรณาการปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแผนงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาข้อเสนอ นโยบายด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม ภาษา และรูปแบบการบริหารสำหรับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เสนอมาตรการทางนโยบายด้านสังคม ให้การจัดการศึกษาควรสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและบริหารท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ การกำหนดใช้ภาษาไทยและภาษามลายูในการติดต่อกับสถานที่ราชการ สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบอิสลาม จัดระบบควบคุมบุคคลสองสัญชาติให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อสร้างโอกาสการมีงานทำให้กับเยาวชนและป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานพื้นที่เป็นต้น

อาคม ใจแก้ว (2551: 198) จากรายงานวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าสาเหตุสำคัญอันดับแรกของการเกิดปัญหาความไม่สงบในพื้นที่คือ ระบบการศึกษาในพื้นที่ที่ยังไม่ลงตัวด้วยเนื้อหาสาระและระบบการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ชุมชนในพื้นที่ และประเทศชาติในภาพรวมกระทั่งตกผลึกเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือประชาชนส่วนหนึ่งยังมีการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ พ่อแม่มักส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา เมื่อจบการศึกษาแล้วทำให้หางานทำลำบาก จึงเป็น

ปัญหาที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในด้านการค้าและการลงทุน ปัญหาสำคัญด้านการศึกษาในในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สืบเนื่องมาจากโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการที่หละหลวม จนเกิดพื้นที่ว่างทำให้มีการสอดแทรกอุดมการณ์แบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา และการแบ่งแยกดินแดน ที่ได้ดำเนินการมาอย่างจริงจังนับตั้งแต่ พ.ศ. 2519 โดยส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาจากตะวันออกกลาง แล้วกลับเข้ามาเป็นครูประจำในสถานศึกษาปอเนาะและตาดีกา กระบวนการศึกษาเพื่อหล่อหลอมอุดมการณ์และความคิดจึงถูกปลูกฝังจากระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนับต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

บรรจง พันธ์สาธิต (2551: บทคัดย่อ) จากผลการวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2540- 2550 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐในชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการศึกษา คือปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านความมั่นคง ปัจจัยด้านศาสนาและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านปัญหาการบริหารราชการ ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิรูป การศึกษาต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวจึงจะสอดคล้องกับการดำเนินการในพื้นที่อย่างสัมฤทธิ์ผลได้ในอนาคต ด้านนโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่มีต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนภาคใต้ พบว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมารัฐเน้นจัดการศึกษาจากนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทั้งฉบับ พ.ศ. 2542-2545 นับเป็นนโยบายที่มุ่งหวังการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ สำหรับในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้มีการสร้างยุทธศาสตร์การศึกษาที่เป็นไปตามแนวพระราชบัญญัติดังกล่าว และนำมาสร้างนโยบายที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลด้านนโยบายพบว่า รัฐได้ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งคือด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาแต่ยังต้องสร้างกรอบการดำเนินการให้เข้ากับสถานการณ์ท้องถิ่น รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการบริหารการศึกษา หลักสูตร การศึกษา และการพัฒนาบุคลากรที่นับว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการศึกษาชายแดนใต้ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และจากการประมวลแนวทางการจัดการศึกษาภาคคน นโยบายสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันและอนาคตพบว่า รัฐควรมีนโยบายสร้างยุทธศาสตร์ใหม่ที่สามารพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นในลักษณะที่เหมาะสมกับบริบทสังคมวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกมิติในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง บนพื้นฐานสันติวิธี การเรียนรู้เพื่อเข้าใจการดำรงอยู่ของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและมิติของการดำรงอยู่ในสังคมนานาชาติได้อย่างสันติและพัฒนา

สืบเนื่องจากสภาพปัญหาความไม่สงบรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 คณะกรรมาธิการวิสามัญศึกษาปัญหาความมั่นคงในจังหวัดภาคใต้วุฒิสภา ได้เสนอรายงานให้

มีการสนับสนุนวิทยาลัยชุมชน และจัดตั้งมหาวิทยาลัยที่เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ที่จัดการเรียนการสอนด้านเศรษฐศาสตร์อิสลาม กฎหมายอิสลาม เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังเห็นควรนำหลักสูตรที่สามารถให้ผู้เรียนได้ศึกษาดารุรูปแบบที่ชุมชนต้องการ โดยควบคู่กับหลักสูตรมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป เพื่อเป็นทางเลือกแก่ประชาชนได้เลือกเรียนตามที่ตนเองประสงค์ อีกทั้งยังสามารถเป็นแหล่งความรู้ แหล่งวิชาการ และยังสามารถถ่ายทอดความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ และภูมิภาคอื่นของโลกอีกด้วย

การศึกษาของ เอก ตังทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) แนวทางด้านนโยบายในการแก้ไขปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวว่า ปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ก็ยังขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยมุสลิม โดยยังอยู่ภายใต้การตัดสินใจจากส่วนกลางที่กำหนดนโยบายอยู่ภายใต้กรอบความมั่นคงของชาติเป็นหลัก จึงทำให้การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และยังคงกลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ได้อีกด้วย เพราะฉะนั้นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา 2 ด้านคือ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา

คณะอนุกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาและนโยบายสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ในโอกาสตัวอย่างรอบด้านทั้งทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ โดยถือเอาความมั่นคงในชีวิตของประชาชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งผลการศึกษาในส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นพบว่าปัญหาการไปศึกษาต่อในพื้นที่อื่น (ต่างประเทศ) ของนักศึกษาไทยเชื้อสายมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเกิดจากปัญหาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ในกรณีของคุณภาพคือ คุณภาพหรือทักษะในวิชาสามัญที่ค่อนข้างต่ำกว่านักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ส่วนปัญหาเชิงปริมาณคือจำนวนสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่มีค่อนข้างจำกัด ซึ่งปัญหาของนักศึกษาส่วนใหญ่ที่ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเมื่อสำเร็จการศึกษามาแล้วไม่สามารถหางานทำได้ในประเทศไทย เนื่องจากรัฐบาลไทยยังมีได้รับรองคุณวุฒิและของสถาบันการศึกษาด่าง ๆ ในประเทศเหล่านั้น

จากการสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครูและนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยของ บัญญัติ ขย่งวน (2551) ผลการวิจัยสรุปว่า ครูไทย

มุสลิมและครูไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิตค่อนข้างสูง มีเพียงด้านภาษาที่ครูไทยพุทธยอมรับความหลากหลายอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งความแตกต่างของครูทั้งในด้านเพศ ศาสนา ระดับการศึกษา สังกัดโรงเรียน และภูมิถิ่นเนา มีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามความเข้าใจวัฒนธรรมของครู ด้านชาติพันธุ์ ภาษา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และความเข้าใจในวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับความหลากหลายวัฒนธรรมในทางบวก

สำหรับนักเรียนไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ยอมรับด้านภาษาอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนนักเรียนไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ด้านขนบประเพณี และด้านวิถีชีวิตค่อนข้างสูง นอกจากนี้นักเรียนที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนา องค์ประกอบศาสนาในโรงเรียน และภาษาพูดที่บ้าน มีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่านักเรียนที่เพศต่างกันมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่ต่างกัน และความเข้าใจวัฒนธรรมของนักเรียนด้านภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และความเข้าใจวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในทิศทางบวก

ครองชัย หัตถา (2551) วิจัยเรื่อง สังคมพหุวัฒนธรรม ความหลากหลาย คุณค่า และการสร้างความเข้าใจ กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งพบว่าการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multi-cultural society) ที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปฏิบัติและความรู้สึกของประชาชนที่แสดงออกในลักษณะการต่อต้านรัฐ รวมทั้งการก่อความไม่สงบโดยนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมมาปลุกปั่นให้เกิดความแปลกแยกจากรัฐจะนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเด็นเร่งด่วนที่ควรสร้างความเข้าใจให้แก่คนในพื้นที่และคนไทยทั่วไป ได้แก่ การสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ที่เป็นความจริงของท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายของชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาติพันธุ์มลายูและคนไทยเชื้อสายมลายู การสร้างเสริมความเข้าใจมิติวัฒนธรรมผ่านโบราณสถานที่เป็นมรดกทางอารยธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการมีส่วนร่วมในประเพณีวัฒนธรรมของประชาชนต่างศาสนา ซึ่งการสร้างความเข้าใจดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการยอมรับในระดับนโยบาย รวมทั้งควรมีมาตรการและวิธีการที่เหมาะสมจึงจะเกิดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติและเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

นิปาตีเมาะ หะยีหามะ และ อรอุษา ปุณยบุรณะ (2549) ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ ปัจจัยด้านลักษณะนิสัย ปัจจัยด้านการรวมชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์สาธารณะร่วมกัน ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง และปัจจัยด้านการศึกษา ซึ่งในส่วนปัจจัยด้านการศึกษา เกิดจากผู้เรียนในสามกลุ่มได้มีโอกาสรับการศึกษาร่วมกันในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา-อุดมศึกษา ซึ่งได้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใกล้ชิดกัน มีการปะทะสังสรรค์กันทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุปสถานการณ์การศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนใต้ นั้นยังมีปัญหาอยู่หลายประการ ประการสำคัญคือโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับนี้มีน้อยเพราะประชาชนมีพื้นฐานการศึกษาสายสามัญไม่ดีพอทำให้โอกาสในการสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อมีน้อย อีกประการหนึ่งคือหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาที่ไม่อาจต่อยอดการศึกษาทางศาสนาที่นักเรียนได้เรียนมาแล้วอย่างต่อเนื่อง ทำให้เยาวชนเลือกที่จะไปศึกษาต่อในต่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่ทางราชการไทยไม่ให้การรับรองคุณวุฒิ ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษามาแล้วทำให้หางานทำลำบาก จึงเป็นได้แต่เพียงครูสอนศาสนาตามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา หรือโรงเรียนปอเนาะเท่านั้น

สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือภาครัฐยังไม่อาจสร้างความมั่นใจในระบบการศึกษาที่จะช่วยกำจัดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ หากแต่เกิดการระแวงว่าการศึกษาที่จัดโดยภาครัฐนั้นจะเร่งการกลืนกลายทางวัฒนธรรมให้เป็นวัฒนธรรมของส่วนกลางในที่สุด จึงส่งผลให้เกิดกระแสต่อต้านการศึกษาในระบบของรัฐอย่างกว้างขวางและเป็นเงื่อนไขที่ผู้ก่อความไม่สงบนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ

การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ จึงเป็นการจัดการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งแก่ประชาชนที่ขาดโอกาส ด้วยระบบการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น เสียค่าใช้จ่ายน้อย และต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงเป็นบทบาทของรัฐที่จะนำระบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนี้ ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ โดยจะต้องปรับนโยบายและยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ก็จะช่วยลดสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาสังคมประเทศชาติต่อไป ซึ่ง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต เพราะเป็นกระบวนการขัดเกลามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม โดยส่วนรวม ซึ่ง Dewey นักการศึกษาที่สำคัญท่านหนึ่งเห็นว่า การศึกษาเป็นวิธีการพื้นฐานสำหรับการปฏิรูปสังคมและความเจริญก้าวหน้าของสังคม จึงส่งผลให้นานาประเทศต่างให้ความสำคัญและเร่งรัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติให้มีศักยภาพอย่างเพียงพอที่จะแข่งขันในเวทีโลก สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาชาติ หรือมีการตรากฎหมายเฉพาะทางการศึกษาเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย โดยที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2551) ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการกำกับนโยบายทางการศึกษาของชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการในการนำประเทศไทยเข้าสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้ โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นแรงงานความรู้ และเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ โดยการส่งเสริม สนับสนุน การศึกษา การเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในสังคมหน่วยงาน และประชาชนทุกระดับ

การจัดการศึกษาของไทยที่แบ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาที่สูงกว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น เป็นรูปแบบในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบ กล่าวคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดบริการแก่ประชาชนทุกระดับอย่างเท่าเทียม โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็น โอกาสของประชาชนที่จะได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่ขึ้นอยู่กับความสนใจและศักยภาพของแต่ละบุคคลที่จะเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้ โดยที่การศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูงสุด (higher education) ในระบบการศึกษา มีภารกิจสำคัญในการสร้างคนให้มีปัญญา มีความรู้และทักษะอย่างเพียงพอในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้คนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมั่นแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในสังคม ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541: 38-39) ที่ว่าอุดมการณ์พื้นฐานของอุดมศึกษาคือการเป็นชุมชนที่พานักศึกษาเข้ามาแสวงหา “สากลสัจจะ: universal truth”

และเป็นสถานที่เพื่อแสวงหาความจริงในการดำเนินชีวิตมากกว่าการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพ ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ถูกต้องควรเป็น 1) การศึกษาเพื่อรู้ (knowledge) 2) การศึกษาเพื่อสร้างทักษะ (skill) และ 3) การศึกษาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต (character) ดังนั้นการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกคน และเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงได้รับเพื่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติต่อไป แต่ที่ผ่านมาพบว่า แม้มีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น จำนวนนักศึกษาโดยรวมเพิ่มขึ้น ประชากรมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามากขึ้น หากพิจารณาถึงความเสมอภาคของการได้รับบริการ กลับพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร และยังพบอีกว่าผู้มีฐานะดีกว่ามีโอกาสได้เข้าเรียนมากกว่าอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2546: ๑) นั่นคือได้เกิดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษาระหว่างประชาชนที่ต่างภูมิภาค ต่างฐานะ ต่างอาชีพ จนเป็นจุดอ่อนของอุดมศึกษาไทยติดต่อกันมานานนับศตวรรษ (สุธรรม อารีกุล, 2543: 18) ซึ่งสะท้อนถึงการจัดบริการสาธารณะทางการศึกษาของรัฐยังไม่เป็นไปเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐบาลประกาศนโยบายการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในจังหวัดที่ไม่มีสถาบันอุดมศึกษา หรือมีจำนวนประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจำนวนมาก ซึ่งหลักการสำคัญของวิทยาลัยชุมชน คือหลักการเข้าถึงการศึกษาที่เปิดกว้างแก่คนทุกกลุ่ม มีหลักสูตรหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียน และต้องเสียค่าใช้จ่ายน้อย ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเพื่อความสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และ ชุมชนต้องเป็นผู้บริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนด้วยตนเอง

สำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและบางอำเภอในจังหวัดสงขลา เป็นอีกกลุ่มจังหวัดหนึ่งที่ประชาชนขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างยาวนาน อันเนื่องมาจากการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรม ทั้งเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมความเชื่อ ส่งผลในค่านิยมและวัฒนธรรมในการเรียนรู้ของประชาชนในพื้นที่มีความแตกต่างกันตามไปด้วย กล่าวคือการที่ประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม จึงมักจะมุ่งศึกษาทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมอันสืบเนื่องกับอิสลามจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา จึงมีฐานความรู้สายสามัญอ่อนจนเป็นอุปสรรคในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 8) นอกจากนี้ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่นับตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา และความยากจนของประชาชนได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโอกาสทางการศึกษาของประชาชน ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงสิ้นสุดการศึกษาเพียงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น จึงเกิดการสะสมของผู้ที่ต้องการศึกษาไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อิบราฮิม ณรงค์รักษาเขต (2548: 132) ที่พบว่าประชาชนต้องการ โอกาสในการศึกษา

ต่อในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้นพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นเป้าหมายหลักในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีครบในทุกจังหวัด คือ นราธิวาส ยะลา ปัตตานี สงขลา และสตูล

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังอยู่ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนทั่วประเทศอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เช่นการบริหารงานแบบรวมศูนย์ของส่วนกลางทำให้วิทยาลัยขาดความคล่องตัวในการจัดการศึกษา การพึ่งพาเพียงงบประมาณที่รับจัดสรรจากส่วนกลางอันเป็นเหตุให้มีข้อจำกัดในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน นอกจากนี้รูปแบบการจัดการศึกษาที่ยังอยู่ในระบบโครงสร้างแบบเดิม ซึ่งไม่ได้พัฒนาไปสู่การอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายเหมาะสมแก่บุคคลและชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม และยังไม่อาจสร้างความเสมอภาค เปิดให้ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาและสามารถตอบสนองได้ทุกเวลา สถานที่ และครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึง จึงสมควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่

ดังนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเด็นเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน, เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ 2) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเด็นรูปแบบการบริหารจัดการ, หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน, การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรการเรียนรู้ และ 3) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแต่ละเงื่อนไข ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดในการศึกษาแตกต่างกันดังต่อไปนี้ ประเด็นเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมของ อมรา พงสาพิชญ์ (2547) ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีอยู่ด้วยกัน 4 ลักษณะคือ การปรับตัว (adaptation), การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืน

ทางวัฒนธรรม (assimilation), การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (double ethnic identity), และ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict)

ในการศึกษาการรับรู้และค่านิยมทางการศึกษาของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีการรับรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นของ จูฮาร์ดีน เอื้ออำนวย (2549) ได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ แบ่งเป็น 3 ด้านคือ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้รับรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย ทักษะคิด ประสพการณ์ แรงจูงใจ ความคาดหวัง และความสนใจ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย เวลา สถานการณ์ และบริบททางสังคม และ 3) ปัจจัยเกี่ยวกับเป้าหมายหรือสิ่งที่รับรู้ ซึ่งในปัจจัยนี้ผู้วิจัยจำแนกเป็นการรับรู้บริบทของวิทยาลัยชุมชนในด้านปรัชญาแนวคิด หลักการ หลักสูตร และรูปแบบการจัดการศึกษา ส่วนการศึกษาค่านิยมทางการศึกษาของชุมชนนั้น ผู้วิจัยดำเนินการภายใต้ฐานคิดเกี่ยวกับค่านิยมที่ Rokeach (1973: 3-7) กล่าวคือ 1) ค่านิยมเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม สถาบันทางสังคม และบุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น 2) ผลแห่งค่านิยมจะแสดงออกมาทางทัศนคติและพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ 3) ปริมาณของค่านิยมมีอยู่ไม่มากนัก และอยู่ในข่ายที่สามารถปลูกฝังและรักษา 4) ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกทางระดับ (degree) และ 5) ค่านิยมอาจรวมเข้าเป็นระบบค่านิยมได้

เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และเชิงพื้นที่ ยืนอยู่บนหลักแนวคิดการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ที่ ธงชัย สมบูรณ์ (2547: 2-3) จำแนกไว้คือ มีนโยบายเปิดกว้างในการรับนักศึกษา ทั้งผู้อยู่ในวัยเรียน วัยผู้ใหญ่ไม่จำกัดความแตกต่างด้านอายุ อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะ และจุดมุ่งหมายในการเรียน, มีหลักสูตรที่เปิดกว้าง เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจที่มีความแตกต่างกันของผู้เรียน, มีค่าใช้จ่ายค่าและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน, ยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการดำเนินงาน หลักสูตรต่าง ๆ ต้องสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของชุมชนเป็นเกณฑ์ เมื่อความต้องการหรือสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเปลี่ยนแปลง หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนก็ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยด้วย

โดยหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อปวงชน ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United National Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) จากการประชุมเกี่ยวกับการอุดมศึกษาโลก เมื่อ พ.ศ. 2541 ซึ่งได้รับรองพันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาไว้ 17 มาตรา ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาเพื่อปวงชนประกอบด้วย การอุดมศึกษาจะต้องให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคน สนับสนุนให้กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมกันไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อย

ผู้ยากจน หรือผู้พิการ, สนับสนุนให้สตรีได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมบุรุษ, เพิ่มความหลากหลายในการจัดการศึกษาและฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เรียนจากภูมิหลังที่หลากหลายสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด, ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและทางการสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ และ สร้างเครือข่ายผู้ร่วมงานและพันธมิตรในการจัดการอุดมศึกษาทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และสากล

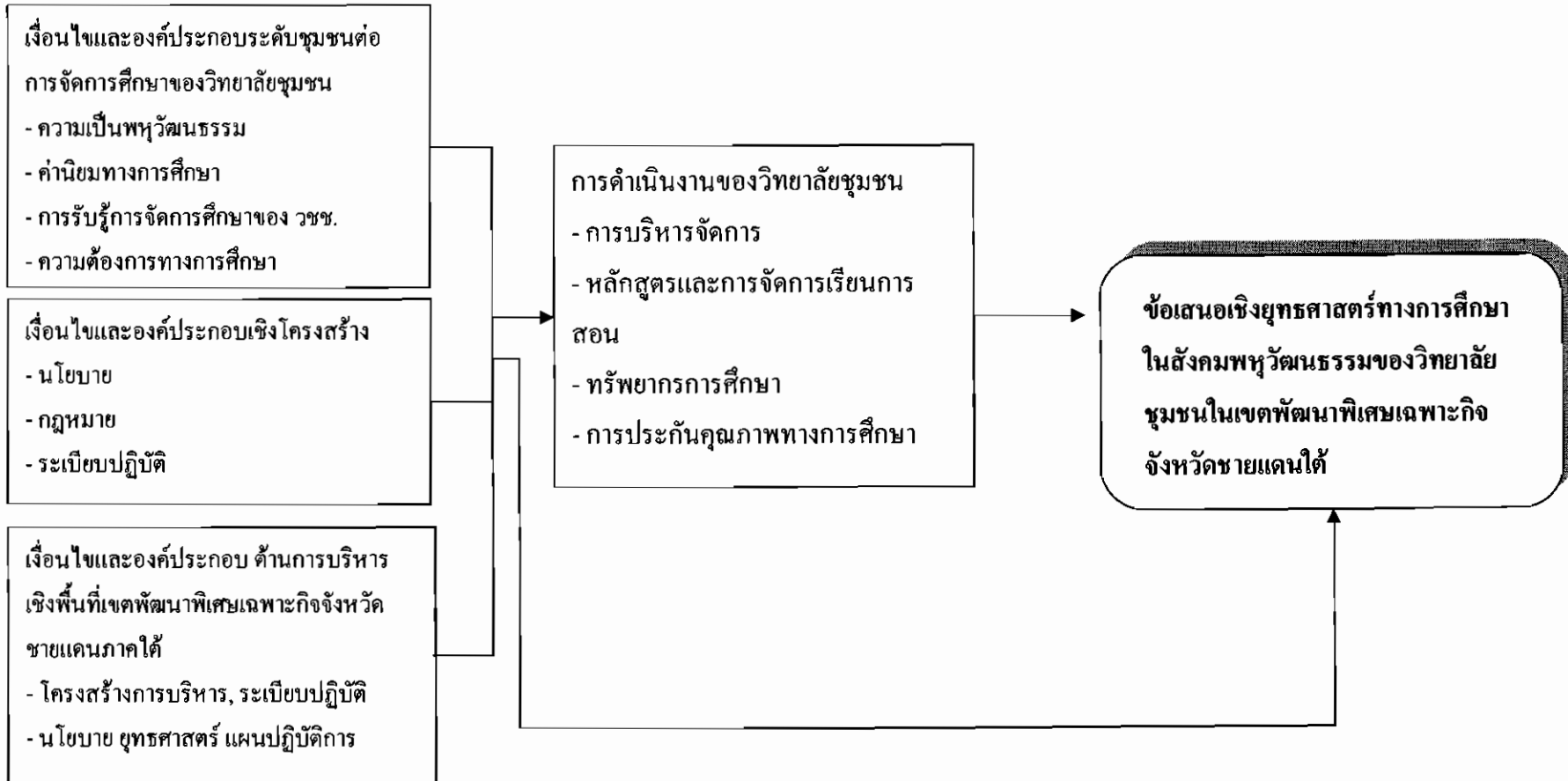
นอกจากนี้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนที่เป็นการอุดมศึกษาเพื่อปวงชน (higher education for all) นั้น ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษา 2 ทฤษฎีคือ 1) กลุ่มทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism) ที่เห็นว่ากระบวนการหาความรู้ควรให้อิสภาพ เสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาประสบการณ์และความรู้อยู่เสมอโดยมิได้หยุดนิ่ง ลักษณะการแสวงหาความรู้แบบนี้จะทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สำหรับจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้น จอห์น ดิวอี้ ได้แสดงทัศนะว่า การศึกษาคือชีวิต มิใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต มนุษย์จะต้องไฝหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสังคม สภาพแวดล้อมไปจนตลอดชีวิต การไม่ยอมรับวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ของสังคมอาจทำให้การมีชีวิตประสบความยากลำบาก และมีปัญหาได้ ดังนั้นการจัดการศึกษาควรมีลักษณะที่เหมือนกับชีวิตจริง ๆ ของมนุษย์ในสังคม โดยสิ่งที่จะนำมาเรียนควรพิจารณาถึงประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันและสังคมให้มากที่สุด นอกจากนี้ควรส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักสังคม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคม และรู้จักแก้ปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ได้ 2) ทฤษฎีแนวปฏิรูปนิยม (reconstructionism) ซึ่งแม้จะมีความเป็นอุดมคติสูง แต่ก็มีแนวคิดที่สอดคล้องกับปรัชญาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน กล่าวคือ การศึกษาควรมีจุดหมายเพื่อชีวิตและสังคม นั่นคือการจัดการศึกษามีได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้เป็นเลิศ แต่เน้นให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ถูกต้องเพื่อสังคมและส่วนรวมเป็นอันดับแรก ผู้เรียนควรได้รู้และเข้าใจสังคมที่ตนอาศัย ได้ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์และเกื้อกูลต่อชุมชน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การศึกษาควรสร้างสำนึกเพื่อชุมชน (อรุณีรุจิเกียรติกิจาร, 2535)

ในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนใต้ นั้น ใช้แนวคิดกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะของ Ripley and Franklin (1984) ได้เสนอไว้ดังนี้ 1) ขั้นระบุและรวบรวมปัญหา เป็นขั้นตอนเพื่อค้นหาเหตุผลความจำเป็น สถานการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน การแสดงออกถึงความต้องการต่าง ๆ ที่เรียกร้อง การกระทำของรัฐบาล สมควรที่รัฐบาลจะให้ความสนใจ 2) ขั้นจัดทำข้อเสนอ นโยบาย เป็นขั้นตอนที่มีการจัดระเบียบวาระเพื่อให้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางมีการนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาและทำการคัดเลือกชุดของการกระทำที่ได้วางแผนไว้เป็นอย่างดี แล้วจัดทำข้อเสนอแผนงาน

เกี่ยวกับแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเชิงอนาคต 3) ขั้นประกาศเป็นนโยบาย เป็นขั้นตอนที่มีการคัดเลือกข้อเสนอโยบาย เสริมสร้างแรง สนับสนุนทางการเมือง และการ ประกาศใช้นโยบาย ส่วนขั้นตอนที่ 4 และ 5 เป็นขั้นตอนการดำเนินการตามนโยบาย และการ ประเมินผล ซึ่งไม่ได้อยู่ในขอบเขตของการศึกษาของผู้วิจัย

สำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติของวิทยาลัยชุมชนใน เขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ใช้แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้ PEST Analysis ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์ภาพรวมในอนาคตของการจัดการศึกษาใน พื้นที่ แนวโน้ม เเงื่อนไขที่จะมีผลต่อการจัดการศึกษา และยังใช้สำหรับการวิเคราะห์ภาพรวมอย่าง กว้างขวางของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (PEST Analysis) มี องค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี ซึ่งกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังภาพ 7

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมุ่งศึกษาสภาพ การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนภายใต้สภาพบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจจังหวัดชายภาคใต้ ตลอดจนศึกษาผลของเงื่อนไขทั้งในระดับชุมชน ระดับ โครงสร้าง และ ระดับพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการยกย่อง ข้อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อไป โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนในการศึกษาไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัย ชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาใน สังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบด้านการบริหารเชิงพื้นที่เขตพัฒนา พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาตรวจสอบ ปรับปรุง และนำเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนได้กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ ข้อมูล การวิเคราะห์และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะ กิจจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงสถานะของการจัดการศึกษาดั้งแต่อดีต- ปัจจุบัน เพื่อสะท้อนจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคในการจัดการศึกษา ทั้งในด้านรูปแบบการ บริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และ ทรัพยากรการเรียนรู้ของวิทยาลัยชุมชน โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร (documentary research) เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary source) จากรายงานการประชุม รายงานประจำปี งานวิจัย ผลการประเมินทั้งจากหน่วยงานภายในและภายนอก และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นพัฒนาการความเป็นมา กระบวนการเกิด และการดำรงอยู่ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในมิติด้านรูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรการเรียนรู้ ตลอดจนจรรยาบรรณวิชาชีพความสำเร็จ ความล้มเหลว ในการจัดการศึกษา

2. สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ประเด็นรูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรการเรียนรู้ โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะสัมภาษณ์ จนสิ้นข้อสงสัยหรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นที่เรียกว่า ข้อมูลอิ่มตัว (data saturation) จึงหยุดการสัมภาษณ์ ซึ่ง อดอง นัยพัฒน์ (2548: 233) อธิบายว่า การอิ่มตัวของข้อมูลอาจเกิดจากข้อมูลที่รวบรวมมาได้มีลักษณะแบบแผนเป็นอย่างเดียวกัน (Emergence of Regularities) หรืออีกนัยหนึ่งคือข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ส่วนใหญ่มีลักษณะทับซ้อนสาระในประเด็นเดียวกัน

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (criterion based selection) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถให้ข้อมูลในเรื่องนั้น ได้ลึกซึ้งดีที่สุด ประกอบด้วย

2.1.1 ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน/รองผู้อำนวยการ จำนวน 5 คน

2.1.2 ประธานสภาวิทยาลัยชุมชน/กรรมการสภา จำนวน 5 คน

2.1.3 ผู้แทนหน่วยจัดการศึกษา จำนวน 5 คน

2.1.4 ผู้แทนอาจารย์ผู้สอน จำนวน 5 คน

2.1.5 ผู้นำนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชน จำนวน 5 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการที่ปรึกษา

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.1 ขอนหนังสือจาก สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์การสัมภาษณ์

2.3.2 นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่สำหรับสัมภาษณ์

2.3.3 ดำเนินการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย และบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ โดยได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละท่าน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ สุกงศ์ จันทวานิช (2540) 5 วิธี คือ

2.4.1 การจำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ ประกอบด้วยข้อมูลด้านการบริหาร ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา และด้านทรัพยากรทางการศึกษา

2.4.2 การเปรียบเทียบข้อมูล (comparison) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาไปเทียบเคียงหรือเปรียบเทียบกันระหว่างวิทยาลัย เพื่อหาความเหมือนและความแตกต่างกันที่เกิดขึ้น

2.4.3 การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของแต่ละประเด็น

2.4.4 การวิเคราะห์สาเหตุและผล (cause and effect analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ให้เห็นว่าจากผลมาจากเหตุ คือ วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น ย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดมาจากเหตุปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์เหตุไปหาผล คือ วิเคราะห์จากเหตุไปหาผล คือ วิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้น ได้นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้นอะไรบ้าง

2.4.5 การเชื่อมโยงข้อมูลโดยจินตนาการเชิงสังคมวิทยา (sociological imagination) คือ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยพิจารณาสังคมในฐานะวัตถุที่กำลังศึกษาทำความเข้าใจสังคมโดยเสมือนว่าเป็นคนนอก (outsider) โดยปราศจากการใช้ประสบการณ์ส่วนตัวและอคติทางวัฒนธรรม หรือเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยเปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์ไปยังมุมมองอื่นๆ เพื่อดูผลการวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเช่นใด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาในขั้นตอนนี้มุ่งศึกษาเงื่อนไขของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษาของชุมชนที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน โดยใช้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (criterion based selection) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถให้ข้อมูลในเรื่องนั้นได้ลึกซึ้งที่สุด ประกอบด้วย

- 1.1 ผู้นำทางศาสนา
 - 1.2 ผู้ประกอบการในพื้นที่
 - 1.3 ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 1.4 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน
 - 1.5 ประชาชนทั่วไป
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบ ไม่มีโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการที่ปรึกษา
 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.1 ขอนหนังสือจาก สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์การสัมภาษณ์
 - 3.2 นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่สำหรับสัมภาษณ์
 - 3.3 ดำเนินการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยใช้แบบไม่มีโครงสร้าง ลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการกำหนดคำถามออกเป็นประเด็นให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษาของชุมชนที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน ผู้วิจัยได้แสดงถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์โดยขออนุญาตในการจดบันทึกและบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แต่ละรายจะทำการสัมภาษณ์จนสิ้นข้อสงสัย หรือไม่มีข้อมูลใหม่ที่เรียกว่าข้อมูลอิ่มตัว (Data Saturation) จึงหยุดการสัมภาษณ์
 4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ สุกวงค์ จันทวานิช (2540) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษา

ในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งถูกกำหนดโดยแนวนโยบายของรัฐ โดยเป็นการวิเคราะห์จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล กฎหมายทางการศึกษา และแผนพัฒนาการศึกษาที่

เกี่ยวข้องเป็นต้น จากนั้นทำการการวิเคราะห์ข้อมูล ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบด้านการบริหารเชิงพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน

ในการศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบด้านการบริหารเชิงพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งถูกกำหนดโดยแนวนโยบายในระดับพื้นที่พัฒนาพิเศษ โดยเป็นการวิเคราะห์จากสภาพการจัดการศึกษา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ยุทธศาสตร์ในพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเป็นต้น จากนั้นทำการการวิเคราะห์ข้อมูล ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดังที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

กระบวนการพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก (bottom-up approach) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยอาศัยผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทั้งในระดับชาติ ระดับพื้นที่ และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

1.1 ส่วนที่ 1 คำชี้แจง

1.2 ส่วนที่ 2 นโยบายทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 ส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 ส่วนที่ 4 เจื่อนใจ หรือข้อจำกัด

2. นำเสนอกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อให้ออกเสนอแนะ แล้วดำเนินการปรับปรุง แก้ไข

3. จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public forum) โดยวิธีการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) กับวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งการประชุมดังกล่าวเป็นลักษณะของการประชุมวิชาการเพื่อการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เน้นการให้ข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยในการประชุมดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนตลอดจนข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และดำเนินการรับฟังความคิดเห็น เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ไปใช้ โดยผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งได้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholders) กับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยแบ่งผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 8 กลุ่มคือ

3.1.1 ผู้แทนวิทยาลัยชุมชน 5 คน

3.1.2 นักศึกษา และศิษย์เก่าวิทยาลัยชุมชน 10 คน

3.1.3 ผู้นำศาสนา/ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ 5 คน

3.1.4 ผู้นำชุมชน 10 คน

3.1.5 ประชาชนทั่วไป 10 คน

รวมทั้งสิ้น 40 คน

3.2 ดำเนินการประชุม โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

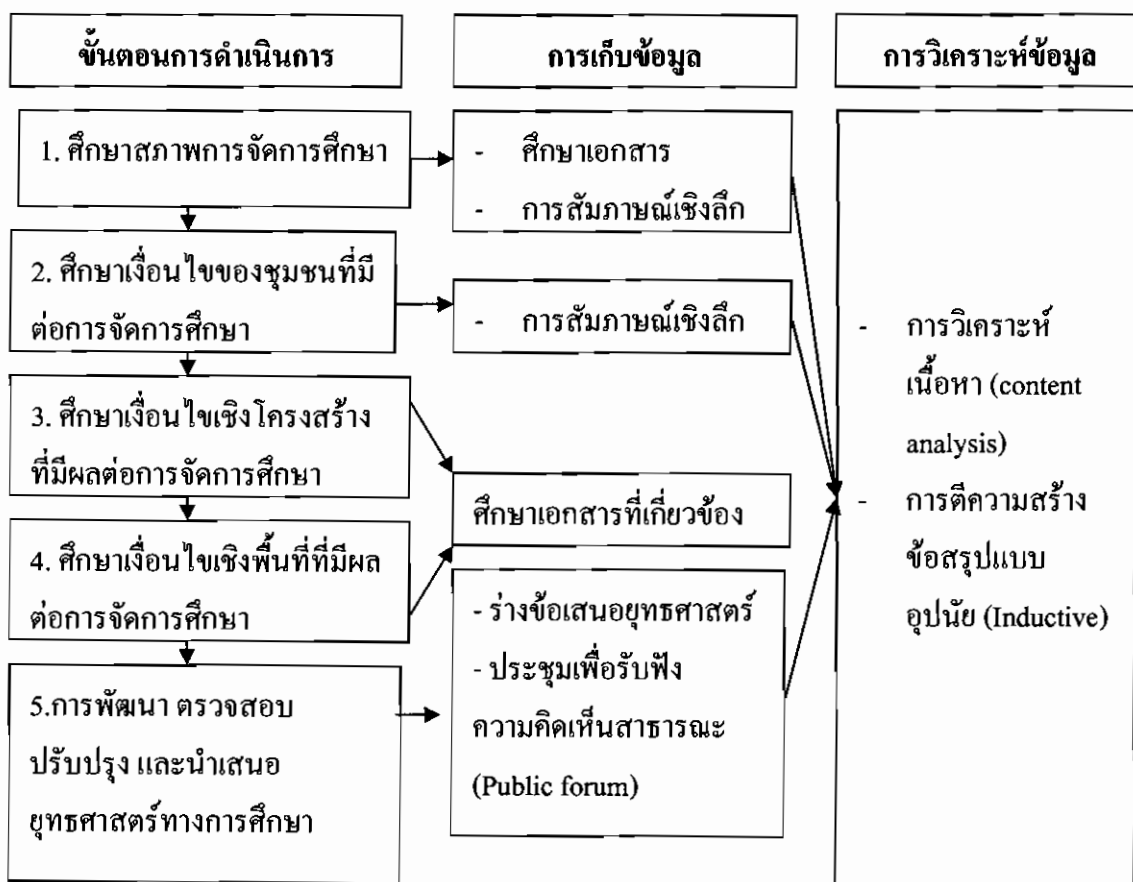
3.2.1 บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นแก่ผู้เข้าร่วมประชุม

3.2.2 ผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2.3 ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ เพื่อร่วมกันพิจารณาให้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไปปฏิบัติ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ปรับปรุงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับความต้องการหรือข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์เพื่อพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากนั้นจึงสรุปผลและนำเสนอรายงานการวิจัย ซึ่งสรุปขั้นตอนการวิจัยดังแสดงในแผนภาพ 8

ภาพ 8 สรุปขั้นตอนการวิจัย

บทที่ 4

สภาพการจัดการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจในบริบทของวิทยาลัยชุมชน ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรการศึกษา และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจำแนกอธิบายเป็น การศึกษารายกรณี (case study) ในวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง โดยเป็นการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งแล้วจึงสรุปและวิจารณ์ผลการศึกษาในภาพรวมอีกครั้งตามลำดับดังต่อไปนี้

1. วิทยาลัยชุมชนปัตตานี
2. วิทยาลัยชุมชนยะลา
3. วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส
4. วิทยาลัยชุมชนสตูล
5. วิทยาลัยชุมชนสงขลา
6. สรุปและวิจารณ์สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษ

เฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิทยาลัยชุมชนปัตตานี

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนปัตตานี เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2547 เป็นจังหวัดที่ 12 ตามนโยบายให้มีการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนปัตตานีตามยุทธศาสตร์การพัฒนา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีนายมานิต วัฒนเสน (รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีในขณะนั้น) นายวิมล จันทร์แก้ว (ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 ขณะนั้น) และนายพิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปัตตานีเป็นผู้นำคนสำคัญในการจัดตั้ง โดยมีเป้าหมายให้วิทยาลัยชุมชนปัตตานีเป็นหน่วยงานการศึกษาที่สนับสนุนด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในจังหวัดภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดปัตตานี และให้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานีเป็นส่วนเติมเต็มให้แก่ประชาชนในพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น และเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลในการสร้างความสามารถและความเข้มแข็งในชุมชน

ท้องถิ่น ดำเนินภารกิจให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ ตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

วิทยาลัยชุมชนปัตตานีเริ่มจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นเป็นครั้งแรกในปีงบประมาณ 2547 จำนวน 30 หลักสูตร เช่น คอมพิวเตอร์สำนักงาน คอมพิวเตอร์เพื่อการสื่อสาร การนวดแผนไทยเบื้องต้นและประยุกต์ การเย็บหมวกกาปิเยาะ การทำผ้าคลุมหมมสตรี อาหารไทยฮาลาล เป็นต้น ต่อมาในปีการศึกษา 2548 ได้เปิดสอนหลักสูตรอนุปริญญาจำนวน 4 สาขาวิชาคือ สาขาการศึกษาปฐมวัย สาขาพัฒนาชุมชน สาขาการปกครองท้องถิ่น สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ปีการศึกษา 2549 เปิดเพิ่มอีก 1 สาขาใน คือ สาขาธุรกิจอาหารฮาลาล ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่ร่วมกับวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส และยะลา เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และในปี 2550 เปิดเพิ่มอีกหนึ่งหลักสูตร คือ สาขาการจัดการทั่วไป รวมเป็น 6 สาขาวิชา โดยจัดการศึกษากระจายไปใน 3 อำเภอ โดยใช้สถานที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (วิทยาลัยชุมชนปัตตานี, 2552: 1-2)

1. โรงเรียนเทศบาล 5 ถนนเจริญประดิษฐ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
2. โรงเรียนเทศบาล 3 ถนนปากน้ำ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
3. โรงเรียนโพธิ์คีรีราชศึกษา อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
4. โรงเรียนเทศบาลบ้านตะลุบัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
5. สำนักวิทยบริการ วิทยาลัยชุมชนปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
6. อาคารครัวฮาลาล วิทยาลัยชุมชนปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานีจำแนกประเด็นในการพิจารณา 4 ประเด็นกล่าวคือ

รูปแบบการบริหารจัดการ

การบริหารงานวิทยาลัยชุมชนปัตตานี อยู่ภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน กลยุทธ์ และโครงสร้างการบริหารงาน ปรากฏในรายงานประเมินตนเอง ประจำปี 2552 ดังนี้ (วิทยาลัยชุมชนปัตตานี, 2553)

1. วิสัยทัศน์ สถาบันอุดมศึกษาชั้นนำระดับต่ำกว่าปริญญาที่จัดการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาและอาชีพให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพและศักยภาพในการแข่งขัน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

2. พันธกิจ

2.1 จัดการศึกษาระดับอนุปริญญาและส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 จัดการฝึกอบรมให้กับประชาชนเพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในชุมชน

2.3 จัดการเรียนการสอนเพื่อปรับพื้นฐานผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้สามารถศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาในวิทยาลัยชุมชน

2.4 พัฒนาและส่งเสริมบุคลากรของวิทยาลัยชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานระดับมืออาชีพ

3. เป้าประสงค์

3.1 ประชาชนในจังหวัดปัตตานีได้รับโอกาสทางการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างทั่วถึง

3.2 ประชาชนในจังหวัดปัตตานีได้รับการพัฒนาด้านอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

3.3 บุคลากรของวิทยาลัยชุมชนปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุข

3.4 วิทยาลัยชุมชนได้รับความร่วมมือในการจัดการศึกษาจากองค์กรทุกภาคส่วน

3.5 การสร้างเสริมความซื่อสัตย์ จริยธรรม จิตสำนึกรักชุมชน และความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ของนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน

4. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี

4.1 จัดการศึกษาหลักสูตรอนุปริญญาที่เน้นการเตรียมความพร้อมทุกด้านสำหรับการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา

4.2 จัดกิจกรรมตามหลักสูตร และกิจกรรมนอกหลักสูตรที่เน้นคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของวิทยาลัยชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ และ ความสำนึกรักในชุมชน

4.3 พัฒนาอาชีพของชุมชนโดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ในการพัฒนาและให้มีการใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า

4.4 พัฒนาศักยภาพของหน่วยงานเพื่อเพิ่มสมรรถนะให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ

4.5 ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนการสอน

5. กลยุทธ์

5.1 ใช้เครือข่ายความร่วมมือของนักศึกษา ศิษย์เก่า ในการจัดการศึกษาและพัฒนาอาชีพของชุมชน

5.2 ให้เทคโนโลยีเครือข่ายคอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงานและจัดการเรียนการสอน

5.3 สร้างขวัญและกำลังใจเพื่อการจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

5.4 ใช้กิจกรรมนอกห้องเรียนในการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของวิทยาลัยชุมชน

6. โครงสร้างการบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี

วิทยาลัยชุมชนปัตตานี อยู่ภายใต้สังกัดของสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการกำกับ ควบคุม บริหารจัดการ ตลอดจนอนุมัติหลักสูตรระดับอนุปริญญา สำหรับในส่วนของวิทยาลัยนั้นมีสภาวิทยาลัยทำหน้าที่ในการกำกับนโยบายในการจัดการศึกษาในพื้นที่ และมีสภาวิชาการทำหน้าที่ควบคุมประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา สำหรับบทบาทในการบริหารจัดการศึกษาในพื้นที่นั้น เป็นหน้าที่วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง

7. งบประมาณ

วิทยาลัยชุมชนปัตตานีได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาจากส่วนกลางอย่างต่อเนื่องและมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปีนับตั้งแต่ปีงบประมาณ 2548 จนถึงปีงบประมาณ 2554 ในปัจจุบัน โดยจำแนกเป็นงบบุคลากร งบดำเนินการ งบลงทุน และงบอุดหนุน โดยใน 3 ปีแรกของการจัดการศึกษางบดำเนินงานจะมีสัดส่วนมากที่สุด ขณะที่ในสองปีหลังงบลงทุนจะมีสัดส่วนมากที่สุด รายละเอียดดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 สถิติงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี 3 ปีย้อนหลัง

ประเภทงบประมาณ	ปีงบประมาณ		
	2552	2553	2554
งบบุคลากร	1,858,240.87	1,858,840.00	1,748,529.00
งบดำเนินการ	12,160,264.00	9,155,198.00	13,614,578.00
งบลงทุน	13,407,200.00	9,606,100.00	17,811,900.00
งบอุดหนุน	-	800,000	3,710,366.00
รวมทั้งสิ้น	27,425,704.87	21,416,138.00	36,885,373.00

ที่มา: วิทยาลัยชุมชนปัตตานี (2553)

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

วิทยาลัยชุมชนปัตตานีจัดการศึกษาใน 2 หลักสูตรคือ หลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งแต่ละหลักสูตรมีสาระสำคัญดังนี้

1. หลักสูตรอนุปริญญา

โครงสร้างหลักสูตร ต้องได้หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 90 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนหน่วยกิต แต่ละหมวดวิชาและแต่ละกลุ่มวิชาดังนี้

1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	ไม่น้อยกว่า	30	หน่วยกิต
2) หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า	57	หน่วยกิต
2.1) วิชาพื้นฐานวิชาชีพ	ไม่น้อยกว่า	15	หน่วยกิต
2.2) วิชาชีพ		42	หน่วยกิต
- วิชาบังคับ		18	หน่วยกิต
- วิชาเลือกไม่น้อยกว่า		21	หน่วยกิต
- วิชาการฝึกงาน	ไม่น้อยกว่า	3	หน่วยกิต
2.3) หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า	3	หน่วยกิต

นับตั้งแต่มีการจัดการศึกษาระดับอนุปริญญาเมื่อปีการศึกษา พ.ศ. 2548 วิทยาลัยชุมชนปัตตานีมีผู้สำเร็จการศึกษาทั้งสิ้น 1,474 คน โดยมีรายละเอียดตามตาราง 2

ตาราง 2 ข้อมูลนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจำแนกตามสาขาวิชาและปีการศึกษาที่สำเร็จ

สาขา	ปีการศึกษาที่สำเร็จ				รวม
	1/2550	1/2551	1/2552	1/2553	
การพัฒนาชุมชน	110	91	41	21	263
การปกครองท้องถิ่น	107	86	43	67	303
การศึกษาปฐมวัย	128	106	96	106	436
คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	103	117	81	76	377
ธุรกิจอาหารฮาลาล		40	17	14	71
การจัดการทั่วไป				24	24
รวม	448	440	278	308	1,474

ที่มา: วิทยาลัยชุมชนปัตตานี (2553)

2. หลักสูตรฝึกอบรม เป็นการจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อเติมเต็มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น และเป็นการสนองนโยบายรัฐบาลในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่มีความหลากหลายตามความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปใช้ในกรพัฒนาอาชีพอิสระชีวิตความเป็นอยู่ได้ รวมทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ครอบคลุมคนทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน โดยในปีงบประมาณ 2554 จัดการศึกษาทั้งสิ้น 12 หลักสูตร มีผู้ผ่านการอบรมทั้งสิ้น 430 คน ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 หลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ปีงบประมาณ 2554 ของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี

	หลักสูตร	ชั่วโมง	จำนวน
1	คอมพิวเตอร์สำนักงาน	30	25
2	การทำปาห่องโก๋	15	17
3	ศิลปะการแต่งหน้าเบื้องต้น	15	15
4	การตกแต่งภาพเบื้องต้น	12	18
5	การทำเว็บไซต์เบื้องต้น	12	27
6	การทำเครื่องจักรสาน	12	57
7	การทำขนมทองพับไส้ไก่หยอง	12	45
8	การทำผ้าบาติก	12	62
9	การทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้า	30	21
10	การทำน้ำมันเหลือง	12	61
11	การทำนึ่งหมักชีวภาพ	12	21
12	การทำขนมชาลาเปาะหรี่ปั๊บ	12	45
	รวมทั้งสิ้น		430

ที่มา: วิทยาลัยชุมชนปัตตานี (2553)

การประกันคุณภาพทางการศึกษา

การประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานีมีการดำเนินการ 2 ลักษณะคือการประกันคุณภาพภายในซึ่งเป็นการประเมินตนเอง และการประกันคุณภาพภายนอก โดยสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การประกันคุณภาพภายใน ประจำปีการศึกษา 2553 เป็นการประเมินตนเอง ตามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการประเมินคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชน 10 องค์ประกอบ 37 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบตามนโยบายรัฐบาล “สถานศึกษา 3 ดี (3 D) 2 ตัวบ่งชี้ เพื่อเผยแพร่ รายงานการประเมินตนเองที่เป็นรายงานประจำปี ต่อสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการประเมินตนเองประจำปีการศึกษา 2553 สรุปผลดังตาราง 4

ตาราง 4 สรุปผลการประเมินตนเองรายองค์ประกอบของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2553

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน	10	3.67	ดีมาก
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	20	2.88	ดีมาก
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและบริการวิชาการ	25	1.67	พอใช้
4. การพัฒนานักศึกษา	5	2.25	ดี
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	5	3	ดีมาก
6. การวิจัย	5	1.5	ยังไม่ได้ คุณภาพ
7. การทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม	5	2.5	ดี
8. การบริหารจัดการ	10	2.57	ดีมาก
9. การเงินและงบประมาณ	5	3	ดีมาก
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	10	3	ดีมาก
รวม	100	2.50	ดี

ที่มา: วิทยาลัยชุมชนปัตตานี (2553)

จากผลการประเมินข้างต้นพบว่า การดำเนินการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานีในภาพรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งหากพิจารณาของค์ประกอบพบว่า ด้านกาฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและการบริหารวิชาการที่ยังอยู่ในระดับพอใช้ ขณะที่ด้านการวิจัยยังไม่ได้คุณภาพ ทั้งนี้ เพราะภารกิจหลักของวิทยาลัยชุมชนนั้นมุ่งไปที่การจัดการเรียนการสอนในระดับอนุปริญาตคณาจารย์ผู้ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์พิเศษ แต่ในขณะที่คณาจารย์ประจำนอกจากมีภาระด้านการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังมีบทบาทในการบริหาร และการทำงานธุรการด้วย จึงมีเวลาไม่เพียงพอในการทำวิจัย

2. การประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกดำเนินการโดยสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ซึ่งวิทยาลัยชุมชนปัตตานีได้รับการประเมินในระหว่างวันที่ 28-29 มิถุนายน 2551 โดยมีคณะผู้ประเมินประกอบด้วย ดร.รุ่ง แก้วแดง รองศาสตราจารย์ ดร.วันเดชพิชัย รองศาสตราจารย์ประคิษฐ์ มีสุข และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดีมน นครินทร์ ซึ่งกระบวนการประเมินจัดขึ้น 2 วัน โดยวันแรกเป็นการรับฟังการบรรยายสรุปของกรรมการบริหารสถาบัน สนทนา/สัมภาษณ์ กรรมการสภาวิทยาลัย กรรมการวิชาการ ผู้ใช้ผู้สำเร็จการศึกษา และศิษย์เก่า การตรวจเยี่ยมส่วนงาน สังเกตการณ์การเรียนการสอนและการศึกษาข้อมูลเอกสารต่าง ๆ วันที่สอง เป็นการสนทนา/สัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัด คณะผู้บริหารวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้มีอุปการคุณ และสมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานรับรองและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ก: 33-35)

วิทยาลัยชุมชนปัตตานีเป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการสอนในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง เลือกพันธกิจในกลุ่ม 4 คือเน้นการผลิตบัณฑิต สามารถดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจได้ลุล่วงตามเป้าหมายส่วนใหญ่ ผลการประเมินมีค่าเฉลี่ย แบบถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5 อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.33) โดยได้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับดีมาก 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 และมาตรฐานที่ 3 ได้ระดับดี 3 มาตรฐานคือ มาตรฐานที่ 2, 4 และ 5 มีรายละเอียดดังตาราง 5

ตาราง 5 สรุปคะแนนผลการประเมินภายนอกตามรายมาตรฐานของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี

มาตรฐานที่	ชื่อมาตรฐาน	น้ำหนัก	คะแนนที่ได้	ผลการประเมิน
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผน ดำเนินงาน	20	4.64	ดีมาก
2	มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา	15	3.67	ดี
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรมและ การให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น	25	4.76	ดีมาก
4	มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ	20	3.80	ดี
5	มาตรฐานด้านการประกันคุณภาพ ภายใน	20	4.50	ดี
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		100	4.33	ดี

ที่มา: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2551ก)

นอกจากนี้ผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนา และแนวปฏิบัติที่ดีของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ก)

จุดเด่น

- 1) มีความสอดคล้องของการกำหนดและทบทวนและทบทวน ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์กับเจตนารมณ์การตั้งวิทยาลัยชุมชน และการพัฒนากลยุทธ์ในการจัดทำแผนการดำเนินงานประจำปีในระดับสูง
- 2) สามารถจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการ/ความจำเป็นของประชาชนได้เป็นที่พอใจมาก
- 3) ผู้บริหารและคณาจารย์ประจำมีความทุ่มเทในการบริหารจัดการ จัดการเรียนการสอนและบริการแก่ชุมชน โดยการทำงานทั้ง 7 วันต่อสัปดาห์ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัยได้ผลดีอย่างน่ายกย่องชมเชย

4) สภาวิทยาลัยมีนโยบายและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นและการบริการวิชาการอย่างชัดเจน

5) มีการบูรณาการและประสานงานกับสถานศึกษาอื่นในจังหวัด เครือข่ายองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทุกภาคส่วนของของเอกชน ในการบริการทางการศึกษาได้อย่างผลดี

6) วิทยาลัยชุมชนมีห้องสมุด ศูนย์การเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน และศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้ให้บริการเป็นอย่างดี

ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะ/แนวทางการพัฒนา

1) วิทยาลัยชุมชนในเครือข่ายภาคใต้ ควรได้รับการกระจายอำนาจให้สามารถจัดการในการคัดเลือก สรรหา บรรจุ บุคลากรและกรรมการในระดับต่าง ๆ ของสถาบันในเครือข่าย ด้วยการเห็นชอบของสภาวิทยาลัย เพื่อให้มีความคล่องตัวและดำเนินการให้ได้มาซึ่งบุคลากรและผู้มาเป็นกรรมการของสถาบันที่มีความเหมาะสมและอยู่ในพื้นที่ โดยไม่ต้องไปร่วมทำอยู่ที่ส่วนกลาง ซึ่งห่างไกลจากพื้นที่ และไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ

2) ควรสนับสนุนให้มีการตั้งสมาคมศิษย์เก่าเพื่อเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายของศิษย์เก่ารุ่นต่าง ๆ ได้รู้จักกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3) ควรมีแผนส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ ภูมิใจชุมชนของตน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อาชีพดั้งเดิม และภูมิปัญญาของชุมชน

4) สำนักบริหารงานวิทยาลัย ควรจัดประชุมคณะกรรมการสภาวิทยาลัย คณะกรรมการวิชาการ และผู้บริหารวิทยาลัย เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายในและปรับระบบการติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานให้สภาวิทยาลัยรับทราบ

แนวปฏิบัติที่ดี

1) การเชิญข้าราชการจากหน่วยงานราชการที่หลากหลาย เช่น ทหาร ตำรวจ สาธารณสุข ที่ดิน มาเป็นผู้สอนนอกจากทำให้นักศึกษาได้รับความรู้แล้ว ยังส่งผลให้เกิดความเข้าใจลดความหวาดระแวง ซึ่งเป็นการช่วยเปลี่ยนความรู้สึก เจตคติ แก่ปัญหาของสามจังหวัดได้อีกทางหนึ่ง

2) การสนับสนุนให้ศิษย์เก่าพัฒนาอาชีพของตน เช่น การส่งเสริมให้มีการจัด อ.ย. บูดายบุรี ลูกหยี ข้าวเกรียบ และจัดพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างครบวงจร เป็นสิ่งที่ควรทำต่อไป

3) การเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้น “วิชามารยาทและความฉลาดทางสังคม (social quotient) สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมและปฏิบัติตนเหมาะสมกับสถานการณ์และโอกาสต่าง ๆ เป็นอย่างดี ส่งผลให้เกิดการปรับตัวที่ดีและมีความสมานฉันท์เกิดขึ้นในสังคม

ทรัพยากรการเรียนรู้

การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ได้ใช้สถานที่ของส่วนราชการอื่นในการเป็นสถานที่จัดการศึกษาเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ประกอบด้วย โรงเรียนเทศบาล 5 โรงเรียนเทศบาล 1 โรงเรียนโพธิ์คีรีราชศึกษา และโรงเรียนเทศบาลบ้านตะลุบัน และมีการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการเพื่อเป็นสถานที่จัดการศึกษาของแม่ข่าย ตลอดจนเป็นสำนักอำนวยการ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา และมีครัวอาหารฮาลาล เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้ในหลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล จำหน่ายอาหารและผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นอีกด้วย

สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี

วิทยาลัยชุมชนปัตตานีจัดตั้งขึ้นเพื่อเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งแม้ว่าจังหวัดปัตตานีจะมีสถาบันอุดมศึกษาดังอยู่ภายในจังหวัดแล้ว แต่โอกาสในการเข้าถึง การศึกษาในระดับอุดมศึกษาในอดีตมีน้อยเพราะจะต้องสอบแข่งขัน ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการเรียน ระดับอุดมศึกษาสูงอีกด้วย จึงทำให้มีผู้พลาด โอกาส หรือขาด โอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษา สะสมเป็นจำนวนมาก การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนปัตตานีจึงเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาออก ไปสู่ประชาชนทุกระดับ โดยเฉพาะประชาชนที่ขาด โอกาสอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามแม้ปรัชญาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจะเน้นความยืดหยุ่น และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นภายใต้บริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แต่รูปแบบ การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี โดยเฉพาะในหลักสูตรระดับอนุปริญญาที่เน้นการเปิด สอนโดยใช้หลักสูตรที่มาจากส่วนกลางโดยที่มิได้ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบท เฉพาะทางสังคมวัฒนธรรม หรือการสร้างหลักสูตรใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน อย่างแท้จริง ในอดีตวิทยาลัยชุมชนปัตตานีเคยเปิดสอนหลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล ซึ่งตอบสนอง ต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ แต่ปรากฏว่าประชาชนให้ความสนใจน้อย จนใน

ปัจจุบันไม่มีนักศึกษาเรียนหลักสูตรนี้แต่อย่างใด ทั้งนี้เกิดจากการไม่สอดคล้องกันของยุทธศาสตร์การพัฒนากับการผลิตกำลังคนเพื่อรองรับ เพราะจนถึงขณะนี้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าวก็ยังไม่ปรากฏผลที่เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ยังขาดการเชื่อมโยงมิติของท้องถิ่น หรือการนำพามิติของท้องถิ่นเข้าไปสู่กระบวนการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความพิเศษของพื้นที่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลาย

วิทยาลัยชุมชนยะลา

วิทยาลัยชุมชนยะลา จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2547 ตามมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้ดำเนินงานตามภารกิจจัดการศึกษาอบรมวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น และจัดการเรียนการสอนศึกษาอบรมวิชาชีพระยะสั้นและหลักสูตรอนุปริญญา โดยเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้นจำนวน 33 หลักสูตร และหลักสูตรอนุปริญญา ปีการศึกษา 2548 เปิดสอนจำนวน 4 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาการปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย การพัฒนาชุมชน และเทคโนโลยีการเกษตร ปีการศึกษา 2549 เปิดเพิ่มหลักสูตรกิจการอาหารฮาลาล ปีการศึกษา 2550 ได้เปิดสาขาการจัดการทั่วไปเพิ่มขึ้น ปีการศึกษา 2551 ได้เปิดสาขาวิชาเพิ่มขึ้น ได้แก่ สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ปีการศึกษา 2553 เปิดหลักสูตรอนุปริญญาเพิ่มในสาขาวิชาการบัญชี และในปีการศึกษา 2554 เปิดหลักสูตรอนุปริญญาเพิ่มในสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในปีการศึกษา 2554 วิทยาลัยชุมชนยะลาเปิดสอนหลักสูตรอนุปริญญาจำนวนทั้งสิ้น 8 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร สาขาวิชาการจัดการทั่วไป สาขาวิชาการบัญชี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ และสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ และจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น จำนวน 37 หลักสูตร

วิทยาลัยชุมชนยะลาเป็นสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา บริหารจัดการโดยชุมชน มีหน้าที่ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและฝึกอบรมด้านวิชาการและวิชาชีพตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและส่งเสริมพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน โดยมุ่งเน้นหลักสูตรที่หลากหลายและมีความยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเชื่อมโยงความรู้ด้านวิชาการและการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างวิทยาลัยชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีคณะกรรมการสภาวิทยาลัยที่มาจากตัวแทนของทุกภาคส่วนและมีสภาวิชาการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแก่ผู้อำนวยการ

วิทยาลัยในการบริหารในแนวทางที่ถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ (วิทยาลัยชุมชนยะลา, 2555)

ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารงานวิทยาลัยชุมชนยะลา อยู่ภายใต้ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา และเอกลักษณ์ ดังปรากฏในรายงานประเมินตนเอง ประจำปี 2554 ดังนี้ (วิทยาลัยชุมชนยะลา, 2555)

1. ปรัชญาวิทยาลัยชุมชน บุคคลทุกคนมีศักยภาพอยู่ในตัวถ้าเขามีโอกาสและได้รับคำแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสมเขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อชุมชนและสังคม การศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้และความคิด ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

2. วิสัยทัศน์ “วิทยาลัยชุมชนยะลาเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ และเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ชุมชนมุ่งพัฒนาการศึกษา โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาอาชีพ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน”

3. พันธกิจ

3.1 จัดการศึกษาเพื่อขยายโอกาสและตอบสนองความต้องการของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาชุมชน

3.2 จัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ต่อยอด รักษาและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่

3.3 บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและการแก้ปัญหาของชุมชน

4 เป้าประสงค์

4.1 การจัดการศึกษาหลักสูตรอนุปริญญาและจัดการศึกษาอบรมพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นให้เป็นไปตามมาตรฐาน

4.2 พัฒนาองค์กรนักศึกษาให้ได้มาตรฐาน

4.3 มีสำนักงานวิทยาลัยมีมาตรฐานตามสภาพมีหน่วยจัดการศึกษามาตรฐาน

4.4 นำหลักบริหารความเสี่ยงมาใช้กับหลักสูตรและประเมินความคุ้มค่า

หลักสูตร

4.5 มีกิจกรรมสร้างคุณธรรมจริยธรรมกิจกรรมเสริมความรักชาติ

5 กลยุทธ์

5.1 การจัดการศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นักศึกษา ตลาดแรงงาน สังคมเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

5.2 อบรมหลักสูตรระยะสั้นสนองยุทธศาสตร์จังหวัด และตลาดแรงงาน โดยคลุมทุกพื้นที่ในจังหวัดยะลา

5.3 เปิดโอกาสการศึกษาบนพื้นฐานสามัคคีของคนในชาติเพื่อแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

5.4 พัฒนาศักยภาพด้านสถานที่ของหน่วยงานและหน่วยจัดการศึกษา

5.5 การบริหารความเสี่ยงและประเมินความคุ้มค่าในหลักสูตร

5.6 พัฒนาองค์กรนักศึกษาอย่างมีระบบ

5.7 การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นให้ทันสมัยและยั่งยืน

5.8 ปลุกจิตสำนึกธรรมาภิบาล/รักษาดี

6. ยุทธศาสตร์การพัฒนา

6.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพนักศึกษาและกระบวนการจัดการเรียนรู้

6.3 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมความสันติสุขและเสริมสร้างความมั่นคง

6.4 ยุทธศาสตร์การบริการวิชาการและเสริมสร้างความสัมพันธ์กับสังคม

และชุมชน

6.5 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการวิจัย และทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

6.6 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพและพัฒนางาน

7. เอกถักษณ์ “สร้างโอกาส สร้างอาชีพ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน”

7.1 สร้างโอกาส หมายถึง การจัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา หรือผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในชุมชน

7.2 สร้างอาชีพ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้กับคนในชุมชน

7.3 ยกระดับคุณภาพชีวิต หมายถึง คนในชุมชนความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในด้าน สุขภาพ เศรษฐกิจ ความปลอดภัย และสร้างรายได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

วิทยาลัยชุมชนยะลาจัดการศึกษา 2 หลักสูตร คือหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้น ดังนี้

1. หลักสูตรอนุปริญญา เปิดสอนทั้งสิ้น 7 หลักสูตร ในจำนวน 2 หน่วยจัดการศึกษา จากข้อมูลการจัดการศึกษาในปีการศึกษา 2554 สาขาที่มีผู้สนใจศึกษามากที่สุดคือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และการปกครองท้องถิ่นตามลำดับ (วิทยาลัยชุมชนยะลา. 2555) ดังข้อมูลในตาราง 6

ตาราง 6 จำนวนนักศึกษาหลักสูตรอนุปริญญา วิทยาลัยชุมชนยะลา ปีการศึกษา 2554

ลำดับที่	หน่วยจัดการศึกษาอำเภอ	สาขาวิชา	จำนวนนักศึกษา		
			ชาย	หญิง	รวม
1	เมือง	- การศึกษาปฐมวัย	7	151	158
		- การปกครองท้องถิ่น	89	31	120
		- การพัฒนาชุมชน	48	36	84
		- เทคโนโลยีการเกษตร	26	4	30
		- เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	13	18	31
		- การจัดการทั่วไป	19	46	65
		- คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	34	32	66
2	เบตง	- การปกครองท้องถิ่น	12	27	39
รวมทั้งสิ้น			248	345	593

2. หลักสูตรระยะสั้น วิทยาลัยชุมชนยะลาได้มีหลักสูตรจัดอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ปีงบประมาณ 2554 โดยมีเป้าหมาย 1,320 คน (วิทยาลัยชุมชนยะลา, 2555) ดังนี้

ตาราง 7 หลักสูตรระยะสั้น ที่จัดการศึกษาในปีงบประมาณ 2554

ลำดับที่	ชื่อหลักสูตรฝึกอบรม	จำนวนชั่วโมง
1	หลักสูตรคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft office	40
2	หลักสูตรคอมพิวเตอร์โปรแกรม Photo Shop	40
3	หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	60
4	หลักสูตรการร่ำมนโหราห์	50
5	หลักสูตรการประยุกต์ผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติก	60
6	หลักสูตรผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก	30
7	หลักสูตรการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี	75
8	หลักสูตรช่างซ่อมคอมพิวเตอร์	50
9	หลักสูตรการจัดและตกแต่งสวนหย่อม	21
10	การออกแบบทรงผมและบริหารร้านตัดผม	40
11	หลักสูตรการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนม	75
12	หลักสูตรการจัดดอกไม้สด	30
13	หลักสูตรช่างซ่อมโทรศัพท์มือถือ	50
14	หลักสูตรการนวดแผนไทย	60
15	หลักสูตรนักจัดรายการวิทยุ	30
16	หลักสูตรการปลูกและแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยหิน	60
17	หลักสูตรอาหารไทย	18
18	หลักสูตรพิธีกรมืออาชีพ	30
19	หลักสูตรพนักงานขายของหน้าร้าน	21
20	หลักสูตรบัญชีกสิยะ	60
21	หลักสูตรคึกะสูดู	60
22	หลักสูตรการขับรถชุดไฮโครลิก	60

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. การประกันคุณภาพภายใน

ผลการประเมินตนเองของวิทยาลัยชุมชนชนยะลา ประจำปีการศึกษา 2554 ผลการ

ประเมินทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับดีมาก ยกเว้นองค์ประกอบด้านการจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาที่ผลการประเมินอยู่ในระดับดี (วิทยาลัยชุมชนยะลา, 2555) รายละเอียดดังตาราง 8

ตาราง 8 ผลการประกันคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนยะลา ประจำปีการศึกษา 2554

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน	10	2.7	ดีมาก
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	20	2.73	ดีมาก
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและบริการวิชาการ	25	2.52	ดีมาก
4. การพัฒนานักศึกษา	5	2.9	ดีมาก
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	5	1.4	ยังไม่ได้คุณภาพ
6. การวิจัย	5	2.4	ดี
7. การทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม	5	2.3	ดี
8. การบริหารจัดการ	10	2.9	ดีมาก
9. การเงินและงบประมาณ	5	3	ดีมาก
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	10	3	ดีมาก
รวม	100	2.59	ดี

2. การประกันคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ดำเนินการในระหว่างวันที่ 7-9 มิถุนายน 2551 ผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5 อยู่ในระดับดี (คะแนนเฉลี่ย 3.55) โดยได้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับดี 3 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 1, 3 และ 4 ได้ระดับพอใช้ 2 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 2 และ 5 ดังนั้น ผลการประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนยะลาจึงอยู่ในภาวะรอพิง ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขคุณภาพ รายละเอียดดังตาราง 9 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ง: 24-25)

ตาราง 9 สรุปคะแนนผลการประเมินตามรายมาตรฐานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนยะลา

มาตรฐานที่	ชื่อมาตรฐาน	น้ำหนัก	คะแนนที่ได้	ผลการประเมิน
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผน ดำเนินงาน	20	3.75	ดี
2	มาตรฐานการจัดการศึกษา ระดับ ต่ำกว่าปริญญา	15	3.33	พอใช้
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรมและ การให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น	25	3.96	ดี
4	มาตรการด้านการบริหารจัดการ	20	3.55	ดี
5	มาตรการด้านการประกันคุณภาพ ภายใน	20	3.00	พอใช้
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		100	3.55	ดี

นอกจากนี้ผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนา และข้อเสนอแนะทั่วไปของวิทยาลัยชุมชนยะลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ง)

จุดเด่น

- 1) มีความสอดคล้องกันของปรัชญา และวัตถุประสงค์กับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน
- 2) สามารถพัฒนาหลักสูตรสาขาธุรกิจอาหารฮาลาลร่วมกับวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสและวิทยาลัยชุมชนปัตตานี แต่ควรพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ต่อเนื่อง
- 3) สามารถแสวงหาอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณภาพสูงและมีประสบการณ์มาสอนตามหลักสูตรที่เปิดสอน
- 4) เปิดหลักสูตรที่ทันสมัยตรงตามความต้องการปัจจุบัน เช่น หลักสูตรนวัตกรรมการความงาม การตัดเย็บเสื้อผ้า
- 5) มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามความต้องการของชุมชนถึง 33 หลักสูตร

6) การอบรมระยะสั้นกลุ่มพัฒนาอาชีพ และกลุ่มภาษาที่มีผู้ต้องการอบรมสูงกว่าเป้าหมายมาก แต่กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเป้าหมาย

7) ริเริ่มหลักสูตรผู้ช่วยเหลือผู้ปวย (ผู้ช่วยพยาบาล) โดยร่วมกับโรงพยาบาลสิโรรส (ราษฎร์อินดี) และหลักสูตรเครื่องกลหนัก (เป็นเอกถักขณ์หรือจุดเน้นของวิทยาลัยชุมชนยะลา)

8) มีสำนักงานบริหารกะทัดรัด และมีการใช้ทรัพยากรการศึกษาร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะในการเปิดหลักสูตรระยะสั้น

ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะ/แนวทางการพัฒนา

1) การกำหนดเป้าหมายของตัวบ่งชี้ของแผนดำเนินงานทั้ง 22 ตัวบ่งชี้ควรผ่านการเห็นชอบจากสภาวิทยาลัย

2) ควรส่งเสริมให้อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษทำผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น รวมทั้งริเริ่มวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรด้วย

3) ควรสำรวจและติดตามสภาวะการณ์ทำงานของผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาหลักสูตรและการสอน

4) การอบรมหลักสูตรระยะสั้นกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตมีผู้เข้าอบรมต่ำกว่าเป้าหมายมาก เนื่องจากความไม่ปลอดภัยในพื้นที่ ควรประสานกับภาครัฐและเอกชนเพื่อสร้างความมั่นใจเพิ่มขึ้น

5) ควรร่วมมือกับ อบต. หรือเทศบาล เพื่อจัดทำหลักสูตรระยะสั้นสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการพัฒนาชุมชนตามวัตถุประสงค์และปรัชญาของวิทยาลัย

6) ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอสำหรับนักศึกษา เช่น หอพัก หอสมุด โรงอาหาร เป็นต้น

7) ควรจัดทำแผนพัฒนาระบบประกันคุณภาพตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ เพื่อจัดทำรายงานการประเมินตนเองปีการศึกษา 2551 ให้มีผลการประเมินระดับอย่างน้อย 4 มาตรฐาน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) วิทยาลัยชุมชนเน้นการบริหารเข้าสู่ส่วนกลางมาก ควรกระจายอำนาจให้มากขึ้น เช่น การบรรจุแต่งตั้ง การจัดซื้อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ควรจัดสัมมนาเรื่องการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชน โดยเชิญผู้อำนวยการ ผู้แทนกรรมการสภาวิทยาลัย และคณะผู้ประเมินคุณภาพภายนอกเข้าร่วมสัมมนา

ด้านทรัพยากรทางการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนยะลาได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาจากงบประมาณแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง ประกอบไปด้วยห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ตลอดจนอาคารเรียน และอาคารสำนักงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังร่วมใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในพื้นที่ตามหน่วยจัดการศึกษาต่าง ๆ เช่น ห้องเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด เป็นต้น

สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนยะลา

กล่าวโดยสรุปวิทยาลัยชุมชนยะลา จัดตั้งขึ้นเพื่อเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่งประชาชนขาดโอกาสสะสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งถึงแม้จังหวัดยะลาจะเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่พัฒนามาจากวิทยาลัยครูยะลา และสถาบันราชภัฏยะลามาโดยลำดับก็ตาม แต่โอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษานี้ในอดีตกลับเป็นคนต่างพื้นที่ หรือเฉพาะผู้มีศักยภาพเท่านั้น การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนยะลาจึงเป็นการเพิ่มโอกาสแก่ประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย นอกจากนี้การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนยะลา ยังมีเหตุผลด้านความมั่นคงของรัฐอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วย โดยเชื่อว่าหากประชาชนได้รับการศึกษาที่ถูกต้องและทั่วถึงแล้ว ก็จะช่วยขจัดความไม่เข้าใจ หรือความหวาดระแวงที่มีต่อรัฐได้ สำหรับการจัดการศึกษาที่ผ่านมาทั้งในด้านการบริหารได้เปิดโอกาสในบุคลากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกรรมการสภาวิทยาลัย สภาวิชาการ ตลอดจนเป็นอาจารย์ผู้สอน ซึ่งเป็นบุคลากรที่มาจากหลากหลายอาชีพ อย่างไรก็ตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนนั้นยังขาดมิติความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้สะท้อนจากหลักสูตรอนุปริญญาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นหลักสูตรส่วนกลางที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนทั่วประเทศ ขณะที่บริบททางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างมิได้ถูกสอดแทรกเข้าไปในหลักสูตรให้มีอัตลักษณ์เฉพาะสำหรับพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนทรัพยากรทางการศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนยังไม่ได้รับการยกระดับหรือพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวิทยาลัยชุมชนอย่างแท้จริง

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ได้รับการประกาศจัดตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2545 เป็นหนึ่งใน 10 จังหวัดแรกที่ได้รับการจัดตั้ง เพื่อต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาและพัฒนาทักษะการทำงานของประชาชนในจังหวัดนราธิวาส สำนักงานวิทยาลัย ตั้งอยู่เลขที่ 223 หมู่ที่ 10 ถนนสุริยะประดิษฐ์ ตำบลลำภู อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส โทร. 0-7364 2721-2 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอนุปริญญา และให้บริการวิชาการและวิชาชีพแก่ประชาชนในจังหวัดนราธิวาสเป็นระยะเวลา 8 ปี โดยเริ่มต้นดำเนินการจัดการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นตั้งแต่ปีงบประมาณ 2545 และเปิดสอนหลักสูตรระดับอนุปริญญาในปีการศึกษา 2545 ซึ่งเป็นปีการศึกษาแรก จำนวน 4 สาขาวิชา คือ 1) สาขาการพัฒนาชุมชน 2) สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ 3) สาขาเทคโนโลยีรถยนต์ 4) สาขาการบัญชี

ด้านหลักสูตรฝึกอบรม/ระยะสั้น วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสเปิดสอนในหลากหลายหลักสูตร อาทิ เช่น หลักสูตรคอมพิวเตอร์สำนักงาน หลักสูตรอินเทอร์เน็ตเพื่อการสืบค้น หลักสูตรช่างซ่อมคอมพิวเตอร์ หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร หลักสูตรภาษาจีนกลางเพื่อการสื่อสาร หลักสูตรช่างซ่อมโทรศัพท์มือถือ หลักสูตรช่างไฟฟ้าเบื้องต้น หลักสูตรช่างซ่อมเครื่องยนต์(แก๊สโซลีน/รถไถเดินตาม) หลักสูตรการเขียนลายผ้าบาติก หลักสูตรตัดเย็บชุดทรงเครื่องแต่งกายมุสลิม เป็นต้น ปัจจุบันมีผู้จบการศึกษาและรับประกาศอนุปริญญาบัตรไปแล้ว 3,092 และกำลังอยู่ในระหว่างศึกษากว่า 923 คน หลักสูตรระยะสั้นจบหลักสูตรไปแล้ว 11,996 คน (วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส, 2555)

รูปแบบการบริหารจัดการ

การบริหารงานวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส อยู่ภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน ประเด็นยุทธศาสตร์ และโครงสร้างการบริหารงาน ปรากฏในรายงานประเมินตนเอง ประจำปี 2554 ดังนี้ (วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส, 2555)

1. วิสัยทัศน์ มุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้ชุมชนมีคุณภาพ มีศักยภาพ ทั้งวิชาการและวิชาชีพพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
2. พันธกิจ
 - 2.1 สร้างเสริมโอกาสทางการศึกษาให้กับชุมชน

2.2 ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

2.3 พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

3. เป้าประสงค์

3.1 ประชาชนในจังหวัดนราธิวาสทุกกลุ่มทุกวัยในชุมชนได้รับโอกาสทางการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสอย่างทั่วถึง

3.2 ผู้เรียนได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพ

3.3 องค์ความรู้จากผลงานวิจัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมชุมชน ได้ถูกนำไปถ่ายทอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

3.4 ระบบบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสมีคุณภาพและมาตรฐานตามหลักธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ

4. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน

4.1 จัดการศึกษาหลักสูตรอนุปริญญาที่เน้นการเตรียมความพร้อมทุกด้าน สำหรับการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา

4.2 จัดกิจกรรมตามหลักสูตร และกิจกรรมนอกหลักสูตรที่เน้นคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของวิทยาลัยชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์, ความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ, ความสำนึกรักในชุมชน

4.3 พัฒนาอาชีพของชุมชนโดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาและให้มีการใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่า

4.4 พัฒนานวัตกรรมของหน่วยงานเพื่อเพิ่มสมรรถนะให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ

4.5 ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนการสอน

4. ประเด็นยุทธศาสตร์

5.1 การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.2 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

5.3 การพัฒนาขีดความสามารถของจังหวัดนราธิวาสโดยใช้ความรู้เป็นฐาน

5.4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และระเบียบ ข้อบังคับของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

5. โครงสร้างการบริหารงาน

มีลักษณะเดียวกับวิทยาลัยชุมชนอื่น โดยทั่วไปกล่าวคือ มีสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการบริหารส่วนกลาง มีหน้าที่ควบคุมนโยบาย อนุมัติหลักสูตรระดับอนุปริญญา พิจารณาจัดสรรงบประมาณ บรรจุแต่งตั้งบุคลากรของวิทยาลัยชุมชน เป็นต้น ในส่วนของวิทยาลัยจะประกอบด้วย สภาวิทยาลัย สาขาวิชาการ คณะกรรมการบริหารวิทยาลัย กลุ่มงานต่าง ๆ และหน่วยจัดการศึกษา ซึ่งหน้าที่หลักคือการบริหารจัดการการศึกษาในพื้นที่

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสจำแนกเป็นสองประเภทคือหลักสูตรอนุปริญญา และหลักสูตรระยะสั้น ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรอนุปริญญา มีลักษณะองค์การอนุมัติหลักสูตร จำนวนหน่วยกิต การศึกษา ลักษณะองค์การสำเร็จการศึกษาเช่นเดียวกับวิทยาลัยชุมชนอื่น โดยทั่วไป ซึ่งในภาคเรียนที่ 1/2554 มีจำนวนนักศึกษา 1,478 คน ใน 7 หลักสูตร (วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส, 2555) รายละเอียด ดังแสดงในตาราง 10

ตาราง 10 จำนวนนักศึกษาในปีการศึกษา 2554 จำแนกตามสาขาวิชาของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

สาขา	จำนวนนักศึกษา (รวม)
การพัฒนาชุมชน	165
การปกครองท้องถิ่น	386
การศึกษาปฐมวัย	503
การจัดการทั่วไป	56
การบัญชี	28
คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	309
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	31
รวม	1,478

2. หลักสูตรระยะสั้น วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสจัดการศึกษาหลักสูตรฝึกอบรม/ระยะสั้นในปีงบประมาณ พ.ศ.2553 มีเป้าหมายที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณทั้งปี จำนวน 500 คน

จัดให้บริการหลักสูตรฝึกอบรม/ระยะสั้นจำนวนทั้งสิ้น 29 หลักสูตร มีผู้สมัครเข้าเรียน 687 คน จบหลักสูตรจำนวน 677 คน คิดเป็นร้อยละ 98.54 (วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส, 2553)

การประกันคุณภาพการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส เน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคน พัฒนาวิชาการ และพัฒนาท้องถิ่น มีคุณธรรมนำความรู้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนในสังคม ดำเนินการจัดการศึกษาตามความต้องการของชุมชนในระดับต่ำกว่าปริญญา จัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ บริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีระบบการประกันคุณภาพใน 2 ลักษณะคือ การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก ดังนี้

1. การประกันคุณภาพภายใน ดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ภายใน 10 องค์ประกอบ ในปีการศึกษา 2554 ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ แต่เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า มีเพียงองค์ประกอบ 2, 3 และ 6 ที่อยู่ในระดับดีมาก ส่วน องค์ประกอบที่เหลืออยู่ในระดับยังไม่ได้คุณภาพเป็นส่วนใหญ่ ดังแสดงไว้ในตาราง 11

ตาราง 11 ผลการประกันคุณภาพภายในตามรายมาตรฐานของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ประจำปี การศึกษา 2554

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน	10	1.00	ยังไม่ได้คุณภาพ
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	20	2.70	ดีมาก
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและบริการวิชาการ	25	2.80	ดีมาก
4. การพัฒนานักศึกษา	5	1.65	พอใช้
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	5	1.20	ยังไม่ได้คุณภาพ
6. การวิจัย	5	2.70	ดีมาก

ตาราง 11 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
7. การทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม	5	1.91	พอใช้
8. การบริหารจัดการ	10	2.50	ดี
9. การเงินและงบประมาณ	5	0.40	ยังไม่ได้ คุณภาพ
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	10	0.50	ยังไม่ได้ คุณภาพ
รวม	100	1.74	พอใช้

2. การประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยวิทยาลัยชุมชนราชิวาส เข้ารับการประเมินเมื่อวันที่ 19-21 พฤษภาคม 2551 ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ค: 31-32)

วิทยาลัยชุมชนราชิวาสเป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการสอนในระดับที่ต่ำกว่าปริญญาตรี ที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง เลือกพันธกิจในกลุ่ม 4 คือเน้นการผลิตบัณฑิต สามารถดำเนินการจัดการตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ได้ลุล่วงตามเป้าหมายส่วนใหญ่ ผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5 อยู่ในระดับดี (คะแนนเฉลี่ย 4.15) โดยได้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับดีมาก 1 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 4 และได้ระดับดี 4 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 1, 2, 3 และ 5 ดังนั้น ผลการประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนราชิวาสจึงได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน รายละเอียดดังตาราง 12

ตาราง 12 ผลการประเมินตามรายมาตรฐานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

มาตรฐานที่	ชื่อมาตรฐาน	น้ำหนัก	คะแนน	ผลการประเมิน
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผน ดำเนินงาน	20	4.05	ดี
2	มาตรฐานการจัดการศึกษา ระดับ ต่ำกว่าปริญญา	15	3.83	ดี
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรมและ การให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น	25	4.24	ดี
4	มาตรการด้านการบริหารจัดการ	20	4.55	ดีมาก
5	มาตรการด้านการประกันคุณภาพ ภายใน	20	4.00	ดี
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		100	4.15	ดี

นอกจากนี้ผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนา และแนวปฏิบัติที่ดีของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ค)

จุดเด่น

1. คณะกรรมการสภาวิทยาลัย และคณะกรรมการสภาวิชาการ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของวิทยาลัยมีความตั้งใจที่จะพัฒนาและเห็นความก้าวหน้าของวิทยาลัยเป็นอย่างมาก
2. ผลการปฏิบัติที่ดี ได้แก่ การบูรณาการและประสานงานระหว่างวิทยาลัยชุมชนกับเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการเปิดหลักสูตรระดับอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้น เพื่อผลิตบุคลากร/เพิ่มพูนทักษะให้กับผู้สำเร็จการศึกษา
3. วิทยาลัยชุมชนมีห้องสมุด และศูนย์การเรียนรู้ภาษาแบบพึ่งพาตนเอง (Self Access Language)
4. ผู้บริหารสามารถประสานงานและเป็นแกนนำในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและจังหวัดนราธิวาสได้เป็นอย่างดี

5) มีความสอดคล้องระหว่างปรัชญาและวัตถุประสงค์กับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนซึ่งนำไปสู่การวางแผนยุทธศาสตร์และการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน

6) วิทยาลัยชุมชนให้ความสำคัญกับหลักสูตรระยะสั้นอย่างชัดเจน เพราะเป็นการนำไปสู่การประกอบอาชีพ หรือการพัฒนาอาชีพที่เป็นความต้องการของชุมชน เช่น คำนวณพิวเตอร์ การปักผ้าด้วยมือของสมาชิกศูนย์ศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

7) มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และบุคลากรส่วนใหญ่มีความตระหนักและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

8) มีความพร้อมและสามารถจัดการศึกษาระดับอนุปริญญาทั้งด้านหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ และการเรียนการสอนได้อย่างเป็นที่พอใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัด

ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะ/แนวทางพัฒนา

1) วิทยาลัยชุมชนควรส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเป็นทีมเพื่อนำองค์ความรู้และการสร้างนวัตกรรมไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2) ควรพัฒนาบุคลากรทั้งอาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ และวิทยากร/ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีเทคนิคและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learning by doing / Community Based Learning /Active-Discovery Learning)

3) ควรพัฒนาระบบการประกันคุณภาพให้เป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องทุกวันทั้งปี โดยบุคลากรทุกคนในทุกภารกิจของวิทยาลัยชุมชน

4) ควรเน้นการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้นให้สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด และให้มีผู้เข้าอบรมเต็มตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ต้องประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้มีความมั่นคง ปลอดภัย)

5) ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

6) ควรมีการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานและนำเสนอสภาวิทยาลัยเป็นวาระแจ้งเพื่อทราบในการประชุม และนำไปปรับปรุงในการวางแผนกลยุทธ์ของปีต่อไปอย่างต่อเนื่อง

7) ควรมีการกำหนดเป้าหมายของตัวบ่งชี้เอาไว้ในแผนการดำเนินงานในระดับที่เป็นไปได้ (ไม่สูงหรือต่ำเกินไป) และทำทนายพอสมควร เพื่อการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนให้ก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง

8) การลดจำนวนกรรมการสภาวิทยาลัยชุมชน และกรรมการสภาวิชาการให้น้อยลง เพิ่มช่องทางในการติดต่อสื่อสาร เพื่อการนัดหมายการประชุมและเลือกวันเวลาประชุมที่กรรมการส่วนใหญ่มาประชุมได้มากที่สุดและมีความปลอดภัย

9) สมศ.ควรจะลดเกณฑ์เกี่ยวกับการประชุมสภาวิทยาลัยชุมชนและสภาวิชาการของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ต่ำกว่าของจังหวัดอื่นๆเล็กน้อย เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์

10) ระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและเว็บไซต์ของวิทยาลัยควรได้รับการปรับปรุงให้สมบูรณ์ และเอื้อต่อการดำเนินงานและการตัดสินใจสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากยิ่งขึ้น

11) การมอบอำนาจลงมาจากส่วนกลางให้วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส สามารถคัดเลือก บรรจุบุคลากรซึ่งขาดแคลน และมีไม่ครบตามอัตรากำลัง ต้องรอกการบรรจุจากส่วนกลางให้สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

12) วิทยาลัยชุมชนอยู่ในระบบการบริหารส่วนกลาง (Centralized System) ควรกระจายอำนาจให้มากขึ้น เช่น เรื่องการบรรจุบุคลากรให้ทำได้ในระดับจังหวัด ภายใต้อำนาจของสภาวิทยาลัย

13) สมศ.ควรจัดสัมมนาเรื่องการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชน โดยเชิญผู้อำนวยการวิทยาลัย ผู้แทนกรรมการสภาวิทยาลัย และคณะผู้ประเมินคุณภาพภายนอกเข้าร่วมสัมมนา หลังจากการประเมินภายนอกรอบสองเสร็จสิ้นแล้วสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน ควรจัดประชุมคณะกรรมการสภาวิทยาลัย กรรมการสภาวิทยาลัย และผู้บริหารวิทยาลัย เพื่อปรับระบบการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน ให้สภาวิทยาลัยรับทราบ และพิจารณาถ่วงถ่วงก่อนเผยแพร่ต่อสาธารณชน และรายงานผลเบื้องต้น

แบบปฏิบัติที่ดี

1) วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมโครงการในพระบรมราชินูปถัมภ์ เช่น ในกลุ่มปีกผ้าของศูนย์ศิลปาชีพและกลุ่มสตรี

2) การเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้นในสถานพินิจเด็กและเยาวชนในเรือนจำ

ทรัพยากรการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสจัดการศึกษาใน 3 หน่วยจัดการศึกษาคือ วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส ซึ่งเป็นแม่ข่าย เทศบาลตำบลรือเสาะ อำเภอรือเสาะ และโรงเรียนสุโขทัย โกลก อำเภอบึงสามพัน

สุโขทัย นอกจากนี้ยังมีศูนย์วิทยบริการที่ให้บริการห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอีกด้วย

สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นจังหวัดนราธิวาสไม่มีสถาบันอุดมศึกษาดังอยู่ในพื้นที่แต่อย่างใด จนเป็นเหตุให้ประชาชนในพื้นที่ต้องไปเรียนต่อในต่างจังหวัด ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้อันเนื่องมาจากกระบวนการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ไม่มีควมเข้มข้นในวิชาสามัญ แต่จะไปเน้นหนักวิชาทางศาสนาแทนจึงส่งผลให้โอกาสในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีข้อจำกัดตามไปด้วย ดังนั้นผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาจึงต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพที่เพียงพอทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและศักยภาพในการเรียนรู้ จังหวัดนราธิวาสจึงเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษามาอย่างยาวนาน ซึ่งวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสได้เข้าไปเปิดโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่

วิทยาลัยชุมชนทุกแห่งทั่วประเทศต่างมีปรัชญาเป็นไปในลักษณะเดียวกันคือการเป็นสถาบันอุดมศึกษาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งหากพิจารณาถึงลักษณะการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสแล้วมีรูปแบบหรือลักษณะไม่แตกต่างไปจากวิทยาลัยชุมชนอื่นที่ผ่านมา กล่าวคือหลักสูตรการเรียนการสอนมิได้ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ หากแต่มุ่งจัดการเรียนโดยใช้หลักสูตรของส่วนกลาง ตลอดจนลักษณะการบริหารจัดการที่รวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางทำให้อำนาจทางการบริหารมิได้เป็นไปโดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

วิทยาลัยชุมชนสตูล

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนสตูลเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2547 เป็นวิทยาลัยชุมชน 1 ใน 21 ของประเทศและนับเป็นสถาบันอุดมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งแรกของจังหวัดสตูล จึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่จังหวัดสตูลคาดหวังให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาของชุมชน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมดำเนินการสามารถเป็นแหล่งให้การศึกษาพัฒนาพัฒนาประชาชนในจังหวัดสตูลด้านวิชาการและวิชาชีพ อย่าง

มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของประชาชน ช่วยยกระดับการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสตูลให้ดีขึ้น ช่วยเสริมสร้างชุมชนจังหวัดสตูลให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีคุณภาพ มีภูมิคุ้มกัน นำไปสู่ชุมชนที่มีความสุขอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศ

วิทยาลัยชุมชนสตูล เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งเป็นช่วงที่จังหวัดกำลังเร่งพัฒนา ตามวิสัยทัศน์ระยะปี พ.ศ. 2548-2549 ให้ “เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเกษตรยั่งยืน และเมืองท่าฝั่งอันดามัน บนพื้นฐานการศึกษา การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ” แรงผลักดันในการพัฒนาจากชุมชนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐ ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม กำลังส่งผลให้จังหวัดสตูลปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วกว่าในช่วงใด ๆ ที่ผ่านมา การพัฒนาประชาชนในจังหวัดสตูลเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นบทบาทสำคัญของวิทยาลัยชุมชนสตูลด้วย โดยในปีงบประมาณ 2554 วิทยาลัยชุมชนได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้หลักสูตรอนุปริญญา 6 สาขาวิชา (วิทยาลัยชุมชนสตูล, 2553ก)

การบริหารจัดการ

การบริหารงานวิทยาลัยชุมชนสตูล อยู่ภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ดังปรากฏในรายงาน ประจำปี 2552 ดังนี้ (วิทยาลัยชุมชนสตูล, 2553ก)

1. วิสัยทัศน์ “วิทยาลัยชุมชนสตูล เป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและทันสมัย มีการจัดการศึกษาและผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน”

2. พันธกิจ

2.1 จัดการศึกษาระดับต่ำกว่าอนุปริญญาตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.2 จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสตูลส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักศึกษาทั้งในด้านวิชาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2.3 ศึกษา ค้นคว้า วิจัย สร้างนวัตกรรมนำความรู้ใหม่ ๆ บริการวิชาการสู่ชุมชนท้องถิ่น และสังคม

2.4 ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่สังคมไทยไปตลอดกาล

3. ประเด็นยุทธศาสตร์

3.1 เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนในจังหวัดสตูลมีโอกาเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างค่อนเนื่องตลอดชีวิต

3.2 สร้างโอกาสให้ประชาชนจังหวัดสตูลมีศักยภาพและความสามารถที่จะมีอาชีพตามความต้องการ สร้างงาน สร้างวิสาหกิจ และฝึกทักษะให้สามารถปรับตัว และสร้างอาชีพตามกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม

3.3 พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมของนักศึกษาให้สามารถดำรงชีวิตในบริบทของสังคมสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาในแต่ละปีการศึกษานั้น วิทยาลัยชุมชนสตูลจะมีการสำรวจความต้องการการศึกษาของประชาชนในจังหวัด เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรอนุปริญญา ด้วยการนำสาขาวิชาที่ประชาชนต้องการเรียนมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในด้านการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษา ความพร้อมของวิทยาลัยในด้านครูผู้สอน วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น แล้วจึงประกาศรับสมัครนักศึกษาเพื่อเข้าศึกษา โดยในปีงบประมาณ 2554 เปิดรับนักศึกษาระดับอนุปริญญาจำนวน 6 สาขาวิชา (วิทยาลัยชุมชนสตูล (2553ก) รายละเอียดดังตาราง 13

ตาราง 13 หลักสูตรอนุปริญญาวิทยาลัยชุมชนสตูล ประจำปีงบประมาณ 2554

สาขาวิชา	จำนวนนักศึกษา
การศึกษาปฐมวัย	267
การปกครองท้องถิ่น	169
คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	226
การพัฒนาชุมชน	77
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	65
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	35
รวม	839

หลักสูตรระยะสั้น เป็นหลักสูตรที่จัดฝึกอบรมให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน หรือพัฒนางานที่ตนทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น หรือส่งเสริมพัฒนาสุขภาพของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น สำหรับลักษณะของหลักสูตรระยะสั้นคือ

1. เป็นหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการทำงาน
2. เป็นหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถภาพคนวัยทำงาน หรือตอบสนองความต้องการเฉพาะของคนสูงอายุ
3. เป็นหลักสูตรที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ มีความสมบูรณ์ในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง
4. เป็นหลักสูตรที่ช่วยแก้ปัญหาของปัจเจกบุคคลหรือชุมชนซึ่งการจะจัดการเรียนการสอนหลักสูตรใดนั้นต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนก่อน แล้วจึงออกแบบหลักสูตร จัดการเรียนรู้หรือฝึกอบรม ประเมินผล และติดตามผลการเรียนรู้/ฝึกอบรม ตามลำดับ

สำหรับปีงบประมาณ 2554 การจัดการศึกษาหลักสูตรฝึกอบรมวิทยาลัยชุมชนสตูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มแรกเงินงบประมาณ ปีงบประมาณ 2555 จำนวน 24 หลักสูตร เป้าหมายผู้เรียน จำนวน 640 คน และกลุ่มที่สอง งบประมาณจากโครงการส่งเสริมบทบาทของวิทยาลัยชุมชนในการส่งเสริมอาชีพในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 10 หลักสูตรเป้าหมายผู้เรียน 250 คน ณ วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 วิทยาลัยชุมชนสตูลได้ดำเนินการจัดการเรียนหลักสูตรฝึกอบรมในกลุ่มแรก จำนวน 10 หลักสูตร มีผู้สำเร็จการฝึกอบรม จำนวน 387 คน และกลุ่มที่สอง จำนวน 1 หลักสูตร มีผู้สำเร็จการฝึกอบรม จำนวน 20 คน (วิทยาลัยชุมชนสตูล, 2553ข)

การประกันคุณภาพ

1. การประกันคุณภาพภายใน

วิทยาลัยชุมชนสตูล ดำเนินการประเมินคุณภาพภายใน ประจำปีการศึกษา 2554 ผลการประเมินพบว่า องค์กรประกอบส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก มีเพียงองค์กรประกอบที่ 4 การพัฒนานักศึกษา ที่อยู่ในระดับดี และ องค์กรประกอบที่ 6 การวิจัย ที่ผลการประเมินยังไม่ได้รับคุณภาพ รายละเอียดดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 ผลการประกันคุณภาพภายในวิทยาลัยชุมชนสตูล ประจำปีการศึกษา 2554

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน	10	2.60	ดีมาก
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	20	2.80	ดีมาก
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและบริการวิชาการ	25	2.68	ดีมาก
4. การพัฒนานักศึกษา	5	2.40	ดี
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	5	3.00	ดีมาก
6. การวิจัย	5	1.40	ยังไม่ได้ คุณภาพ
7. การทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม	5	3.00	ดีมาก
8. การบริหารจัดการ	10	2.80	ดีมาก
9. การเงินและงบประมาณ	5	2.80	ดีมาก
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	10	3.00	ดีมาก
รวม	100	2.7	ดีมาก

2. การประกันคุณภาพภายนอก

วิทยาลัยชุมชนสตูล เข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษาจากสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ 20-22 มิถุนายน 2551 ซึ่งผลการประเมินสรุปว่า ค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5 อยู่ในระดับดี (คะแนนเฉลี่ย 4.14) โดยได้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับดีทั้ง 5 มาตรฐาน ดังนั้นผลการประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนสตูล จึงควรได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551: 36-37) รายละเอียดดังตาราง 15

ตาราง 15 ผลการประเมินตามรายมาตรฐานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของวิทยาลัยชุมชนสตูล

มาตรฐาน ที่	ชื่อมาตรฐาน	น้ำหนัก	คะแนนที่ ได้	ระดับการ ประเมิน
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผนดำเนินงาน	20	4.00	ดี
2	มาตรฐานการจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	15	4.20	ดี
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรมและการให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น	25	4.48	ดี
4	มาตรการด้านการบริหารจัดการ	20	3.95	ดี
5	มาตรการด้านการประกันคุณภาพภายใน	20	4.00	ดี
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		100	4.14	ดี

นอกจากนี้ผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา ของวิทยาลัยชุมชนสตูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551ข)

จุดเด่น

- วิทยาลัยชุมชนสามารถคัดเลือก และคัดสรรอาจารย์พิเศษ ตลอดจนอาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิสอดคล้องกับหลักสูตรอนุปริญญา และอาจารย์พิเศษทุกคนล้วนมีประสบการณ์ด้านวิชาชีพ และการเรียนการสอนสูงตามเกณฑ์อย่างครบถ้วนทุกหลักสูตร
- มีการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และแผนพัฒนาจังหวัดสตูล ได้แก่ หลักสูตรมัคคุเทศก์ชายฝั่งทะเล มัคคุเทศก์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การสหกรณ์สำหรับผู้บริหาร การนวดแผนโบราณ และหลักสูตรประกาศนียบัตรอิสลามศึกษา (ชานาวิยฮ์)
- วิทยาลัยชุมชนสตูลมีความสัมพันธ์กับชุมชน และบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ดี

4. ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกของวิทยาลัย และหน่วยจัดการศึกษาในชุมชนมีความเหมาะสมดี ทั้งนี้เป็นผลจากการที่วิทยาลัยเลือกใช้โรงเรียนที่มีความพร้อม และภูมิทัศน์สวยงามเป็นหน่วยจัดการศึกษาส่วนหนึ่ง

ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะ/แนวทางการพัฒนา

1. วิทยาลัยอยู่ในระบบการบริหารส่วนกลาง (centralized system) ควรกระจายอำนาจให้มากขึ้น เช่น เรื่องการบรรจุบุคลากรให้ทำได้ในระดับจังหวัด ภายใต้อำนาจของสภาวิทยาลัย

2. สมศ. ควรจัดสัมมนาเรื่องการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชน โดยเชิญผู้อำนวยการวิทยาลัย ผู้แทนกรรมการสภาวิทยาลัย และคณะผู้ประเมินภายนอกเข้าร่วมสัมมนาภายหลังการประเมินเสร็จสิ้น

3. สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน ควรจัดประชุมคณะกรรมการสภาวิทยาลัย กรรมการสภาวิชาการ และผู้บริหารวิทยาลัย เพื่อปรับระบบการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน ให้สภาวิทยาลัยรับทราบ และพิจารณาถ่วงถ่วง ก่อนเผยแพร่ต่อสาธารณชน และรายงานเบื้องบน

ทรัพยากรการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนสตูลได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาจากงบประมาณแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง มีการจัดสร้างศูนย์วิทยบริการซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงานวิทยาลัยชุมชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ห้องสมุด และห้องปฏิบัติการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการใช้ทรัพยากรร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เป็นหน่วยจัดการศึกษา เช่น ห้องเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ โดยวิทยาลัยชุมชนสตูลได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวด้วย

สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนสตูล

วิทยาลัยชุมชนสตูลจัดตั้งขึ้นด้วยเหตุที่ จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดที่ยังไม่มีสถาบันอุดมศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้ประชาชนต้องไปศึกษาต่อต่างจังหวัด นอกจากนี้การมีวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ยังช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ด้วย

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย แต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากจังหวัดชายแดนอื่นคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอใน

จังหวัดสงขลา ทำให้จังหวัดสตูลไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดสตูลยังมีลักษณะร่วมกันกับจังหวัดอื่นคือ การมีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนมีประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน รัฐบาลจึงกำหนดให้จังหวัดสตูลเป็นส่วนหนึ่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนสตูลมีลักษณะเช่นเดียวกับวิทยาลัยชุมชนอื่นที่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง อำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการและการจัดการศึกษายังไม่กระจายลงสู่วิทยาลัยชุมชนอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนยังใช้หลักสูตรที่มาจากส่วนกลาง มิได้ปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่แต่อย่างไร แม้จะพยายามจัดหลักสูตรระยะสั้นเพื่อสะท้อนความเป็นป็นสังคมพหุวัฒนธรรม แต่ก็มิได้สนองตอบแต่ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วิทยาลัยชุมชนสงขลา

วิทยาลัยชุมชนสงขลา จัดตั้งขึ้นจากความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มุ่งเน้นการดำเนินงานจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนและนโยบายของรัฐบาล ในการแก้ปัญหาพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคใต้ตามยุทธศาสตร์เสริมสร้างความมั่นคงด้วยการขยายโอกาสและคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้กับคนในพื้นที่ โดยมีความเชื่อว่าการศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ที่ยั่งยืน ดังนั้นกระทรวงศึกษาจึงได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนสงขลาขึ้นเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 เพื่อให้จัดการศึกษาตามกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญา รูปแบบวิทยาลัยชุมชน พ.ศ. 2546 โดยยึดหลักสำคัญในการดำเนินงานคือ “วิทยาลัยชุมชนเป็นสถานศึกษาของรัฐที่บริหารจัดการโดยชุมชน

ปัจจุบัน วิทยาลัยชุมชนสงขลา ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งให้บริการทางวิชาการและวิชาชีพแก่ประชาชนในจังหวัดสงขลา มีนักศึกษาระดับอนุปริญญา จำนวน 579 คน ในจำนวน 5 สาขาวิชาที่เปิดสอน ได้แก่ การปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย พัฒนาชุมชน คอมพิวเตอร์ธุรกิจ และการจัดการทั่วไป ซึ่งได้ขยายสถานที่จัดการเรียนการสอนออกไป 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเทพา ที่โรงเรียนเทพา และโรงเรียนบ้านเทพา อำเภอจะนะที่โรงเรียนจะนะชนูปถัมภ์ อำเภอสะเดาที่โรงเรียนกอบกุลวิทยาคม อำเภอระโนด ที่โรงเรียนระโนดวิทยา และอำเภอควนเนียงที่โรงเรียนควนเนียงวิทยาและสิ้นปีงบประมาณ 2553 จะมีนักศึกษาจบ

หลักสูตรรุ่นแรก จำนวน 113 คน จากสาขาปกครองท้องถิ่นจำนวน 65 คน สาขาการปฐมวัย จำนวน 48 คน สำหรับหลักสูตรฝึกอบรม มีประชาชนที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะในการปฏิบัติงาน หลักสูตรพัฒนาอาชีพและหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตไปแล้ว 2,098 คน (วิทยาลัยชุมชนสงขลา, 2553ก)

การบริหารจัดการ

การบริหารงานวิทยาลัยชุมชนสงขลา อยู่ภายใต้ ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และเป้าประสงค์ ดังปรากฏในรายงานประเมินตนเอง ประจำปี 2552 ดังนี้ (วิทยาลัยชุมชนสงขลา, 2553ข)

1. ปรัชญา การศึกษามีคุณค่าอันประมาณการมิได้ ต่อบุคคลและสังคมโดยรวม ปึงเจกบุคคล จึงควรได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดตามศักยภาพแห่งตนและศักยภาพของรัฐ วิทยาลัยชุมชนเกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อสร้างสรรค์โอกาสทางการศึกษาให้สมาชิกของชุมชนได้พัฒนาตนเองในสาขาที่จะเพิ่มคุณค่าแห่งชีวิตและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

2. วิสัยทัศน์ “วิทยาลัยชุมชนสงขลา จัดการศึกษารูปแบบเครือข่ายที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน”

3. พันธกิจ

3.1 ขยายการจัดการศึกษาหลักสูตรระดับอนุปริญญาแบบเครือข่าย ที่สนองความต้องการของชุมชนให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสงขลา

3.2 ขยายการบริการทางการศึกษาด้วยหลักสูตรฝึกอบรมและ โครงการพัฒนาทางด้านอาชีพหรือด้านทักษะในการปฏิบัติงานรูปแบบเครือข่าย ที่สนองความต้องการของชุมชนให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสงขลา

3.3 จัดระบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทั้งเครือข่ายบุคคล เครือข่ายหน่วยงานและเครือข่าย ICT ที่สามารถเชื่อมโยงและประสานงานกับสถานที่เรียน ครอบคลุมจังหวัดสงขลาวิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาในระบบเครือข่ายรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพ การจัดการเรียนการสอน

3.4 บริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

3.5 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษารวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ให้มีสมรรถนะเพียงพอในการปฏิบัติงานแต่ละด้าน

3.6 จัดการศึกษา มุ่งเน้นคุณภาพให้มีผลการปฏิบัติงานได้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ (TQF) เกณฑ์มาตรฐานสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน และการประเมินคุณภาพภายนอก (สมศ.)

3.7 จัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายเป็นระยะเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพ (PDCA)

4. ประเด็นยุทธศาสตร์

4.1 สร้างโอกาสทางอาชีพและการศึกษาระดับอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญา

4.2 สร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

4.3 สร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. กลยุทธ์

5.1 ประชาสัมพันธ์ให้ถึงตัวกลุ่มเป้าหมาย

5.2 พัฒนาหลักสูตรที่สนองความต้องการท้องถิ่นจำนวนเพิ่มขึ้น

5.3 ขยายพื้นที่บริการเพื่อสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นด้วยโอกาส

5.4 เร่งพัฒนาความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และบริหารจัดการ

5.5 ปลุกฝังเจตคติทางสังคมไทยเรื่องความเรียบง่าย การพึ่งตนเอง การยึดสายกลางและความพอเพียงเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่เป็นสุขสันติและยั่งยืน

5.6 ยกระดับคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5.7 วิจัยและพัฒนาหลักสูตร หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน

6. เป้าประสงค์ของวิทยาลัยชุมชนสงขลา

6.1 ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายสามารถรับรู้และเข้าใจถึงแนวทางหรือรูปแบบการให้บริการทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนสงขลาอย่างต่อเนื่อง

6.2 มีหน่วยจัดการศึกษาแบบเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาอื่นไม่น้อยกว่า 5 อำเภอที่สามารถให้บริการด้านการจัดการศึกษารวมทั้งบริการอื่นๆ ตามภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

6.3 สามารถจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรอนุปริญญาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดังนี้

- 1) หลักสูตรระยะสั้นไม่น้อยกว่า 21 หลักสูตร สามารถรับผู้เรียนได้ไม่น้อยกว่า 600 คน
- 2) หลักสูตรอนุปริญญาไม่น้อยกว่า 6 หลักสูตร สามารถรับผู้เรียนได้ไม่น้อยกว่า 360 คน
- 3) ประชาชนในพื้นที่บริการไม่น้อยกว่า 1,240 คน ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
- 4) วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัยในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสามารถจัดการศึกษาได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

1. หลักสูตรอนุปริญญา ในปีการศึกษา 2552 มีการจัดการศึกษาทั้งสิ้น 5 สาขาวิชา คือ การศึกษาปฐมวัย การปกครองท้องถิ่น การจัดการทั่วไป คอมพิวเตอร์ธุรกิจ และการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีการจัดการศึกษาทั้งสิ้น 4 สถานที่คือ โรงเรียนเทพา โรงเรียนบ้านเทพา โรงเรียนกอบกุลวิทยาคม และโรงเรียนจะนะชนูปถัมภ์ (วิทยาลัยชุมชนสงขลา, 2553ก) ดังรายละเอียดตามตาราง 16

ตาราง 16 จำนวนนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนสงขลา ปีการศึกษา 2552 จำแนกตามสถานที่จัดการศึกษา

ที่	สถานที่จัดการศึกษา	การศึกษา ปฐมวัย	การ ปกครอง ท้องถิ่น	การ จัดการ ทั่วไป	คอม- พิวเตอร์ ธุรกิจ	การ พัฒนา ชุมชน	รวม
1	โรงเรียนเทพ	77	95	-	-	20	192
2	โรงเรียนบ้านเทพา	-	-	24	30	-	54
3	โรงเรียนกอบกุลวิทยาคม	-	-	-	37	-	37
4	โรงเรียนจะนะชนูปถัมภ์	30	-	-	-	-	30
รวมทั้งสิ้น		107	95	24	67	20	313

2. หลักสูตรฝึกอบรม

การกำหนดเป้าหมายหลักสูตรระยะสั้น วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้กำหนดเป้าหมายจำนวนผู้เข้ารับบริการฝึกอบรมในภาพรวมตลอดปีงบประมาณ 2553 จำนวน 500 คน วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้กำหนดแผนจัดฝึกอบรมประมาณ 20 หลักสูตร ๆ ละ ประมาณ 2 คน แต่ละหลักสูตรมีระยะเวลาจัดอบรมประมาณ 30 ชั่วโมง ซึ่งในปีการศึกษา 2552 วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้จัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับคนในท้องถิ่น ดังตาราง 17

ตาราง 17 หลักสูตรระยะสั้น ผู้เรียน และผู้จบหลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนสงขลา

หลักสูตร	ผู้เรียน (คน)	ผู้จบหลักสูตร (คน)
1. คอมพิวเตอร์เบื้องต้น	110	106
2. การผลิตสื่อสำหรับครูปฐมวัย	118	118
3. การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย	47	46
4. การทำขนมมงคลในพิธีมงคล	17	17
5. การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว	34	34
6. ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	27	17
7. การทำขนมไทย	46	46
8. การประกอบอาหารเพื่อการจัดเลี้ยง	20	17
9. การจัดชั้นหมากตามประเพณี	41	41
10. การทำกรอบรูปวิทยาศาสตร์	21	21
11. พัฒนาการครอบครัวและเด็ก	29	29
รวมทั้งสิ้น	510	492

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. การประกันคุณภาพภายใน

วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายใน เมื่อ 24 กันยายน 2555 มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีทุกองค์ประกอบ แต่ค่าคะแนนผลการประเมินในภาพรวมถ่วงน้ำหนักโดยเฉลี่ย 2.7 อยู่ในระดับดีมาก รายละเอียดดังตาราง 18

ตาราง 18 ผลการประกันคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนสงขลา ประจำปี 2554

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ย	สรุปผลการประเมิน
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน	10	3.00	ดี
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	20	3.00	ดี
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นและบริการวิชาการ	25	2.80	ดี
4. การพัฒนานักศึกษา	5	3.00	ดี
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	5	3.00	ดี
6. การวิจัย	5	3.00	ดี
7. การทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม	5	3.00	ดี
8. การบริหารจัดการ	10	3.00	ดี
9. การเงินและงบประมาณ	5	3.00	ดี
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	10	3.00	ดี
รวม	100	2.7	ดีมาก

2. การประกันคุณภาพภายนอก

วิทยาลัยชุมชนสงขลาเป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการสอนในระดับที่ต่ำกว่าปริญญาที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง โดยกำหนดให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาใน 4 กลุ่ม คือ เน้นการผลิตบัณฑิต เนื่องจากเป็นวิทยาลัยเพิ่งเปิดดำเนินการได้เพียง 1 ปีเท่านั้น จึงยังไม่สามารถดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ เพราะยังไม่มีผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอนุปริญญาเลย ที่มีผู้สำเร็จอยู่บ้างก็เฉพาะในหลักสูตรระยะสั้นเท่านั้น ผลการประเมินค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5 อยู่ในระดับพอใช้ (คะแนนเฉลี่ย 3.45) โดยได้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับดี 1 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 3 และได้ในระดับพอใช้ 4 มาตรฐานคือมาตรฐานที่ 1,2,4 และ 5 ดังนั้นผลการประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนสงขลา จึงเป็นเพียงการศึกษาฐานะปัจจุบันของวิทยาลัยเท่านั้น ยังไม่อาจสรุปได้ว่าอยู่ในระดับควรรับรอง ไม่รับรองหรือรอพินิจได้ ประโยชน์จากการประเมินครั้งนี้ จึงเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ดีในการพัฒนาหรือปรับปรุงวิทยาลัยต่อไป เข้าลักษณะของการประเมินระหว่างการดำเนินงาน (Formative Evaluation หรือ Interim Evaluation) รายละเอียดของการประเมินมีดังตาราง 19

ตาราง 19 ผลการประเมินตามรายมาตรฐานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) วิทยาลัยชุมชนสงขลา

มาตรฐานที่	ชื่อมาตรฐาน	น้ำหนัก	คะแนนที่ได้	ระดับการประเมิน
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผน ดำเนินงาน	20	3.30	พอใช้
2	มาตรฐานการจัดการศึกษา ระดับ ต่ำกว่าปริญญา	15	3.00	พอใช้
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรมและ การให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่น	25	4.20	ดี
4	มาตรการด้านการบริหารจัดการ	20	2.95	พอใช้
5	มาตรการด้านการประกันคุณภาพ ภายใน	20	3.50	พอใช้
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		100	3.45	พอใช้

นอกจากนี้ผลการประเมินยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนาของวิทยาลัยชุมชนสงขลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551จ)

จุดเด่น

ถึงแม้ว่าจะเปิดดำเนินการมาเพียง 1 ปี แต่วิทยาลัยชุมชนสงขลาก็ได้แสดงให้เห็นว่ามีศักยภาพสูงพอสมควรและได้ดำเนินงานมาถูกทางแล้วคือ มีแนวโน้มว่าในอนาคตจะเด่นในเรื่องต่อไปนี้

1. มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน และมีแนวโน้มว่าจะดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ดังบ่งชี้ตามแผน เมื่อสิ้นปีการศึกษา(การประเมินครั้งนี้ยึดปีงบประมาณเป็นเกณฑ์)

2. สามารถคัดเลือกและสรรหาอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณวุฒิ และประสบการณ์สอดคล้องกันทั้งหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้นทุกหลักสูตร

3. มีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและได้สอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมและการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของความแตกต่างของศาสนา และวัฒนธรรม

4. หลักสูตรฝึกอบรมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยมีการสำรวจความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

5. มีการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผ่านสื่อต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ช่อง 11 (วิทยุ วิทยุการบิน) ผ่านการประชุมของผู้นำท้องถิ่นระดับต่างๆ

6. คณะกรรมการสภาวิทยาลัย สภาวิชาการ ผู้อำนวยการ ผู้บริหาร และ ผู้ประสานงานหน่วยจัดการศึกษา มีความรู้ลึกเป็นเจ้าของวิทยาลัย มีความมุ่งมั่น กุศลจิต และตั้งใจ ทำงานเพื่อชุมชนด้วยความเสียสละ

7. วิทยาลัยมีแผนในการพัฒนานุเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ยังยืมบุคลากรจาก หน่วยงานอื่น และยังเป็นลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี

8. ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกของหน่วยจัดการศึกษามีความพร้อมและ บรรยากาศเอื้อต่อการจัดการศึกษา สำหรับสำนักงานของวิทยาลัยชุมชนถึงแม้จะมีพื้นที่ค่อนข้าง จำกัด แต่มีการจัดการที่ยืดหยุ่น เช่น การตัดแปลงห้องประชุมเป็นห้องเรียนตามความจำเป็น ได้ดี

9. บุคลากรที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการประกันคุณภาพมีความตั้งใจ และ พยายามเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากศักยภาพของวิทยาลัยที่มีจุดเด่นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าแนวโน้ม อนาคต วิทยาลัยชุมชนสงขลาจะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพแห่งหนึ่งของชุมชน

จุดที่ควรพัฒนา

ในการดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชนสงขลา ควรมีการปรับปรุงและพัฒนา ศักยภาพด้านต่าง ๆ ให้มีผลการดำเนินงานที่ดีจะส่งผลให้วิทยาลัยมีผลการดำเนินงานที่มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

1. วิทยาลัยควรติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยสภาวิทยาลัยอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง และนำผลการติดตามและประเมินผลมาพัฒนาแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และ ควรวางแผนการดำเนินงานในระยะยาวเพื่อกำหนดทิศทาง การพัฒนาวิทยาลัย เช่น การจัดทำแผน กลยุทธ์ 3-5 ปี และจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีที่สอดคล้องกับกลยุทธ์

2. วิทยาลัยควรมีการสนับสนุนให้อาจารย์ผู้สอน ทำผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน การสอน ซึ่งมีประ โยชน์และสร้างองค์ความรู้ไว้สำหรับการพัฒนาการเรียนการสอน

3. วิทยาลัยควรมีจัดทำคู่มือจรรยาวิชาชีพของอาจารย์ มีการส่งเสริมให้อาจารย์ปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพของอาจารย์ และควรมีการประเมินผลปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพของอาจารย์
4. วิทยาลัยควรมีการจัดหาบุคลากรและอาจารย์ประจำวิทยาลัยชุมชน เนื่องจากขณะนี้ยังไม่มีบุคลากรดำเนินงานและอาจารย์ประจำที่วิทยาลัยชุมชน
5. วิทยาลัยควรมีการปรับเพิ่มส่วนงบประมาณที่ใช้ในหลักสูตรระยะสั้นให้มากยิ่งขึ้นตามจุดเน้นของวิทยาลัยและควรมีการพัฒนาและจัดหลักสูตรฝึกอบรมให้หลากหลายยิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
6. วิทยาลัยควรมีการประสานกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และดึงศักยภาพความพร้อมของหน่วยงานนั้นมาใช้เป็นประโยชน์ให้เต็มที่ เช่น ด้านสถานที่ ด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมาย
7. วิทยาลัยควรมีการปรับปรุงประสิทธิภาพของสภาวิทยาลัยและสภาวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการประชุม
8. วิทยาลัยควรรีบบัฒนาคุณภาพของระบบฐานข้อมูล เพื่อการบริหารจัดการให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย ทันสมัย ถูกต้องอยู่เสมอ
9. วิทยาลัยควรรนำผลการติดตามและผลการประเมินคุณภาพภายในมาปรับปรุงการดำเนินงานตามพันธกิจของวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง

ทรัพยากรการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนสงขลาได้รับการสนับสนุนการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เช่น ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ห้องสมุด และงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์วิทยบริการทางการศึกษา นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนสงขลายังมีการใช้ทรัพยากรร่วมกับสถาบันการศึกษาที่อื่นซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยจัดการศึกษาต่าง ๆ

สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนสงขลา

กล่าวโดยสรุป วิทยาลัยชุมชนสงขลาเป็นสถาบันการศึกษาแห่งเดียวในจำนวน 5 แห่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสำนักงานบริหารอยู่ในพื้นที่ของอำเภอรอบนอก ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายหลักในการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนนั้นก็เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งจังหวัดสงขลามีเพียง 4 อำเภอที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ คือ อำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสบ้าย้อย โดยวิทยาลัยชุมชนสงขลาตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเทพา

ด้านการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนสงขลาเน้นใช้หลักสูตรที่ถูกกำหนดโดยส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้การปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรใหม่ให้มีความสอดคล้องต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งไม่มีความเด่นชัดมากนัก

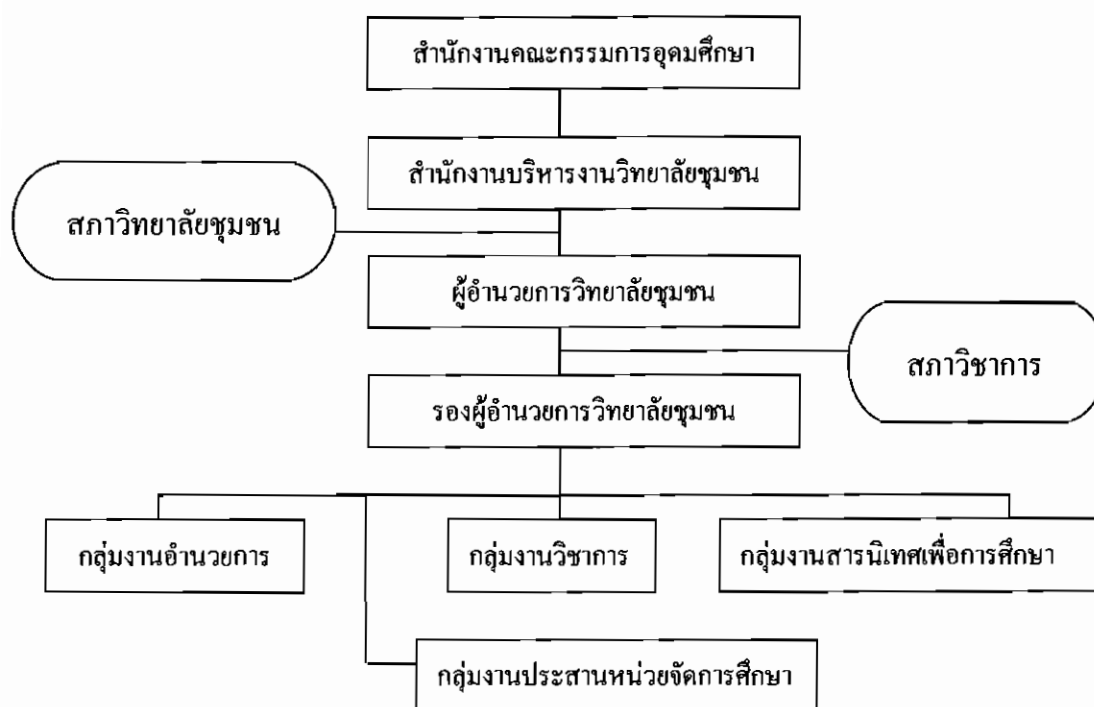
สรุปและวิจารณ์สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การสรุปภาพรวมสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลจากการศึกษาเอกสารข้างต้น ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึกสภาวิทยาลัย ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และศิษย์เก่า และประมวลสรุปเป็นภาพรวมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 5 แห่งมีทิศทางการบริหารจัดการไปในแนวเดียวกันนับตั้งแต่วิสัยทัศน์ที่มุ่งการเป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพของชุมชนและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน สำหรับด้านพันธกิจหลักนั้นก็ยังมี 3 ประการคือ การจัดการศึกษาระดับอนุปริญา การจัดหลักสูตรฝึกอบรม/ระยะสั้น และการจัดหลักสูตรปรับพื้นฐานแก่ผู้เรียน เป็นต้น

สำหรับโครงสร้างการบริหารนั้นมีลักษณะเดียวกันคือ มีโครงสร้างการบริหารส่วนกลางโดยสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และโครงสร้างระดับวิทยาลัยที่จำแนกเป็นสภาวิทยาลัย สภาวิชาการ คณะกรรมการบริหารวิทยาลัย และส่วนงานต่างๆ ดังแสดงในแผนภาพ 9

ภาพ 9 โครงสร้างการบริหารงานวิทยาลัยชุมชน

การบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ภายใต้การกำกับของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นการบริหารงานในส่วนกลาง มีบทบาทสำคัญในการกำกับนโยบาย บรรจุแต่งตั้งบุคลากร จัดสรรและควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณ พิจารณาและอนุมัติหลักสูตรอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนต่าง ๆ ในสังกัด

การบริหารงานในระดับวิทยาลัยชุมชน มีสภาวิทยาลัยชุมชนซึ่งแต่งตั้งมาจากบุคลากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมและให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนมีอำนาจในการอนุมัติการจัดการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรฝึกอบรมต่าง ๆ เป็นต้น ในระดับบริหารงานมีผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมาจากการสรรหาและมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารจัดการวิทยาลัย และมีสภาวิชาการมีหน้าที่สำคัญในการควบคุม และบริหารหลักสูตรการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง

นอกจากนี้การบริหารการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ยังต้องอยู่ภายใต้การประสานงานการปฏิบัติกับหน่วยงานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะวิทยาลัยชุมชนถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ ให้

มีความรู้ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยบรรเทาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ลงไปได้ โดยเฉพาะศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นหน่วยงานสำคัญในการประสานงานการปฏิบัติ และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสถาบันและพัฒนาการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนในส่วนกลาง

อย่างไรก็ตาม สภาวิทยาลัยฯ ผู้บริหาร และบุคลากรต่างสะท้อนข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันคือ วิทยาลัยชุมชนยังขาดอิสระในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นการบริหารงานในส่วนกลาง ยังไม่กระจายอำนาจอย่างเต็มที่มายังวิทยาลัยชุมชน ทำให้การทำงานล่าช้าไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ตลอดจนการมุ่งสร้างผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ในภาพรวมระดับประเทศ ทำให้บุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในแต่ละวิทยาลัยแล้วยังต้องแบ่งกำลังเพื่อไปอบรม สัมมนา หรือปฏิบัติการที่เป็นภาพรวมของส่วนกลางอยู่เสมอ ๆ อีกด้วย ซึ่ง ปิยะ กิจถาวร (2551: 19) เสนอว่าการจัดการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ควรสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและบริหารท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ อดิพันธ์ ปากบารา (2549) ได้เสนอแนวทางพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษาสู่พื้นที่ สร้างความเป็นเอกภาพและลดขั้นตอนในการทำงาน

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

วิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่งจัดการศึกษาในลักษณะเดียวกันคือ หลักสูตรอนุปริญญา และหลักสูตรฝึกอบรม/หลักสูตรระยะสั้น โดยเงื่อนไขและหลักสูตรที่จัดการศึกษาเป็นดังนี้

2.1 หลักสูตรอนุปริญญา

โครงสร้างหลักสูตร ต้องได้หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 90 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนหน่วยกิต แต่ละหมวดวิชาและแต่ละกลุ่มวิชาดังนี้

1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	ไม่น้อยกว่า	30	หน่วยกิต
2) หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า	57	หน่วยกิต
2.1) วิชาพื้นฐานวิชาชีพ	ไม่น้อยกว่า	15	หน่วยกิต
2.2) วิชาชีพ		42	หน่วยกิต
- วิชาบังคับ		18	หน่วยกิต
- วิชาเลือกไม่น้อยกว่า		21	หน่วยกิต
- วิชาการฝึกงาน ไม่น้อยกว่า		3	หน่วยกิต
3) หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า	3	หน่วยกิต

ทั้งนี้หลักสูตรที่เปิดสอนในแต่ละวิทยาลัย ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงในตาราง 20

ตาราง 20 หลักสูตรอนุปริญญาที่เปิดสอนในวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

หลักสูตร	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส	สตูล	สงขลา
1. การศึกษาปฐมวัย	✓	✓	✓	✓	✓
2. การปกครองท้องถิ่น	✓	✓	✓	✓	✓
3. การจัดการทั่วไป	✓	✓	✓		✓
4. คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	✓	✓	✓	✓	✓
5. การพัฒนาชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓
6. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว				✓	
7. การบัญชี			✓		
8. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร			✓		
9. เทคโนโลยีการเกษตร		✓			
10. ธุรกิจอาหารฮาลาล	✓	✓			

จากตาราง 20 พบว่าหลักสูตรที่วิทยาลัยชุมชนทุกแห่งจัดการศึกษานั้นส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรทั่วไปที่จัดกันในวิทยาลัยชุมชนทุกเกือบทุกแห่งทั่วประเทศ คือ หลักสูตรการปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย การจัดการทั่วไป คอมพิวเตอร์ธุรกิจ และการพัฒนาชุมชน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลักที่เข้ามาศึกษาในสาขาวิชาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เพื่อปรับวุฒิทางการศึกษา ขณะที่หลักสูตรเทคโนโลยีทางการเกษตรและธุรกิจอาหารฮาลาล ซึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะ สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่กลับพบว่ามีจัดการศึกษาเพียงบางวิทยาลัยชุมชน และบางหลักสูตรไม่มีผู้สนใจเข้าเรียน ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าวิทยาลัยชุมชนมีอัตราการรับนักศึกษาจำกัดตามการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันมีผู้สนใจเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก เพียงหลักสูตรหลัก 5 หลักสูตรข้างต้นก็เพียงพอสำหรับจำนวนนักศึกษาที่เปิดรับในแต่ละภาคการศึกษา อีกเหตุผลหนึ่งคือแม้ประชาชนในพื้นที่จะมีความสนใจเข้าศึกษาในหลักสูตรทางการเกษตร แต่ด้วยข้อจำกัดด้านวุฒิการศึกษาที่ต้องสำเร็จการศึกษาระดับ

มัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำให้เป็นข้อจำกัดอีกทางหนึ่งสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่แท้จริงในการได้รับโอกาสทางการศึกษา

2.2 หลักสูตรฝึกอบรม/หลักสูตรระยะสั้น

การจัดหลักสูตรฝึกอบรมและหลักสูตรระยะสั้นเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นความต้องการของชุมชนเป็นหลัก กล่าวคือเมื่อชุมชนมีความต้องการพัฒนาตนเองในด้านใด วิทยาลัยชุมชนก็จะจัดหลักสูตรฝึกอบรม/หลักสูตรระยะสั้นให้ ซึ่งการอนุมัติหลักสูตรลักษณะนี้นั้นเป็นอำนาจของสภาวิทยาลัย จึงเป็นหลักสูตรที่สามารถเปิดได้ง่าย และปิดง่ายหากไม่มีผู้ประสงค์ที่จะศึกษาแล้ว ดังนั้นประเภทและจำนวนหลักสูตรจึงขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนและความพร้อมของวิทยาลัยชุมชนต่าง ๆ ไปพร้อมกัน

การจัดการศึกษาในระดับอนุปริญญานั้นแม้จะมีผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาต่อเต็มตามเป้าหมายทุกปีการศึกษา แต่ในระยะหลังจำนวนผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาต่อมีจำนวนลดลง โดยเฉพาะวิทยาลัยชุมชนปัตตานี และวิทยาลัยชุมชนยะลา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากวิทยาลัยชุมชนไม่สามารถขยายหน่วยจัดการศึกษาออกไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ และข้อจำกัดด้านบุคลากรที่จะมาเป็นอาจารย์พิเศษซึ่งต้องมีวุฒิการศึกษาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาโท หรือมีประสบการณ์การในการสอนพอสมควร เป็นต้น

สำหรับสาขาที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษามากเป็นพิเศษคือหลักสูตรการปกครองท้องถิ่น และการศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้เพราะผู้ที่มาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อใช้ประโยชน์จากวุฒิการศึกษาเป็นสำคัญ กล่าวคือหลักสูตรการปกครองท้องถิ่นจะได้รับความสนใจจากผู้นำชุมชนทุกระดับ นักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนข้าราชการทหาร ตำรวจในพื้นที่ที่ต้องการวุฒิการศึกษาเพื่อนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อเป็นโอกาสในการเลื่อนตำแหน่งของตนเอง ส่วนหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ส่วนใหญ่ผู้ที่มาศึกษาต่อจะเป็นครูที่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ขณะเดียวกันสาขาที่มีผู้ให้ความสนใจน้อยกลับเป็นสาขาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่คนในชุมชนไม่ให้ความสนใจในการเข้าศึกษาเพราะไม่มีหลักประกันการได้งานทำ หรือขยายโอกาสทางการศึกษาให้สูงขึ้นต่อไป

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นความสอดคล้องต่อบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างไปจากบริบทในพื้นที่อื่นในประเทศไทย พบว่าหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนมิได้ปรับให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่แต่อย่างใด ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง โดยที่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่มิได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเพิ่มเนื้อหาสาระสำคัญในแต่ละ โปรแกรมวิชาให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น เช่น เพิ่ม กฎหมายอิสลาม หรือการปกครองในอิสลาม ในหลักสูตรการ

ปกครองท้องถิ่น หลักการเลี้ยงดูเด็กตามหลักศาสนาอิสลาม ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เป็นต้น ซึ่ง ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2549: 152) เสนอว่าการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเป็นรูปแบบพิเศษที่แตกต่างจากที่อื่น ซึ่งรูปแบบพิเศษดังกล่าวควรอยู่ในกรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า เป็นการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อความมั่นคงที่เอื้อให้ประชาชนในพื้นที่ดำรงชีวิตร่วมกัน อย่างสันติสุข ท่ามกลางความหลากหลายของศาสนา วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงตามกระแส โลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมง่าย ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการจัดหลักสูตรที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทั้ง ภาควิชาสามัญ ศาสนา และอาชีพตามความเหมาะสม ส่วน อุดินันท์ ปากบารา ได้เสนอแนวทาง พัฒนาเพิ่มเติมคือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิง สร้างสรรค์มากกว่าเป็นประวัติศาสตร์เพื่อความขัดแย้งหรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ด้านเดียว และ ส่งเสริม “อิสลามศึกษา” เพื่อให้คนในพื้นที่ได้รับการศึกษาศาสนาอิสลามที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ เพราะเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพี่น้องประชาชนอย่างแท้จริง

3. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินการตามบทบัญญัติใน พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพ ภายใน และภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การประกันคุณภาพภายใน เป็นการประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษาเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น ซึ่งวิทยาลัยชุมชนทุกแห่งใน เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการประกันคุณภาพภายในโดยอาศัย บุคลากรในสายบริหาร สภาวิทยาลัย และสภาวิชาการ เป็นองค์คณะสำคัญในการประเมินคุณภาพ ภายใน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ปีการศึกษา 2552 ของวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่ง สรุปดังตาราง 21

ตาราง 21 การเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพภายในของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษ
เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำปีการศึกษา 2554

องค์ประกอบ	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส	สตูล	สงขลา
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และแผนการ ดำเนินงาน	ดีมาก	ดีมาก	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ดีมาก	ดีมาก
2. การจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก
3. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น และบริการทางวิชาการ	พอใช้	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก
4. การพัฒนานักศึกษา	ดี	ดีมาก	พอใช้	ดี	ดีมาก
5. การบริหารจัดการเครือข่าย	ดีมาก	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ดีมาก	ดีมาก
6. การวิจัย	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ดี	ดีมาก	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ยังไม่ได้ คุณภาพ
7. การทำนุบำรุงศาสนาและ ศิลปวัฒนธรรม	ดี	ดี	พอใช้	ดีมาก	ดีมาก
8. การบริหารจัดการ	ดีมาก	ดีมาก	ดี	ดีมาก	ดีมาก
9. การเงินและงบประมาณ	ดีมาก	ดีมาก	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ดีมาก	ดีมาก
10. ระบบการประกันคุณภาพภายใน	ดีมาก	ดีมาก	ยังไม่ได้ คุณภาพ	ดีมาก	ดีมาก
ภาพรวม			พอใช้	ดีมาก	

จากตาราง 21 พบว่า ผลการประเมินตนเองของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะด้านปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงาน ด้านหลักสูตรระยะสั้น ด้านการบริหารจัดการและด้านการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งการประเมินดังกล่าวนี้เป็นการประเมินตามเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนดสำหรับวิทยาลัยชุมชนที่สอนในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ซึ่งอาจต้องเปรียบเทียบกับผลการประเมินภายนอกประกอบกันไปด้วย

3.2 การประกันคุณภาพภายนอก เป็นการประเมินและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 5 แห่ง ได้ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในรอบการประเมิน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2553 เรียบร้อยแล้ว ผลการประเมิน โดยสรุปดังแสดงตามตาราง 22

ตาราง 22 การเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพภายนอกของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

มาตรฐานที่	ชื่อมาตรฐาน	ปีคานี้	ยะลา	นราธิวาส	สตูล	สงขลา
1	มาตรฐานด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และ แผนดำเนินงาน	ดีมาก	ดี	ดี	ดี	พอใช้
2	มาตรฐานการจัดการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา	ดี	พอใช้	ดี	ดี	พอใช้
3	มาตรฐานด้านการฝึกอบรม และการให้บริการวิชาการแก่ ท้องถิ่น	ดีมาก	ดี	ดี	ดี	ดี
4	มาตรการด้านการบริหาร จัดการ	ดี	ดี	ดีมาก	ดี	พอใช้
5	มาตรการด้านการประกัน คุณภาพภายใน	ดี	พอใช้	ดี	ดี	พอใช้
ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาตรฐานที่ 1-5		ดี	ดี	ดี	ดี	พอใช้

จากตาราง 22 พบว่าในภาพรวมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอยู่ในระดับดี หากพิจารณารายประเด็นพบว่ามาตรฐานด้านการประกันคุณภาพภายในที่มี 2 วิทยาลัยที่อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งขัดแย้งกันกับการประกันคุณภาพภายในที่ทุกวิทยาลัยอยู่ในระดับดีมาก

โดยสรุปการประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเป็นประกันคุณภาพตามเกณฑ์การประเมินภายในที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งกำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพทางการศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินทั่วไปที่ใช้ร่วมกันในกลุ่มวิทยาลัยชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาใน 4 ประการคือ การเรียนการสอน การศึกษาวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่เมื่อพิจารณาในสาระสำคัญความสอดคล้องกับปรัชญาทั่วไปของวิทยาลัยชุมชนที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาโดยชุมชนชน เพื่อชุมชนแล้ว พบว่า ยังมีได้สร้างระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับภูมิภาคอื่นทั้งทางด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งการประกันคุณภาพนั้นจึงควรมีมิติเหล่านี้เข้ามาพิจารณาด้วยเพื่อให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 เรื่องนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กำหนดให้เร่งรัดให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการของชีวิตและวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มีส่วนร่วมเสนอแนะการจัดการศึกษาในพื้นที่ให้มากขึ้นซึ่งหากเป็นได้ดังนี้จะสอดคล้องกับปรัชญาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอย่างแท้จริง

4. ด้านทรัพยากรการศึกษา หมายถึงสิ่งที่เอื้ออำนวย หรือสนับสนุนการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งโดยหลักการเริ่มต้นของการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกับสถานศึกษาหน่วยงาน หรือสถานประกอบการที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ แต่ต่อมาภายหลังพบว่าวิทยาลัยชุมชนหลายแห่งประสบปัญหาความสะดุดในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษา จึงเริ่มมีการสร้างอาคารสำนักงาน อาคารวิทยบริการ อาคารเรียน อาคารฝึกประสบการณ์ สำหรับอาคารวิทยบริการนั้นภายในอาคารประกอบไปด้วยสำนักงาน ห้องสมุด ห้องสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ห้องประชุม และห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น เปิดให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปตลอดทั้งสัปดาห์ ในเวลาราชการ ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ดังแสดงในตาราง 23

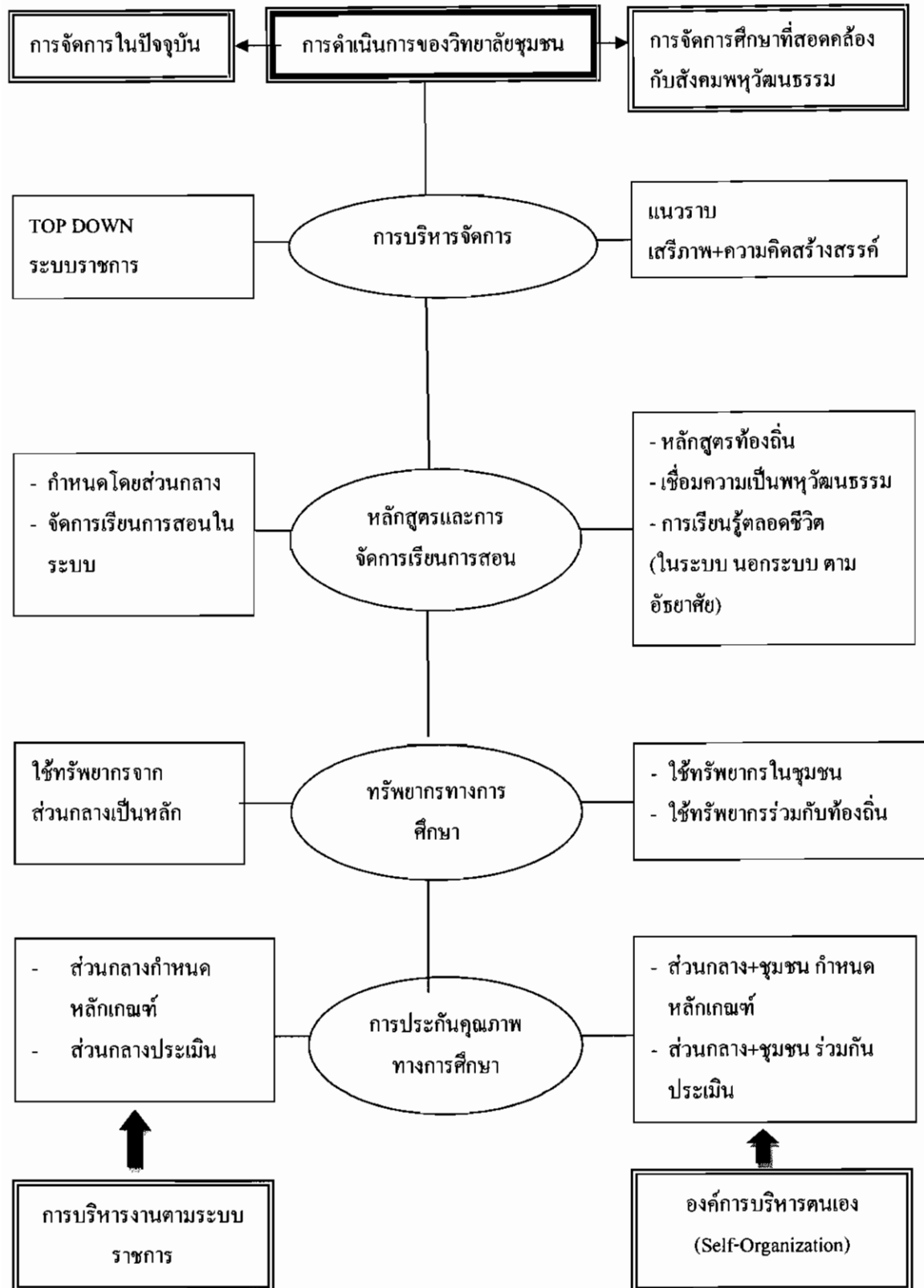
ตาราง 23 ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิทยาลัยชุมชน	อาคารสำนักงาน	อาคารวิทยบริการ	อาคารเรียน	อาคารฝึกประสบการณ์
นราธิวาส	✓	✓		✓
ยะลา	✓	-	✓	-
ปัตตานี	✓	✓	✓	✓
สตูล	✓	✓	-	-
สงขลา	✓	-	-	-

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะเริ่มต้นโดยส่วนใหญ่เป็นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานของรัฐอื่นที่ใช้เป็นที่ตั้งของหน่วยจัดการศึกษา เช่น ทรัพยากรทางการศึกษาที่จัดโดยเทศบาลเมืองเบตง สำหรับวิทยาลัยชุมชนยะลา เป็นต้น นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนบางแห่งยังมีการลงทุนด้านทรัพยากรการศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันกับหน่วยจัดการศึกษา เช่น ศูนย์คอมพิวเตอร์ ของวิทยาลัยชุมชนสตูล ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองสตูลนั้น ในระหว่างวันจันทร์-ศุกร์ โรงเรียนฯ เป็นผู้ใช้ประโยชน์ แต่ในวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนเป็นต้น อย่างไรก็ตามทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นพบว่ายังมีการใช้ประโยชน์น้อย ทั้งนี้เพราะหลักสูตรอนุปริญญาโดยส่วนใหญ่ไม่มีเนื้อหาสาระในหลักสูตรที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นส่วนที่โดดเด่นในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นคือหลักสูตรระยะสั้น

ปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาทรัพยากรทางการศึกษาในที่ตั้งของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการของการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในระยะเริ่มต้นแม้กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ก็ยังกำหนดให้ตามระบบวิทยาลัยชุมชน มีลักษณะสำคัญคือ วิทยาลัยชุมชนควรเป็นกลไกบริหารจัดการ ใช้หลัก co-location โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (อาคาร อุปกรณ์) ที่มีอยู่แล้วของมหาวิทยาลัย ของสถาบันการศึกษาอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เน้นระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่

อนึ่งจากสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนทั้งในด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรทางการศึกษา และการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่กล่าวถึงข้างต้น สามารถแสดงดังแผนภาพ 10

ภาพ 10 สรุปลักษณะการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 5

เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาในประเด็นนี้นั้นจำแนกอธิบายออกเป็นสองประเด็นคือ เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง และเงื่อนไขเชิงพื้นที่ แล้วจึงสรุปเป็นภาพรวมเพื่อให้เห็นภาพอิทธิพลของของเงื่อนไขทั้งในระดับโครงสร้างและในระดับพื้นที่ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามลำดับดังนี้

1. เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การพิจารณาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเงื่อนไขที่ถูกระบุโดยภาครัฐ ในรูปของกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน จำแนกเป็น 3 ส่วนคือ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ นโยบายรัฐบาล และกฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา กล่าวคือ

แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มุ่งพิจารณา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2550 มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของปวงชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ยึดถือการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นทางการ เป็นต้น สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของของชาติ รวมถึงเกี่ยวข้องกับพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน มีดังนี้

หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ส่วนที่ 8 ด้านสิทธิเสรีภาพทางการศึกษา ระบุไว้ในมาตรา 49 ในการประกันความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน โดยมีได้แบ่งแยกตามเศรษฐกิจฐานะ สภาพร่างกาย เป็นต้น ตลอดจนรัฐต้องให้ความคุ้มครองหรือส่งเสริมอย่างเหมาะสมสำหรับการจัดการศึกษาขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตจำแนกตาม วรรค 2 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 80 วรรค 3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข วรรค 4 ส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และวรรค 6 ส่งเสริมสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงาม

และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 วรรค 2 ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

หมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2559 โดยในกระบวนการร่างแผนนั้นได้มีการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ในทุกภูมิภาค ได้ข้อสรุปที่เป็นทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

1. หลักการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ดังนี้

“คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาติปไทย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง และแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

2. วิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และพันธกิจ ดังนี้

1) วิสัยทัศน์ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” 2) พันธกิจ ประกอบด้วย 2.1) สร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ควบคุมกับการสร้างสังคมคุณธรรม เพื่อให้คนกินคืออยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัยจากอาชญากรรม อุบัติเหตุ ยาเสพติดและอบายมุข คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล 2.2) พัฒนากิจการผลผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีเสถียรภาพบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์ของคนไทย ขยายหลักประกันทางสังคมให้ครอบคลุมประชาชนทุกคน สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งยารักษาโรคจากสมุนไพรบนฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ พร้อมทั้งปรับโครงสร้างสาขาการผลิตและการบริโภคของประเทศให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 2.3) สร้างภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งสามารถป้องกันและรองรับผลกระทบและความเสี่ยงจากวิกฤตเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พัฒนาระบบสุขภาพมนุษย์ให้มีความรู้ และทักษะสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุผล

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนา ได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ที่มีลำดับความสำคัญสูง 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

3.1 ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม มุ่งสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจน คนด้อยโอกาส แรงงานนอกระบบ แรงงานต่างด้าว รวมทั้งชนกลุ่มน้อยและต่างชาติ พันธู สร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน บังคับโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรที่จะเป็นฐานการประกอบอาชีพที่มั่นคง ยกระดับรายได้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ทุกคนในสังคมไทย สนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐาน อันพึงมีพึงได้ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค การทำและบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคน สร้างความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจของระบบบริหารราชการแผ่นดิน บนพื้นฐานของการใช้หลักนิติธรรม หลักคุณธรรมและจริยธรรม และหลักผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ รวมทั้งยึดหลักความมีอิสระและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสนับสนุนให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไข

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนากันผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม และรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ยกระดับการพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาไทยให้ได้มาตรฐานสากล และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย และเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มั่นคงและเอื้อต่อการพัฒนาคนอย่างสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

3.3 ยุทธศาสตร์การสร้างความปลอดภัยและมั่นคงของอาหารและพลังงาน มุ่งพัฒนาให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความปลอดภัย มั่นคงและมีประสิทธิภาพ สามารถผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่มีคุณภาพมาตรฐานและมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาด และมีราคาที่เหมาะสม เป็นธรรม พัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพ และรายได้เกษตรกรให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนครัวเรือนและองค์กรเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และสร้างให้ครัวเรือนและชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานสามารถพึ่งพาตนเองได้

3.4 ยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพบนฐานความรู้ มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน มั่นคง มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ลดความเหลื่อมล้ำ และกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสร้างระบบการแข่งขันเสรี และเป็นธรรม ที่เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม และให้ไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าและบริการ ในภูมิภาคอาเซียนบนฐานปัญญา นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3.5 ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค มุ่งเสริมสร้างรายได้เปรียบเชิงเศรษฐกิจจากศักยภาพที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจของประเทศที่เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียนและเอเชียแปซิฟิกให้สามารถใช้ประโยชน์จากภูมิภาคได้อย่างสูงสุด เตรียมพร้อมและปรับตัวเข้าสู่บริบทโลกและภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อเสริมสร้างประโยชน์ของไทยในด้านการค้า การลงทุน การเงินและโอกาสด้านการตลาดระหว่างประเทศ เสริมสร้างบทบาทของไทยเพื่อให้ไทยเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคต่อภูมิภาค โดยเฉพาะในกลุ่มอาเซียนและพันธมิตร และเอเชียแปซิฟิก ส่งเสริมบทบาทของไทยในกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่นำไปสู่การพัฒนาที่ที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมและความไว้วางใจ และเสริมสร้างความสามารถในการแก้ไขผลกระทบเชิงลบและประเด็นปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศที่เป็นประเด็นคู่ครั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

3.6 ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ ขับเคลื่อนการผลิตและบริโภคของประเทศไปสู่การ

เป็นสังคมคาร์บอนต่ำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างภูมิคุ้มกัน และเตรียมความพร้อมในการรองรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และประเด็นสิ่งแวดล้อมโลก พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการและสร้างสังคมและชุมชนที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล และสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีการคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของประเทศจากข้อตกลงและพันธกรณีระหว่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่กำหนดผ่านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พบว่า มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกันกล่าวคือ มุ่งการพัฒนาที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง คุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันของประชาชนในการได้รับความคุ้มครองดูแลจากรัฐ ส่วนในด้านการศึกษานั้นได้ให้หลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน โดยมีได้แบ่งแยกตามเศรษฐกิจฐานะ หรือสภาพร่างกาย จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม บนพื้นฐานวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง และสามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลก ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรศาสนา และเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

นโยบายรัฐบาล

นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 (ราชกิจจานุเบกษา, 2554) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนโดยตรง ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการปฏิรูประบบความรู้ของสังคมไทย อันประกอบด้วยยกระดับองค์ความรู้ให้ได้มาตรฐานสากล จัดให้มีโครงการตำราแห่งชาติที่บรรจุความรู้ที่ก้าวหน้าและได้มาตรฐานทั้งความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการอ่านพร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาถิ่น จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกับมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาทุกระดับชั้น โดยวัดผลจากการผ่านการทดสอบมาตรฐานในระดับชาติและนานาชาติ ขจัดความไม่รู้หนังสือให้สิ้นไปจากสังคมไทย จัดให้มีครูดีเพียงพอในทุกห้องเรียน ให้มีโรงเรียนและสถาบันอาชีวศึกษาคุณภาพสูงในทุกพื้นที่ พัฒนามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระดับโลก พัฒนาระบบการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมมุ่งการสร้างจริยธรรมในระดับปัจเจก รวมทั้งสร้างความตระหนักในสิทธิและหน้าที่

ความเสมอภาค และดำเนินการให้การศึกษาเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริงปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาโดยการกระจายอำนาจสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์โดยเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม

2. สร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้ รวมทั้งชนกลุ่มน้อย โดยส่งเสริมการให้ความรู้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงแรกเกิดให้ได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแม่และเด็ก สนับสนุนการจัดการศึกษาคตามวัยและพัฒนาการอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดให้มีการเทียบโอนวุฒิการศึกษาสำหรับกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น กลุ่มแม่บ้าน จัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและการเทียบโอนเพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวางและลดปัญหาคนออกจากระบบการศึกษานอกจากนี้ จะดำเนินการลดข้อจำกัดของการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาชั้นสูง โดยจัดให้มี “โครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต” โดยให้ผู้กู้เริ่มใช้คืนค่างเมื่อมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวได้พักชำระหนี้แก่ผู้เป็นหนี้กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โดยปรับเปลี่ยนการชำระหนี้เป็นระบบที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต ปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อทุกระดับให้เอื้อต่อการกระจายโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะจัดให้มีระบบคัดเลือกกลางเพื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ดำเนิน “โครงการ 1 อำเภอ 1 ทุน” เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กไทยได้ไปเรียนต่อต่างประเทศ จัดการศึกษาชุมชนเพื่อมุ่งให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาดตลอดชีวิต

2.1 จัดการศึกษาขั้นอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยกระบวนการสร้างประสบการณ์ระหว่างเรียนอย่างเหมาะสม และสนับสนุนการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันทีโดยความร่วมมือระหว่างแหล่งงานกับสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีศูนย์อบรมอาชีวศึกษาเพื่อให้นักเรียนนักศึกษา และประชาชนสามารถเรียนรู้หาประสบการณ์ก่อนไปประกอบอาชีพ โดยให้สถาบันอาชีวศึกษาดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละอาชีพรวมทั้งจัดให้มีศูนย์ซ่อมสร้างประจำชุมชนเพื่อฝึกฝนช่างฝีมือและการสร้างทักษะในการให้บริการแก่ประชาชนทั้งนี้ จะดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนอย่างจริงจังเพื่อส่งเสริมการศึกษาในสายอาชีวศึกษาให้เป็นที่ยอมรับและสามารถมีรายได้สูงตามความสามารถ

2.2 เร่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งยกระดับคุณภาพและการกระจายโอกาสทางการศึกษา จัดให้มีระบบการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติเพื่อเป็นกลไกในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การ

เรียนรู้ให้เป็นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบ “ไซเบอร์โฮม” ที่สามารถส่งความรู้มายังผู้เรียน โดยระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ส่งเสริมให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์แท็บเล็ตเพื่อการศึกษา ขยายระบบโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้กว้างขวาง ปรับปรุงห้องเรียนนำร่องให้ได้มาตรฐานห้องเรียนอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้งเร่งดำเนินการให้ “กองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา” สามารถดำเนินการตามภารกิจได้

2.3 เพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน โดยร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ สอดคล้องตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เร่งรัดการจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพรับรองสมรรถนะการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอาชีพ และการจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ครบทุกอุตสาหกรรม

กฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

กฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ประกอบด้วย แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 10, พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561, กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) และ (ร่าง) พรบ.วิทยาลัยชุมชน

1. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2545-2559 ได้กำหนดปรัชญา กรอบแนวคิด เจตนารมณ์ของแผน วัตถุประสงค์ของแผน และหลักการแห่งแผน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ดังนี้

1.1 ปรัชญาหลักและกรอบแนวคิด แผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยึดทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยเพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและอยู่ดีมีสุขของคนไทย นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นให้เกิดบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการพัฒนาอย่างมี “คุณภาพ” ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนไทยในสังคมมีความสุขถ้วนหน้า ทั้งตนเอง และก้าวทันโลก โดยยังรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีค่านิยมร่วมต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด เจตคติ และกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารและการจัดการประเทศที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพ คุณภาพ รู้เท่าทัน และก้าวทัน

โลก สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี และมีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต

หลักการแห่งกรอบแนวคิดจะเป็นแผนบูรณาการ ซึ่งมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นกระบวนการ โดยรวมทั้งหมด มีความพอเหมาะ พอดี และมีคุณภาพ กระบวนการในการบูรณาการชีวิต จึงต้องเป็นองค์รวมแห่งการเรียนรู้ที่มีวงจรสนองตอบ และสอดคล้องซึ่งกันและกัน เป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ อย่างมีสมดุล พึ่งพา อาศัย ส่งเสริม และสนับสนุนซึ่งกันและกัน

1.2 เจตนารมณ์ของแผน มี 2 ประการ คือ 1) พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ 2) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้านคือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมमानฉันทเอื้ออาทร

1.3 วัตถุประสงค์ของแผน ประกอบด้วย 1) พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา 2) สร้างสังคมให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และ 3) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

1.4 หลักการแห่งแผน มีหลักการกำหนดโครงสร้างโดยรวมทั้งในยุทธศาสตร์ การดำเนินงานภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น ประชาชน องค์กรประชาสังคม และภาคเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของประเทศ รวมทั้งการสร้างกระบวนการศึกษาและการเรียนรู้ให้เป็นกระบวนการเดียวกันอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดบูรณาการแห่งสังคมและคนในสังคมไทยที่มีความรู้คู่คุณธรรมอย่างแท้จริง

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติขึ้นโดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2542 โดยในพระราชบัญญัตินี้ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทาง

วิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 7 กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักเป็นการศึกษาลดตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก ความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา, มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพคณาจารย์ และบุคลากร ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ

หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 การศึกษามี 3 ระบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบกันได้ ไม่ว่าผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน มาตรา 16 การศึกษาในระบบมี 2 ระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดย การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งออกเป็นอีก 2 ระดับคือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา

หมวด 5 การบริหารและการจัดการการศึกษา มาตรา 41 พรบ.นอกจากจะ กำหนดให้เป็นบทบาทของราชการส่วนกลางแล้ว ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วน

ร่วมในการจัดการศึกษาด้วย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่น และในมาตรา 42 กำหนดให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ดำเนินการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบแนวทางการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพไว้ในข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2552 ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ และ กรอบยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2554)

3.1 วิสัยทัศน์ : ระบบการผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ มีความสอดคล้องกับความต้องการและมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถแข่งขันกับนานาประเทศโดยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

3.2 กรอบยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

3.2.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ปฏิรูปการเรียนรู้ด้านการศึกษาและอาชีพ ประกอบด้วยมาตรการ

1) จัดระบบการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย มีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้กำลังคนเข้ามาเรียนรู้และออกไปประกอบอาชีพ รวมทั้งกลับมาศึกษาต่อได้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตลอดจนการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ การเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur)

2) จัดระบบรับรองประสบการณ์ของบุคคล และระบบสะสมหน่วยการเรียนรู้

3) พัฒนาหลักสูตรเน้นฐานสมรรถนะ หลักสูตรเชิงกว้าง (broad based program) และหลักสูตรเฉพาะทาง (specialized training) และควรมีวิชาแกน (core courses) ได้แก่การติดต่อสื่อสารทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศที่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจ

คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การใช้เทคโนโลยี การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4) จัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บูรณาการกับการทำงาน (work integrated learning-WIL) ได้แก่ การศึกษาในระบบทวิภาคี สหกิจศึกษา การฝึกงาน (internship) เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงให้มากขึ้น โดยมีสัดส่วนมากกว่าการเรียนภาคทฤษฎี

5) ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพิ่มสาระวิชาเรียนทางด้านจิตวิทยาการทำงานร่วมกัน สอดแทรกเจตคติและวินัยในการทำงาน

6) ยกระดับความสามารถด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และภาษาที่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจ

7) ใช้ระบบเทคโนโลยีสนับสนุนกระบวนการเรียนการสอน

8) สนับสนุนให้ผู้รับการศึกษารู้จักสร้างงาน ประกอบอาชีพอิสระ

9) ปลุกฝังความรู้ความเข้าใจในการศึกษาเพื่อการเตรียมคนเข้าสู่อาชีพ

10) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบแนะแนวการศึกษาและอาชีพ

3.2.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาคุณภาพกำลังคนทุกระดับ ประกอบด้วยมาตรการ

1) พัฒนากำลังคนให้มีความรู้และทักษะพื้นฐาน และทักษะวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นกำลังคนที่มีความรู้ทักษะ และมีคุณภาพ เป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือ (skill intensive) และสามารถพัฒนาให้เป็นแรงงานที่ใช้ทักษะและสมองในการปฏิบัติงาน นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันสู่ระดับสากล

2) พัฒนากำลังคนระดับสูงเพื่อวิจัยและพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ ให้สามารถแข่งขันในตลาดโลก โดยร่วมมือกับภาคการผลิตและนานาชาติ โดยเฉพาะประเทศที่ประสบความสำเร็จ (best practices)

3) เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาตนเองและ/หรือใช้ความรู้และประสบการณ์ในการทำงานมาแนะแนวและฝึกอบรมอาชีพให้กับเยาวชนในชุมชน

4) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนในการดำเนินงาน

5) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ ของกำลังคนทุกระดับด้วยการเรียนรู้ผ่านสื่อที่หลากหลาย โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

6) ส่งเสริมความเป็นเลิศของเด็กและเยาวชนที่มีความสามารถ พิเศษ (gifted & talented) ให้สามารถพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

7) สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีการแข่งขันกันในเรื่องคุณภาพผลผลิต มุ่งเน้นสู่ความเป็นเลิศ (academic excellence) โดยให้สถาบันที่มีความพร้อมมุ่งพัฒนาสู่ระดับสากล โดยสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญ

3.2.3 เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษา ประกอบด้วย มาตรการ

1) ปรับกระบวนการทัศน์การศึกษา ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่ออาชีพ และส่งเสริมค่านิยมด้านอาชีวศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพและทักษะในสาขาอาชีพต่าง ๆ พร้อมทั้งผลักดันการสร้างแรงงานด้านอาชีวศึกษาสู่ภาคการผลิตและอุตสาหกรรมอย่างมีคุณภาพ

2) พัฒนาระบบสมรรถนะ และระบบเทียบโอนตามความรู้และประสบการณ์ตามมาตรฐานสมรรถนะ รวมทั้งการจ้างงานและค่าตอบแทนตามสมรรถนะ ตลอดจนพัฒนาเส้นทางอาชีพด้านอาชีวศึกษาให้ชัดเจนเพื่อจูงใจผู้เรียนอาชีวศึกษามากขึ้น

3) ส่งเสริมการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (การศึกษานอกระบบ) โดยเน้นการจัดการศึกษาร่วมกับสถานประกอบการ สถาบันอาชีวศึกษา และวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่

4) สนับสนุนการจัดการศึกษามัธยมศึกษาสายเทคนิคมากขึ้น ให้ผู้จบการศึกษาที่ไม่ต้องการศึกษาต่อสามารถทำงานในระดับ semi-skilled ได้

5) พัฒนาหลักสูตรฐานวิชาชีพต่อยอดการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้จบการศึกษามีทักษะ ความรู้ด้านอาชีพ สามารถออกไปประกอบอาชีพได้หากไม่ศึกษาต่อ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพอิสระ

6) พัฒนาระบบแนะแนวอาชีพตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายอาชีพเพิ่มมากขึ้นตามเป้าหมาย

7) ปรับวิธีการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสายช่างทั้งทำเป็นและคิดเป็น และเป็นคนดี โดยเน้นภาคปฏิบัติจริง โดยจัดการเรียนการสอนร่วมกับสถานประกอบการ ในระบบ “ทวิภาคี” ให้ครอบคลุมทุกสถานศึกษาสาขาอาชีพทั่วประเทศ รวมทั้งให้มีการนำความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาบูรณาการกับทักษะวิชาชีพเพื่อสร้างกำลังคนสาย วิชาชีพระดับสูงที่มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยีให้กับภาคการผลิตและ บริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

8) จัดการศึกษาและเรียนรู้อาชีวศึกษา โดยเน้นสัดส่วนการปฏิบัติ มากกว่าทฤษฎีและเรียนรู้งานอาชีพ ขยายการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อการเรียนรู้โลกของการทำงานอาชีพ และสร้างประสบการณ์การทำงานจริงในสถานประกอบการ เร่งรัดให้จัดทำแผน ส่งเสริมระบบทวิภาคีและจัดทำคู่มือลดหย่อนภาษี เช่นเดียวกับสหกิจศึกษา

9) สนับสนุนและพัฒนาห้องทดลอง/ปฏิบัติการให้ทันสมัยอยู่ เสมอ และมีระบบให้สามารถใช้สิ่งอำนวยความสะดวกด้านนี้ร่วมกันได้ระหว่างสถาบัน

3.2.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 : ผลิตและพัฒนาากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งสาขาขาดแคลนและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

3.2.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 : พัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถของกำลัง แรงงาน ประกอบด้วยมาตรการ

1) พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรระยะสั้นร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อใช้อบรมให้กับแรงงานตามความต้องการ และนำทักษะของแรงงานที่ต้องการมาเป็นส่วนสำคัญ ในการอบรมเพื่อยกระดับความสามารถและทักษะให้กับแรงงาน

2) สนับสนุนและส่งเสริมการฝึกอบรมระยะสั้นให้กับแรงงาน หรือผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อต่อยอดเชิงลึก โดยร่วมมือกับสถานฝึกอบรมเฉพาะทางของภาครัฐและ เอกชน

3) จัดการฝึกอบรมอาชีพต่อยอดให้ผู้จบการศึกษาภาคบังคับ (9+1) หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย (12+1) ที่ไม่ได้ศึกษาต่อให้มีทักษะเพื่อการประกอบอาชีพ

4) เชื่อมโยงความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ สถานศึกษาในท้องถิ่นและนักวิชาการ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ อย่างแท้จริง

5) พัฒนาระบบมาตรฐานวิชาชีพและมาตรฐานฝีมือแรงงานที่ได้ มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และพัฒนาระบบค่าตอบแทนที่เชื่อมโยงกับมาตรฐาน สมรรถนะความสามารถ (ความรู้/ทักษะ) ของแรงงานในทุกสาขาอาชีพ

6) พัฒนาครูฝึกให้มีคุณภาพและความสามารถก้าวทันกับวิทยาการสาขาต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยจัดให้มีการทดสอบความสามารถเป็นระยะ ๆ และมีระบบใบอนุญาต (license) รองรับ

7) พัฒนาเครือข่ายห้องปฏิบัติการ (shops) ของหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสมรรถนะหลัก (core competencies) โดยสอดแทรกในหลักสูตรฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน (on the job training : OJT) เช่น ทักษะด้านภาษา ICT ทักษะเชิงคิด การทำงานเป็นทีม การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

9) สนับสนุนให้แรงงานการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนในทุกสาขาอาชีพ และเผยแพร่ผ่านสถานประกอบการ และสื่อทางไกลสาธารณะ

10) พัฒนาสมรรถนะและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพสู่ระดับสากล ทั้งเพื่อรุกและรองรับการเปิดเสรีทางการค้าและบริการด้านการศึกษา (FTA) การเคลื่อนย้ายคน และการเป็นประชาคมอาเซียน

11) จัดให้มีการสำรวจความต้องการฝึกอบรม (training needs) ในระดับชาติของสถานประกอบการที่เป็นผู้ใช้แรงงานปีเว้นปีเพื่อเป็นฐานข้อมูลฝึกอบรมที่ใช้ร่วมกัน

3.2.5 ยุทธศาสตร์ที่ 6 : เสริมสร้างความยั่งยืนให้กับภาคการผลิตและบริการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากำลังคน ประกอบด้วยมาตรการ

1) ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยด้านเทคโนโลยี เพื่อเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาอันก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่เชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนภาคเกษตรและชนบท

2) รักษาและเพิ่มผลิตภาพให้สูงขึ้นด้วยการปรับสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในแต่ละจังหวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของการเกษตรอย่างแท้จริงตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับเกษตรกร

3) สร้างกลไกการวิจัยและถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีระหว่างภาคธุรกิจเอกชน สถานประกอบการ กับสถาบันอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา พร้อมทั้งเชื่อมโยงกลไกการวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนากำลังคน โดยเฉพาะกำลังคนระดับสูง (ระดับบัณฑิตศึกษา) ระหว่างธุรกิจเอกชน และภาควิชาการเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างเส้นทางอาชีพของบุคลากรวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในภาคเอกชน

4) ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อสร้างโอกาสให้บุคลากรที่สนใจด้านการวิจัยเทคโนโลยี และสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านอุตสาหกรรม การผลิตและบริการ เพื่อลดระดับการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

5) ส่งเสริมสถานศึกษาซึ่งมีความพร้อมในเรื่องบุคลากรและห้องทดลอง เป็นเครือข่ายของสถานประกอบการเพื่อสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา การออกแบบและพัฒนาความรู้ด้านการตลาดที่สนับสนุนภาคอุตสาหกรรม โดยร่วมกับสถานประกอบการเพื่อพัฒนาหลักสูตร และแหล่งฝึกฝนการปฏิบัติงานจริง

3.2.6 ยุทธศาสตร์ที่ 7 : เสริมสร้างความเข้มแข็งของครู คณาจารย์ และผู้บริหาร ประกอบด้วยมาตรการที่สำคัญคือ

1) พัฒนาระบบการผลิตครู – อาจารย์ สำหรับการศึกษาสายอาชีพ หรือผลิตครูช่างให้เพียงพอและมีคุณภาพมาตรฐาน รวมทั้งสนับสนุนให้ทำงานและ/หรือมีประสบการณ์ในสถานประกอบการมาเป็นครู คณาจารย์ในสถานศึกษา โดยจัดระบบรองรับ

2) พัฒนาคู่มือประจำการและผู้บริหารอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเชื่อมโยงความสามารถในงานสอน งานบริหารจัดการ และประสบการณ์ในสถานประกอบการ

3) พัฒนาคู่มือ – อาจารย์ สถาบันการศึกษา เพื่อการวิจัยและพัฒนา สร้างผลผลิตเชิงพาณิชย์ เสริมสร้างวิสาหกิจเทคโนโลยี โดยร่วมกับเอกชน ภาคอุตสาหกรรม

4) จัดทำมาตรฐานวิชาชีพครูและผู้บริหารสถาบันการศึกษา อาชีวศึกษา รวมทั้งให้มีระบบเพื่อจูงใจผู้มีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถในสาขาอาชีพต่าง ๆ มาเป็นครู อาจารย์อาชีวศึกษา

5) สร้างแรงจูงใจให้ผู้มีประสบการณ์ในอาชีพมาเป็นครู-อาจารย์ การศึกษาอาชีพ โดยให้ค่าตอบแทนตามความสามารถ (pay per performance)

6) ร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพครูในการพัฒนาสมรรถนะและยกระดับมาตรฐานคุณภาพของครูและผู้บริหารให้เป็นมืออาชีพ

7) ปรับระบบการคัดเลือกและพัฒนาคุณภาพของครูที่มีอยู่ หรือสร้างครูใหม่ที่มีคุณภาพ มาตรฐานสูง และปรับโครงสร้างเงินเดือนครูให้สูงขึ้นเพื่อจูงใจให้คนเก่ง คนดีมาเป็นครู

8) พัฒนาคู่มือ อาจารย์ ทางการศึกษาด้านการแนะแนวนักศึกษา ก่อนศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา โดยแสดงให้เห็นภาพอนาคตที่จะเป็นในแต่ละสาขา ที่เลือกเรียน

3.2.6 ยุทธศาสตร์ที่ 8 : พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยมาตรการที่สำคัญดังนี้

1) กำหนดศักยภาพและความเชี่ยวชาญของสถาบันการศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน (area of excellence และ center of excellence) เพื่อเป็นกลไกกำกับทิศทางการให้บริการการศึกษาสายอาชีพที่เป็นสถาบันการศึกษาเหล่านั้นมีความเชี่ยวชาญหรือเป็นเลิศ โดยคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานทางธุรกิจ บริการและอุตสาหกรรมในแต่ละพื้นที่หรือแยกตามยุทธศาสตร์จังหวัด กลุ่มจังหวัด เพื่อลดความซ้ำซ้อน ลดการแข่งขันกันเอง และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

2) สร้างกลไกการประสานความร่วมมือระหว่างการพัฒนา กำลังคนในระดับประเทศและการพัฒนา กำลังคนในระดับกลุ่มจังหวัด/จังหวัด โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาวิเคราะห์และจัดทำแผนผลิตและพัฒนา กำลังคนระดับกลุ่มจังหวัด ที่สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด/จังหวัดและสถานการณ์แรงงานของจังหวัดนั้น ๆ และสอดคล้องกับแผนแม่บทการผลิตและพัฒนา กำลังคนระดับประเทศ

3) สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ในจังหวัด/กลุ่มจังหวัด เพื่อผลิตและ/หรือพัฒนา กำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการ ในกลุ่ม จังหวัด/กลุ่มจังหวัด

4) จัดตั้งสถาบันการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนากลุ่ม จังหวัด และจัดหลักสูตรอาชีวศึกษาระดับต้น ระดับกลาง และระดับเทคโนโลยีเฉพาะทาง หรือ ระดับปฏิบัติการ ให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน เพื่อผลิตกำลังคนตามความต้องการของ ตลาดแรงงาน โดยเน้นความร่วมมือกับสถานประกอบการ

3.2.7 ยุทธศาสตร์ที่ 9 : สร้างระบบความร่วมมือและเครือข่ายในการผลิต และพัฒนา กำลังคน ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

1) ส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมให้เข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยมีกลไกสนับสนุนด้านคุณภาพมาตรฐาน

2) พัฒนาระบบติดตามผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการผลิตและพัฒนา กำลังคนให้ครบวงจร เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและนำไป ปรับปรุงให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งจัดทำเกณฑ์ประเมินผลการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ การประเมินผลความสูญเปล่าในการจัดการศึกษา (waste)

3) จัดทำความร่วมมือระหว่างสมาคม หรือหน่วยงานทางด้าน วิชาชีพที่มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขา มาร่วมถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์จริง

เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และเห็นภาพความเป็นจริงมากขึ้น รวมทั้งควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ หรือฝึกงานจริง พร้อมทั้งมีการประเมินผลที่เป็นรูปธรรมและวัดผลได้ เพื่อให้เรียนรู้ตลอดชีวิตในการทำงาน ก่อนที่นักศึกษาจะไปเริ่มงานจริง

กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565)

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่สองครอบคลุมช่วงเวลา 15 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2551-2565 จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ซึ่งเกิดจากการสังเคราะห์ วิเคราะห์ ข้อมูลความคิดเห็น ที่ได้จากการประชุมระดมสมอง การสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารวิชาการ และทำวิจัยเพิ่มเติม ได้กำหนดกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่สอง โดยสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน โดยสรุปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2551)

1. เป้าหมาย เมื่อสิ้นสุดแผนในปี พ.ศ. 2565 คือ การยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต พัฒนา ศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้ และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ

2. เปิดโอกาสให้ผู้จบอาชีวศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ด้วยความยืดหยุ่น โดยมีหลักการสำคัญคือ เงื่อนไขไม่บีบรัด สะสมหน่วยกิตในทำนองธนาคารหน่วยกิต (credit bank) ซึ่งจะสนับสนุนพันธกิจการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ของมหาวิทยาลัย

3. อุดมศึกษาปรับกระบวนการทัศน์ กลไก ทำงานร่วมกับอาชีวศึกษาและภาคการผลิตจริง

4. การจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา

4.1 ควรแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม (category) คือ 1) กลุ่มวิทยาลัยชุมชน (community colleges) 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปี (4 year University) และมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts University) 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง (Specialized University) มหาวิทยาลัย Comprehensive 4) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) และมหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา (Graduate University) โดยวิทยาลัยชุมชน จัดการศึกษาในระดับอนุปริญญา มีพื้นที่บริการครอบคลุมในระดับจังหวัดและอำเภอ มีอาจารย์ระดับปริญญาเอกไม่น้อยกว่า 10% มีสัดส่วนนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 20 : 80 มีพันธกิจและบทบาทหลักในการสร้างความเข้มแข็งชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดูแลแรงงานที่ออกจากภาคการเกษตร การเรียนรู้ตลอดชีวิต, Self-actualization ซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาจะเป็นกำลังคนภาคการผลิตที่มีคุณภาพในท้องถิ่น

4.2 อุดมศึกษาทั้ง 4 กลุ่มควรมีกลไกร่วมกันในการปรับคุณภาพ ให้นักศึกษาสามารถต่อยอด ถ่ายโอนแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มได้

5. ระบบวิทยาลัยชุมชนอยู่ในช่วงเริ่มก่อตั้งและจะมีการขยายตัวต่อไป มีลักษณะสำคัญคือ วิทยาลัยชุมชนควรเป็นกลไกบริหารจัดการ ใช้หลัก co-location โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (อาคาร อุปกรณ์) ที่มีอยู่แล้วของมหาวิทยาลัย ของสถาบันการศึกษาอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เน้นระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่

5.1 ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชน (และการต่อยอดที่มหาวิทยาลัย 4 ปี) จะรองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำโจทย์จริงจากชุมชน รักษาคนมีประสบการณ์และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น บริหารจัดการร่วมโดยชุมชน

5.2 กลไกของวิทยาลัยชุมชน

5.2.1 จัดหลักสูตรอนุปริญญาและการฝึกอาชีพ

5.2.2 สร้างกำลังคนคุณภาพและจำนวนเพียงพอต่อภารกิจของชุมชน รองรับภาระกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบสู่ท้องถิ่น

5.2.3 ร่วมกับมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา ภาคการผลิตจริง และหน่วยงานด้านการพัฒนาแรงงานเพื่อปรับแรงงานที่ออกจากภาคเกษตรกร เพื่อเตรียมเข้าสู่ภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งยกความรู้สมรรถนะทักษะของทำงานในภาคการผลิตจริง เพื่อเพิ่มผลิตภาพ รองรับการผลิตงานและเปลี่ยนอาชีพของพื้นที่บริการ

5.2.4 โจทย์ของท้องถิ่น การสร้างคนให้ท้องถิ่น เป็นภารกิจสำคัญของวิทยาลัยชุมชน ผลงานทั้งการผลิตคน และการสร้างองค์ความรู้ระดับท้องถิ่น จะเป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าต่อสังคม และเทียบเท่าผลงานวิจัยอื่นได้เช่นกัน

6. โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษารอบคลุมทั้งโครงสร้างเชิงเนื้อหาสาระและโครงสร้างทางกายภาพที่สำคัญมี 4 ประการคือ

6.1 โครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสังคมในปัจจุบันและอนาคต

6.2 สังคมสารสนเทศ สังคมฐานความรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการเคลื่อนย้ายยุคอุตสาหกรรมไปสู่สังคมสารสนเทศ

6.3 ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อุดมศึกษาต้องเข้าใจนัยสำคัญของเป้าหมายและวิธีการ โดยจัดให้มีสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ไม่แข็งตัวเหมือนระบบการศึกษาปัจจุบัน มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง มีปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบพร้อม ๆ กับทรัพยากรการเรียนรู้ที่อุดม และมีการประเมินอย่างสม่ำเสมอจะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับกำลังคนของประเทศได้

6.4 สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ภูมิทัศน์ และธรรมชาติ
- 2) สันตนาการ ศิลปะ ดนตรี กีฬา
- 3) ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้
- 4) ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และสนทนา (Dialogue)

7. การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

7.1 การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมองภาพรวมหลายมิติ ทั้งทางสังคม ศาสนา ประวัติศาสตร์ การเมือง ระบบการศึกษาวิชาโลก และศาสนาแบบคู่ขนาน

7.2 การพัฒนาอุดมศึกษาควรสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ทั้งรัฐและเอกชน วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ระดมสรรพกำลังของสถาบันอุดมศึกษาในภาคใต้ 14 จังหวัด ครอบคลุมทั้งการพัฒนาเด็กและเยาวชนและนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียน

7.3 ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ อุดมศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญสูงยิ่งในการพัฒนาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสังคมพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สื่อ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ เสริมสร้างความรู้และทักษะอาชีพให้กับประชาชนในท้องถิ่น สร้างความเข้าใจในการเชื่อมโยงวิชาการ วิชาชีพกับศาสนาวัฒนธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7.4 ด้านการสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันอุดมศึกษา สร้างและพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยชุมชนที่มีคุณภาพ โดยเงื่อนไขพิเศษ ส่งเสริมการทำงานในระบบเครือข่าย อุดมศึกษา ทั้งในและนอกพื้นที่ ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จัดให้มีกองทุนพัฒนาอุดมศึกษาของพื้นที่เฉพาะ เรียนรู้จากประสบการณ์การบริหาร

การศึกษาพิเศษของประเทศอื่น โดยเฉพาะสร้างความเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับโลกมุสลิม

7.5 ด้านการพัฒนาการศึกษาสู่ภูมิภาคอาเซียน เร่งพัฒนาพื้นที่ไปสู่ความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียน, Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle IMT3GT, Joint Development Strategy-JDS, สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การส่งออก และภาคบริการ กับมาเลเซีย อาเซียน และ โลกมุสลิม สร้างความเข้มแข็งของวิทยาลัยชุมชนให้จัดหลักสูตรระยะสั้น และอนุปริญญาเพื่อผลิตแรงงานความรู้ (knowledge workers) ป้อนภูมิภาค เชื่อมโยงอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาในมาเลเซีย

กล่าวโดยสรุป เจื่อน ไชเชิง โครงสร้างที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 นโยบายรัฐบาล และกฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของเชื่อมโยงต่อการจัดการศึกษามาข้างต้นนั้น พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติเจื่อน ไชอิงมีส่วนสำคัญต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ใน 3 หมวดคือ หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งได้ประกันความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน โดยไม่ได้แบ่งแยกตามเศรษฐกิจฐานะ สภาพร่างกายเป็นต้น ตลอดจนให้รัฐต้องคุ้มครองหรือส่งเสริมอย่างเหมาะสมสำหรับการศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาคุณภาพทางการและมาตรฐานทางการศึกษาในทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และหมวด 14 ที่รับรองบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันไว้อย่างมั่นคงสำหรับประชาชนไทยในทุกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ที่จะได้รับการศึกษาในทุกระดับ

อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ตลอดจนสนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถคงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวิทยาลัยชุมชนที่ถูกจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยนั้นก็ล้วนตอบสนองต่อเจตนาของรัฐธรรมนูญนี้โดยตรง หากแต่ในภาคปฏิบัตินั้นพบว่า วิทยาลัยชุมชนยังห่างเหินต่อการสร้างความร่วมมือกันชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้รูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนที่มุ่งหลักสูตรของส่วนกลาง และมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระบบ จึงเป็นข้อจำกัดสำคัญที่จะเปิดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประชาชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคได้อย่างแท้จริง

แผนการศึกษาแห่งชาติบัญญัติขึ้นตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้านคือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทร ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดทางการศึกษา ก็ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไปในทิศทางดังกล่าว ทั้งนี้การบริหารและการจัดการการศึกษา ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่นอีกด้วย กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ได้ดุดอกย้ำภารกิจของวิทยาลัยชุมชนบนปรัชญาที่ค้ำรองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำโจทย์จริงจากชุมชน รักษาคนมีประสบการณ์และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น บริหารจัดการร่วมโดยชุมชน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการเฉพาะเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะความขัดแย้งอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการศึกษานั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ภูมิภาค และสังคมโลก ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาคนของประเทศในช่วงทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 อีกด้วย ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันก็ได้ระบุถึงความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตบนฐานสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทั้งกฎหมายการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าว และนโยบายรัฐบาลต่างสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น หรือให้ชุมชนมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มี

ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม สมควรที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมครอบคลุมตั้งแต่การบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษา หรือแม้แต่การจัดทรัพยากรการศึกษา เป็นต้น

**เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ
จังหวัดชายแดนภาคใต้**

เป็นเงื่อนไขที่มีความเกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย สภาพการจัดการศึกษา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ยุทธศาสตร์ในพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จำแนกรายประเด็นดังนี้

สภาพการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย มีสถานศึกษาหลายประเภท หลายสังกัดแต่การดำเนินงานไม่มีเอกภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบของสำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ ต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ถึงร้อยละ 80 โดยการศึกษา ศาสนศึกษาในพื้นที่แม้รัฐจะให้การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอนอิสลามศึกษาทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนมาโดยตลอด แต่ปัญหาที่พบคือความหลากหลายของสถาบันที่สอนศาสนา และไม่มีระบบการเทียบโอนการศึกษาสามัญกับการศึกษาอิสลามศึกษา การเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะยังมีความแตกต่างทั้งในด้านคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้ กอปรกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษาคือเป้าหมายของผู้ก่อความไม่สงบ จึงส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาในพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

1. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยตรงต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่ ประกอบด้วย

1.1 ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 207/2549 เรื่อง “การบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ขึ้นมาโดยมีการจัดตั้ง ศอ.บต. เป็นหน่วยงานภายในสำนักนายกรัฐมนตรี ขึ้นมาภายใต้การกำกับดูแลของ

กอร.รมน . และ พตท. เป็นหน่วยงานภายใต้ กอร.รมน. ภาค 4 ซึ่งได้มีการแบ่งภารกิจ ระหว่าง 2 หน่วยงาน เพื่อปฏิบัติงานตามนโยบายเสริมสร้างสันติสุข คือ สอ.บต . คู่มือเรื่องงานด้านการเมือง และการพัฒนาส่วน พตท .คู่มือด้านการทหารและการข่าว การดำเนินงานของ สอ.บต. มี ภารกิจหลัก 5 ประการ คือ 1) กำกับเร่งรัด การปฏิบัติของฝ่ายพลเรือน ตามนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในเรื่องการศึกษา, การอำนวยความสะดวกเป็นธรรม, การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน และการสร้างความเข้าใจในพื้นที่ 2) รวบรวม กลั่นกรอง บูรณาการ และเสนอแนะ การจัดทำแผนงาน /โครงการ และการตั้งงบประมาณของหน่วยราชการ และหน่วยงานของรัฐ 3) อำนาจการและประสานการปฏิบัติในการบริหารงานยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ การอำนวยความสะดวก การเยียวยา การพิจารณากระบวนการยุติธรรม การตรวจสอบและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม 4) พัฒนาข้าราชการและเจ้าหน้าที่ ของรัฐที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาแก้ไขปัญหา จชต. โดยใช้กลไกของหน่วยราชการฝ่ายพลเรือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้ขับเคลื่อนใน 2 มิติ คือมิติการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมิติด้านการวางรากฐานในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน สอ.บต. ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานที่ ครอบคลุมในทุกมิติ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 รัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของ สอ.บต. ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2554)

- 1) จัดทำยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้สภาที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้พิจารณาให้ความเห็นก่อนเสนอ กพต. ให้ความเห็นชอบ
- 2) จัดทำแผนปฏิบัติการที่จะดำเนินการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) เสนอแนะและบูรณาการ แผนงาน และโครงการในด้านการพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรมและหน่วยงานอื่นของรัฐ ที่ดำเนินการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ
- 4) ดำเนินการตามแผนงานและโครงการต่อเนื่องจากแผนงานและโครงการที่หน่วยงานของรัฐไม่อาจดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งหากไม่ดำเนินการจะส่งผลกระทบต่อแก้ไขปัญหาตามยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 5) กำกับ เร่งรัด และติดตามการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐฝ่ายพลเรือนให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการตาม

6) คຸ້ມครองสิทธิเสรีภาพและอຳນวยความเป็นธรรมแก่ประชาชน โดยการรับเรื่องรຳวຳร้องทุกข์ให้ความช่วยเหลือ และประสานการปฏิบัติกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตรวจสอบและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

7) ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

8) เสนอแนะมาตรการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อคณะรัฐมนตรี

9) เสนอแนะหรือแนะนำต่อหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจะส่งให้ไปปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งดำเนินการให้มีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายพลเรือนซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบูรณาการการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐฝ่ายพลเรือนเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชน

10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

11) ส่งเสริม สนับสนุน อຳນวยความสะดวกและแก้ไขปัญหาแก่คนไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย

12) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

13) ประชาสัมพันธ์นโยบาย และการดำเนินงานของ สอ.บต. และรัฐบาล รวมทั้งเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่คนไทยทั้งในและต่างประเทศ

14) ร่วมมือกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีและประสานงานในโครงการ ความร่วมมือ ความช่วยเหลือ และการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กับต่างประเทศ ทั้งนี้ ภายใต้กรอบนโยบายของรัฐบาลหรือมติคณะรัฐมนตรี รวมทั้งแนวทางหรือนโยบายที่กระทรวงการต่างประเทศได้กำหนดไว้

15) ส่งเสริมแนวคิดด้านพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติรวมถึงการลดการผูกขาดทางวัฒนธรรมหรือการจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

16) ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอຳนาจหน้าที่ของ สอ.บต. หรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมายในการดำเนินการตามอຳนาจหน้าที่ตามวรรค

หนึ่ง ศอ.บต. อาจวางระเบียบเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่าง ศอ.บต. กับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้

1.2 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 3 ถนนอาคารสงเคราะห์ ตำบลสะเดง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีบทบาทสำคัญ คือ 1) ขับเคลื่อน เชื่อมโยง นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ไปสู่การปฏิบัติระดับกลุ่มจังหวัด 2) จัดทำ ประสานและบูรณาการแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดให้เกิดการเสริมพลังและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน 3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และติดตามประเมินผล เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการดำเนินงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ 4) เป็นเครือข่ายตามพันธกิจของหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการตามที่ได้รับมอบหมาย 5) เป็นผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในระดับกลุ่มจังหวัด ในการปฏิบัติภารกิจการพัฒนาตามที่ได้รับมอบหมาย และ 6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

กฎหมาย ข้อบังคับ หรือระเบียบในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

1. แผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2552-2555) แผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2552-2555) โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2552 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนประกอบด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2552)

1.1 วิสัยทัศน์: มุ่งจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและพัฒนาพื้นที่ โดยยึดแนวทางพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตลอดจนหลักคุณธรรมนำความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา เพื่อสร้างสันติสุขและเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ภายใต้อาณัติหลากหลายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ภายในปี 2555

1.2 ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาของรัฐบาล
มาตรการที่ 2.1 สนับสนุนกิจกรรมอิสลามศึกษาทุกระดับอย่างจริงจัง จัดให้มีการกำหนดมาตรฐานและวัดผลสัมฤทธิ์ด้านอิสลามศึกษา และพัฒนาระบบการเทียบโอนและสอบเทียบความรู้อิสลามศึกษาให้นักเรียนที่จบการศึกษาอิสลามศึกษาตอนปลายให้สามารถศึกษาต่ออุดมศึกษา และ

มาตรการที่ 4 ส่งเสริมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เพื่อการเสริมสร้างอาชีพอย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

1.3 ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการเรียนรู้สังคมภายนอก 2) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อจัดการศึกษา 3) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ 4) พัฒนาสื่อเทคโนโลยี 5) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และ 6) พัฒนาคู่มือและบุคลากรทางการศึกษา

1.4 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมศาสนศึกษา ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์คือ ส่งเสริมการศึกษาอิสลามศึกษา และส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ

1.5 ยุทธศาสตร์เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1) กระจายโอกาสสู่ทุกกลุ่มเป้าหมาย 2) เสริมสร้างโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษา และ 3) ส่งเสริมการศึกษานักเรียนกลุ่มพิเศษ

1.6 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพและการมีงานทำ ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1) พัฒนาอาชีพกลุ่มเป้าหมายพิเศษ 2) เสริมสร้างโอกาสการศึกษาด้านอาชีพ 3) พัฒนาทักษะด้านอาชีพ 4) ส่งเสริมความร่วมมือกับสถานประกอบการ

1.7 ยุทธศาสตร์พัฒนาการบริหารจัดการศึกษา ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ 1) เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 2) เสริมสร้างขวัญกำลังใจ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์การศาสนา

1.8 ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์คือ 1) ส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง 2) ส่งเสริมความเป็นชาติและสังคมพหุวัฒนธรรม 3) ส่งเสริมสันติศึกษา 4) สร้างพื้นที่ทางสังคมให้เยาวชน 5) เสริมสร้างความปลอดภัยของครู และ 6) เสริมสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป สภาพการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย มีสถานศึกษาหลายประเภท หลายสังกัดแต่การดำเนินงานไม่มีเอกภาพ สำหรับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่ที่สำคัญ คือ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ซึ่งถูกกำหนดบทบาทให้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน เชื่อมโยง นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการไปสู่การปฏิบัติระดับกลุ่มจังหวัด ทั้งนี้เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้จัดทำ

แผนพัฒนาการศึกษาเป็นการเฉพาะ ซึ่งปัจจุบันเป็นแผนที่อยู่ในห้วง พ.ศ. 2552-2555 ซึ่งมีความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการการศึกษาชาติ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและพัฒนาพื้นที่ โดยยึดแนวทางพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตลอดจนหลักคุณธรรมนำความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา เพื่อสร้างสันติสุขและเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ภายใต้อาสาสมัครหลายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก อย่างไรก็ตามต้องมีการส่งเสริมแนวคิดด้านพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติแต่ต้องลดลดการผูกขาดทางวัฒนธรรมหรือการจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมโดยไม่เป็นธรรมค่อนบุคคล ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งการมีแนวนโยบายที่เปิดกว้างและสนับสนุนต่อการดำเนินการของวิทยาลัยชุมชนซึ่งมีปรัชญาสำคัญคือการเป็นสถาบันการศึกษาโดยชุมชนเพื่อชุมชนเช่นนี้ นับว่าเป็นโอกาสที่วิทยาลัยชุมชนจะเป็นผู้นำในการกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อบริบทความเป็นพหุสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ต่อไป

เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาในขั้นตอนนี้มุ่งศึกษาเงื่อนไขของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษาของชุมชนที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน และประชาชนทั่วไป แล้วการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาเป็นดังนี้

การรับรู้ของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาสเป็นสถาบันแรกของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่พัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 จวบจนปัจจุบันมีวิทยาลัยชุมชนครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา โดยวิทยาลัยชุมชน

ทุกแห่งจัดการศึกษาใน 2 ลักษณะคือ หลักสูตรอนุปริญญา และหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งมีหลักสูตรคล้ายคลึงกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์การรับรู้ของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน พบว่าชุมชนจังหวัดสตูล มีความภาคภูมิใจที่มีวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ เพราะถือว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวของจังหวัด ซึ่งการเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนสตูลนั้น ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจาก หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่

สำหรับวิทยาลัยชุมชนยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา แม้โดยหลักการจะเป็นการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภาคประชาชน เพราะมีประชาชนขาดโอกาสทางการศึกษาเป็นจำนวนมากแล้ว ยังมีเหตุผลด้านความมั่นคง ประชาชนในพื้นที่โดยมีความเชื่อว่า หากประชาชนมีความรู้มากขึ้น โอกาสที่จะถูกชักจูงไปในแนวทางของผู้ก่อการร้ายก็จะน้อยลงตามไปด้วย

บุคคลที่มีความตั้งใจที่จะศึกษาต่อเพื่อปรับคุณวุฒิ หรือพัฒนาความรู้ของตนเองจะรับรู้ถึงความมีอยู่ของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนรับรู้ในปรัชญา แนวคิด และระบบการจัดการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ขณะที่ประชาชนทั่วไปมิได้รับรู้ถึงความมีอยู่หรือความสำคัญ ของวิทยาลัยชุมชนที่มีต่อตนเองและชุมชนมากนัก

“รู้จากการโฆษณาทางสื่อ แล้วก็พรรคพวกที่อยู่ในพื้นที่ที่เข้ามาเรียน ก็ไปนั่งคุยกันที่ทำงานว่าอย่างผมนี่คือโอกาสขาดโอกาสนั้นแล้ว ผมอยากจะศึกษาต่อ ทำอย่างไรที่ผมจะศึกษาต่อได้ ก็มีน้องที่เขาเรียนอยู่แล้ว และทำงานด้วยกันเขาแนะนำว่า พี่ตอนนี้น้องไปเรียนอยู่ที่วิทยาลัยชุมชนอยู่นะ ถามว่าวิทยาลัยชุมชนตั้งที่ตรงไหน แกก็บอกมาว่าตั้งที่ตรงนี้ ผมก็เลยเดินเข้าไปดูว่าวิทยาลัยชุมชนนั้นเป็นอย่างไร ก็มาศึกษารายละเอียดตรงนี้ มาหาความรู้ในส่วนตรงนี้” (สทร ควงจันทร์, 2554: สัมภาษณ์)

ปัจจัยสำคัญที่วิทยาลัยชุมชนไม่เป็นที่รับรู้ของชุมชนเป็นการทั่วไปนั้นเนื่องจากวิทยาลัยชุมชนมีศักยภาพจำกัดในการรับนักศึกษา ซึ่งในแต่ละปีการศึกษามีผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาเกินเป้าหมายที่วิทยาลัยสามารถรับได้อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์มากนัก

“เพิ่มขึ้นจะทุกปี ด้วยงบประมาณที่เขาจัดสรรมาให้แต่ละปีเขาก็จะบอกว่า จะรับ 350-380 คน แต่บางครั้งเด็กเป็น 1000 คน” (บุคลากรวิทยาลัยชุมชนยะลา, 2554: สัมภาษณ์)

และเมื่อพิจารณาถึงผู้ที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชน โดยเฉพาะสาขาปกครองท้องถิ่น มักจะเป็นข้าราชการทหาร ตำรวจ นักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อเพิ่ม คุณวุฒิ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ภาคส่วนที่เป็นประชาชนจริง ๆ ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชน

“ส่วนใหญ่นักศึกษาเราที่เรียนปกครองคือตำรวจที่เขาต้องการ ปรับวุฒิ มีอาจารย์คอยสอนคอยแนะนำ ไม่เหมือนที่อื่น ในส่วนของ ปฐมวัย เด็กส่วนใหญ่จะอยู่ตามอบต. พี่เลี้ยงเด็ก คนที่ทำงานตรงนี้อยู่แล้ว มาเรียนเพื่อที่จะเป็นผู้ดูแลเด็กได้ แต่สาขานี้ไม่มีหลักสูตรต่อ เขาก็เริ่มเบน ตัวเองไปเรียนอย่างอื่น เช่นไปเรียน รมศ.” (บุคลากรวิทยาลัยชุมชนยะลา, 2554: สัมภาษณ์)

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ก็เป็นข้อจำกัดประการหนึ่งต่อการรับรู้ของ ประชาชนที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพราะในบางพื้นที่วิทยาลัยไม่สามารถเข้าไปจัดการศึกษาได้ อันเนื่องมาจากความไม่ปลอดภัยของบุคลากร จึงทำให้ประชาชนเหล่านั้นขาด โอกาสที่จะรับรู้ และ รับการศึกษาไปด้วย ขณะเดียวกันบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่หากมีไม่เพียงพอก็ไม่สามารถจัดการ ศึกษาได้เช่นเดียวกัน จึงกลายเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นทอด ๆ

“เวลาจะลงพื้นที่บางครั้งแผนที่วางไว้ก็ไม่ได้ลง ถ้าหากมี เหตุการณ์เกิดขึ้นเราก็ห่วงตัวเองเหมือนกัน เวลามีสเหตุการ์ณ นักศึกษาเอง ก็โทรมาบอก บางครั้งเราก็ต้องเลื่อน อาจจะไม่ถึงชุมชนจริงๆ” (บุคลากร วิทยาลัยชุมชนยะลา, 2554: สัมภาษณ์)

บทบาทการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนที่จำเป็นสอดคล้องต่อบริบท ของชุมชนท้องถิ่น และ โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมแตกต่าง หลากหลายนั้นการรับรู้ของชุมชนยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยรับรู้เพียงว่าวิทยาลัยชุมชนเป็น สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับอนุปริญญา ตลอดจนมีหน้าที่ในการบริการ วิชาการต่อชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่

อาจกล่าวได้ว่า การรับรู้ของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังจำกัดอยู่เฉพาะบุคคลบางกลุ่มที่มีโอกาส เข้าถึงการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเท่านั้น ขณะที่ชุมชนที่อยู่ห่างไกล ชุมชนที่มีความเสี่ยง ต่อสถานการณ์ความไม่สงบ และผู้ที่ไม่มีความสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือ

พัฒนาดนเองในหลักสูตรระยะสั้น ของวิทยาลัยชุมชนก็มีได้รับรู้ถึงการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่อย่างใด ขณะที่การรับรู้ถึงภารกิจของวิทยาลัยชุมชนที่จะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม และวัฒนธรรมก็มีการรับรู้ที่จำกัดเช่นเดียวกัน

ค่านิยมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

ประชาชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจำนวนมาก การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ก็เพื่อแก้ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาประการหนึ่ง นอกเหนือไปจากการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงในพื้นที่ ซึ่งนับตั้งแต่จัดตั้งวิทยาลัยชุมชนแห่งแรกที่จังหวัดนราธิวาสเมื่อ พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบันที่มีวิทยาลัยชุมชนครบทั้ง 5 จังหวัด มีผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาเต็มตามเป้าหมายที่วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งกำหนด โดยเฉพาะสาขาการปกครองท้องถิ่น และสาขาการศึกษาปฐมวัย รวมทั้งการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นก็สามารถจัดการศึกษาได้เต็มตามเป้าหมายที่กำหนดเช่นเดียวกัน ซึ่งพบว่าผู้ที่สนใจเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรในหน่วยงานของรัฐเช่น ทหาร ตำรวจ นักการเมืองท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มคุณวุฒิให้ตนเองหรือเพื่อเป็นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

“เป็น โอกาส และเป็นความเจริญก้าวหน้าของตัวเองด้วย เป็นแบบอย่างให้เขาชนด้วย ผมจะเรียนทั้งครอบครัวเลย รวมทั้งภรรยาด้วย ได้ความรู้แล้วก็จะได้เข้าไปพูดคุยในฐานะตัวแทนของชุมชน พยายามชักนำเพื่อให้การแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น การแก้ปัญหาแก้ที่วัตถุประสงค์ไม่ได้ ต้องแก้ที่คน” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกตรี จ.สตูล, 2554: สัมภาษณ์)

“เนื่องจากขาดโอกาสทางการศึกษาดังแต่ก่อนรับราชการ เพราะว่าผมครั้งแรกผมเรียน มศ.5 อยู่แต่ไม่จบ ไปสอบเป็นตำรวจได้เสียก่อน เลขต้องหยุดเรียน จุดประสงค์จริงๆ คือขวนขวายอยากหาความรู้ใส่ตัว เพื่อพัฒนาทั้งตัวเอง และระบบราชการ” (สทร ดวงจันทร์, 2554: สัมภาษณ์)

ในขณะที่เหตุผลในการเข้าศึกษาต่อของบางคนเกิดจากเกิดความคิดขัดหรือมีองค์ความรู้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งหากได้รับการศึกษาต่อที่สูงขึ้นก็จะเกิดองค์ความรู้หรือมีช่องทางในการแก้ไขปัญหา หรือมีเครือข่ายในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น หรือขยายทางเลือกในการปฏิบัติงานหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานในปัจจุบันเป็นต้น

“เนื่องจากว่าผมเป็นผู้นำของชุมชน ในแง่ของการต่อสู้ เรียกร้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของชุมชนช่วงแรกๆเราจะรู้สึกที่ไม่ต้องมีปัญหาอะไร แต่หลังจากนั้นการรวมเป็นเครือข่ายหลายๆจะต้องไปต่อรองกับรัฐเยอะๆมันก็ต้องเท่าทันเราจะต้องมีข้อมูลมากขึ้น จะต้องนำเสนอความต้องการที่ชัดเจนมากขึ้นซึ่งตรงนี้ผมรู้สึกที่ผมขาดอยู่ ผมต้องการที่เติมเต็มสิ่งเหล่านี้เพื่อประโยชน์ของชุมชน แต่อีกในแง่หนึ่งผมรู้สึกว่ามันเป็นการตอบสนองความต้องการของตัวเองเหมือนกัน ที่จะทำให้ตัวเองมีความรู้ที่เพิ่มขึ้น อาจจะมีทางเลือกในด้านการประกอบอาชีพหลากหลายเพิ่มมากขึ้น” (นายกสมาคมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี, 2554: สัมภาษณ์)

“ผมว่าระดับผม หลักปฏิบัติมันพอได้อยู่ แต่หลักวิชาการผมยังขาด ผมยังมีความรู้สึกว่ายากเหมือนกัน เพราะเราไม่รู้ตรงวิชาการอย่างน้อยๆ หลักปกครองอะไร อย่างไร พื้นฐานของการปกครอง พื้นฐานของความเป็นผู้นำ หลักการปฏิบัติตนของผู้หน้าที่ดีเราจะทำอย่างไร การพัฒนาพื้นที่ พัฒนาหมู่บ้านเราจะทำอย่างไร ต้องยึดหลักวิชาการกับหลักปฏิบัติที่มันต่างกัน พอเราได้หลักวิชาการ เราก็นำมาเสริมหลักปฏิบัติของเรา” (สุรินทร์ พัฒนจิรากร, 2554: สัมภาษณ์)

ในขณะที่หลายคนที่มาศึกษาต่อในวิทยาลัยชุมชนก็ไม่ได้มีเหตุผลเพื่อที่ใช้ประโยชน์อะไรจากองค์ความรู้ที่ได้รับ เพราะตนเองนั้นมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านทั้งชีวิตและหน้าที่การงาน หากแต่การมาศึกษาต่อนั้นก็เพื่อต้องการเพื่อน ต้องการเครือข่าย หรือต้องการการยอมรับในสังคมเท่านั้น

“มาเรียนที่วิทยาลัยชุมชนก็ได้ความรู้มากครับ ที่สำคัญได้เพื่อนมากขึ้น ได้เครือข่ายได้รู้จักคนอีกหลากหลายอาชีพ” (ชัยณรงค์ จันทร์, 2554: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาอีกเป็นจำนวนมากที่วิทยาลัยชุมชนได้สร้างโอกาสทางการศึกษาให้จริง ๆ เพราะที่ผ่านมามีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านจนไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งค่าใช้จ่าย ภาระที่ต้องรับผิดชอบ หรือระยะทางที่เป็นอุปสรรคต่อการได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

“ผมไม่มีทางที่จะไป ปัจจุบันอยู่ที่เวลา จังหะพอดิววิทยาลัยชุมชนเปิดซึ่งเปิดเป็นเสาร์-อาทิตย์ เราก็จะสามารถที่จะประหยัดเวลาของเรา ซึ่งเราไม่ได้ทำงานในวันเสาร์ อาทิตย์ มาเรียนในวิทยาลัยชุมชน” (มะรุคิง เจะ โค, 2554: สัมภาษณ์)

“เป็น โอกาสหนึ่งที่เราจะพัฒนาตนเอง เพื่อจะไปพัฒนาคนอื่นเหมือนกัน เป็นโอกาสที่เราคิดว่าได้ง่ายเพราะว่าเป็นสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถที่จะเรียนได้ในราคาที่ถูกลง แล้วก็สะดวกสบาย” (ยะห์ อาลี, 2554: สัมภาษณ์)

นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 เป็นต้นมาเริ่มมีประชาชนในวัยเรียน (อายุระหว่าง 18-25 ปี) เข้ามาศึกษามากขึ้นทั้งนี้เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่ใกล้บ้าน มีเวลาว่างอย่างเพียงพอในการประกอบอาชีพระหว่างศึกษา และประการสำคัญคือค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่ไม่แพง เมื่อเทียบกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอื่น ๆ ในระดับเดียวกัน ทั้งนี้หลักสูตรที่ได้รับความนิยมคือการปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย การจัดการทั่วไป และคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการศึกษาในสาขาเหล่านี้จะมีงานรองรับในขณะที่หลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล ไม่ได้รับความนิยมแต่อย่างใดจนต้องปิดตัวเองไปในที่สุด เพราะเป็นสาขาเฉพาะทางและไม่มีตลาดรองรับผู้ที่จบการศึกษาอย่างแน่นอน หรือแม้แต่หลักสูตรเทคโนโลยีทางการเกษตร ของวิทยาลัยชุมชนยะลาก็มีผู้สนใจศึกษาน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับหลักสูตรอื่น ๆ ทั้งที่ชุมชนในเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักก็ตาม

“ตอนนี้ไม่มีคนกะที่ยะลา เพราะว่าคอนแรกนั้นเป็นโครงการของรัฐบาลที่จะส่งเสริมอาหารฮาลาลในสามจังหวัดชายแดนใต้ จากที่เรียนอยู่ 20-30 คน จบแค่ 9คน และก็มาต่อวิทยาศาสตร์การอาหารคือจบปริญญา แต่ไม่ได้จบเกี่ยวกับอาหารฮาลาล อาจารย์ก็จะมีอาจารย์จากราชภัฏมาสอน อาจารย์ food-sci มาสอนเนื่องจากว่าตอนนั้นรัฐบาลส่งเสริม คนก็เลยมองเห็นว่าเป็นช่องทางในการได้งาน เขาสามารถทำงานตรงนี้ได้ แต่ภายหลังเมื่อ นโยบายเปลี่ยนแปลง หลักสูตรอาหารฮาลาลก็ไม่น่าเป็นที่นิยม พอเด็กไม่ครบเราก็เปิดสอนไม่ได้ด้วย” (บุคลากรวิทยาลัยชุมชนยะลา, 2554: สัมภาษณ์)

สถานการณ์ค่านิยมทางการศึกษาที่ปรากฏผ่าน การดำเนินภารกิจจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งนั้น เป็นค่านิยมที่สะท้อนผ่านบุคคลหัวก้าวหน้าของชุมชน เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชนในลักษณะอื่น ๆ ในขณะที่ประชาชนทั่วไปนั้น โอกาสทางการศึกษายังไม่เข้าถึงอย่างแท้จริง ด้วยข้อจำกัดเรื่องวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชน และไม่เห็นความจำเป็นในวิถีชีวิตที่จะต้องศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จนเกิดเป็นช่องว่างระหว่างวิทยาลัยชุมชนที่เป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ความต้องการทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชน ยังเป็นความหวังของชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จะมอบโอกาสทางการศึกษาแก่คนในพื้นที่ และในขณะเดียวกันประชาชนยังเชื่อว่าหากประชาชนมีการศึกษาที่ถูกต้องมากขึ้น สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ก็จะลดน้อยลงในที่สุด

ประชาชนในพื้นที่มีความต้องการทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างการศึกษาในระบบของรัฐกลับการศึกษาในระบบวิถีชีวิตชุมชน ทำให้ผู้ที่จบการศึกษาทางศาสนาในประเทศต้องแสวงหาสถานที่ในการศึกษาต่อยังต่างประเทศที่เป็นโลกอิสลามเช่นเดียวกัน ขณะที่สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศแม้จะมีอยู่ทุกจังหวัดแต่ก็ยังไม่สามารถให้บริการทางการศึกษาได้อย่างครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด หรือตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนด้อยโอกาสทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่นั้น ชุมชนได้สะท้อนข้อมูลที่สมควรนำไปพิจารณากล่าวคือ การเปิดหลักสูตรทางการศึกษาใดในพื้นที่นั้นควรเป็นหลักสูตรที่เป็นความต้องการของโลกอาชีพ หรือควรมีการวางแผน รองรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาให้ได้มีงานทำในพื้นที่ด้วย กรณีตัวอย่างของการเปิดหลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล ที่ไม่ได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่นั้น อันเป็นผลอันเนื่องมาจากการขาดการวางแผนรองรับผู้สำเร็จการศึกษา ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในรุ่นแรกไม่มีงานทำเป็นต้น นอกจากนี้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจะต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ปัญหาสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้คือการใช้ประวัติศาสตร์พื้นที่เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับภาครัฐและประชาชนต่างศาสนา จนนำมาซึ่งสถานการณ์การก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากวิทยาลัยชุมชนได้บรรจุวิชาประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยต้องเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขก็จะเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ไม่น้อย เพราะผู้เรียนโดยส่วนใหญ่ต่างก็มาจากชุมชนก็จะเป็น โอกาสในการสื่อสารข้อมูลเชิงสร้างสรรค์ในอีกแง่มุมหนึ่งได้ด้วย

“ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะต้องมีหลักสูตร ในโรงเรียนหรือว่าอนุปริญา เราต้องรู้ที่มาของตนเอง มาจากไหน อดีตเป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร เราต้องรู้ เราจะมาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เราไม่รู้ข้อมูลแล้วเราจะแก้อย่างไร” (ยะห์ อาลี, 2554: สัมภาษณ์)

“ผมว่าตัวหนึ่ง ในเรื่องของประวัติศาสตร์ ส่วนที่เป็นปัญหา โดยการถูกเบียดเบียนประวัติศาสตร์ของปัตตานีการที่จะเอาตัวนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เหตุผลคือ กลุ่มคนที่เป็นนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนตรงนี้จะเป็นส่วนหนึ่ง ที่จะทำความเข้าใจกับสังคม เราต้องเข้าใจว่าสังคมในชุมชน โดยส่วนใหญ่ นักศึกษาวิทยาลัยชุมชน จะเป็นคนที่มีวุฒิภาวะมีความหลากหลายกลุ่มคนเหล่านี้คือแกนของชุมชน ถ้าเขาได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงอีกชุดหนึ่งมันก็จะสามารถไปอธิบายชาวบ้านได้ มันจะช่วยทำให้ตรงนี้เกิดประโยชน์มากมายเลย อีกตัวหนึ่งคือในเรื่องของวัฒนธรรมจารีตประเพณีในชุมชน หรือว่าการจัดการทรัพยากรในชุมชน” (นายกสมาคมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี, 2554: สัมภาษณ์)

ในหลักสูตรอนุปริญญาแม่จะใช้หลักสูตรของส่วนกลางแต่ก็ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยก็ควรเพิ่มวิชาหรือสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูเด็กตามศาสนาอิสลามเป็นต้น

“เด็กจะออกจากบ้าน เขาจะสละกับพ่อแม่ จวบพ่อแม่ แต่พอกลับมาถึงบ้านต้องสละทัก เรามีหลักการเลี้ยงดูตามแบบศาสนาอิสลาม ตัวนี้มันจะต้องเจาะจง มันจะต้องเป็นเรื่องการปฐมวัยของสามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะกลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนมุสลิม” (มะรุคิง เจ๊ะ โค, 2554: สัมภาษณ์)

หรือแม้แต่หลักสูตรการปกครองท้องถิ่นก็ควรเพิ่มสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริบทสังคมชายแดนภาคใต้ที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และในพื้นที่เองก็ได้นำกฎหมายอิสลามมาใช้ในทางแพ่ง ถ้าหากนักปกครองท้องถิ่นไม่มีความรู้ความเข้าใจก็ยากที่จะปกครองท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งวิถีชีวิตและการปฏิบัติ การปกครองตามหลักศาสนาอิสลามก็มีการกำหนดไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ควรปรับหลักสูตรของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่

“อย่างวิชากฎหมาย ก็ต้องรู้เหมือนกัน แต่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีกฎหมายอีกตัวหนึ่งที่ใช้บังคับเฉพาะกฎหมายครอบครัว และกฎหมายมรดก ก็จะต้องเรียนกฎหมายนี้ด้วยจึงจะสอดคล้องกับการเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่” (มะรุคิง เจ๊ะ โค, 2554: สัมภาษณ์)

ความต้องการทางการศึกษาของประชาชนในพื้นที่นั้นมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงการศึกษาในระดับอนุปริญญาเท่านั้น แต่ยังมีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันกลับปรากฏว่าไม่มีสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นใดเลยที่จัดหลักสูตรต่อเนื่องสำหรับนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนทำให้การต่อยอดทางการศึกษาของประชาชนไม่สามารถดำเนินการได้

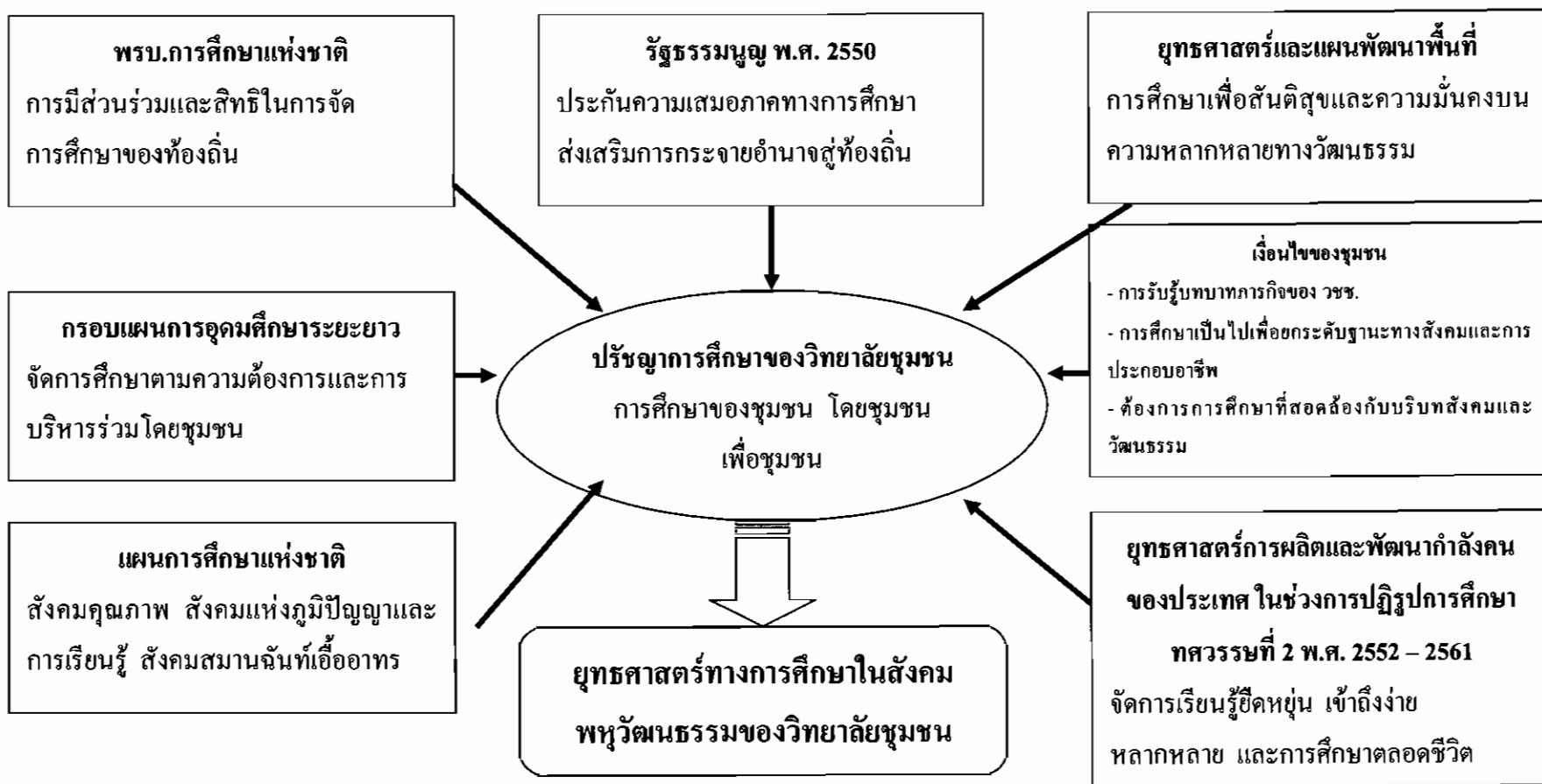
“ สำหรับเรื่องนี้ทางวิทยาลัยได้ประชุมประสานงานกัน โดยเฉพาะส่วนหนึ่งก็คือประสานงานกับ สกอ.(สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา) และสออบต. ทางเลขา สกอ. ก็ให้ทางมหาวิทยาลัยที่อยู่ในเขตพื้นที่รับบริการ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือ มอ.หาดใหญ่ หรือ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ มารับช่วงต่อ แต่มหาวิทยาลัยเหล่านั้น สามารถรับได้เฉพาะในบางสาขาวิชาเท่านั้น สำหรับสาขา ปฐมวัยก็ให้ไปประสานเองกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏ ก็ไม่สามารถที่จะผ่านจุดนี้ไปได้ ก็คือจบแล้วคำตอบก็คือไม่สามารถที่จะต่อปริญญาตรี” (รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนยะลา, 2554: สัมภาษณ์)

“ในเรื่องของวิทยาลัยชุมชนนี้สอนแต่อนุปริญญา และที่นี้สาขาที่เปิดมันก็เป็นสาขาตามความต้องการของชุมชน แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่เขาต้องการคือ จะต้องปริญญาตรี ที่นี้ประเด็นปัญหาก็คือว่าไม่มีที่ต่อ และที่สำคัญทางราชภัฏเองก็เปิดสาขาใหม่เดียวกัน ก็จะเป็นคู่แข่งกัน เป็นไปได้ก็คือว่าวิทยาลัยชุมชนก็อยากถึงปริญญาตรี จะทำให้เด็กได้รับการศึกษาแบบเต็มๆ ค่อยอดได้จริงๆ สอดคล้องกับสิ่งที่เขาต้องการ” (มุหามะสุกรี มะสะนิง, 2554: สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป เจ็อนใจเชิงโครงสร้างซึ่งหมายถึงกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายของภาครัฐมีที่อิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 นโยบายรัฐบาล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และกรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว สนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เป็นการศึกษาสูงสุดในระบบการศึกษานั้น มุ่งเน้นการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง และมีหลักสูตรที่หลากหลายตามความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ยังสนับสนุนการจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อดำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น สำหรับการบริหารการศึกษานั้นเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในทุกระดับการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษานั้นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกกำหนดขึ้นเพื่อบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้ตอบสนองต่อบริบทสังคม พหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมมลายู และศาสนาอิสลามเป็นวัฒนธรรมหลัก จึงมีการกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับพื้นที่ ซึ่งในด้านการจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้สูงขึ้น โดยเฉพาะสายสามัญแต่ทั้งนี้ยังคงต้องรักษาวัฒนธรรมทางการศึกษาของท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการศึกษาทางศาสนาควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้การกระจายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เป็นวาระสำคัญทั้งนี้เพราะประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสะสมต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งบทบาทในการสร้างโอกาสทางการศึกษานี้ได้มอบหมายให้วิทยาลัยชุมชนเป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก จึงมีการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัด

ในด้านเงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนนั้น ประชาชนเห็นว่าเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนในพื้นที่ แต่ทั้งนี้ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงด้วย ซึ่งผลสรุปข้างต้นสามารถแสดงความสอดคล้องของเงื่อนไขต่างๆที่มีผลต่อการสร้างยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังแสดงในแผนภาพ 11

ภาพ 11 ความสอดคล้องของเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสร้างยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

บทที่ 6

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งพัฒนายุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์นั้นเริ่มตั้งแต่วิเคราะห์ภารกิจของวิทยาลัยชุมชน วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษา วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วิเคราะห์บริบทสังคม วัฒนธรรม แล้วจึงดำเนินการร่างข้อเสนอยุทธศาสตร์ที่เป็นลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก (bottom-up approach) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้ PEST Analysis ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์ภาพรวมในอนาคตของการจัดการศึกษาในพื้นที่ แนวโน้ม เงื่อนไขที่จะมีผลต่อการจัดการศึกษา และยังใช้สำหรับการวิเคราะห์ภาพรวมอย่างกว้างขวางของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (PEST Analysis) มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

1.1 P มาจากคำว่า Political หรือการเมือง เป็นการวิเคราะห์ถึงนโยบายของรัฐบาลกลาง และองค์กรบริหารในพื้นที่ แนวโน้มของกฎระเบียบข้อบังคับที่จะออกมาใหม่ และกฎระเบียบข้อบังคับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1.2 E มาจากคำว่า Economic หรือเศรษฐกิจ ที่เน้นการวิเคราะห์ถึงขั้นตอนของวัฏจักรธุรกิจ สถานการณ์ปัจจุบันและการคาดการณ์การขยายตัวของเศรษฐกิจ ระดับรายได้ ผลกระทบของการค้าจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแนวโน้มผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจของพื้นที่

1.3 S มาจากคำว่า Social เป็นการวิเคราะห์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ ทศนคติ ค่านิยม การรับรู้และความต้องการของประชาชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ตลอดจนข้อห้ามทางสังคม รูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 T มาจากคำว่า Technology เทคโนโลยี ได้แก่การวิเคราะห์ในด้านผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ และระบบการติดต่อสื่อสารที่ผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การวิเคราะห์สภาพล้อมภายในประเด็น
 - 2.1 โครงสร้างองค์กร
 - 2.2 วัฒนธรรมองค์กร
 - 2.3 ทรัพยากร
3. การกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ส่วนคือ
 - 3.1 ส่วนที่ 1 บทนำ
 - 3.2 ส่วนที่ 2 นโยบายทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.3 ส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.4 ส่วนที่ 4 เจาะใจ หรือข้อจำกัด

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

1. การเมือง (Political) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไทย ได้บัญญัติเงื่อนไขอันมีส่วนสำคัญต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ใน 3 หมวดคือ หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งได้ประกันความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน โดยไม่ได้แบ่งแยกตามเศรษฐกิจฐานะ สภาพร่างกายเป็นต้น ตลอดจนให้รัฐต้องคุ้มครองหรือส่งเสริมอย่างเหมาะสมสำหรับการศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาคุณภาพทางการและมาตรฐานทางการศึกษาในทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และหมวด 14 ที่รับรองบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันไว้อย่างมั่นคงสำหรับประชาชนไทยในทุกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่าง

หลากหลาย ที่จะได้รับการศึกษาในทุกระดับอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ตลอดจนสนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถคงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

แผนการศึกษาแห่งชาติบัญญัติขึ้นตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้านคือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทร ซึ่ง พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดทางการศึกษา ก็ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไปในทิศทางดังกล่าว ทั้งนี้การบริหารและการจัดการการศึกษา ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย โดย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่นอีกด้วย

กรอบแผนการอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ได้ต่อยอดภารกิจของวิทยาลัยชุมชนบนปรัชญาที่จะต้องรองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำใจท่ย์จริงจากชุมชน รักษาคนมีประสบการณ์และความรู้ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น บริหารจัดการร่วมโดยชุมชน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการเฉพาะเพื่อการการพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะความขัดแย้งอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการศึกษานั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ภูมิภาค และสังคมโลก ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาคนของประเทศในช่วงทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 อีกด้วย

นโยบายของรัฐบาลปัจจุบันก็ได้ระบุถึงความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต บนฐานสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทั้งกฎหมายการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาต่าง ๆ และนโยบายรัฐบาลต่างสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น หรือให้ชุมชนมีโอกาสนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม สมควรที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ซึ่งถูกกำหนดบทบาทให้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน เชื่อมโยง นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการไปสู่การปฏิบัติระดับกลุ่มจังหวัด ทั้งนี้เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาเป็นการเฉพาะ ซึ่งปัจจุบันเป็นแผนที่อยู่ในห้วง พ.ศ. 2552-2555 ซึ่งมีความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและพัฒนาพื้นที่ โดยยึดแนวทางพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตลอดจนหลักคุณธรรมนำความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์การศาสนา เพื่อสร้างสันติสุขและเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการส่งเสริมแนวคิดด้านพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่ต้องลดการผูกขาดทางวัฒนธรรมหรือการจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งการมีแผนนโยบายที่เปิดกว้างและสนับสนุนต่อการดำเนินการของวิทยาลัยชุมชน

อย่างไรก็ตามขณะนี้สำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนกำลังอยู่ระหว่างจัดทำร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยชุมชน โดยที่พระราชบัญญัติฉบับร่าง มีแนวโน้มที่จะรวบอำนาจการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนไว้ที่ส่วนกลางโดยใช้ชื่อว่าสถาบันวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนทั่วประเทศ มีการแต่งตั้งสภาสถาบันวิทยาลัยชุมชน โดยตัดสภาวิทยาลัยชุมชนที่ประจำอยู่ในแต่ละแห่งออกไปให้คงเหลือแต่สภาวิชาการเท่านั้น ปรัชญาการณีนี้อาจเกิดขึ้นจริงในอนาคตก็จะมีส่วนในการบั่นทอนความเป็นอิสระของวิทยาลัยชุมชนที่จะจัดการศึกษาได้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพราะ ผู้มีอำนาจที่แท้จริงของวิทยาลัยชุมชนมิได้อยู่ในชุมชน

2. เศรษฐกิจ (Economic) จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือได้ว่าเป็นประตูสู่โลกมลายู เป็นประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคอาเซียน (ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน) ซึ่งมีภาษา วัฒนธรรม ศาสนาคล้ายคลึงกัน จึงนับเป็นโอกาสในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ให้มีศักยภาพในการแข่งขัน โดยเฉพาะในโอกาสที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 ประชาชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้จะเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญในกระบวนการทางเศรษฐกิจ

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ มีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทางทะเล ป่าไม้ และพื้นดินที่ยังขาดการพัฒนาอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะประชาชนไม่ให้ความสำคัญหรือเห็นความจำเป็นที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมในที่ดินของตนเอง แต่จะมุ่งเน้นการไปขายแรงงานในประเทศเพื่อนบ้านเพราะจะมีรายได้มากกว่า ทำให้ที่ดิน

จำนวนมากถูกปล่อยทิ้งให้รกร้าง หรือที่เรียกว่า “นาร้าง” นอกจากนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนก็มีอยู่อย่างหลากหลายโดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่นทะเล หมู่เกาะ น้ำตก หรืออุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและทางทะเล แต่ปัจจุบันมีคนให้ความสนใจมาท่องเที่ยวน้อยเพราะปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ยกเว้นจังหวัดสตูลที่ประชาชนยังให้ความสนใจเดินทางไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

ศักยภาพและโอกาส พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางขางพาราของประเทศ เนื่องจากมีวัตถุดิบจากการปลูกยางพาราเป็นหลัก มีแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูปยางพารา และสถาบันศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างครบวงจร ทั้งยังเหมาะที่จะพัฒนาเป็นฐานการผลิตสินค้าฮาลาลปลอดโลกมุสลิม เพราะพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสังคมที่เชื่อมโยงกับประเทศมุสลิม และมีศักยภาพ ในการผลิตวัตถุดิบด้านปศุสัตว์ สัตว์น้ำ สมุนไพรและอื่น ๆ รวมทั้งมีสถาบันรับรองมาตรฐานฮาลาลจึงสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลและสินค้าฮาลาลอื่นๆ ที่มีศักยภาพได้ นอกจากนี้จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีศักยภาพในการพัฒนาปาล์มน้ำมันและแหล่งพลังงานทดแทน ไปโอติเซล เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะแก่ การปลูกปาล์มน้ำมัน และมีสถาบันวิจัยและพัฒนา ด้าน การผลิตไปโอติเซลทั้งสามารถต่อยอดในอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่นๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากที่กล่าวแล้ว พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีความพร้อมต่อการพัฒนาเป็นฐาน การเชื่อมโยงการขนส่งทางทะเลกับนานาชาติ เนื่องจากมีความได้เปรียบทางกายภาพที่เปิดสู่ ทะเลทั้งด้านอ่าวไทยและอันดามัน มีโครงข่ายคมนาคมขนส่งทางถนนและทางรถไฟที่เชื่อมโยง โดยสะดวก มีร่องน้ำลึกที่สามารถ พัฒนาท่าเรือน้ำลึกและมีโอกาสพัฒนาระบบท่อส่งน้ำมัน เชื่อมโยงฝั่งตะวันออกกับฝั่งอันดามันทางตะวันตกไปสู่ตลาดเอเชียตะวันตกและยุโรปได้ รวมทั้ง มีพื้นที่ ติดต่อกับประเทศมาเลเซียและเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย จึงมีโอกาพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศตาม กรอบพหุภาคีและทวิภาคีโดยเฉพาะการพัฒนาเชื่อมโยงกับแผนงานพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือ (NCER) และแผนงานพัฒนา เศรษฐกิจชายฝั่งทะเลตะวันออก (ECER) ของมาเลเซีย พร้อมทั้งใช้ประโยชน์จากศักยภาพ แหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่พัฒนาเชื่อมโยงเป็นวงจรท่องเที่ยวของภูมิภาค และพัฒนาเป็น ศูนย์ กลาง การศึกษานานาชาติและอิสลามศึกษา โดยอาศัยศักยภาพของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ (คณะกรรมการรัฐมนตรีพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552)

ธุรกิจการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียนับได้ว่าได้สร้างรายได้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก โดยแหล่งธุรกิจชายแดนที่สำคัญเช่น อำเภอสุไหงโกล

จังหวัดนครราชสีมา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดลพบุรี อำเภอเสนา จังหวัดสงขลา เป็นต้น โดยธุรกิจบริการ จะมีความโดดเด่น เช่น โรงแรม สถานบันเทิง เป็นต้น แนวโน้มในอนาคตเมื่อมีการเปิดเสรีทางการค้าในกลุ่มประเทศอาเซียนแล้ว เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จะได้รับความสนใจและกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและบริการในกลุ่มประเทศมาลายูในที่สุดทั้งนี้รัฐบาลต้องสามารถยุติปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ได้สำเร็จด้วย

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม (social) เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยอัตลักษณ์ความเป็นคนมลายู การนับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด โดยใช้วัฒนธรรมร่วมเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีระบบการตรวจสอบกันเองในชุมชนถ้าหากเห็นว่าสมาชิกคนใดกระทำความผิด หรือละเมิดต่อวิถีชีวิตและข้อบัญญัติทางศาสนาก็จะได้รับการติเตียนและไม่ได้รับการยอมรับ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้มีเฉพาะคนมลายู นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ยังมีคนเชื้อสายจีนที่นับศาสนาพุทธและผีบรรพบุรุษ และคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ อาศัยอยู่ร่วมกันซึ่งหากเป็นชุมชนชนบทผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมักจะไม่นับถือศาสนาอื่น โดยจะแยกเป็นคนละหมู่บ้าน แต่ถ้าเป็นชุมชนเมืองโดยทั่วไปจะอาศัยอยู่ปะปนกันซึ่งโดยส่วนใหญ่คนไทยเชื้อสายจีนจะเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจในพื้นที่

สำหรับทัศนคติและค่านิยมทางการศึกษาของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามจะไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ แต่จะส่งเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่งมีการสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาศาสนา โดยจะเน้นหนักไปทางวิชาศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เป็นจุดอ่อนสำคัญสำหรับเยาวชนในพื้นที่ที่เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาไปแล้ว โอกาสในการแข่งขันเพื่อเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาก็จะมีน้อยตามไปด้วย ซึ่งวัดจากผลการทดสอบความรู้นักเรียนระดับชาติ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนครราชสีมาจะอยู่ในอันดับรั้งท้ายของประเทศเสมอทุกปี

4. ด้านเทคโนโลยี (technology) ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันทำให้ประชาชนรับรู้และตื่นตัวต่อการพัฒนาตนเองหรือบุตรหลานให้มีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากการส่งบุตรหลานให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา หรือการไม่กีดกันเพศหญิงไม่ให้มีโอกาสด้านการศึกษาที่อยู่ห่างไกลบ้าน ตลอดจนผู้ที่ห่างเหินจากระบบการศึกษามานานก็เข้าสู่ระบบการศึกษาอีกครั้ง เป็นต้น เทคโนโลยียังมีส่วนสำคัญในการปรับวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนรุ่นใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองมีส่วนไป

กระทบต่อความรู้สึกของผู้นำศาสนา หรือประชาชนที่เคร่งครัดในศาสนา ว่าคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะไม่สามารถรักษาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตอันดีงามที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมาได้

การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

ผู้วิจัยจำแนกวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นคือ

1. โครงสร้างองค์กร วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโครงสร้างการบริหารงานองค์กรตามระบบราชการแบบบนลงล่าง (top down) ผ่านอำนาจสั่งการมาจากสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร โดยสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนนี้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมนโยบาย งบประมาณ และการบรรจุแต่งตั้งบุคลากรของวิทยาลัยชุมชนในแต่ละแห่ง ส่วนในระดับวิทยาลัยซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ นั้น มีผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี เป็นผู้บริหารภายใต้การกำกับดูแลของสภาวิทยาลัยซึ่งสรรหามาจากผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นอีกชั้นหนึ่ง มีสภาวิชาการรับผิดชอบในการดูแลคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล มีบุคลากรรับผิดชอบงานในฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายบริหาร ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายแผนและประกันคุณภาพ ซึ่งแต่ละแห่งอาจออกแบบแตกต่างกันไป

2. วัฒนธรรมองค์กร วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังยึดติดกับรูปแบบการบริหารงานตามระบบราชการ การใช้อำนาจแบบบนลงล่าง คณาจารย์ดำเนินบทบาทในฐานะผู้สอนมากกว่าการเป็นนักวิชาการเหมือนเช่นสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ตลอดจนยังมีภาระในเรื่องงานธุรการต่าง ๆ อีกด้วย

3. ทรัพยากร หลักการเดิมของการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทยคือการใช้ทรัพยากรร่วมกับองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาอื่นในชุมชน เพื่อลดภาระงบประมาณของทางราชการ และยังเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้คุ้มค่าที่สุดด้วย แต่เมื่อเปิดการเรียนการสอนมาได้ระยะหนึ่งก็เกิดปัญหาเรื่องการใช้ทรัพยากรร่วมในรูปแบบต่าง ๆ จนเป็นเหตุผลให้วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งเริ่มของงบประมาณเพื่อสร้างหรือจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาเป็นของตัวเอง โดยเฉพาะวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้รับงบประมาณเพื่อการพัฒนาเป็นกรณีพิเศษอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบ ได้จัดสร้างอาคารเรียน อาคารปฏิบัติการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นจนอาจมีแนวโน้มที่จะเป็นการจัดการศึกษาที่ดึงผู้เรียนเข้ามาสู่ส่วนกลางอันเป็นที่ตั้งของวิทยาลัย แทนที่จะกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่พื้นที่ห่างไกลซึ่งผิดหลักการการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้ง ซึ่งจังหวัดชายแดนภาคใต้มี

แหล่งเรียนรู้และทรัพยากรทางการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเป็นจำนวนมากทั้งของภาครัฐและเอกชน ซึ่งถ้าหากมีการจัดระบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันก็จะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกโดยใช้ PEST Analysis ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และเทคโนโลยี และการวิเคราะห์ปัจจัยภายในของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ข้างต้นสรุปในรูปแบบการวิเคราะห์ SWOT ดังตาราง 23

ตาราง 24 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กรเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ
จังหวัดชายแดนภาคใต้

	ปัจจัยภายใน: จุดเด่น	ปัจจัยภายใน: จุดอ่อน
	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรัชญา แนวคิด หลักการสนับสนุนบทบาทการจัดการศึกษาโดยชุมชน เพื่อชุมชน บนฐานสังคมพหุวัฒนธรรม 2. บุคลากรมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บริหารงานแบบระบบราชการ 2. กระบวนการจัดทำหลักสูตรยืดโยงกับส่วนกลาง ไม่เอื้อต่อการปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน 3. บุคลากร ไม่เพียงพอต่อภาระงาน
ปัจจัยภายนอก: โอกาส	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม ตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น 2. จัดการศึกษาโดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางครอบคลุมทุกภารกิจของวิทยาลัยชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับระบบการบริหารจากระบบราชการที่ใช้อำนาจแบบบนลงล่างเป็นการใช้อำนาจแนวราบบนศักยภาพของศักดิ์ศรีของบุคลากร 2. ปรับระบบเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรที่มาจากฐานของชุมชน หรือวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ 3. เน้นการใช้ประโยชน์ด้านบุคลากร จากคนในท้องถิ่น
ปัจจัยภายนอก: อุปสรรค	<ol style="list-style-type: none"> 1. มุ่งเน้นหลักการเดิมของวิทยาลัยชุมชนในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันในท้องถิ่น 2. สร้างความร่วมมือกับท้องถิ่นบริหารจัดการเพื่อจะได้ไม่ติดปัญหาเรื่องงบประมาณ การรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง และการจัดหลักสูตรที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โอนวิทยาลัยชุมชนให้อยู่ในการกำกับดูแลของท้องถิ่น ปรับระบบการบริหารงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือกับชุมชน 2. พัฒนาระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่มาจากฐานราก (ชุมชน)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. กฎหมายสนับสนุน 2. นโยบายรัฐบาลสนับสนุน 3. ชุมชนท้องถิ่นพร้อมให้ความร่วมมือ 4. พื้นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะและมีความโดดเด่น 5. โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ในบริบทวัฒนธรรมมลายู 	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชนรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง 2. ชุมชนขาดการรับรู้บทบาท และพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน ที่สามารถเชื่อมกับบทบาทของชุมชน 3. สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ไม่ส่งเสริมบรรยากาศในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ 	

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นนำเสนอประกอบด้วยนโยบายของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอทางยุทธศาสตร์ทางการศึกษา และข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. นโยบายทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยวิทยาลัยชุมชนปัตตานี วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนสงขลา วิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งยังขาดโอกาสอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ความเป็นพื้นที่เฉพาะที่มีความแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ นโยบายที่สำคัญควรประกอบด้วย

1.1 กระจายอำนาจการบริหารจัดการ

ในสถานการณ์ปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนทุกแห่งอยู่ภายใต้สังกัดของสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานะเป็นส่วนราชการ ซึ่งแตกต่างสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีอิสระในการบริหารจัดการมากกว่า ขณะที่วิทยาลัยชุมชนนั้นปรากฏว่าอำนาจส่วนหนึ่งยังไม่ได้กระจายลงมาสู่สถานศึกษา เช่น อำนาจการบรรจุแต่งตั้งบุคลากร หรือการใช้จ่ายงบประมาณ

ส่วนกลางควรสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยอาจถ่ายโอนอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งจะมีความคล่องตัวทั้งในเรื่องของงบประมาณ ทรัพยากรการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนจะต้องเชื่อมความร่วมมือกับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้นำทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเป็นกรรมการสภาวิทยาลัย สภาวิชาการ วิทยากร อาจารย์ผู้สอน หรือกรรมการในหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาลัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบท และความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

1.2 กระจายโอกาสทางการศึกษา

เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานทำให้ การกระจายโอกาสทางการศึกษาไปยังชุมชนที่อยู่ห่างไกลเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะวิทยาลัย

ชุมชนเองต้องห่วงความปลอดภัยของอาจารย์ และบุคลากรที่จะเข้าไปจัดการศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่มีหน่วยจัดการศึกษาที่จำกัด ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในตัวจังหวัด และพื้นที่ที่มีความปลอดภัยสูง

ขณะที่ในปัจจุบันปรากฏว่าวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งมีแนวโน้มที่จะจัดการศึกษาในที่ตั้งเป็นหลัก เพราะต่างก็สร้างอาคารเรียนเป็นของตัวเอง ทำให้ตัดโอกาสของผู้ที่อยู่ห่างไกล และไม่พร้อมที่จะเข้ามาเรียนในเมืองด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ และที่สำคัญก็จะไม่สอดคล้องกับหลักการของวิทยาลัยชุมชน ที่ต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน และมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว

ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการของวิทยาลัยชุมชน เพื่อจะได้ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ซึ่งประกอบด้วย 1) การเปิดประตูในการรับนักศึกษา โดยไม่จำกัดในทั้งในเรื่องของวัย อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะ จุดมุ่งหมายในการเรียน กล่าวคือทุกคนสามารถเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนได้ตามความต้องการของตนเอง 2) ค่าใช้จ่ายต่ำและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน วิทยาลัยชุมชนยังต้องจัดหลักสูตรการศึกษาตามชุมชนรอบนอกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเพื่อการประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่กระทบกับวิถีชีวิตปกติของผู้เรียนมากนัก และ 3) ยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการดำเนินงาน หลักสูตรต่าง ๆ ต้องสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่ และความต้องการทางการศึกษาของชุมชนพร้อมกันไปด้วย ซึ่งการแสวงหาความร่วมมือทางการศึกษากับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งบุคลากร ทรัพยากรทางการศึกษา หรือองค์ความรู้ในชุมชนก็จะเป็นการขยายโอกาสให้เข้าใกล้ชุมชนมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย

1.3 การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

ประชาชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายมลายู โดยใช้ภาษาฮาวีเป็นภาษาถิ่น และดำรงชีวิตตามแบบวัฒนธรรมมลายู นอกจากนี้การนับถือศาสนาอิสลามของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ได้ตกย้ำลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับวัฒนธรรมหลัก หรือวัฒนธรรมอื่นในประเทศ อย่างไรก็ตามในพื้นที่แห่งนี้ยังมีวัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมไทยที่มีความเข้มแข็ง และอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยชุมชนเพื่อให้ตอบสนองต่อปรัชญาของการเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องคำนึงถึงสภาพภูมิสังคมแห่งนี้ เป็นสำคัญ ซึ่งปัจจุบันหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรของส่วนกลาง ยังไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้อง

กับบริบทของของท้องถิ่นซึ่งควรสอดคล้องกับวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่เข้าไปในแต่ละหลักสูตรด้วย

1.4 การสร้างพันธมิตรหรือเครือข่ายในการจัดการศึกษา

ปัญหาสำคัญของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนคือ ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อให้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีได้ เพราะไม่มีสถาบันอุดมศึกษาใดในพื้นที่ที่จัดหลักสูตรต่อเนื่องรองรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชน ทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ตลอดจนไม่สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ผู้เรียนสามารถเรียนได้ไม่จำกัด ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนควรเร่งดำเนินการสร้างพัฒนามิตรในการจัดการศึกษากับสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้ นักศึกษาสามารถเรียนต่อได้ตามความความต้องการ ซึ่งอาจจัดทำหลักสูตรร่วมกันระหว่างวิทยาลัยชุมชนและสถาบันอุดมศึกษาอื่นในพื้นที่ โดยให้มีเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับชุมชนชายแดนได้ และสามารถถ่ายโอนหน่วยกิตมายังสถาบันอุดมศึกษาได้หากผู้เรียนมีความประสงค์จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

1.5 การปรับระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา

เนื่องจากวิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งแม้จะจัดการศึกษาในระดับอนุปริญญา แต่ก็ใช้ตัวชี้วัดเดียวกันกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ในขณะที่ภารกิจของบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาอื่นกับของวิทยาลัยชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ อาจารย์ของวิทยาลัยชุมชนนั้นนอกจากต้องทำหน้าที่ผู้สอนแล้ว ยังต้องทำงานธุรการอื่นด้วย เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารวิชาการ งานกิจการนักศึกษา เป็นต้น ทำให้ภารกิจสำคัญของอาจารย์อุดมศึกษาในด้านการวิจัยทำได้ไม่เต็มที่ หรือไม่มีเลยในวิทยาลัยชุมชนบางแห่ง ดังนั้นจึงควรมีการปรับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาให้สอดคล้องกับภารกิจของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ที่มีบริบทสังคมวัฒนธรรมแตกต่างไปจากวิทยาลัยชุมชนอื่น ๆ โดยที่การจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องต่อบริบทที่แตกต่างนั้น นอกจากนี้ในระบบการประกันคุณภาพจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทั้งในฐานะผู้ประเมินและผู้ให้ข้อมูล เพื่อตรวจสอบการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม

1.6 การใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

ปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความพร้อมในเรื่องทรัพยากรทางการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านอาคารอำนวยการ อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในที่ตั้งของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งผู้ที่ใช้ประโยชน์ก็คือนักศึกษาที่เรียนอยู่ในที่ตั้งเป็นหลัก ขณะนี้นักศึกษาตามหน่วยจัดการศึกษาจะใช้ทรัพยากรการศึกษาที่เป็นของหน่วยงาน/สถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการศึกษา โดย

วิทยาลัยชุมชนมีการจัดงบประมาณบำรุง หรือจัดหาเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดแคลน ซึ่งการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานอื่นนี้ เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพยากรที่รัฐได้ลงทุนไปแล้วนั้น ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และไม่สิ้นเปลืองงบประมาณเพื่อที่จะจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาใหม่ให้กับวิทยาลัยชุมชน นอกจากนี้การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทำให้วิทยาลัยชุมชนมีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกด้วย

2. ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการประกันคุณภาพ และด้านทรัพยากรทางการศึกษา ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ

2.1.1 กระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ โดยสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการโดยตรงในการควบคุมดูแลวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ควรดำเนินการกระจายอำนาจทางการบริหารทั้งหลายให้แก่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ให้มีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น อำนาจในการบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณ และอำนาจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยกลไกของสภาวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งซึ่งเป็นตัวแทนที่มาจากภาคส่วนต่าง ในพื้นที่ในการควบคุมดูแลการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนแทน นอกจากนี้ควรเปิด โอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่

2.1.2 ยกฐานะวิทยาลัยชุมชนให้เป็นนิติบุคคล โดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน ต้องกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะนี้ไว้ใน ร่าง พรบ.วิทยาลัยชุมชน ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการร่างในขณะนี้ ซึ่งการเป็นนิติบุคคลของวิทยาลัยชุมชนจะอำนวยประโยชน์ให้วิทยาลัยชุมชนเป็นองค์การบริหารจัดการตนเอง ซึ่งจะมีอิสระในการบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา และการจัดการทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น

2.1.3 สร้างความร่วมมือหรือถ่ายโอนอำนาจของวิทยาลัยชุมชนให้ท้องถิ่นมีส่วนในการบริหารจัดการมากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจสำคัญในการจัดการศึกษาในทุกระดับ ตามสภาพความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่ง ซึ่งวิทยาลัยชุมชนถือเป็นสถาบันอุดมศึกษาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชนหากให้เป็นไปตามปรัชญาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอย่างแท้จริงควรให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดเป็นผู้บริหารจัดการ หรือหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมก็ควรเน้นการสร้างร่วมมือให้มากที่สุดทั้งในการการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่

2.1.4 ขยายหน่วยจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกอำเภอ ทั้งจังหวัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ทั้งนี้ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาในแต่ละอำเภอ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาที่จำเป็น ตลอดจนจัดค่าตอบแทนแก่อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาซึ่งทำงานบนพื้นที่เสี่ยงเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้บุคลากรทางการศึกษาเข้าไปจัดการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ห่างไกลและมีความเสี่ยงจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่

2.2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

2.2.1 ปรับปรุงหลักสูตรการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม กล่าวคือ วิทยาลัยชุมชนจะต้องปรับหลักสูตรในระดับอนุปริญญาที่เปิดสอนอยู่ในขณะนี้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานได้ เช่น หลักสูตรการปกครองท้องถิ่น ควรเพิ่มรายวิชากฎหมายอิสลาม การบริหารจัดการพื้นที่พิเศษ หรือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ควรเพิ่มรายวิชาการดูแลเด็กตามหลักศาสนาอิสลามเป็นต้น การกำหนดเนื้อหาสาระในรายวิชาต่างๆ นั้น ควรจัดให้มีการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้เนื้อหาสาระนั้นมีความถูกต้อง สมบูรณ์

2.2.2 พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างหลากหลายมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรใหม่เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในพื้นที่ หรือสนับสนุนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวอาจมีทั้งหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้น เช่น หลักสูตรอิสลามศึกษา หลักสูตรภาษามลายู หลักสูตรการค้าชายแดน หลักสูตรพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในพื้นที่พิเศษ หรือหลักสูตรชุมชนศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรใด ๆ ควรมีการสำรวจความต้องการของประชาชน และมีกระบวนการ

ในการดำเนินการที่รวดเร็วเพื่อให้ทันต่อความต้องการของชุมชน และหลักสูตรที่มีอยู่แล้วก็ต้องพร้อมที่จะปิดตัวได้ทันทีเมื่อชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจแล้ว

2.2.3 สร้างเครือข่ายกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยวิทยาลัยชุมชนควรสร้างความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ให้สามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้มากที่สุดเพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ทั้งนี้หลักสูตรดังกล่าวควรเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายในพื้นที่ ตลอดจนเป็นหลักสูตรที่มีอัตลักษณ์เฉพาะสำหรับสังคมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2.4 สร้างเครือข่าย ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ โดยการจัดทำระบบฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นอาจารย์ ผู้สอน หรือวิทยากร แก่ นักศึกษา เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดกับแหล่งเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

2.3 ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา

2.3.1 ปรับระบบการประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนควรปรับเกณฑ์มาตรฐานในการประกันคุณภาพทางการศึกษาให้เหมาะสมกับภารกิจของวิทยาลัยชุมชน เช่น ควรให้ค่าน้ำหนักกับภารกิจด้านการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนภารกิจด้านการวิจัยควรเน้นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ควรปรับลดภารกิจที่ไม่จำเป็นสำหรับอาจารย์ เช่น งานธุรการ และงานบริหารอื่น ๆ เพื่อให้อาจารย์ได้มีเวลาในการพัฒนางานวิชาการและงานวิจัยเพิ่มมากขึ้น

2.3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในระบบการประกันคุณภาพโดยสร้างระบบการประกันคุณภาพที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน เพื่อที่จะได้ยืนยันได้ว่าวิทยาลัยชุมชนได้จัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานทางสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

4. ด้านทรัพยากรทางการศึกษา

4.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในพื้นที่วิทยาลัย

ชุมชนไม่ควรเน้นการก่อสร้างอาคาร หรือระบบ โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เกินความจำเป็น แต่ควรมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมที่มีอยู่ในพื้นที่เช่นอาคารเรียน ห้องสมุด หรือห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ส่วนงบประมาณที่ได้รับควรมุ่งเน้นไปที่การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนให้ได้มากที่สุดวิทยาลัยชุมชนต้องสนับสนุนค่าสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ และจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งานของนักศึกษาและประชาชนทั่วไป

4.2 กระจายทรัพยากรทางการศึกษาจากสำนักงานวิทยาลัยชุมชนไปยังหน่วยจัดการศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาและประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งนี้หน่วยจัดการศึกษาต้องมีสถานที่รองรับและมีระบบการบริหารจัดการเพื่อให้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และประชาชน โดยทั่วไป

4.3 สำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดทำระบบฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของกระบวนการสอนของนักศึกษา และของประชาชนทั่วไปสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ หรือผู้ที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปสาระสำคัญในแต่ละยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงาน และเงื่อนไขข้อจำกัด ดังตาราง 24 และแสดงเป็นแผนภาพยุทธศาสตร์ดังภาพ

ตาราง 25 ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์	แนวทางการดำเนินงาน	เงื่อนไขหรือข้อจำกัด
1. ด้านการบริหารจัดการ		
1.1 กระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่	- สำนักบริหารวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการโดยตรงในการควบคุมดูแลวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ที่ควรดำเนินการกระจายอำนาจทางการบริหารทั้งหลายให้แก่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ให้มีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น อำนาจในการบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณ และอำนาจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยกลไกของสภาวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งซึ่งเป็นตัวแทนที่มาจากภาคส่วนต่าง ในพื้นที่ในการควบคุมดูแลการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนแทน	-
1.2 ยกฐานะวิทยาลัยชุมชนให้เป็นนิติบุคคล	- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน ต้องกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะนี้ไว้ใน ร่าง พรบ.วิทยาลัยชุมชน ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการร่างอยู่ในขณะนี้	-
1.3 สร้างความร่วมมือหรือถ่ายโอนอำนาจของวิทยาลัยชุมชนให้ท้องถิ่นมีส่วนในการบริหารจัดการมากขึ้น	- ควรให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดเป็นผู้บริหารจัดการ หรือหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมก็ควรเน้นการสร้างความร่วมมือให้มากที่สุดทั้งในการการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่	-

ตาราง 25 (ต่อ)

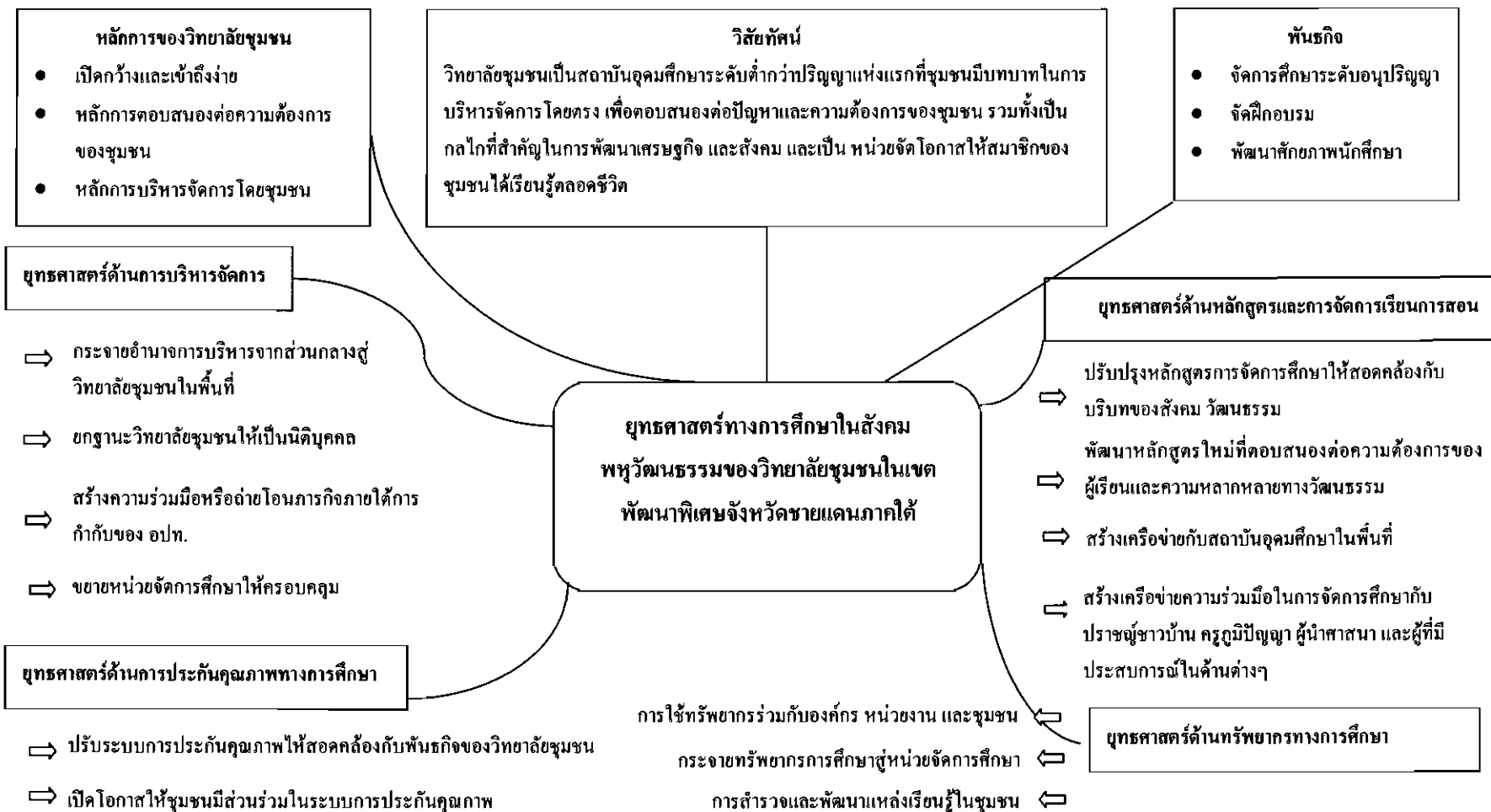
ยุทธศาสตร์	แนวทางการดำเนินงาน	เงื่อนไขหรือข้อจำกัด
<p>1.4 ขยายหน่วยจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกอำเภอ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ขยายหน่วยจัดการศึกษาออกไปตามอำเภอต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด เพื่อเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม - สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาในแต่ละอำเภอ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาที่จำเป็น - จัดค่าตอบแทนแก่อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาซึ่งทำงานบนพื้นที่เสี่ยงเป็นพิเศษ 	<p>ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทางความมั่นคง เพื่อรักษาความปลอดภัยต่ออาจารย์และนักเรียนระหว่างที่มีการจัดการศึกษา</p>
<p>2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน</p> <p>2.1 ปรับปรุงหลักสูตรการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม</p> <p>2.2 พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างหลากหลาย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับหลักสูตรในระดับอนุปริญาที่เปิดสอนอยู่ในขณะนี้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานได้ เช่น หลักสูตรการปกครองท้องถิ่น ควรเพิ่มรายวิชากฎหมายอิสลาม, การบริหารจัดการพื้นที่พิเศษ หรือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ควรเพิ่มรายวิชาการดูแลเด็กตามหลักศาสนาอิสลาม เป็นต้น - มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรใหม่เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในพื้นที่ หรือสนับสนุนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้น ในปัจจุบัน ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวอาจมีทั้งหลักสูตรอนุปริญาและหลักสูตรระยะสั้น เช่น หลักสูตรอิสลามศึกษา, หลักสูตรภาษามลายู, หลักสูตรการค้าชายแดน, หลักสูตรพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในพื้นที่พิเศษ, หลักสูตรชุมชนศึกษา เป็นต้น 	<p>การกำหนดเนื้อหาสาระในรายวิชาต่างๆ นั้น ควรจัดให้มีการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้เนื้อหาสาระนั้นมีความถูกต้อง สมบูรณ์</p> <p>การพัฒนาหลักสูตรใด ๆ ควรมีการสำรวจความต้องการของประชาชน และมีกระบวนการในการดำเนินการที่รวดเร็วเพื่อให้ทันต่อความต้องการของชุมชน และหลักสูตรที่มีอยู่แล้วก็ต้องพร้อมที่จะปิดตัวได้ทันทีเมื่อชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจแล้ว</p>

ตาราง 25 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	แนวทางการดำเนินงาน	เงื่อนไขหรือข้อจำกัด
<p>2.3 สร้างเครือข่ายหรือทำหลักสูตรร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น</p>	<p>- วิทยาลัยชุมชนในแต่ละจังหวัดควรสร้างความร่วมมือในการจัดการศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ตามความต้องการ โดยเป็นสร้างความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตรร่วม การเทียบโอนหน่วยกิต หรือการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน เป็นต้น</p>	<p>สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หรือมุ่งเน้นการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยจึงไม่มีนโยบายสนับสนุนในการทำหลักสูตรต่อเนื่อง</p>
<p>2.4 สร้างเครือข่าย ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ</p>	<p>- จัดทำระบบฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ - เปิดโอกาสให้ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการเป็นอาจารย์ผู้สอน หรือวิทยากร แก่ นักศึกษา</p>	<p>- ผู้ทรงภูมิความรู้ในท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านวุฒิการศึกษาสำหรับการเป็นอาจารย์ผู้สอนในระดับอนุปริญญา - ต้องการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมท้องถิ่น</p>
<p>3. ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา</p> <p>3.1 ปรับระบบการประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน</p>	<p>- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนควรปรับเกณฑ์มาตรฐานในการประกันคุณภาพทางการศึกษาให้เหมาะสมกับภารกิจของวิทยาลัยชุมชน เช่นควรให้ค่าน้ำหนักกับภารกิจด้านการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนภารกิจด้านการวิจัยควรเน้นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น</p>	<p>ควรปรับลดภารกิจที่ไม่จำเป็นสำหรับอาจารย์ เช่น งานธุรการ และงานบริหารอื่น ๆ เพื่อให้อาจารย์ได้มีเวลาในการพัฒนางานวิชาการและงานวิจัยเพิ่มมากขึ้น</p>

ตาราง 25 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	แนวทางการดำเนินงาน	เงื่อนไขหรือข้อจำกัด
3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในระบบการประกันคุณภาพ	- สร้างระบบการประกันคุณภาพที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้ประเมิน หรือผู้ให้ข้อมูล เพื่อจะได้สะท้อนคุณภาพทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หลากหลายของพื้นที่	วิทยาลัยชุมชนต้องวางระบบการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์พระราชทาน การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา เป็นกรอบในการดำเนินงาน
4. ด้านทรัพยากรทางการศึกษา	- วิทยาลัยชุมชนไม่ควรเน้นการก่อสร้างอาคาร หรือระบบ โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เกินความจำเป็น แต่ควรมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมที่มีอยู่ในพื้นที่เช่น อาคารเรียน ห้องสมุด หรือห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ส่วนงบประมาณที่ได้รับควรมุ่งเน้นไปที่การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนให้ได้มากที่สุด	วิทยาลัยชุมชนต้องสนับสนุนค่าสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ และจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้เพียงพอต่อการ ใช้งานของนักศึกษาและประชาชนทั่วไป
4.2 กระจายทรัพยากรทางการศึกษาจากสำนักงานวิทยาลัยชุมชนไปยังหน่วยจัดการศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่	- ทรัพยากรทางการศึกษาที่วิทยาลัยชุมชนเป็นผู้จัดหาเอง ควรกระจายไปตามหน่วยจัดการศึกษาต่างๆ อย่างเพื่อให้ให้นักศึกษาและประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่	หน่วยจัดการศึกษาต้องมีสถานที่รองรับและมีระบบการบริหารจัดการเพื่อให้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนและประชาชนโดยทั่วไป
4.3 สำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	- จัดทำระบบฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน - ร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งในส่วนของ การเรียนการสอนของนักศึกษา และของประชาชนทั่วไป	สร้างความร่วมมือ ในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ หรือผู้ที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ นั้น ๆ

ภาพ 12 แผนที่ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

การตรวจสอบยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการตรวจสอบยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นความสอดคล้องกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง และผลจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public forum) ณ ศูนย์ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเทศบาลเมืองเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2555 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 38 คน ผลการประชุมจำแนกได้ตามประเด็นยุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

1.1 การกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ มีความสอดคล้องกับ 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 78 (4) ที่พึงพัฒนาระบบรัฐ มีการปรับปรุงรูปแบบการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.1 ด้านการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ที่มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ 3) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2545) มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษาโดยตรง และ มาตรา 40 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต่ำกว่าปริญญา มีคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงสภาวิทยาลัยมีหน้าที่กำกับส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา 4) นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.1 ที่สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์โดยเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม และ 5) จากการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต่างให้การสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

1.2 ยกฐานะวิทยาลัยชุมชนให้เป็นนิติบุคคล เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน และการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 78 (5) ให้จัดระบบงานราชการและหน่วยงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดการและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะที่

ความเห็นของผู้ที่เข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นสาธารณะต่างให้การสนับสนุน เพราะจะทำให้การบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนมีความคล่องตัว และมีอิสระมากขึ้น ทั้งนี้อาจกำหนดสาระสำคัญไว้ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยชุมชนที่กำลังมีการผลักดันอยู่ในขณะนี้

1.3 สร้างความร่วมมือหรือถ่ายโอนอำนาจของวิทยาลัยชุมชนให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกัน 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 78 (3) ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และมาตรา 289 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและตามความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วย 2) แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.1 ด้านการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ 3) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 29 ที่ให้สถานศึกษาร่วมกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน และมาตรา 41 ได้ยืนยันสิทธิในการจัดการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น 4) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 59 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการปกครองและการกระจายอำนาจความรับผิดชอบดูแลการศึกษาระดับอุดมศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และข้อ 102 กล่าวถึงปรัชญาวิทยาลัยชุมชน ที่รองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำโจทย์จริงจากชุมชน รักษาคนมีประสบการณ์และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน ใช้และระดมทรัพยากรในพื้นที่ รวมทั้งบริหารร่วมโดยชุมชน 5) นโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ข้อ 4.1.1 ที่สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์โดยเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม และ 6) จากการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต่างให้การสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชนสร้างความร่วมมือ หรือถ่าย

โอนการบริหารสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงความพร้อม และศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ด้วย

1.4 วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งดำเนินการขยายหน่วยจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัด เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงผู้ที่ด้อยโอกาส หรือมีอุปสรรคในการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกัน 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 ที่รับรองสิทธิความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน 2) แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.1 ด้านการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ที่ส่วนหนึ่งกล่าวถึงการเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพของคนไทย ซึ่งจะได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเท่าเทียม 3) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 (1) ซึ่งเป็นหลักการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน 4) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 ตามแนวนโยบายข้อที่ 1 ที่กล่าวถึงการพัฒนาคนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ให้มีโอกาการเข้าถึงการเรียนรู้ 5) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 68 มุ่งเน้นให้อุดมศึกษาเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทางวิชาการแก่เยาวชนและประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และข้อ 156 ที่มุ่งเร่งสร้างโอกาสด้านการศึกษาแก่เยาวชนให้สามารถเรียนรู้วิชาที่เชื่อมกับอาชีพ พัฒนาทักษะทางภาษา วิชาการ อาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม 6) นโยบายรัฐบาล ที่ต้องการสร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม และ 7) จากกา รับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีความต้องการให้การศึกษาระบายตัวอย่างทั่วถึงเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในทุกระดับ

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

2.1 ปรับปรุงหลักสูตรการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม สอดคล้องกับ 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 79 (3) ที่ให้รัฐต้องพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเป็นไปของทางเศรษฐกิจและสังคม ม. 289 กล่าวถึงการจัดการศึกษาในท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย 2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน โดยต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนและเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ 3) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 ที่มุ่งให้สถานศึกษาสร้างร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร

และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ 4) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 แนวนโยบายการดำเนินงานข้อ 2 การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและตามศักยภาพ ข้อ 5 การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมคน ข้อ 7 การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์สังคมคุณธรรมภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และข้อ 8 การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ชุมชนชาติและสิ่งแวดล้อม บนฐานของศาสนาภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย 5) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 53 อุดมศึกษาต้องช่วยประชากรที่ยังอยู่ในภาคการเกษตรให้อยู่ต่อไปได้ และอยู่ได้ดีขึ้น อุดมศึกษาต้องช่วยสร้างคน ความรู้ กลไกเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ เพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต การจัดการเกษตรที่ยั่งยืน การเกษตรสมัยใหม่ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ข้อ 66 อุดมศึกษาต้องเป็นการศึกษาเพื่อลดความขัดแย้งและความรุนแรงอันเนื่องมาจากลักษณะความเป็นสังคมพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม ทั้งเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ของคนในประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และข้อ 102 มุ่งเน้นการจัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน 6) นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.1 จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกันมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย และ 7) ผลการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะให้การสนับสนุนการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม

2.2 พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างหลากหลาย สอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ 3) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 แนวนโยบายการดำเนินงานข้อ 2 การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและตามศักยภาพ ข้อ 5 การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมคน ข้อ 7 การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์สังคมคุณธรรมภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และข้อ 8 การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ชุมชนชาติและสิ่งแวดล้อม บนฐานของศาสนาภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย 4) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 65 การจัดการศึกษาในพื้นที่

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเน้นการสร้างความเข้าใจ โอกาสทางการศึกษา และ โอกาสทางอาชีพในปัจจุบันและอนาคต ข้อ 68 การอุดมศึกษาต้องเป็นกลไกหลักเพื่อเพิ่ม mobility ทางกายภาพ ความคิดและโลกทัศน์ ให้เด็กและเยาวชน ได้ออกนอกพื้นที่ทั้งทางกายภาพและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และข้อ 102 มุ่งเน้นการจัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน 6) นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.1 จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกันมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย และ 7 การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะพบว่าประชาชนให้การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ๆ ตามความต้องการของชุมชนและให้มีความคล่องตัวปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

2.3 สร้างเครือข่ายหรือทำหลักสูตรร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้ นักศึกษามีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคน ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มี ภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) พระราชบัญญัติทางการศึกษา มาตรา 15 กำหนดให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตาม อธิยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน 3) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 79 การให้ประชาคมอุดมศึกษาเรียนรู้และเห็นคุณค่าของพหุลักษณะพหุวัฒนธรรม การเห็นจุดอ่อนจุดแข็งและทางเลือก จำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลาย (diversity) และ mobility ของนักศึกษาต่างวัยต่างภูมิหลังวัฒนธรรมและสังคม ต่างเผ่าพันธุ์ เช่น การรับนักศึกษาวิทยาลัย ชุมชนเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย 4 ปี เป็นต้น ข้อ 100 ทุกระดับในกลุ่มอุดมศึกษาทั้งสี่กลุ่ม ควรมี กลไกร่วมกันในการปรับคุณภาพ ให้นักศึกษาสามารถต่อขยายโอนแลกเปลี่ยนกันได้ระหว่าง กลุ่ม ข้อ 103 กลไกของวิทยาลัยชุมชนที่ต้องร่วมกับมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา ภาคการผลิตจริง และ หน่วยงานด้านการพัฒนาแรงงานเพื่อปรับแรงงานที่ออกนอกภาคการเกษตร เพื่อเตรียมเข้าสู่ภาค บริการและภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่บริการของวิทยาลัยชุมชน รวมทั้งยกความรู้ สมรรถนะทักษะ ของผู้ทำงานในภาคการผลิตจริงเพื่อเพิ่มผลิตภาพ รองรับการผลิตงานและเปลี่ยนอาชีพของพื้นที่ บริการ และ ข้อ 158 การพัฒนาการอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการสร้างเสริมเข้มแข็งให้สถาบันอุดมศึกษา สร้างและพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยและ วิทยาลัยชุมชนที่มีคุณภาพโดยมีเงื่อนไขพิเศษ ส่งเสริมการทำงานในระบบเครือข่ายอุดมศึกษาทั้งใน และนอกพื้นที่ เป็นต้น 4) นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.2 ที่ต้องการสร้างโอกาสทางการศึกษา กระจาย

โอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม และ 5) จากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีความต้องการให้หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนสามารถต่อยอดไปเรียนต่อในระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้

2.4 สร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) พระราชบัญญัติทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับกรม ภาคมณฑลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 3) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 แนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อที่ 8 ให้การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย 4) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 155 การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องมองภาพรวมหลายมิติทั้งทางสังคม ศาสนา ประวัติศาสตร์ การเมือง ระบบการศึกษาวิชาโลกและวิทยาศาสตร์แบบคู่ขนาน 5) นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.1 จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกันมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย และ 6) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะพบว่าประชาชนให้การสนับสนุนการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นสร้างระบบการเรียนรู้ภายในชุมชนของตนเองโดยผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชนภายใต้การรับรองของวิทยาลัยชุมชน

3. ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา

3.1 ปรับระบบการประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน และสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของ 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 79 (3) ที่ให้พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม 2) พระราชบัญญัติทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพทางการศึกษา มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับกรม ภาคมณฑลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของ

บุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 3) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565 ข้อ 96 ขจัดกลไกการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาที่ไร้ทิศทาง มีความซ้ำซ้อน ขาดคุณภาพ ซึ่งการประเมินคุณภาพควรนำไปสู่ระบบประกันคุณภาพ (Accreditation) ที่นักศึกษาและสาธารณะให้ความเชื่อถือ เป็นฐานและเงื่อนไขในการจัดสรรงบประมาณของรัฐ และการสนับสนุนจากภาคเอกชน ทั้งนี้โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานการประเมินในจำนวนที่เหมาะสม มีอิสระและไม่หวังผลกำไร มีระบบ Peer review เพื่อประกันคุณภาพขั้นต่ำ (Threshold quality) ละนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ข้อ 97 การประกันคุณภาพทางการศึกษาต้องสอดคล้องกับบทบาทและพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่มีความแตกต่างกันด้วย และ ข้อ 4) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะพบว่าประชาชนให้การสนับสนุนการปรับระบบการประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับบทบาทและพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งจะสะท้อนภาพผลการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อปรัชญาและพันธกิจของวิทยาลัยชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่

3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในระบบการประกันคุณภาพ มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผน การตัดสินใจ และการตรวจสอบการใช้อำนาจหรือการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ของภาครัฐ 2) พระราชบัญญัติทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพทางการศึกษา มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับทุติยภูมิต่าง ๆ ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 3) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2565 ข้อ 102 ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนการบริหารจัดการในมิติต่างๆ และ 4) จากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีความต้องการให้ตัวแทนของชุมชน หรือมีระบบในการให้ชุมชนเข้าไปประเมินผลการจัดการศึกษาว่ามีความสอดคล้องตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริงหรือไม่

4. ด้านทรัพยากรทางการศึกษา

4.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในพื้นที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการ

พัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551-2556 ข้อ 61 สถาบันอุดมศึกษาควรรวมตัวกันทำงานเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็น ข้อ 101 ระบบวิทยาลัยชุมชนใช้หลัก co-location โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ที่มีอยู่แล้วของมหาวิทยาลัย ของสถาบันการศึกษาอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ก่อนการลงทุนทางกายภาพ เน้นการระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ ข้อ 102 ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชนเน้นใช้และระดมทรัพยากรที่มีในพื้นที่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนในการบริหารร่วม ข้อ 166 พัฒนาและใช้ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และข้อ 177 สนับสนุนการลงทุนและการบริหารจัดการในการจัดระบบเครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ของอุดมศึกษา รวมทั้งนวัตกรรมเครือข่ายเพื่อการใช้ประโยชน์สูงสุด ลดความซ้ำซ้อน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน โดยห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ถือเป็นสมบัติสาธารณะ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสังคมโดยรวม นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์ในสถาบัน ซึ่งจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่างสนับสนุนแนวคิดนี้

4.2 กระจายทรัพยากรทางการศึกษาจากสำนักงานวิทยาลัยชุมชนไปยังหน่วยจัดการศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ พื้นที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551 ข้อ 177 สนับสนุนการลงทุนและการบริหารจัดการในการจัดระบบเครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ของอุดมศึกษา รวมทั้งนวัตกรรมเครือข่ายเพื่อการใช้ประโยชน์สูงสุด ลดความซ้ำซ้อน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน โดยห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ถือเป็นสมบัติสาธารณะ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสังคมโดยรวม นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์ในสถาบัน ซึ่งจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่างสนับสนุนแนวคิดนี้

4.3 สสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 4.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) แผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2551 ข้อ 102 ปรัชญาวิทยาลัยชุมชน ที่มุ่งเน้นการใช้พื้นที่ของชุมชนเป็นฐาน เป็นโจทย์ของการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องสำรวจทรัพยากรการเรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนซึ่งจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่างสนับสนุนยุทธศาสตร์นี้

4.4 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต สอดคล้องกับ 1) พระราชบัญญัติทางการศึกษา พ.ศ. 2542 หมวด 9 ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในสังคมไทย ขณะที่ 2 นโยบายรัฐบาล ข้อ 4.1.5 ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติ ซึ่งจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่างก็สนับสนุนการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อการจัดการศึกษาให้เข้าถึงประชาชนได้หลายช่องทางมากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องเชิงโครงสร้างและความคิดเห็นของประชาชนต่อ ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้สรุปแสดงได้ดังตาราง 25

ตาราง 26 การวิเคราะห์ความสอดคล้องทางยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
1. ด้านการบริหารจัดการ							
1.1 กระจายอำนาจการ							
บริหารจากส่วนกลางสู่ วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่	ม.78 (4)	ยุทธศาสตร์ 4.1	ม.39,40 (2545)	-	-	ข้อ 4.1.1	สนับสนุน
1.2 ยกฐานะวิทยาลัย ชุมชนให้เป็นนิติบุคคล	ม.78 (5)	-	-	-	-	-	สนับสนุน
1.3 สร้างความร่วมมือ หรือถ่ายโอนอำนาจของ วิทยาลัยชุมชนให้ท้องถิ่น มีส่วนในการบริหาร จัดการมากขึ้น	ม.78, 289	ยุทธศาสตร์ 4.1	ม.8, 29,41	-	ข้อ 60,102	ข้อ 4.1.1	สนับสนุน

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
1.4 ขยายหน่วยจัด การศึกษาให้ครอบคลุมทุก อำเภอ ในเขตจังหวัด	ม.49	ยุทธศาสตร์ 4.1	ม.8	แนวนโยบาย เพื่อดำเนินการ 1	ข้อ 68, 156	ข้อ 4.1.2	สนับสนุน
2. ด้านหลักสูตรและการ จัดการเรียนการสอน							
2.1 ปรับปรุงหลักสูตร การจัดการศึกษาให้ สอดคล้องกับบริบทของ สังคม	ม.79, ม.289	ยุทธศาสตร์ 4.2	ม.7,29	แนวนโยบาย เพื่อดำเนินการ 2,5,7,8	ข้อ 53, 66, 102	ข้อ 4.1.1	สนับสนุน
2.2 พัฒนาหลักสูตร ใหม่ที่ตอบสนองต่อความ ต้องการของผู้เรียนอย่าง หลากหลาย	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	ม.22	แนวนโยบาย เพื่อดำเนินการ 2,5,7,8	ข้อ 65,68,102	ข้อ 4.1.1	สนับสนุน

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
2.3 สร้างเครือข่าย หรือทำหลักสูตรร่วมกับ สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้นักศึกษาได้มี โอกาสศึกษาต่อในระดับที่ สูงขึ้น	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	ม.15	-	ข้อ 79, 100, 103, 158	ข้อ 4.1.2	สนับสนุน
2.4 สร้างเครือข่ายการ เรียนรู้กับ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ใน ด้านต่าง ๆ	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	ม.8, 23	แนวนโยบาย เพื่อดำเนินการ 8	ข้อ 155	ข้อ 4.1.1	สนับสนุน

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
3. ด้านการประกัน							
คุณภาพทางการศึกษา							
3.1 ปรับระบบการ ประกันคุณภาพให้ สอดคล้องกับพันธกิจของ วิทยาลัยชุมชน และ สอดคล้องกับบริบทสังคม พหุวัฒนธรรม	ม.79	-	ม. 57	-	ข้อ 96, 97	-	สนับสนุน
3.2 เปิดโอกาสให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในระบบ การประกันคุณภาพ	ม.87	-	ม.57	-	ข้อ 102	-	สนับสนุน

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
4. ด้านทรัพยากรทาง การศึกษา							
4.1 สร้างเครือข่าย ความร่วมมือกับ สถานศึกษา หน่วยงาน ราชการ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อ ใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรทางการศึกษาที่ มีอยู่ในพื้นที่	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	-	-	ข้อ 61,101,102,166,177	-	สนับสนุน
4.2 กระจายทรัพยากร ทางการศึกษาจาก สำนักงานวิทยาลัยชุมชน ไปยังหน่วยจัดการศึกษา หรือแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	-	-	ข้อ 177	-	สนับสนุน

ตาราง 26 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษฯ	รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	พรบ.การศึกษาชาติ พ.ศ.2542 และฉบับ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545	แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559	แผนพัฒนา อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ.2551-2565	นโยบาย รัฐบาล	ข้อเสนอแนะจากการ ประชุมรับฟังความ คิดเห็นสาธารณะ
4.3 สํารวจและ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชน	-	ยุทธศาสตร์ 4.2	-	-	ข้อ 102	-	สนับสนุน
4.4 พัฒนาระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ สนับสนุนการศึกษาตลอด ชีวิต	-	-	-	-	-	ข้อ 4.1.5	สนับสนุน

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในประเด็น รูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขและองค์ประกอบเชิง โครงสร้าง และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขและองค์ประกอบด้านนโยบาย กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไขและองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่ และ เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน โดยเฉพาะความเป็นพหุวัฒนธรรม การรับรู้ ค่านิยม และความต้องการทางการศึกษา และ 3) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมุ่งศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนภายใต้สภาพบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนศึกษาผลของเงื่อนไขทั้งในระดับชุมชน ระดับโครงสร้าง และระดับพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการยกย่องข้อเสนอยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อไป โดยผู้วิจัยเน้นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมรับฟังความเห็นสาธารณะซึ่งผู้วิจัยสรุปผลจำแนกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. รูปแบบการบริหารจัดการ

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 5 แห่งมีทิศทางการบริหารจัดการไปในแนวเดียวกันนับตั้งแต่วิสัยทัศน์ที่มุ่งการเป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพของชุมชนและเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน สำหรับพันธกิจหลักนั้นมี 3

ประการคือ การจัดการศึกษาระดับอนุปริญา การจัดหลักสูตรฝึกอบรม/ระยะสั้น และการจัดหลักสูตรปรับพื้นฐานแก่ผู้เรียนเป็นต้น ส่วนโครงสร้างการบริหารนั้นมีลักษณะเดียวกันคือ มีโครงสร้างการบริหารส่วนกลางโดยสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และโครงสร้างระดับวิทยาลัยที่จำแนกเป็นสภาวิทยาลัย สภาวิชาการ คณะกรรมการบริหารวิทยาลัย และส่วนงานต่าง ๆ

การบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ภายใต้การกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นการบริหารงานในส่วนกลาง มีบทบาทสำคัญในการกำกับนโยบาย บรรจุแต่งตั้งบุคลากร จัดสรรและควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณ พิจารณาและอนุมัติหลักสูตรอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนต่าง ๆ ในสังกัด

การบริหารงานในระดับวิทยาลัยชุมชน มีสภาวิทยาลัยชุมชนซึ่งแต่งตั้งมาจากบุคลากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมและให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนมีอำนาจในการอนุมัติการจัดการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรฝึกอบรมต่าง ๆ เป็นต้น ในระดับบริหารงานมีผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมาจากการสรรหาและมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารจัดการวิทยาลัย และมีสภาวิชาการมีหน้าที่สำคัญในการควบคุม และบริหารหลักสูตรการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่ง

นอกจากนี้การบริหารการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ยังต้องอยู่ภายใต้การประสานงานการปฏิบัติกับหน่วยงานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะวิทยาลัยชุมชนถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ ให้มีความรู้ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยบรรเทาเหตุการณความไม่สงบในพื้นที่ลงไปได้ โดยเฉพาะศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นหน่วยงานสำคัญในการประสานงานการปฏิบัติ และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสถาบันและพัฒนาศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสำนักบริหารวิทยาลัยชุมชนในส่วนกลาง

อย่างไรก็ตาม สภาวิทยาลัยชุมชน ผู้บริหาร และบุคลากรต่างสะท้อนข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันคือ วิทยาลัยชุมชนยังขาดอิสระในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นการบริหารงานในส่วนกลาง ยังไม่กระจายอำนาจอย่างเต็มที่มายังวิทยาลัยชุมชน ทำให้การทำงานล่าช้าไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

2. หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

วิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่งจัดการศึกษาในลักษณะเดียวกันคือ หลักสูตรอนุปริญญา และหลักสูตรฝึกอบรม/หลักสูตรระยะสั้น โดยหลักสูตรอนุปริญญา โครงสร้างหลักสูตร ต้องได้ หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 90 หน่วยกิต หลักสูตรที่เปิดสอนประกอบด้วยหลักสูตร การปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย การพัฒนาชุมชน การจัดการทั่วไป คอมพิวเตอร์ธุรกิจ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การบัญชี เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีการเกษตร และธุรกิจอาหารฮาลาล

สำหรับสาขาที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษามากเป็นพิเศษคือหลักสูตรการปกครองท้องถิ่น และการศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้เพราะผู้ที่มาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อใช้ประโยชน์จากวุฒิการศึกษาเป็นสำคัญ กล่าวคือหลักสูตรการปกครองท้องถิ่นจะได้รับความสนใจจากผู้นำชุมชนทุกระดับ นักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนข้าราชการทหาร ตำรวจในพื้นที่ที่ต้องการวุฒิการศึกษาเพื่อนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อเป็น โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งของตนเอง ส่วนหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ส่วนใหญ่ผู้ที่มาศึกษาต่อจะเป็นครูที่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ขณะเดียวกันสาขาที่มีผู้ให้ความสนใจน้อย กลับเป็นสาขาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่คนในชุมชนไม่ให้ความสนใจในการเข้าศึกษาเพราะ ไม่มีหลักประกันการได้งานทำ หรือขยาย โอกาสทางการศึกษาให้สูงขึ้นต่อไป

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นความสอดคล้องต่อบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างไปจากบริบทในพื้นที่อื่นในประเทศไทย พบว่าหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนมิได้ปรับให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ แต่อย่างใด ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง โดยที่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่มิได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเพิ่มเนื้อหาสาระสำคัญในแต่ละ โปรแกรมวิชาให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น เช่นเพิ่ม กฎหมายอิสลาม หรือการปกครองในอิสลาม ในหลักสูตรการปกครองท้องถิ่น หรือหลักการเลี้ยงดูเด็กตามหลักศาสนาอิสลาม ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เป็นต้น

3. การประกันคุณภาพทางการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินการตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 6 ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพภายใน และภายนอก 1) การประกันคุณภาพภายใน เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษาเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น ซึ่งวิทยาลัยชุมชน

ทุกแห่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการประกันคุณภาพในโดยอาศัยบุคลากรในสายบริหาร ศภาวิทยาลัย และสภาวิชาการ เป็นองค์คณะสำคัญในการประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ปีการศึกษา 2552 ของวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่ง แต่ละตัวชี้วัดส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ยกเว้นตัวชี้วัดด้านการวิจัยที่ยังไม่ได้คุณภาพ ส่วน 2) การประกันคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 5 แห่ง ได้ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในรอบการประเมิน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2553 เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ในภาพรวมอยู่ของวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่ง อยู่ในเกณฑ์พอใช้

การประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเป็นประกันคุณภาพตามเกณฑ์การประเมินภายในที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งกำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพทางการศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินทั่วไปที่ใช้ร่วมกันในกลุ่มวิทยาลัยชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาใน 4 ประการคือ การเรียนการสอน การศึกษาวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่เมื่อพิจารณาในสาระสำคัญความสอดคล้องกับปรัชญาทั่วไปของวิทยาลัยชุมชนที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาโดยชุมชนชน เพื่อชุมชนแล้ว พบว่า ยังมีได้สร้างระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับภูมิภาคอื่นทั้งทางด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งการประกันคุณภาพนั้นจึงควรนำมิติเหล่านี้เข้ามาพิจารณาด้วยเพื่อชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปตามปรัชญาของการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอย่างแท้จริง

4. ทรัพยากรการเรียนรู้

หลักการเริ่มต้นของการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันกับสถานศึกษา หน่วยงาน หรือสถานประกอบการที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ แต่ต่อมาภายหลังพบว่าวิทยาลัยชุมชนหลายแห่งประสบปัญหาความสะดุดในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษา จึงเริ่มมีการสร้างอาคารสำนักงาน อาคารวิทยบริการ อาคารเรียน อาคารฝึกประสบการณ์ หรือจัดซื้อวัสดุเพื่อการศึกษาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น โดยที่อาคารวิทยบริการนั้น ภายในอาคารประกอบไปด้วยสำนักงาน ห้องสมุด ห้องสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ห้องประชุม และห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น เปิดให้บริการแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งยังมีการลงทุนด้านทรัพยากรการศึกษา เช่น

ห้องคอมพิวเตอร์ในหน่วยจัดการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้ไปจัดการศึกษาโดยมักจะให้ใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างวิทยาลัยชุมชนและหน่วยงานที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ทรัพยากรการศึกษานั้น

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกแห่งต่างเน้นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่ได้รับจัดสรรจากส่วนกลาง หรือจากงบประมาณแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ ส่วนทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนนั้นโดยส่วนใหญ่เป็นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานของรัฐอื่นที่ใช้เป็นที่ตั้งของหน่วยจัดการศึกษา อย่างไรก็ตามทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่นพบว่ายังมีการใช้ประโยชน์น้อย ทั้งนี้เพราะหลักสูตรอนุปริญญาโดยส่วนใหญ่ไม่มีเนื้อหาสาระในหลักสูตรที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เว้นแต่หลักสูตรระยะสั้นที่ยังมีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นพอสมควร

เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง เชิงพื้นที่ และชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง

เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 นโยบายรัฐบาล และกฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อการจัดการศึกษามาข้างต้นนั้นพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติเงื่อนไขอันมีส่วนสำคัญต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ใน 3 หมวดคือ หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งได้ประกันความเสมอภาคทางการศึกษาของประชาชน โดยไม่ได้แบ่งแยกตามเศรษฐกิจฐานะ สภาพร่างกายเป็นต้น ตลอดจนให้รัฐต้องคุ้มครองหรือส่งเสริมอย่างเหมาะสมสำหรับการศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษาในทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และหมวด 14 ที่รับรองบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตาม

ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันไว้อย่างมั่นคงสำหรับประชาชนไทยในทุกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ที่จะได้รับการศึกษาในทุกระดับอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ตลอดจนสนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถคงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวิทยาลัยชุมชนที่ถูกจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยนั้นก็ล้วนตอบสนองต่อเจตนาของรัฐธรรมนูญนี้โดยตรง หากแต่ในภาคปฏิบัติที่พบว่า วิทยาลัยชุมชนยังห่างเหินต่อการสร้างความร่วมมือกันชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้รูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนที่มุ่งหลักสูตรของส่วนกลาง และมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระบบ จึงเป็นข้อจำกัดสำคัญที่จะเปิดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประชาชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

แผนการศึกษาแห่งชาติบัญญัติขึ้นตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีดุลยภาพใน 3 ด้านคือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทร ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดทางการศึกษา ก็ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไปในทิศทางดังกล่าว ทั้งนี้การบริหารและการจัดการการศึกษา ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้กรอบแผนการอุดมศึกษา ระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ได้ตอกย้ำภารกิจของวิทยาลัยชุมชนบนปรัชญาที่รองรับหลักพื้นฐานของการสร้างคนให้ชุมชน จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำโจทย์จริงจากชุมชน รักษาคนมีประสบการณ์และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น บริหารจัดการร่วมโดยชุมชน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการเฉพาะเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะความขัดแย้งอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการศึกษานั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ภูมิภาค และสังคมโลก ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาคนของประเทศ ในช่วงทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 อีกด้วย ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันก็ได้ระบุถึง

ความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตบนฐานสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทั้งกฎหมายการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาต่าง ๆ และนโยบายรัฐบาลต่างสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น หรือให้ชุมชนมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม สมควรที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมครอบคลุมตั้งแต่การบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษา หรือแม้แต่การจัดทรัพยากรการศึกษา เป็นต้น

2. เงื่อนไขและองค์ประกอบเชิงพื้นที่

2.1 สภาพการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย มีสถานศึกษาหลายประเภท หลายสังกัดแต่การดำเนินงานไม่มีเอกภาพ ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและพัฒนาพื้นที่ โดยยึดแนวทางพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตลอดจนหลักคุณธรรมนำความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา เพื่อสร้างสันติสุขและเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ภายใต้อาณัติความหลากหลายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก อย่างไรก็ตามต้องมีการส่งเสริมแนวคิดด้านพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติแต่ต้องลดการผูกขาดทางวัฒนธรรมหรือจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งการมีแนวโน้มนโยบายที่เปิดกว้างและสนับสนุนต่อการดำเนินการของวิทยาลัยชุมชนซึ่งมีปรัชญาสำคัญคือการเป็นสถาบันการศึกษาโดยชุมชนเพื่อชุมชนเช่นนี้ นับว่าเป็น โอกาสที่วิทยาลัยชุมชนจะเป็นผู้นำในการกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อบริบทความเป็นพหุสังคม พหุวัฒนธรรมของพื้นที่ต่อไป

3. เงื่อนไขและองค์ประกอบระดับชุมชน

การรับรู้ของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน พบว่า ชุมชนจังหวัดสตูล มีความภาคภูมิใจที่มีวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ เพราะถือว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวของจังหวัด ซึ่งการเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนสตูลนั้น ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ สำหรับวิทยาลัยชุมชนยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา แม้โดยหลักการจะเป็นการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภาคประชาชน เพราะมีประชาชนขาดโอกาสทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก

แล้ว ยังมีเหตุผลในด้านความมั่นคงโดยมีความเชื่อว่า หากประชาชนมีความรู้มากขึ้น โอกาสที่จะถูกชักจูงไปในแนวทางของผู้ก่อการร้ายก็จะน้อยลงตามไปด้วย ขณะที่การรับรู้ถึงการมีอยู่ ปรัชญา แนวคิด และรูปแบบการจัดการศึกษายังอยู่ในวงจำกัดอันเนื่องมาจากปัญหาการประชาสัมพันธ์และการเข้าถึงพื้นที่ในสถานการณ์ที่เสี่ยง จึงมีเพียงบุคคลที่มีความตั้งใจที่จะศึกษาต่อเพื่อปรับคุณภาพหรือพัฒนาความรู้ของตนเองเท่านั้นที่รับรู้ถึงความมีอยู่ของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนรับรู้ในปรัชญา แนวคิด และระบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ขณะที่ประชาชนทั่วไปมิได้รับรู้ถึงความมีอยู่หรือความสำคัญของวิทยาลัยชุมชนที่มีต่อตนเองและชุมชนมากนัก

ขณะที่สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ก็เป็นข้อจำกัดประการหนึ่งต่อการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพราะในบางพื้นที่วิทยาลัยไม่สามารถเข้าไปจัดการศึกษาได้ อันเนื่องมาจากความไม่ปลอดภัยของบุคลากร จึงทำให้ประชาชนเหล่านั้นขาดโอกาสที่จะรับรู้และรับการศึกษาไปด้วย ขณะเดียวกันบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่หากมีไม่เพียงพอก็ไม่สามารถจัดการศึกษาได้เช่นเดียวกัน จึงกลายเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นทอด ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า การรับรู้ของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังจำกัดอยู่เฉพาะบุคคลบางกลุ่มที่มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนเท่านั้น ขณะที่ชุมชนที่อยู่ห่างไกล ชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อสถานการณ์ความไม่สงบ และผู้ที่ไม่มี ความสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือพัฒนาตนเองในหลักสูตรระยะสั้นใด ๆ ของวิทยาลัยชุมชนก็มิได้รับรู้ถึงการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่อย่างใด

3.1 ค่านิยมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

ประชาชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจำนวนมาก การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ก็เพื่อแก้ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาประการหนึ่ง นอกเหนือไปจากการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงในพื้นที่ ซึ่งนับตั้งแต่จัดตั้งวิทยาลัยชุมชนแห่งแรกที่จังหวัดนราธิวาสเมื่อ พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบันที่มีวิทยาลัยชุมชนครบทั้ง 5 จังหวัด มีผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาเต็มตามเป้าหมายที่วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งกำหนด โดยเฉพาะสาขาการปกครองท้องถิ่น และสาขาการศึกษาปฐมวัย รวมทั้งการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นก็สามารถจัดการศึกษาได้เต็มตามเป้าหมายที่กำหนดเช่นเดียวกัน ซึ่ง พบว่าผู้ที่สนใจเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรในหน่วยงานของรัฐเช่น ทหาร ตำรวจ นักการเมืองท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มคุณวุฒิให้ตนเอง หรือเพื่อเป็นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

ในขณะที่เหตุผลในการเข้าศึกษาต่อของบางคนเกิดจากความดิ้นรนหรือมีองค์ความรู้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งหากได้รับการศึกษาต่อที่สูงขึ้นก็จะเกิดองค์ความรู้

หรือมีช่องทางในการแก้ไขปัญหา หรือมีเครือข่ายในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น หรือขยายทางเลือกในการปฏิบัติงานหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานในปัจจุบัน ในขณะที่หลายคนที่มาศึกษาต่อในวิทยาลัยชุมชนก็ไม่ได้มีเหตุผลเพื่อที่ใช้ประโยชน์อะไรจากองค์ความรู้ที่ได้รับ เพราะตนเองนั้นมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านทั้งชีวิตและหน้าที่การงาน หากแต่การมาศึกษาต่อนั้นก็เพื่อต้องการเพื่อน ต้องการเครือข่าย หรือต้องการการยอมรับในสังคมเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาอีกเป็นจำนวนมากที่วิทยาลัยชุมชนได้สร้างโอกาสทางการศึกษาให้จริง ๆ เพราะที่ผ่านมามีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านจนไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งค่าใช้จ่าย ภาระที่ต้องรับผิดชอบ หรือระยะทางที่เป็นอุปสรรคต่อการได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

สถานการณ์ค่านิยมทางการศึกษาที่ปรากฏผ่าน การดำเนินภารกิจจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งนั้น เป็นค่านิยมที่สะท้อนผ่านบุคคลหัวก้าวหน้าของชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชนในลักษณะอื่น ๆ ในขณะที่ประชาชนทั่วไปนั้น โอกาสทางการศึกษายังไม่เข้าถึงอย่างแท้จริง ด้วยข้อจำกัดเรื่องวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชน และไม่เห็นความจำเป็นในวิถีชีวิตที่จะต้องศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จนเกิดเป็นช่องว่างระหว่างวิทยาลัยชุมชนที่เป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3.2 ความต้องการทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชน ยังเป็นความหวังของชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จะมอบโอกาสทางการศึกษาแก่คนในพื้นที่ และในขณะเดียวกันประชาชนยังเชื่อว่าหากประชาชนมีการศึกษาที่ถูกต้องมากขึ้น สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ก็จะลดน้อยลงในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่ที่มีความต้องการทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างการศึกษาในระบบของรัฐกับการศึกษาในระบบวิถีชีวิตชุมชน ทำให้ผู้ที่จบการศึกษาทางศาสนาในประเทศต้องแสวงหาสถานที่ในการศึกษาต่อยังต่างประเทศที่เป็น โลกอิสลาม ขณะที่สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศแม้จะมีอยู่ทุกจังหวัด แต่ก็ยังไม่สามารถให้บริการทางการศึกษาได้อย่างครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด หรือตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนด้อยโอกาสทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ในพื้นที่นั้น ชุมชนได้สะท้อนข้อมูลที่สมควรนำไปพิจารณาถ่วงคือ การเปิดหลักสูตรทางการศึกษาใดในพื้นที่นั้นควรเป็นหลักสูตรที่เป็นความต้องการของโลกอาชีพ หรือควรมีการวางแผน รองรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาให้ได้มีงานทำในพื้นที่ด้วย กรณีตัวอย่างของการเปิดหลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล ที่ไม่ได้รับความสนใจจากคนใน

พื้นที่นั้น อันเป็นผลอันเนื่องมาจากการขาดการวางมาตรการรองรับผู้สำเร็จการศึกษา ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในรุ่นแรกไม่มีงานทำเป็นต้น นอกจากนี้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจะต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ปัญหาสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้คือการใช้ประวัติศาสตร์พื้นที่เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับภาครัฐและประชาชนต่างศาสนา จนนำมาซึ่งสถานการณ์การก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากวิทยาลัยชุมชนได้บรรจุวิชาประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยต้องเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขก็จะเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ไม่น้อย เพราะผู้เรียนโดยส่วนใหญ่ต่างก็มาจากชุมชนก็จะเป็น โอกาสในการสื่อสารข้อมูลเชิงสร้างสรรค์ในอีกแง่มุมหนึ่งได้ด้วย

สำหรับหลักสูตรอนุปริญญาแม้จะใช้หลักสูตรของส่วนกลางแต่ก็ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยก็ควรเพิ่มวิชาหรือสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูเด็กตามศาสนาอิสลามเป็นต้นหรือแม้แต่หลักสูตรการปกครองท้องถิ่นก็ควรเพิ่มสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริบทสังคมชายแดนภาคใต้ที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และในพื้นที่เองก็ได้มีกฎหมายอิสลามมาใช้ในทางแพ่ง ถ้าหากนักปกครองท้องถิ่นไม่มีความรู้ความเข้าใจก็ยากที่จะปกครองท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องเป็นธรรม นอกจากนี้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งวิถีชีวิตและการปฏิบัติ การปกครองตามหลักศาสนาอิสลามก็มีการกำหนดไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ควรปรับหลักสูตรของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนี้ความต้องการทางการศึกษาของประชาชนในพื้นที่นั้นมิได้จำกัดอยู่แค่เพียงการศึกษาในระดับอนุปริญญาเท่านั้น แต่ยังมีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันกลับปรากฏว่าไม่มีสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นใดเลยที่จัดหลักสูตรต่อเนื่องสำหรับนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนทำให้การต่อยอดทางการศึกษาของประชาชนไม่สามารถดำเนินการได้ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญของผู้เกี่ยวข้องที่จะออกแบบการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอย่างไรจึงจะเป็นการศึกษาที่ไม่สิ้นสุด

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การเสนอเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์นั้นเริ่มตั้งแต่วิเคราะห์ภารกิจของวิทยาลัยชุมชน วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายใน

ที่มีผลต่อการจัดการศึกษา วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวิเคราะห์บริบทสังคมวัฒนธรรม แล้วจึงดำเนินการร่างข้อเสนอยุทธศาสตร์ที่เป็นลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก (bottom-up approach) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้ PEST Analysis การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และการวิเคราะห์ SWOT Analysis ซึ่งข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เป็นดังนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยวิทยาลัยชุมชนปัตตานี วิทยาลัยชุมชนยะลา วิทยาลัยชุมชนสงขลา วิทยาลัยชุมชนสตูล และวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งยังขาดโอกาสอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ความเป็นพื้นที่เฉพาะที่มีความแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้นโยบายที่สำคัญควรประกอบด้วย

1.1 กระจายอำนาจการบริหารจัดการ

ในสถานการณ์ปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนทุกแห่งอยู่ภายใต้สังกัดของสำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานะเป็นส่วนราชการ ซึ่งแตกต่างสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีอิสระในการบริหารจัดการมากกว่า ซึ่งส่วนกลางควรสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยอาจถ่ายโอนอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งจะมีความคล่องตัวทั้งในเรื่องของงบประมาณ ทรัพยากรการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ควรส่งเสริมบทบาทของผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ และปราชญ์ชาวบ้าน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนอย่างหลากหลาย

1.2 กระจายโอกาสทางการศึกษา

เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานทำให้ การกระจายโอกาสทางการศึกษาไปยังชุมชนที่อยู่ห่างไกลเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะวิทยาลัยชุมชนเองต้องห่วงความปลอดภัยของอาจารย์ และบุคลากรที่จะเข้าไปจัดการศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะวิทยาลัยชุมชนปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่มีหน่วยจัดการศึกษาที่จำกัด ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในตัวจังหวัด และพื้นที่ที่มีความปลอดภัยสูง ขณะที่ในปัจจุบันปรากฏว่าวิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งมีแนวโน้มที่จะจัดการศึกษาในที่ตั้งเป็นหลัก เพราะต่างก็สร้างอาคารเรียนเป็นของตนเอง ทำให้คิดโอกาสของผู้ที่อยู่ห่างไกล และไม่พร้อมที่จะเข้ามาเรียนในเมืองด้วย

เงื่อนไขต่าง ๆ และที่สำคัญไม่สอดคล้องกับหลักการของวิทยาลัยชุมชน ที่ต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน และมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว

ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการของวิทยาลัยชุมชน เพื่อจะได้ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ซึ่งประกอบด้วย 1) การเปิดประตูในการรับนักศึกษา โดยไม่จำกัดทั้งในเรื่องของวัย อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะ จุดมุ่งหมายในการเรียน กล่าวคือทุกคนสามารถเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนได้ตามความต้องการของตนเอง 2) ค่าใช้จ่ายค่าและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน วิทยาลัยชุมชนยังต้องจัดหลักสูตรการศึกษาตามชุมชนรอบนอกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเพื่อการประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่กระทบกับวิถีชีวิตปกติของผู้เรียนมากนัก และ 3) ยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการดำเนินงาน หลักสูตรต่าง ๆ ต้องสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้วยควมมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องกระจายโอกาสไปยังประชาชนในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ด้วย

1.3 การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

ปัจจุบันหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยชุมชนทั้ง 5 แห่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรของส่วนกลาง ยังไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นซึ่งควรสอดแทรกสาระที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่เข้าไปในแต่ละหลักสูตรด้วย กล่าวคือวิทยาลัยชุมชนควรมีการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ เช่น หลักสูตรปกครองท้องถิ่นควรเพิ่มสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ หลักศาสนาที่จำเป็นสำหรับนักปกครอง ประเพณี หรือวัฒนธรรม ในการบริหารจัดการชุมชน การจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนการสร้างสันติภาพเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นต้น

1.4 การสร้างพันธมิตรหรือเครือข่ายในการจัดการศึกษา

ปัญหาสำคัญของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนคือ ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีได้ เพราะไม่มีสถาบันอุดมศึกษาใดในพื้นที่ที่จัดหลักสูตรต่อเนื่องรองรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชน ทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ตลอดจนไม่สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ผู้เรียนสามารถเรียนได้ไม่จำกัด ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนควรเร่งดำเนินการสร้างพันธมิตรในการจัดการศึกษากับสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้ นักศึกษาสามารถเรียนต่อได้ตามความความต้องการ ทั้งนี้

อาจเป็นการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันที่มีเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับพื้นที่ที่สามารถต่อยอดในระดับที่สูงขึ้นได้

1.5 การปรับระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา

เนื่องจากวิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งแม้จะจัดการศึกษาในระดับอนุปริญญาแต่ก็ใช้ตัวชี้วัดเดียวกันกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ในขณะที่ภารกิจของบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาอื่นกับของวิทยาลัยชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ อาจารย์ของวิทยาลัยชุมชนนั้นนอกจากต้องทำหน้าที่ผู้สอนแล้ว ยังต้องทำงานธุรการอื่นด้วย เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารวิชาการ งานกิจการนักศึกษา เป็นต้น ทำให้ภารกิจสำคัญของอาจารย์อุดมศึกษาในด้านการวิจัยทำได้ไม่เต็มที่ หรือไม่มีเลยในวิทยาลัยชุมชนบางแห่ง ดังนั้นจึงควรมีการปรับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาให้สอดคล้องกับภารกิจของวิทยาลัยชุมชนด้วย ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการประเมินคุณภาพของวิทยาลัยชุมชนด้วย เพื่อเป็นการยืนยันว่าวิทยาลัยชุมชนได้จัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและบริบทของสังคมและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

1.6 การใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

ปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความพร้อมในเรื่องทรัพยากรทางการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านอาคารอำนวยการ อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในที่ตั้งของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งผู้ที่ใช้ประโยชน์ก็คือนักศึกษาที่เรียนอยู่ในที่ตั้งเป็นหลัก ขณะนี้นักศึกษาตามหน่วยจัดการศึกษาจะใช้ทรัพยากรการศึกษาที่เป็นของหน่วยงาน/สถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการศึกษา โดยวิทยาลัยชุมชนมีการจัดงบประมาณบำรุง หรือจัดหาเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดแคลน ซึ่งการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานอื่นนี้ เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพยากรที่รัฐได้ลงทุนไปแล้วนั้นได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และไม่สิ้นเปลืองงบประมาณเพื่อที่จะจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาใหม่ให้กับวิทยาลัยชุมชน นอกจากนี้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนควรถูกยกระดับให้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ของวิทยาลัยชุมชนพร้อมกันไปด้วย เช่น สถานประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์

2.1 ด้านการบริหารจัดการ

2.1.1 กระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่

2.1.2 ยกฐานะวิทยาลัยชุมชนให้เป็นนิติบุคคล

2.1.3 สร้างความร่วมมือหรือถ่ายโอนอำนาจของวิทยาลัยชุมชนให้ท้องถิ่นมีส่วนในการบริหารจัดการมากขึ้น

2.1.4 ขยายหน่วยจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกอำเภอ ในแต่ละจังหวัดที่วิทยาลัยชุมชนทุกแห่งรับผิดชอบ

2.1.5 เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชน ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในระบบบริหารจัดการ

2.2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

2.2.1 ปรับปรุงหลักสูตรการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

2.2.2 พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างหลากหลาย

2.2.3 สร้างเครือข่ายหรือทำหลักสูตรร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

2.2.4 สร้างเครือข่าย ประชาชน ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้นำศาสนา และผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ

2.3 ด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา

2.3.1 ปรับระบบการประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับพันธกิจของวิทยาลัยชุมชน

2.3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระบบการประกันคุณภาพ

2.4 ด้านทรัพยากรทางการศึกษา

2.4.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในพื้นที่

2.4.2 กระจายทรัพยากรทางการศึกษาจากสำนักงานวิทยาลัยชุมชนไปยังหน่วยจัดการศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

2.4.3 สำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น สถานประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

2.4.4 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต

อภิปรายผล

ผลวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นอภิปรายใน 4 ด้าน คือ ด้านแนวคิดพื้นฐานของวิทยาลัยชุมชน ด้านการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน ด้านการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม และด้านยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามลำดับดังนี้

1. ด้านแนวคิดพื้นฐานของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนเกิดขึ้นบนฐานคิดที่ให้เป็นการบ้านอุดมศึกษาของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน เป็นสถาบันที่ให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสทั้งทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม หรือแม้ผู้ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจึงอยู่ภายใต้กรอบเงื่อนไขของภูมิสังคมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับนักปรัชญาและนักการศึกษาที่ได้เสนอมุมมองไว้ เช่น พลาโต (Plato) ได้ให้แนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า “การศึกษาเป็นศิลปะซึ่งนำทาง สร้างสรรค์ และควบคุมประสบการณ์ของมนุษย์ โดยขึ้นอยู่กับหลักค่านิยม และการปรับปรุงทุกระดับชั้นในกิจกรรมของมนุษย์...” ส่วนจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้แสดงทรรศนะไว้เช่น “...การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมและเป็นหน้าที่ของสังคม...” หรือ บัทเลอร์ (Nicolas Murray Butler) ที่แสดงทรรศนะว่า “...การศึกษาคือกระบวนการกล่อมเกลาคิดใจของมนุษย์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับเชื้อชาติ และเผ่าพันธุ์ของตนได้อย่างเป็นสุข และเป็นกระบวนการถ่ายทอดมรดกทางสังคมแก่คนในชาติ...” (อรุณี รุจิเกียรติกิจาร, 2535: 83-86) ยิ่งไปกว่านั้นในการบริหารจัดการจำเป็นต้องเป็นบทบาทของคนในท้องถิ่นได้ร่วมกันกำหนดควิสัยทัศน์ พันธกิจ และหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ หรือสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงไปของประชาชนในพื้นที่ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจลิเมเผ่า อจละนันท์ และคณะ (2547) ที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน และท้องถิ่นนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากบุคคล องค์กร และสถาบันในชุมชนท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน สถาบันมีหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาสังคม และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งให้การสนับสนุนการฝึกอบรม มีกิจกรรมที่ให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ และการรักษาสิ่งแวดล้อม และสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชนเบื้องต้นเชื่อว่าบุคคลทุกคนมีศักยภาพอยู่ในตัว ถ้าเขามีโอกาสและได้รับคำแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อชุมชนและสังคม วิทยาลัยชุมชนจึงเปิดประตูสำหรับทุกคนที่เข้าเรียน นอกจากนี้ วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือ (tool) ไม่ใช่เครื่องหมาย (symbol) กล่าวคือ ไม่ได้เน้นให้ผู้เรียนเกิดความรูสึกว่าได้รับประกาศนียบัตรเป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพพิเศษ ได้รับการยกย่องอย่างสูง แต่วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาคือทำให้บุคคลมีความรู้และความคิด ที่จะมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงจัดให้มีโปรแกรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อเน้นคุณภาพชีวิตของชุมชน ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนจึงมีปรัชญาการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ (ธงชัย สมบูรณ์, 2547: 2-3) ซึ่งแม้จะมีความแตกต่างอย่างไรวิทยาลัยชุมชนก็ยังขึ้นอยู่กับปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2539) ได้กล่าวถึง คือ การอุดมศึกษาเป็นเรื่องของการจัดโอกาสและสภาพแวดล้อมมาให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามแนวทางของตนเอง เพื่อส่งเสริมสมรรถนะในวงกว้าง นั่นคือเป็นการพัฒนาสติปัญญา ความคิดและความสามารถเฉพาะทางของคนในสังคมเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่ามีความหมายในสังคม สถาบันอุดมศึกษายังเป็นแหล่งวิชาการและส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างไม่จำกัด

นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการประเมินผล และมีการพัฒนาในสังคม และ สถาบันอุดมศึกษาควรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมมลายู-มุสลิมเป็นวัฒนธรรมหลักท่ามกลางวัฒนธรรมไทย-พุทธ และจีน ที่อยู่รวมในพื้นที่เดียวกันมาอย่างยาวนาน โดยที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ทั้งนี้วัฒนธรรมจะถูกขัดเกลาจากสถาบันที่บุคคลสร้างขึ้นอันได้แก่ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา กฎหมาย โดยจะแสดงให้เห็นลักษณะประจำเชื้อชาตินั้น ๆ (Fukuda, 1991 อ้างใน พิชาภพ พันธุ์แพ, 2552) ดังนั้นเมื่อมีความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่จึงเกิดการปะทะสังสรรค์กันในหลายรูปแบบ เช่นการปรับตัว (adaptation) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) หรือความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict) (อมรา พงศาพิชญ์, 2547) โดยเฉพาะประเด็นด้านความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่ถูกนำมาเป็นประเด็นส่วนหนึ่งในการสร้างความขัดแย้งในพื้นที่ในปัจจุบัน ดังนั้นบทบาทของวิทยาลัยชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างสังคมสันติสมานฉันท์บนความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ตามปรัชญาของวิทยาลัยชุมชน

2. ด้านการดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชน

การบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชน นับตั้งแต่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา สำนักบริหารวิทยาลัยชุมชน จึงถึงวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะรวมอำนาจ (centralization) และมีความเป็นทางการ (formalization) สูง ซึ่งเป็นไปตามระบบการบริหารราชการไทยที่ได้รับแนวคิดมาจากสำนักกระบวนราชการ (Bureaucratic School) ซึ่งลักษณะขององค์การแบบราชการที่ Weber (1946) เสนอมีสาระสำคัญประกอบด้วย มีการแบ่งงานกันทำ (division of labor) มีการกำหนดหลักการบังคับบัญชาและชั้นของอำนาจ (principle of hierarchical office authority) หลักเกี่ยวกับกฎระเบียบที่มีการเขียนไว้ (the management is based upon written documents) ไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวมาเกี่ยวข้องกับงาน (impersonal relationship) การคัดเลือกและแต่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเลิศในด้านหน้าที่การงาน ความสามารถและผลงานเป็นสำคัญ ซึ่งการบริหารงานในลักษณะนี้นั้นวิทยาลัยชุมชนจะขาดอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงาน ผิดธรรมชาติการบริหารงานในวัฒนธรรมอุดมศึกษาที่ควรเป็นไปในลักษณะขององค์การบริหารตนเอง (self-organizations) คือองค์การที่สามารถทำงานได้โดยอัตโนมัติเมื่อพบปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้เอง และบริหารงานได้เองเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายโดยไม่ต้องรอรับคำสั่งในการดำเนินงานในแต่ละครั้ง องค์การบริหารตนเองจึงสามารถทำงานได้โดยอิสระ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Hackman (1986 อ้างใน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2546: 149) กล่าวว่า องค์การบริหารตนเองใช้หลักการจัดการตนเอง อันทำให้การควบคุมจากภายนอกลดลง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้เป็นองค์การเพื่อการเรียนรู้ โดยใช้ปัญญาความคิดสร้างสรรค์ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาองค์การเพื่อการเรียนรู้ และการปรับแนวคิดใหม่ในการบริหารที่เน้นความเป็นผู้นำที่กระจายทั่วทั้งองค์กร ขณะที่ Morgan (1977) ก็มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันคือ ลักษณะขององค์การบริหารตนเองมีหลักการสำคัญคือ การสร้างองค์การซึ่งส่วนย่อยต่าง ๆ สามารถสะท้อนความเป็นองค์การทั้งหมด การซ้ำเติมของหน้าที่ โดยให้สมาชิกมีทักษะหลากหลายทำงานแทนกันได้ กำหนดกฎระเบียบให้น้อย และต้องเป็นองค์การต้องมีการเรียนรู้ เพื่อที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องปรับระบบการบริหารงานขององค์การเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อของวิทยาลัยชุมชน ที่ต้องเปิดกว้างและเข้าถึง จัดการศึกษาแบบสหวิทยาการเพื่อทางเลือกของคนในชุมชนตามศักยภาพของบุคคล คอบสนองต่อชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนต้องมีการปรับตัวเพื่อค้นหาโอกาสใหม่ ๆ สสำรวจ หรือจัดทำระบบข้อมูลการเปลี่ยนแปลง ความต้องการของชุมชน เทคโนโลยีและตลาดแรงงานตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้พัฒนา

หลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยการกระจายอำนาจทางการบริหารจากส่วนกลางสู่วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2543: 4/1-4/9) ที่ว่าสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ควรยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ อุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน และควรมีเสรีภาพทางวิชาการ ตลอดจนมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้

3. ด้านการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชน

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา (จะนะ สบ้าย้อย นาทวี และ เทพา) ประกอบไปด้วยประชาชน 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ ชาวไทยเชื้อสายมลายู ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยสยาม โดยมีสัดส่วนของชาวไทยเชื้อสายมลายูมากที่สุด ความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติดังกล่าวจึงทำให้มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่แห่งนี้ด้วยทั้งในด้านภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งความเป็นพหุวัฒนธรรมของสามัญชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมานานแล้ว ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นไปในแนวระนาบ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันต่างยอมรับ “ความเหมือนบนความต่าง” กล่าวคืออาจมีความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรมต่างกัน แต่ก็ยังเป็นสมาชิกในชุมชนร่วมกัน ประกอบอาชีพเหมือนกัน หรือมีพื้นที่ทำกินติดกัน การดำรงอยู่ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมโดยเคารพซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะตนของแต่ละคนแต่ละกลุ่มจึงเป็นหัวใจของสันติสุข (อุทิศ สังขรัตน์, 2551) แต่อย่างไรก็ตามในอีกมิติหนึ่งของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมได้กลายเป็นชนวนเหตุแห่งขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมมลายู-มุสลิม กับรัฐมาอย่างยาวนานและทวีความรุนแรงมากขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ซึ่งจากการสังเคราะห์เอกสารของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) พบว่ามุสลิมบางกลุ่มในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้ยอมรับกับ “เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ที่ทางการไทยมอบให้เท่าใดนัก แต่ยังคงยึดมั่นในความเป็นอิสลามและความเป็นมลายูอยู่

การถือกำเนิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งในการสร้างความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของประชาชนในพื้นที่ โดยใช้สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสาธารณะที่เป็นของชุมชนเป็นตัวประสานเพื่อให้เป็น การศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งครองชัย หัตถา (2551) ได้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ในประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multi-cultural society) ที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปฏิกริยาและความรู้สึกของประชาชนที่แสดงออกในลักษณะการต่อต้านรัฐ รวมทั้งการก่อ

ความไม่สงบ โดยนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมมาปลุกปั่นให้เกิดความแปลกแยกจากรัฐจะนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น

ด้วยสภาพการณ์จัดการศึกษาในพื้นที่ที่มีอยู่ 3 วัฒนธรรม คือ กลุ่มแรกมีประมาณ ร้อยละ 80 เป็นคนไทยเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งถูกเรียกว่า “ออแกนายู” หรือคน “นายู” กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนไทยแท้ดั้งเดิมนับถือศาสนาพุทธ เรียกว่า “ซีแย” และกลุ่มที่เข้ามาใหม่และอาศัยปะปนกันอยู่ในดินแดนแถบนี้คือ คนไทยเชื้อสายจีน หรือที่เรียกว่า “จีนอ” (อดินันท์ ปากบารา, 2549) การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจึงจำเป็นต้องตอบสนองต่อบริบทวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย นับตั้งแต่หลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา การบริหารการศึกษา เป็นต้น โดยที่การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจทางการศึกษาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ อดินันท์ ปากบารา (2549) ที่ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่ควรกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษาสู่พื้นที่ สร้างความเป็นเอกภาพและลดขั้นตอนในการทำงาน และข้อสรุปสาระสำคัญเป็นข้อเสนอแนะเพื่อความสมานฉันท์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของ วันชัย วัฒนศัพท์ (2551: 28-29) ด้านการศึกษากล่าวคือ ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาในพื้นที่ จัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ท้องถิ่นต้องมีอำนาจในการจัดการศึกษาตามความต้องการพร้อม ถ่ายโอนงบประมาณไปยังท้องถิ่น และให้คงสภาพความหลากหลายในระบบการศึกษา และเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาสามัญ ขณะที่ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ก็มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ก็ยังขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยมุสลิม โดยยังอยู่ภายใต้การตัดสินใจจากส่วนกลางที่กำหนดนโยบายอยู่ภายใต้กรอบความมั่นคงของชาติเป็นหลัก จึงทำให้การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และยังคงกลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ได้อีกด้วย เพราะฉะนั้นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา 2 ด้านคือ การพัฒนาหลักสูตร การศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา

ด้วยเงื่อนไขความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กล่าวไว้ข้างต้น การบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนจึงควรเป็นไปตามหลักการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารแล้ว ต้องมีช่องทางที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการบริหารงาน กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของประชาชน เพื่อให้วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยชุมชนเพื่อชุมชน

อย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2549: 152) เสนอว่าการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเป็นรูปแบบพิเศษที่แตกต่างจากที่อื่น ซึ่งรูปแบบพิเศษดังกล่าวควรอยู่ในกรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า เป็นการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อความมั่นคงที่เอื้อให้ประชาชนในพื้นที่ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข ท่ามกลางความหลากหลายของศาสนา วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมเช่นนี้นั้น การจัดการศึกษาต้องให้ชุมชนเป็นผู้จัดการ โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุน ขณะเดียวกันความพร้อมของชุมชนก็มีส่วนในการพัฒนาการศึกษาเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ควรปรับหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใกล้ตัว สามารถนำไปประยุกต์ได้จริงในการดำรงชีวิตในชุมชน ซึ่งในการดำเนินการของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมหรือสร้างหลักสูตรใหม่ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยอาจเป็นการสอดแทรกเข้าไปในหลักการของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา หรือสาระสำคัญของแต่ละรายวิชาก็ได้ เช่น เพิ่ม กฎหมายอิสลาม หรือการปกครองในอิสลาม ในหลักสูตรการปกครองท้องถิ่น หลักการเลี้ยงดูเด็กตามหลักศาสนาอิสลาม ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เป็นต้น

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการของวิทยาลัยชุมชน เพื่อจะได้ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ซึ่งจากผลการศึกษาของ อิบราฮิม ณรงค์รักษาเขต (2548: 132) ที่พบว่าประชาชนต้องการโอกาสในการศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้นวิทยาลัยชุมชนจำเป็นต้องเปิดประตูในการรับนักศึกษา โดยไม่จำกัดในทั้งในเรื่องของวัย อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะ จุดมุ่งหมายในการเรียน กล่าวคือทุกคนสามารถเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนได้ตามความต้องการของตนเอง โดยมีค่าใช้จ่ายต่ำและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน วิทยาลัยชุมชนยังต้องจัดหลักสูตรการศึกษาตามชุมชนรอบนอกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เพื่อการประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่กระทบกับวิถีชีวิตปกติของผู้เรียนมากนัก และวิทยาลัยชุมชนจะยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการดำเนินงาน หลักสูตรต่าง ๆ ต้องสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของชุมชน

4. ด้านยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผู้วิจัยได้เสนอในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การปรับโครงสร้างทั้งระบบของวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถดำเนินการได้ตามกรอบ

ทฤษฎีพัฒนาการนิยม (progressivism) ที่เน้นการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยที่ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาและผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนของผู้เรียน โดยให้อิสระภาพ เสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาประสบการณ์และความรู้อยู่เสมอ โดยมีได้หุคหนึ่ง ลักษณะการแสวงหาความรู้แบบนี้จะทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และทฤษฎีปฏิรูปนิยม (reconstructionism) มีความเชื่อว่าการศึกษาคควรมีจุดหมายเพื่อชีวิตและสังคม นั่นคือการจัดการศึกษามีได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้เป็นเลิศ แต่เน้นให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ถูกต้องเพื่อสังคมและส่วนรวมเป็นอันดับแรก ผู้เรียนควรรู้และเข้าใจสังคมที่ตนอาศัย ได้ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์และเกื้อกูลต่อชุมชน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การศึกษาคควรรสร้างสำนึกเพื่อชุมชนและยังมีจุดมุ่งหมายอื่นอีก (อรุณี รุจิเกียรติกำจร, 2535)

การกระจายอำนาจเป็นแนวคิดการบริหารองค์กรภาครัฐสมัยใหม่ ที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ผ่าน ทั้งนี้เพื่อลดขั้นตอนการดำเนินงานและสายการบังคับบัญชาที่ยาวเกินไปจนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ หรือทำให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แก่ประชาชนล่าช้า หรือไม่ตรงตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีการถ่ายโอนภารกิจจัดการบริการสาธารณะหลายประเภทให้ลงไปสู่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรวมไปถึงการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วย ซึ่ง ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) ได้เสนอว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมและเป็นความต้องการของท้องถิ่นอาจจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาได้ในรูปแบบของสถาบันที่จัดสอนเฉพาะวิชาชีพ หรือสถาบันที่จัดสอนทั้งวิชาการและวิชาชีพ เพื่อการศึกษาต่อระดับปริญญาหรือเพื่อออกไปประกอบอาชีพ แต่รูปแบบของการจัดตั้งสถาบันควรเน้นใช้สถานที่และทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน หรือบุคคลในหลายระดับนับตั้งแต่ระดับนโยบาย จนถึงระดับปฏิบัติในแต่ละชั้นซึ่งจะได้มีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการเพื่อนำไปใช้ต่อไป ตลอดจนผลการศึกษาคครั้งนี้ยังไม่สิ้นสุดซึ่งข้อค้นพบและข้อจำกัดทั้งหลายของผู้วิจัยสามารถวิจัยต่อยอดเพื่อให้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนประสบผลสำเร็จในที่สุด ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วิทยาลัยชุมชนถือกำเนิดขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อปี 2544 จนถึงปัจจุบัน วิทยาลัยชุมชนยังไม่มีพระราชบัญญัติ เพื่อเป็นกรอบในการบริหารงานเหมือนเช่นสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป ทำให้วิทยาลัยชุมชนยังต้องยึดโยงอยู่กับส่วนกลางเป็นหลัก จึงทำให้เกิดขีด ขาดความคล่องตัวในอันที่จะจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ ดังนั้น รัฐบาล ควรเร่งนำเสนอร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยชุมชนและควรกำหนดสาระสำคัญให้วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งเป็นนิติบุคคล มีสภาพเป็นองค์การบริหารตนเอง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน เน้นการกระจายอำนาจการบริหารลงสู่วิทยาลัยชุมชนให้มากที่สุด โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามการดำเนินการจัดการศึกษาในชุมชน

2. นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชนในปัจจุบัน ไม่มีสถานศึกษาที่จะรองรับผู้ที่ต้องการศึกษาระดับที่สูงขึ้น ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในพื้นที่สิ้นสุดการศึกษาเพียงแค่วุฒิปริญญาตรี ซึ่งคณะกรรมการอุดมศึกษาควรเร่งผลักดันระบบการเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบันให้เป็นรูปธรรมและสามารถยอมรับร่วมกันได้ทั้งประเทศ เพื่อให้แก่นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญา สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้เกิดระบบที่เอื้อต่อการศึกษาคงตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในพื้นที่

1. วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ควรพัฒนาระบบบริหารภายในให้เป็นองค์การจัดการตนเอง (self-organization) เพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารงาน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และเสรีภาพทางวิชาการของคณาจารย์ ตลอดจนสร้างเครือข่ายอย่างกว้างขวางภายในชุมชน เร่งขยายหน่วยจัดการศึกษาทั้งในรูปแบบของหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้น มุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถาวรและมีคุณภาพ เพื่อเอื้อต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนจำเป็นต้องแสวงหาพัฒนามิตรทางอุดมศึกษาในพื้นที่เพื่อสร้างระบบการส่งต่อนักศึกษาที่มีความต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยปราศจากอุปสรรคดังเช่นปัจจุบัน

2. พัฒนาหลักสูตรและระบบการจัดการศึกษา ที่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของประชาชนในพื้นที่ มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม เน้นระบบการจัดการศึกษาเพื่อ

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาชนในพื้นที่และเป็นหลักสูตรสำหรับประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นหลัก

3. ชุมชน อันหมายรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายภาคประชาชน หรือประชาชนทั่วไปในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องแสดงบทบาทของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holder) ที่มีต่อวิทยาลัยชุมชน เพื่อสร้างพลังผลักดันให้วิทยาลัยชุมชน ได้จัดบริการสาธารณะด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและเข้าถึงประชาชนกลุ่มด้อยโอกาสอย่างแท้จริงให้ได้มากที่สุด ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นตัวแทนประชาชนได้ดีที่สุดในการแสดงบทบาทความรับผิดชอบในการจัดระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยการอำนวยความสะดวก จัดสรรงบประมาณสนับสนุน หรือแสดงเจตนาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นผู้จัดการศึกษาในระดับนี้เอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังอยู่ในลักษณะของการตั้งรับ จัดการศึกษาตามกรอบโครงสร้างที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ จนไม่อาจสร้างหรือพัฒนาอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความแตกต่างหลากหลายของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันทั้งความเป็นชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีการดำเนินชีวิต ดังนั้นหากมีการวิจัยเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์เฉพาะของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่รูปแบบการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพทางการศึกษา และทรัพยากรการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมแล้วก็จะจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของชุมชนในพื้นที่ที่ฐานภูมิสังคม และยังคงจะช่วยส่งเสริมให้วิทยาลัยชุมชนให้ได้ดำเนินงานตามหลักปรัชญาของวิทยาลัยชุมชนที่จะเป็นสถาบันอุดมศึกษาของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

2. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในเชิงปรัชญาของวิทยาลัยชุมชน สถานการณ์การจัดการศึกษาในอดีต-ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตทางการศึกษาในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการศึกษา แต่ในขณะที่เดียวกันการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมิได้หยุดนิ่งตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่มีพลวัตไปตามสถานการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นจึงควรมี การวิจัยเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ใหม่เป็นระยะเพื่อพัฒนาการศึกษาของ

วิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้บนพื้นฐานความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

3. เพื่อให้การพัฒนาการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบความสำเร็จโดยเร็ว จึงควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ รายประเด็น เช่น การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน หรือการวิจัยเพื่อแสวงหารูปแบบหรือแนวทางในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนที่เหมาะสมในพื้นที่เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กฤษณา วาษาสันติ. 2542. โครงการพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของ
นักศึกษา กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: เซิร์คเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
เกษม เพ็ญภินันท์. 2552. “ความโกลาหลของวัฒนธรรมศึกษา”. น. 10-105. ใน การประชุม
ประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 7: ความโกลาหลของวัฒนธรรมศึกษายกเครื่องเรื่อง
วัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2541. มหาวิทยาลัยที่ทางแยก. กรุงเทพฯ: ส.เอเชีย เพรส (1989).
_____. 2546. การคิดเชิงอนาคต. กรุงเทพฯ: ชัคเวสมิเคียบ.
- ครองชัย หัตถา. 2551. สังคมพหุวัฒนธรรม ความหลากหลาย คุณค่าและการสร้างความเข้าใจ
กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน การสัมมนาวิชาการ “ภาคใต้ในสังคมพหุ
วัฒนธรรม”. สงขลา: (เอกสารอัดสำเนา). เอกสารลำดับที่ 2
- คณะกรรมการรัฐมนตรีพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. 2552. แผนการพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2552-2555. กรุงเทพฯ: มปท.
- คณะอนุกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์. 2550. ความขัดแย้งระหว่าง
การพัฒนากับสภาพสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: โนว์เลส พลัส.
- จรัญ มุลลิ้ม และคณะ. 2539. ไทยกับโลกมุสลิม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- จรัส สุวรรณเวลา. 2545. อุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. 2551. ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2549. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. 2549. นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและ
เยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. 2551. “แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://futurewatchrj.multiply.com/links/item/28> (1 มิถุนายน 2552).
- จำเนียร ช่วงโชติ. 2532. จิตวิทยาการรับรู้และการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2547. ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทยว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ การประชุมประจำปีทางมนุษยศาสตร์ ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เฉลิม อุหาวิชานันท์. 2548ก. “การศึกษายุทธศาสตร์”. วารสารหลักเมือง 15, 177 (มิถุนายน 2548): 34-37.
- _____. 2548ข. “การศึกษายุทธศาสตร์ ตอน 2”. วารสารหลักเมือง. 15,175 (ตุลาคม 2548): 19-24.
- เฉลิมเผ่า อจละนันท์ และคณะ. 2547. ความพร้อมและความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยณรงค์ จันท. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และคณะ. 2549. บทบาทสถาบันอุดมศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมและค่านิยมของเยาวชนในจังหวัดชายแดนใต้. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ชื่นชนก ไควินทร์. 2547. การวิจัยนโยบายกับงานพัฒนาศึกษา. เอกสารประกอบการบรรยายการออกแบบวิธีวิจัยทางพัฒนาศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา).
- คนัย ไชโยธา. 2534. พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดิลก บุญเรืองรอด. 2530. “การวิจัยอนาคตทางการศึกษา”. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนา 3: (มกราคม – ธันวาคม): 19 – 25.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร. 2544. วิทยาลัยชุมชน: รูปแบบสถาบันอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ธนศ วงศ์ยานนาวา. 2552. ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ธงชัย สมบูรณ์. 2547. วิทยาลัยชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นฤมล มารคแมน. 2544. การวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของอิมมานูเอล คานท์. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นภเกตุ สุขสมเพียร. 2549. รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย. กรุงเทพฯ: ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกตรี จ.สตูล. 2554. สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน.

- นายกสมาคมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- นิปาตีเมาะ หะยีหามะ และ อรุญา ปุณยบุรณะ. 2549. การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทย
พุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บรรจง ฟ้างูสง. 2551. การวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
พ.ศ.2540-2550. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บัญญัติ ขย่วน. 2551. การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครูและนักเรียนใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. ปัตตานี: อัดสำเนา.
- นุศลากรวิทยาลัยชุมชนยะลา. 2554. สัมภาษณ์. 20 มิถุนายน.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2545ก. หลักการจัดการศึกษา ชุดฝึกอบรมครู: ประมวลสาระ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
_____. 2545ข. “การปฏิรูปการศึกษาไทย”. น. 69-82. ใน ผ่านทางต้นปฏิรูปการศึกษา.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประทุม อังกูรโรหิต. 2551. **ปรัชญาปฏิบัตินิยม: รากฐานปรัชญาการศึกษาในสังคม
ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ. 2549. “วิกฤติและทางออกในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้”. น. 145-153. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
ในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2548 (ภาคใต้). สงขลา: มาสเตอร์พีช แอนด์โครเชท จำกัด.
- ปราโมทย์ แก้วสุข. 2549. “แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้”. น. 82-86. ใน ความรู้และ
ความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: สรุปเนื้อหาจากงานเสวนาทางวิชาการในโครงการ
ตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้านชุด 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- ปิยะ กิจถาวร. 2551. รายงานภาพรวมการวิจัยบูรณาการปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้.
ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พงศ์เทพ สุธีรวัฒน์. 2548. “นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา สืบค้น
<http://www.hsri.or.th> (4 มิถุนายน 2553).
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. 2543. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: ธีรด์เวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- พัชนี เชยจรรยา. 2546. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พิชากพ พันธุ์แพ. 2552. การจัดการมิติต่างๆ ทางวัฒนธรรม. พิษณุโลก: ซี.เค ก๊อปปี้.

- พิทยา บวรวัฒนา. 2535. **รัฐประศาสนศาสตร์: ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.1970-1980)**.
กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2539. **รวมบทความและบรรยาย “เพื่อความเข้าใจในสาระและกระบวนการของการอุดมศึกษา”**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฟ้ามุ่ย เรื่องเลิศบุญ. 2546. **ปรัชญาการอุดมศึกษาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มะรุติง เจาะโค. กำนัน. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- มานิต บุญประเสริฐ. 2546. **การวิจัยและพัฒนาระบบบริหารจัดการอุดมศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- มูหามะสุกรี มะสะนิง. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- ยี่ห้ อาลี. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนยะลา. 2554. สัมภาษณ์. 20 มิถุนายน.
- ราชกิจจานุเบกษา. 2542. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 2.
- ราชกิจจานุเบกษา. 2554. **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา**. กรุงเทพฯ: เล่มที่ 128 ตอนพิเศษที่ หน้า 1-53.
- รุสนีย์ การีอูมา. 2547. **ปรัชญาการศึกษาของเพลโต**. สงขลา: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2548. **การปฏิรูปการศึกษา, บทบรรยายในที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2548**. อัดสำเนา
- วรวิทย์ วคินสรากร. 2544. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วรกรณ์ สามโกเศศ. 2550. **88% ของคนไทยที่ไม่มีโอกาสจะศึกษา วิทยาลัยชุมชนมีบทบาทที่จะอุดช่องว่าง**. มติชนรายวัน 27 กรกฎาคม: 27.
- วรกรณ์ สามโกเศศ. 2550. **วิทยาลัยชุมชน แหล่งเพิ่มทักษะชีวิต**. คมชัดลึก 15 สิงหาคม: 12.
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2551. **“ประชาเสวนา (สานเสวนากับประชาชน): กระบวนการสู่ทางออกในปัญหาภาคใต้”**. น. 15-31. ใน การสัมมนา **วช: บูรณาการงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคใต้ครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส. 2553. **รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2552**. นราธิวาส: วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2555. **รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2554**. นราธิวาส: วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส. (เอกสารอัดสำเนา).

- วิทยาลัยชุมชนปัตตานี. 2553. รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2552. ปัตตานี:
วิทยาลัยชุมชนปัตตานี. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิทยาลัยชุมชนยะลา. 2555. รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2554. ยะลา:
วิทยาลัยชุมชนยะลา. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิทยาลัยชุมชนสงขลา. 2553ก. รายงานผลการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชนสงขลา ประจำปี
งบประมาณ 2552. สงขลา: วิทยาลัยชุมชนสงขลา. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2553ข. รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2552. สงขลา: วิทยาลัย
ชุมชนสงขลา. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิทยาลัยชุมชนสตูล. 2553ก. รายงานประจำปี 2552 วิทยาลัยชุมชนสตูล. สตูล: วิทยาลัยชุมชน
สตูล. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. 2553ข. รายงานการประเมินคุณภาพภายใน วิทยาลัยชุมชนสตูล ปีการศึกษา
2552. สตูล: วิทยาลัยชุมชนสตูล. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2547. วิทยาลัยชุมชน การศึกษาทางไกลและขับเคลื่อนสติปัญญาชุมชน. มติชน
รายวัน. 19 ตุลาคม: 31.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543. แนวทางการปฏิรูปโครงสร้างและการ
บริหารจัดการอุดมศึกษา: รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับปัจจุบัน.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สทร ดวงจันทร์. 2554. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ และ ศศิษา สืบแสง. 2548. นโยบายสาธารณะ: การก่อรูปนโยบาย.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา).
- สมบูรณ์ ดันยะ. 2542. ค่านิยมทางการศึกษาของไทย: อดีต ปัจจุบัน อนาคต. นครราชสีมา:
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- สมาน อัสวภูมิ. 2551. การบริหารการศึกษามัยใหม่ แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4.
อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2552. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี.
ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. 2549. จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สุกานดา ญาณศิริ. 2541. การวิเคราะห์ปรัชญาการปฏิรูปการศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
โครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์: คู่ความก้าวหน้าและมั่นคงของชาติในศตวรรษ
หน้า”. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษาแห่งชาติ. 2543. **แนวทางการ
ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้. 2551. **สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้.** ยะลา: ยะลาการพิมพ์.
- สุชา จันท์เอม. 2531. **จิตวิทยาทั่วไป.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
_____. 2541. **จิตวิทยาทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชาติ ใจภักดี. 2550. **รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้วิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย.** พิษณุโลก:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุธรรม อารีกุล. 2543. **อุดมศึกษาเพื่อปวงชน.** กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชจำกัด.
_____. 2543. **รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชจำกัด.
- สุปราณี สนธิรัตน์. 2539. **จิตวิทยาทั่วไป.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุพจี สุภาพ. 2547. **ความเป็นมาและทิศทางการในอนาคตของวิทยาลัยชุมชนสังกัด
กระทรวงศึกษาธิการ.** เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2540. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ พัฒนจิรากร. 2554. **สัมภาษณ์.** 26 พฤศจิกายน.
- สุรัตน์ เพชรนิล. 2540. **ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.**
กรุงเทพฯ: พรึกหวานกราฟฟิค.
_____. 2545. **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559).** กรุงเทพฯ: พรึกหวาน
กราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2552. **ปรัชญาการอุดมศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการอุดมศึกษา.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551ก. **การประเมินคุณภาพภายนอก
วิทยาลัยชุมชนปัตตานี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ
การศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
_____. 2551. **การประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนสตูล.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน
รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).

- _____ . 2551ข. การประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนราชิวาส. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____ . 2551ค. การประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนยะลา. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____ . 2551ง. การประเมินคุณภาพภายนอกวิทยาลัยชุมชนสงขลา. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ. 2546. รายงานการติดตามและประเมินผลด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาภาพรวมปีงบประมาณ 2546. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- _____ . 2551. ยุทธศาสตร์และมาตรการในการนำประเทศไทยเข้าสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- _____ . 2552. แผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2552-2555). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- _____ . 2554. ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561. กรุงเทพฯ: พรินทวาทกราฟฟิค.
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิดเห็น “(ร่าง) ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)”. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- องอาจ นัยพัฒน์. 2548. วิจัยวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สามลดา
- อดิพันธ์ ปากบารา. 2549. “สภาพการณ์การศึกษาในพื้นที่”. น. 62-66. ใน ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: สรุปเนื้อหาจากงานเสวนาทางวิชาการในโครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้านชุด 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.
- อคุลย์ ต้นประยูร. 2539. สังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- อมรวิชัย นาคทรพร. 2545. รายงานสภาวะการศึกษาไทยต่อประชาชนปี 2545: ปมปฏิรูป. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2547. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณี รุจิเกียรติกำจร. 2535. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- อำพล จินดาวัฒน์. 2548. “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มาจาก <http://www.hsro.or.th>. (4 มิถุนายน 2553).

- อัมมาร สยามวาลา. 2550. ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนา กับสภาพสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: โนว์เลส พลัส.
- อาคม ใจแก้ว. 2551. รูปแบบการบริหารพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อิสมาอีล ลุดฟี จะปะกียา. 2549. “ปรัชญาการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตและชุมชนในทัศนะอิสลาม”. น. 86-90. ใน ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: สรุปเนื้อหาจากงานเสวนาทางวิชาการในโครงการตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้านชุด 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.
- อุทิศ สังขรัตน์. 2551. “อำนาจ ความรู้ ความจริง: กรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้”. การสัมมนาวิชาการ “ภาคใต้ในสังคมพหุวัฒนธรรม”. สงขลา: อัดสำเนา. เอกสารลำดับที่ 6
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และ อรอร ภูเจริญ. 2552. ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอแนะทางนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. 2548. ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. น. 117-144. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2548 (ภาคใต้). สงขลา: มาสเตอร์พีช แอนด์โคเรจท์ จำกัด.
- Anderson, J. E. 1979. **Public Policy-Making**. New York: Holt, Rinehart&Winstion.
- Brow, F. J. 1961. **Education Sociology**. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Dye, T. R. 1981. **Understanding Public Policy**. New Jersey: Prentice-Hall.
- Easton, D. 1960. **The Policy System**. New York: Alfred A. Knoff.
- Kaplan, A. and Lasswell, H. D. 1970. **Power and Society**. New Haven: Yale University Press.
- Kroll, M. 1960. **Policy and Administration**. In Policy and Organization, ed Fremont J. Lydn, George A. Shipman and Morton Kroll. New York: Meredith Corporation.
- Lasswell, H. D. and Lerner, D. 1951. **The Policy Sciences**. Calif: Stanford University Press.
- Ripley, R. B. and Franklin, G. A. 1984. **Politics and Policy 1973-1982**. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Rokeach. 1973. **The Nature of Human Values**. New York: A Division Macmillan.
- Sharkansky, Ira. 1970. **The Political Scientist and Policy Analysis**. Chicago: Markham Publishing Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แนวคำถามการสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วันที่สัมภาษณ์...../...../..... ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 สถานที่สัมภาษณ์..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด () ยะลา () ปัตตานี () นราธิวาส
 () สงขลา () สตูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
3. ศาสนา () อิสลาม () พุทธ () อื่นๆ ระบุ.....
4. ระดับการศึกษา.....
5. ตำแหน่ง/บทบาทหน้าที่
 - ☀ ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน/รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชน
 - ☀ ประธานสภาวิทยาลัยชุมชน/รองประธาน
 - ☀ ผู้แทนหน่วยจัดการศึกษา
 - ☀ อาจารย์ผู้สอน
 - ☀ นักศึกษา

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะ กิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. บริหารงานของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.1 ลักษณะการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนเป็นอย่างไร
 - 1.2 จุดเด่นทางการบริหารจัดการเป็นอย่างไร
 - 1.3 จุดด้อยหรือข้อจำกัดทางการบริหารจัดการเป็นอย่างไร

- 1.4 ลักษณะความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไร และสถานะของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องในลักษณะใดได้บ้าง
- 1.5 วิทยาลัยชุมชนควรพัฒนา/ปรับปรุงระบบบริหารจัดการอย่างไรเพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่
2. หลักสูตรและการสอนของวิทยาลัยชุมชน
 - 2.1 หลักสูตร
 - 2.1.1 หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนมีอะไรบ้าง
 - 2.2.2 หลักสูตรเหล่านั้นมีที่มา/เกิดขึ้นอย่างไร
 - 2.2.3 จุดเด่น/จุดค้อยของหลักสูตรเป็นอย่างไร
 - 2.2.4 หลักสูตรที่มีอยู่แล้วมีความสอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
 - 2.2.5 ในสังคมพหุวัฒนธรรมหลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร
 - 2.2 การจัดการเรียนการสอน
 - 2.2.1 การจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยชุมชนมีลักษณะอย่างไร
 - 2.2.2 ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีการเชื่อมโยงไปสู่บริบทสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของพื้นที่หรือไม่อย่างไร
 - 2.2.3 วิทยาลัยชุมชนควรมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะมีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมมากที่สุด
3. การประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 3.1 ระบบการประกันคุณภาพของวิทยาลัยชุมชนเป็นอย่างไร
 - 3.2 ระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษามีความสอดคล้องกับภารกิจของวิทยาลัยชุมชนหรือไม่อย่างไร
 - 3.3 ควรมีการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษาอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องต่อภารกิจจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่
4. ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 4.1 ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมีอะไรบ้าง
 - 4.2 ทรัพยากรทางการศึกษาเหล่านั้นมีที่มาอย่างไร
 - 4.3 ระบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาเป็นอย่างไร
 - 4.4 ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่แล้วในชุมชนมีการใช้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด

- 4.5 บริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ มีทรัพยากรทางการศึกษาใดบ้างในชุมชนที่สนับสนุนการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
- 4.6 แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดควรมีลักษณะอย่างไร
5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

แนวคำถามการสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

วันที่สัมภาษณ์...../...../..... ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 สถานที่สัมภาษณ์..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด ()ยะลา ()ปัตตานี ()นราธิวาส
 ()สงขลา ()สตูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
3. ศาสนา () อิสลาม () พุทธ () อื่นๆ ระบุ.....
4. ระดับการศึกษา.....
5. ตำแหน่ง/บทบาทหน้าที่
 - ผู้นำทางศาสนา
 - ผู้ประกอบการในพื้นที่
 - ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น
 - ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน
 - ประชาชนทั่วไป

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในเขต พัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. การรับรู้ของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.1 ท่านทราบการมีอยู่ของวิทยาลัยชุมชน/ ปรัชญา/ ภารกิจ/ รูปแบบการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนหรือไม่ อย่างไร (ถ้าตอบ “ไม่ทราบ” ผู้วิจัยอธิบายเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่คำถามต่อ ๆ ไป)

- 1.1.1 บริหารงานของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.1.1.1 ลักษณะการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนเป็นอย่างไร
 - 1.1.1.2 จุดเด่นทางการบริหารจัดการเป็นอย่างไร
 - 1.1.1.3 จุดค้อยหรือข้อจำกัดทางการบริหารจัดการเป็นอย่างไร
 - 1.1.2 ลักษณะความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไร และสถานะของวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องในลักษณะใดได้บ้าง
 - 1.1.3 วิทยาลัยชุมชนควรพัฒนา/ปรับปรุงระบบบริหารจัดการอย่างไรเพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่
- 1.2 หลักสูตรและการสอนของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.2.1 หลักสูตร
 - 1.2.1.1 หลักสูตรที่มีอยู่แล้วมีความสอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
 - 1.2.1.2 ในสังคมพหุวัฒนธรรมหลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร
 - 1.2.2 การจัดการเรียนการสอน
 - 1.2.2.1 ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีการเชื่อมโยงไปสู่บริบทสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของพื้นที่หรือไม่อย่างไร
 - 1.2.2.3 วิทยาลัยชุมชนควรมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะมีความสอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมมากที่สุด
 - 1.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.3.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนหรือไม่ อย่างไร
 - 1.3.2 ควรมีการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษาอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องต่อภารกิจจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่
 - 1.4 ทรัพยากรทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 1.4.1 วิทยาลัยชุมชนมีการกระจายทรัพยากรทางการศึกษามาสู่ชุมชนหรือไม่ อย่างไร
 - 1.4.2 ระบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาเป็นอย่างไร
 - 1.4.3 บริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ มีทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนใดบ้างที่สนับสนุนการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

1.4.4 แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดควรมีลักษณะอย่างไร

2. ค่านิยมทางการศึกษาของชุมชน
 - 2.1 ระบบการศึกษาในชุมชนเป็นอย่างไร
 - 2.2 มุมมองที่มีต่อการศึกษาของภาครัฐและภาคเอกชน (โรงเรียนสอนศาสนา) เป็นอย่างไร
 - 2.3 ทักษะที่มีต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างไร
 - 2.4 การเกิดขึ้นของวิทยาลัยชุมชนเป็นการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคนในพื้นที่หรือไม่อย่างไร
 - 2.5 ชุมชนมีทัศนคติอย่างไรต่อการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนในปัจจุบัน
3. ความต้องการทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน
 - 3.1 วิทยาลัยชุมชนควรจัดการเรียนการสอนอย่างไรที่จะตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากที่สุด
 - 3.2 หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนควรเป็นอย่างไรจึงจะตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่
 - 3.3 ทรัพยากรทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ควรเป็นอย่างไร
 - 3.4 ชุมชนมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนหรือไม่อย่างไร
4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อสกุล	นายวันพิชิต ศรีสุข
เกิดเมื่อ	15 มิถุนายน 2521
ประวัติการศึกษา	<p>พ.ศ. 2544 ครุศาสตรบัณฑิต (ก.บ.) สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์</p> <p>พ.ศ. 2549 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร</p> <p>พ.ศ. 2556 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาบริหารศาสตร์ (การศึกษาเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่</p>
ประวัติการทำงาน	<p>พ.ศ. 2544 – 2545 ปฏิบัติราชการตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สกลนคร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร</p> <p>พ.ศ. 2545-2546 ปฏิบัติราชการตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนกาบเชิงวิทยา อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์</p> <p>พ.ศ. 2546-2549 ปฏิบัติราชการตำแหน่ง ครูอันดับ คศ.1 โรงเรียนละหานทรายรัชดาภิเษก อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>พ.ศ.2549-ปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่ง อาจารย์ ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี</p>